

Μεταπτυχιακή Διατριβή

Η ΧΡΗΣΗ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΧΕΙΡΟΓΡΑΦΟΥ ΕΥΧΟΛΟΓΙΟΥ BARBERINI 336 ΑΠΟ ΤΟΝ Π. ΤΡΕΜΠΕΛΑ ΣΤΗΝ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΕΡΕΥΝΑ ΤΗΣ ΘΕΙΑΣ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑΣ ΚΑΙ ΤΟΥ ΕΥΧΟΛΟΓΙΟΥ

του

Παναγιώτη Γ. Μανωλόπουλου

Μεταπτυχιακή διατριβή που υποβάλλεται στο καθηγητικό σώμα για την μερική
εκπλήρωση του μεταπτυχιακού τίτλου του μεταπτυχιακού προγράμματος σπουδών της
χριστιανικής λατρείας του Πανεπιστημίου Αθηνών

Αθήνα

2017

Εγκεκριμένο από το Καθηγητικό σώμα:

Επιβλέπων: Γ. Φίλιας, Καθηγητής

Πρωτοπρεσβύτερος Κωνσταντίνος Παπαδόπουλος, Καθηγητής

Πρωτοπρεσβύτερος Θεόδωρος Ι. Κουμαριανός, Μον. Λέκτορας

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Τα χειρόγραφα δεν αποτελούν στατικούς φορείς κειμένων αλλά καίριες μαρτυρίες του πνευματικού πολιτισμού και δυναμικά μέσα της διάδοσης και εξέλιξής του. Η δυνατότητα της ορθής ανάγνωσης του γραπτού σημείου παλαιότερων εποχών, προσφέρει κάτι σημαντικά μεγαλύτερο, την δυνατότητα ακριβέστερης και γενναιότερης εποπτείας του παρελθόντος.¹

Η σωστή γνώση του παρελθόντος αποτελεί τον ακρογωνιαίο λίθο για κάθε έρευνα του επιστημονικού πεδίου. Η προαγωγή της επιστήμης επιτυγχάνεται μέσα από την διαδικασία της έρευνας, η οποία παραπέμπει στο κοντινό και στο μακρινό παρελθόν, όπου ο κάθε ερευνητής προσπαθεί να επιλέξει και να αναδείξει όλα εκείνα τα σημεία και τα κείμενα τα οποία θεωρεί ότι αξίζει να παραμείνουν στο φως και να οδηγήσουν τις επόμενες γενεές. Η ακρίβεια με την οποία θα αναδειχθεί ο πλούτος του παρελθόντος αποτελεί μεγάλη σημασία. Ιδιαίτερα όταν πρόκειται για κείμενα προσευχής της κοινότητας της Εκκλησίας, αυτά θα πρέπει να διακρίνονται από καθαρότητα γραφής του κειμένου που παραδίδεται από το πρωτότυπο χωρίς λάθη και αμφισβητήσεις, ώστε κάθε ερευνητής να είναι σε θέση να επιλέγει και να μεταφέρει τη σωστή γραφή.

Το Ελληνικό χειρόγραφο Ευχολόγιο Barberini 336 το οποίο, κατά γενική αποδοχή, αποτελεί το πιο παλαιό Βυζαντινό Ευχολόγιο που έχει βρεθεί έως σήμερα, αποτελεί ταυτόχρονα και τον πιο παλαιό μάρτυρα της Ιταλο-Ελληνικής ανασκόπησης του Βυζαντινού Τυπικού. Έρχεται μέσα από τα βάθη των αιώνων να μας μεταφέρει την Λειτουργική πράξη όπως αυτή ετελείτο τον 8^ο αιώνα. Η χρήση του Βαρβερινού αυτού κώδικα από τον αείμνηστο Π.Τρεμπέλα, στα κλασσικά και μοναδικά σε αξία για τις Λειτουργικές σπουδές έργα του, την Θεία Λειτουργία και το Ευχολόγιο δηλαδή, αποτελεί το αντικείμενο της παρούσης εργασίας.

Με την ευκαιρία λοιπόν της ολοκλήρωσης της εργασίας αυτής, αποτελεί ανάγκη επιτακτική να εκφράσομαι την απεριόριστη ευγνωμοσύνη μας προς τον δοτήρα παντός αγαθού Κύριον, διότι η μελέτη αυτή ολοκληρώθηκε, παρά τις πολλές δυσκολίες και αντιξοότητες τις οποίες έπρεπε σε καθημερινή βάση να αντιμετωπίσουμε και να ξεπεράσουμε. Δεν γνωρίζουμε εάν η παρούσα μελέτη θα προσφέρει στην Επιστήμη και εάν θα αξιοποιηθούν τα ευρήματά της από μελλοντικούς ερευνητές· γνωρίζουμε όμως ότι για εμάς υπήρξε ένα δώρο του Θεού, καρπός προσευχής και αιτία συνεχούς και αδιάλειπτης εγρήγορσης. Καμμία στιγμή δεν σκεφθήκαμε να εγκαταλείψουμε αυτήν την

¹ Mioni, E. (1994).

ωραία έρευνα, ερχόμενοι σε επαφή με μοναδικής ποιητικής ομορφιάς και σύνθεσης κείμενα, τα οποία εξυψώνουν τον νου και καθαίρουν τις ψυχές. Σε αυτό συνετέλεσε και η άοκνη συμπαράσταση του Επιβλέποντα Καθηγητού κ. Γεωργίου Φίλια και για τον λόγον αυτό θα θέλαμε να του εκφράσουμε τις ευχαριστίες μας στο σημείο αυτό. Ευχαριστίες οφείλονται και στον Καθηγητή επίσης Πρωτοπρεσβύτερο Κωνσταντίνο Παπαδόπουλο για την αμέριστη υποστήριξή του σε αυτή μας την προσπάθεια. Και στον Πρωτοπρεσβύτερο και Μον. Λέκτορα Θεόδωρο Κουμαριανό, ο οποίος μας προέτρεψε να ασχοληθούμε με το συγκεκριμένο θέμα και μας καθοδήγησε όπου χρειάστηκε ώστε να περατωθεί αυτή η Πραγματεία, του οφείλουμε απέραντες ευχαριστίες.

Αρχόμενοι ήδη της εξέτασης του πολυσήμαντου αυτού θέματος, επικαλούμεθα την χάριν του Κυρίου όπως αυτή διατυπώθηκε στις Διαταγές των Αποστόλων: «Ὁ Θεὸς ὁ Παντοκράτωρ, ὁ Πατὴρ τοῦ Χριστοῦ σου, τοῦ Μονογενοῦς Υἱοῦ σου, δός μοι σῶμα ἄσπιλον, καρδίαν καθαρὰν, νοῦν ἐγρήγορον, γνῶσιν ἀπλανῆ, Πνεύματος Ἁγίου ἐπιφοίτησιν, πρὸς κτῆσιν καὶ πληροφορίαν τῆς ἀληθείας διὰ τοῦ Χριστοῦ σου, δι' οὗ σοι δόξα ἐν Ἁγίῳ Πνεύματι εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν».¹

¹ Διαταγαί Αποστόλων Ζ'XLV 3 BEΠ 2, 136, 33-37.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

I. ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	5
Η Πατριαρχική Επιστημονική επιτροπή.....	5
II. Η ΘΕΙΑ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΙΩΑΝΝΟΥ ΤΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ.....	7
III. Η ΘΕΙΑ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ.....	19
IV. Η ΘΕΙΑ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΤΩΝ ΠΡΟΗΓΙΑΣΜΕΝΩΝ.....	31
V. ΜΙΚΡΟΝ ΕΥΧΟΛΟΓΙΟΝ, Α΄.....	36
VI. ΜΙΚΡΟΝ ΕΥΧΟΛΟΓΙΟΝ, Β΄.....	81
VII. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ.....	118
VIII. ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ.....	120
Παράρτημα 1: Μετάφραση της εισαγωγής του Βαρβερινού Ευχολογίου Έκδοσης 1995.....	120
Παράρτημα 2: Μετάφραση της εισαγωγής του Βαρβερινού Ευχολογίου Έκδοσης 2000.....	138

I. Η ΧΡΗΣΗ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΧΕΙΡΟΓΡΑΦΟΥ BARBERINI 336 ΑΠΟ ΤΟΝ Π. ΤΡΕΜΠΕΛΑ ΣΤΗΝ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΕΡΕΥΝΑ ΤΗΣ ΘΕΙΑΣ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑΣ ΚΑΙ ΤΟ ΕΥΧΟΛΟΓΙΟ

Σύμφωνα με την άποψη η οποία έχει εκφρασθεί από τον πρωτ. Θεόδωρο Ι. Κουμαριανό,¹ η λατρεία της Εκκλησίας είναι ένας πολύτιμος θησαυρός και με αυτήν την αίσθηση και μόνο μπορούμε να την προσεγγίζουμε. Το μόνο ζητούμενο από την έκδοση ενός χειρογράφου είναι να δίνεται με ακρίβεια η γραφή του πρωτοτύπου. Μόνον έτσι αφήνεται σε έναν μελλοντικό ερευνητή, ο οποίος θα έχει περισσότερα στοιχεία στα χέρια του, να κρίνει τι μας παραδίδεται και ποιό είναι τελικά το ορθό κείμενο. Αυτές είναι ακριβώς οι προϋποθέσεις οι οποίες αποτελούν το περίγραμμα και θέτουν τις βάσεις για μία επιστημονική εργασία αυτού του είδους.

Η Πατριαρχική επιστημονική επιτροπή

Έκθεση του προβλήματος. Η καταρτισθείσα από τη Μεγάλη του Χριστού Εκκλησία κατά τον Νοέμβριο του 1932 Πατριαρχική επιστημονική επιτροπή υπό την προεδρίαν του Μητροπολίτη Τραπεζούντος Χρυσάνθου, ανέλαβε την προετοιμασία και την κατάρτιση του κειμένου των λειτουργικών βιβλίων, προκειμένου αυτά να αναθεωρηθούν και να επανεκδοθούν σύμφωνα με τα νέα δεδομένα που θα προκύψουν από την επιμελή έρευνα των χειρογράφων κωδίκων, απαλλαγμένα από σφάλματα και από διάφορες παρεισφρήσεις κάθε είδους οι οποίες είχαν επιφέρει αλλοιώσεις του κειμένου. Οι κώδικες και τα χειρόγραφα τα οποία εξετάστησαν από τον γραμματέα της επιτροπής αυτής Π. Τρεμπέλα, τα οποία αριθμούνται πλέον των ογδόντα, βρίσκονταν στις βιβλιοθήκες των Αθηνών χωρίς να έχουν τύχει κάποιας επιμελημένης κριτικής εκδόσεως και όπως είναι λογικό, η επίσκεψη αυτών των κωδίκων ήταν δυσχερής και η διατύπωση τεκμηριωμένων συμπερασμάτων αμφίβολη. Δεδομένων αυτών των δυσκολιών η Επιτροπή δεν ολοκλήρωσε το έργο της, ενώ η αναθεώρηση των λειτουργικών βιβλίων της Εκκλησίας μας καθώς και η λειτουργική της τάξη, παραμένει ζητούμενο έως και σήμερα.

¹ Πρωτ. Κουμαριανός, Θ. (1997).

Ερευνητική προσέγγιση. Η αξία των χειρογράφων είναι δεδομένη και η αξιοποίησή τους επιβεβλημένη. Παλαιότεροι ερευνητές αναγνωρίζοντας την χρησιμότητα και αξία του Ευχολογίου Barberini, αφού αποτελεί σταθμό αλλά και αφετηρία τόσο προς τους παλαιότερους όσο και προς τους μετέπειτα αιώνες,¹ δημοσίευσαν σύντομη περιγραφή του και ο Π. Τρεμπέλας στις μελέτες του το επισκέφθηκε από αυτές τις δημοσιεύσεις, όπως και ο ίδιος μας πληροφορεί,² δηλ. από τις δημοσιεύσεις των Brightman και Goar καθώς και από την έκδοση του Conybear. Σήμερα, την κριτική έκδοση του κειμένου του χειρογράφου Barberini gr. 336 επιμελήθηκε το ζεύγος Stefano Parenti και Elena Velkovska και μάλιστα σε δύο εκδόσεις, του 1995 και του 2000. Έχοντας λοιπόν την κριτική αυτή έκδοση του Ευχολογίου, την οποία ο Π. Τρεμπέλας δεν διέθετε, θελήσαμε να την αξιοποιήσουμε και με απόλυτο σεβασμό στο τεράστιο αυτό έργο του, να συγκρίνουμε με ακρίβεια τις αναφορές του στο Ευχολόγιο αυτό, στην Θεία Λειτουργία και στο Ευχολόγιο.

Σημασία και σκοπός της έρευνας

Η σημασία της έρευνάς μας έγκειται ακριβώς στο γεγονός ότι δείχνει την ακρίβεια και την σωστή γραφή του κειμένου του παλαιωτάτου Ευχολογίου Barberini το οποίο χρησιμοποιήθηκε πολλά χρόνια πριν στην έκδοση ενός κολοσσιαίου και κλασικού για την επιστήμη της Λειτουργικής έργου. Και όπως ήδη τονίσαμε η ακρίβεια και η ορθότητα του κειμένου κάθε χειρογράφου είναι βασικός παράγοντας αξιοποίησης των δεδομένων του σε κάθε εποχή.

Ο σκοπός της εργασίας μας είναι ακριβώς η χρησιμοποίησή της από κάθε μελλοντικό ερευνητή, ο οποίος μελετώντας τα έργα του Π. Τρεμπέλα θα μπορεί να έχει δίπλα του και έναν άλλο χρήσιμο οδηγό που θα του υποδεικνύει την σωστή γραφή του κώδικα. Ταυτόχρονα θα επιθυμούσαμε να συνεχισθεί μελλοντικά, όπου αυτό κρίνεται εφικτό και αναγκαίο, η συγκέντρωση ασφαλεστέρων πορισμάτων μέσα από κριτικές εκδόσεις παλαιότερων χειρογράφων προκειμένου να εξαχθούν βέβαια συμπεράσματα για την λειτουργική τάξη της Εκκλησίας μας.

¹ Τρεμπέλας Λ..., Εισαγωγή, κα΄

² Τρεμπέλας Λ..., Εισαγωγή, κα΄

II. Η ΘΕΙΑ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΙΩΑΝΝΟΥ ΤΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ

Στο πρώτο αυτό μέρος της εργασίας μας, θα κάνουμε την παράθεση των ευχών όπως αυτές βρίσκονται στην αποδιδόμενη Θ. Λ. του Ι. Χρ. με τη σειρά που αυτές βρίσκονται στο Ευχολόγιο του Barberini, παρουσιάζοντας ταυτόχρονα τις μικρές ή μεγάλες διαφορές τις οποίες συναντήσαμε στο έργο του Π. Ν. Τρεμπέλα καθώς και τις παρατηρήσεις του όταν αυτό κρίνεται απαραίτητο.

Ο Π. Τρεμπέλας ξεκινά το έργο του τοποθετώντας τον τίτλο “Η ΘΕΙΑ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ ΙΩΑΝΝΟΥ ΤΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ” και αναφέρει λανθασμένα την ευχή της προθέσεως της Θ. Λ. του Β. Στη συνέχεια αναφέρεται στην ευχή της προθέσεως της Θ.Λ. του Ι.Χ.:

Κύριε ὁ θεὸς ἡμῶν,¹ ὁ προθεὶς ἑαυτὸν ἄμωμον ὑπὲρ τῆς τοῦ κόσμου ζωῆς,² ἔφιδε ἐφ’ ἡμᾶς καὶ ἐπὶ τὸν ἄρτον τοῦτον καὶ ἐπὶ τὸ ποτήριον τοῦτο,³ καὶ ποιήσον αὐτὸ ἄχραντόν σου σῶμα καὶ τίμιόν σου αἷμα εἰς μετάληψιν ψυχῶν καὶ σωμάτων. Ὅτι ἡγιασται καὶ δεδόξασται τὸ πάντιμον καὶ μεγαλο(πρεπές).

Παρατήρηση του συγγραφέα ἐπὶ τῆς ευχῆς. Ο Π.Τρεμπέλας παρατήρησε⁴ για την ανωτέρω ευχή ότι ἔχει τίτλο “ευχή της προθέσεως” και ότι βρίσκεται πριν την έναρξη της Λειτουργίας. Τι εννοεῖ ὅμως ὅταν λέει: προ της ἐναρξεως; Ὅμως η ευχή αὐτή στην Χρ. εἶναι χωρίς τίτλο και βρίσκεται μετὰ τον ἐναρκτήριο τίτλο της Θ. Λ.

Εὐχή τῆς εἰσόδου.

Εὐεργέτα καὶ τῆς κτίσεως πάσης δημιουργέ, πρόσδεξαι προσιοῦσαν τὴν ἐκκλησίαν,⁵ καὶ ἐκάστου τὸ συμφέρον ἐκπλήρωσον,⁶ καὶ ἄγαγε πάντας εἰς τελειότητα,¹ καὶ ἁγίους ἡμᾶς ἀπέργασαι τῆς βασιλείας σου. Χάριτι καὶ οἰκτιρμοῖς καὶ φιλανθρωπία τοῦ μονογενοῦς σου υἱοῦ, μεθ’ οὗ εὐλογητὸς εἶ.

¹ Τρεμπέλας, Λ. ἡμῶν ὁ προθεὶς.

² Τρεμπέλας, Λ. κόσμου ζωῆς ἔφιδε.

³ Τρεμπέλας, Λ. τὸ ποτήριον τοῦτο καὶ ποιήσον.

⁴ Τρεμπέλας, Λ. σελ.19, στ. 2.

⁵ Τρεμπέλας, Λ. τὴν ἐκκλησίαν καὶ.

⁶ Τρεμπέλας, Λ. ἐκπλήρωσον καὶ.

Εὐχή τοῦ τρισαγίου.

Ἅγιε ἁγίων² ὁ θεὸς ἡμῶν, ὁ μόνος ἅγιος καὶ ἐν ἁγίοις ἀναπαυόμενος, ἅγιος ὑπάρχεις ὁ τὴν ἀνυπέρβλητον δόξαν ἐν αὐτῷ κεκτημένος.³ Ἅγιος ὁ θεός⁴, ὁ λόγῳ τὰ πάντα συστησάμενος· ἅγιος ὁ θεός, ὃν τὰ τετράμορφα ζῶα ἀκαταπαύστῳ φωνῇ δοξάζουσιν· ἅγιος ὁ θεός, ὁ ὑπὸ πλήθους ἁγίων ἀγγέλων καὶ ἀρχαγγέλων ἀορασίᾳ τρεμόντων προσκυνούμενος καὶ δοξολογούμενος· ἅγιος ὁ θεός⁵ ὁ τοῖς πολυόμμασιν Χερουβεὶμ⁶ τῇ ἀσιγήτῳ φωνῇ,⁷ τῷ ἀκοιμήτῳ ὄμματι ἐπιβλέπων καὶ ἐπικλίνων τὸ οὖς σου· ἅγιος ὁ θεός, ὁ τοῖς ἐξαπτερύγοις Σεραφεὶμ⁸ ἐποχούμενος,⁹ καὶ κροτούντων τὰς ἑαυτῶν πτέρυγας καὶ τὸν ἐπινίκιον ὕμνον ὑμνούντων,¹⁰ τὸ Ἅγιος, ἅγιος, ἅγιος, κύριος Σαβαώθ" προσδεχόμενος.¹¹ Ἅγιος γὰρ εἶ,¹² ὁ θεὸς ἡμῶν, ὃν ἀρχαὶ καὶ ἐξουσίαι,¹³ κυριότητες ἐν οὐρανῷ προσκυνοῦσιν,¹⁴ καὶ ἐπὶ γῆς ἄνθρωποι ἀνυμνοῦσιν¹⁵ καὶ σέβουσιν· αὐτός, φιλόανθρωπε, πρόσδεξαι¹⁶ καὶ ἐκ στόματος ἡμῶν τῶν ἁμαρτωλῶν τὸν τρισάγιον ὕμνον προσφερόμενον παρ' ἡμῶν καὶ παρὰ παντὸς τοῦ λαοῦ σου,¹⁷ καὶ κατάπεμψον ἡμῖν πλούσια τὰ ἐλέη καὶ τοὺς οἰκτιρμούς σου, πρεσβείαις τῆς ἁγίας θεοτόκου καὶ πάντων τῶν ἁγίων τῶν ἀπ' αἰῶνός σοι εὐαρεστησάντων. Ἐκφώ(νησις)· Ὅτι ἅγιος εἶ, ὁ θεὸς ἡμῶν, καὶ ἐν ἁγίοις ἐπαναπαύη, καὶ σοὶ τὴν δόξαν ἀναπέ(μπομεν).

Επὶ τῆς εκφώνησης τῆς ευχῆς τοῦ τρισαγίου ὕμνου ὁ Π.Τ. κάνει δύο διορθώσεις: στὴν πρώτη διόρθωση (σελ.41 υποσ. 2) παρατηρεῖ ὅτι στὴν Β ἡ ὀρθή γραφή εἶναι: ὁ θεὸς ἡμῶν καὶ ἐν ἁγίοις ἐπαναπαύη, παραπέμποντας στὴν Β (Β2). Στὴν δευτέρα διόρθωση (σελ. 44 υποσ. στ. 13) παρατηρεῖ ὅτι τὸ σωστό εἶναι ὁ θεὸς ἡμῶν καὶ ἐν ἁγίοις ἐπαναπαύει καὶ σοὶ...καὶ παραπέμπει πάλι στὴν Β. (Β2) Τὸ κείμενο ὁμῶς αὐτὸ τῆς εκφωνήσεως στὸ οποίο

¹ Τρεμπέλας, Λ. εἰς τελειότητα καὶ.

² Τρεμπέλας, Λ. Ἅγιε ἁγίων, ὁ Θεός.

³ Τρεμπέλας, Λ. ἐν αὐτῷ κεκτημένος

⁴ Τρεμπέλας, Λ. Ἅγιος ὁ Θεός ὁ.

⁵ Τρεμπέλας, Λ. ἅγιος ὁ Θεός,.

⁶ Τρεμπέλας, Λ. ὁ τοῖς πολυόμμασι χερουβὶμ.

⁷ Τρεμπέλας, Λ. τῇ ἀσιγήτῳ φωνῇ.

⁸ Τρεμπέλας, Λ. ὁ τοῖς ἐξαπτερύγοις σεραφὶμ.

⁹ Τρεμπέλας, Λ. ἐποχούμενος καὶ.

¹⁰ Τρεμπέλας, Λ. τὸν ἐπινίκιον ὕμνον ὑμνούντων τὸ.

¹¹ Τρεμπέλας, Λ. Κύριος Σαβαώθ ὁ προσδεχόμενος·.

¹² Τρεμπέλας, Λ. Ἅγιος γὰρ εἶ ὁ.

¹³ Τρεμπέλας, Λ. καὶ ἐξουσίαι καὶ κυριότητες.

¹⁴ Τρεμπέλας, Λ. ἐν οὐρανῷ προσκυνοῦσι καὶ.

¹⁵ Τρεμπέλας, Λ. ἄνθρωποι ἀνυμνοῦσι.

¹⁶ Τρεμπέλας, Λ. αὐτὸς φιλόανθρωπε πρόσδεξαι.

¹⁷ Τρεμπέλας, Λ. παντὸς τοῦ λαοῦ σου καὶ.

κάνει την διόρθωση και τις δύο φορές ανήκει στην εκφώνηση του τρισαγίου ύμνου της Θ.Λ. του Ι.Χ.

Εύχή τῆς καθέδρας τοῦ θουσιαστηρίου.

Δέσποτα κύριε ὁ θεὸς τῶν δυνάμεων, σῶσον τὸν λαόν σου καὶ εἰρήνευσον αὐτὸν τῇ δυνάμει τοῦ ἁγίου σου πνεύματος¹, διὰ τοῦ τύπου τοῦ τιμίου σταυροῦ τοῦ μονογενοῦς σου υἱοῦ, μεθ' οὗ εὐλογητὸς εἶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν .

Στην σελ. 58 και στην Υποσημ.13 ο Π.Τ. υπονοεί ότι η εκτενής ικεσία υπάρχει στο Barberini και μάλιστα αναφέρει ότι: *Ὡς δὲ ἐμφαίνεται ἐκ τοῦ Βαρβερινοῦ, καθὼς καὶ ἐκ τοῦ κώδικος Πυρομάλη, τὰ Κύριε ἐλέησον ἐπαναλαμβάνονται μᾶλλον ἀνὰ τρία* , παρατήρηση η οποία είναι λανθασμένη, αφού στον Barberini δεν υπάρχει η εκτενής ικεσία (Εἵπομεν πάντες...), ούτε κάποια σχετική σημείωση για επανάληψη τριῶν Κύριε ἐλέησον.

Εύχή τῆς ἐκτενῆς.

Κύριε² ὁ θεὸς ἡμῶν, τὴν ἐκτενὴν³ ταύτην ικεσίαν πρόσδεξαι παρὰ τῶν σῶν δούλων δούλων καὶ ἐλέησον ἡμᾶς κατὰ τὸ πλῆθος τοῦ ἐλέους σου⁴, καὶ τοὺς οἰκτιρμούς σου κατάπεμψον ἐφ' ἡμᾶς καὶ ἐπὶ πάντα τὸν λαόν σου⁵ τὸν ἀπεκδεχόμενον τὸ παρὰ σοῦ πλούσιον ἔλεος. *Ἐκφώ(νησις)*: Ὅτι ἐλεήμων καὶ φιλόανθρωπος θεὸς ὑπάρχεις, καὶ σοὶ τὴν δόξαν.

Εύχή κατηχουμένων πρὸ τῆς ἀγίας ἀναφορᾶς τοῦ Χρυσοστόμου.

Κύριε⁶ ὁ θεὸς ἡμῶν, ὁ ἐν ὑψηλοῖς κατοικῶν καὶ τὰ ταπεινὰ ἐφορῶν, ὁ τὴν σωτηρίαν τῷ γένει τῶν ἀνθρώπων ἐξαποστείλας⁷ τὸν μονογενῆ σου υἱὸν καὶ θεὸν⁸ τὸν κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν, ἐπίβλεψον ἐπὶ τοὺς δούλους σου⁹ τοὺς κατηχουμένους τοὺς τοὺς ὑποκεκλικότας σοὶ τὸν ἑαυτῶν αὐχένα¹⁰, καὶ καταξίωσον αὐτοὺς ἐν καιρῷ εὐθέτῳ¹¹ τῆς τοῦ λουτροῦ παλιγγενεσίας, τῆς ἀφέσεως τῶν ἁμαρτιῶν καὶ τοῦ ἐνδύματος τῆς

¹ Τρεμπέλας, Λ. τοῦ ἁγίου σου Πνεύματος.

² Τρεμπέλας, Λ. Κύριε, ὁ Θεός.

³ Τρεμπέλας, Λ. τὴν ἐκτενὴ ταύτην.

⁴ Τρεμπέλας, Λ. τοῦ ἐλέους σου καὶ.

⁵ Τρεμπέλας, Λ. πάντα τὸν λαόν σου,.

⁶ Τρεμπέλας, Λ. Κύριε ὁ Θεός.

⁷ Τρεμπέλας, Λ. τῶν ἀνθρώπων ἐξαποστείλας, τὸν μονογενῆ.

⁸ Τρεμπέλας, Λ. καὶ Θεόν,.

⁹ Τρεμπέλας, Λ. τοὺς δούλους τοὺς κατηχουμένους, τοὺς.

¹⁰ Τρεμπέλας, Λ. τὸν ἑαυτῶν αὐχένα.

¹¹ Τρεμπέλας, Λ. εὐθέτῳ τοῦ λουτροῦ.

ἀφθαρσίας· ἔνωσον αὐτούς τῇ ἀγία σου καθολικῇ καὶ ἀποστολικῇ ἐκκλησίᾳ¹, καὶ συγκαταρίθμησον αὐτούς τῇ ἐκλεκτῇ σου ποιμνῇ. Ἐκφώ(νησις)· Ὡς καὶ αὐτοὶ σὺν ἡμῖν δοξάζωσιν τὸ πάντιμον καὶ μεγαλοπρεπές.

Εὐχὴ πιστῶν α' μετὰ τὸ ἀπλωθῆναι τὸ εἰλητόν.

Εὐχαριστοῦμέν σοι, κύριε ὁ θεὸς² τῶν δυνάμεων, τῷ καταξιώσαντι ἡμᾶς παραστῆναι καὶ νῦν τῷ ἀγίῳ σου θυσιαστηρίῳ καὶ προσπεσεῖν τοῖς οἰκτιρμοῖς σου ὑπὲρ τῶν ἡμετέρων ἀμαρτημάτων καὶ τῶν τοῦ λαοῦ ἀγνοημάτων. Πρόσδεξαι, ὁ θεός, τὴν δέησιν ἡμῶν,³ καὶ ποιήσον ἡμᾶς ἀξιούς γενέσθαι τοῦ προσφέρειν σοι δεήσεις καὶ ἰκεσίας καὶ θυσίας⁴ ἀναιμάκτους ὑπὲρ παντὸς τοῦ λαοῦ σου· καὶ ἰκάνωσον ἡμᾶς, οὓς ἔθ<ο>ν εἰς τὴν διακονίαν σου ταύτην,⁵ ἐν τῇ δυνάμει τοῦ πνεύματός σου τοῦ ἀγίου ἀκαταγνώστως καὶ ἀπροσκόπως, ἐν καθαρῷ τῷ μαρτυρίῳ τῆς συνειδήσεως ἡμῶν ἐπικαλεῖσθαι σε ἐν παντὶ καιρῷ καὶ τόπῳ,⁶ ἵνα εἰσακούων ἡμῶν⁷ ἴλεως ἡμῶν ᾖ⁸ ἐν τῷ πλήθει τῆς σῆς ἀγαθότητος. ἀγαθότητος. Ἐκφώ(νησις)· Ὅτι πρέπει σοι πᾶσα δόξα, τιμὴ⁹ καὶ προσκύνησις.

Εὐχὴ πιστῶν β. '

Πάλιν καὶ πολλάκις σοὶ προσπίπτομεν καὶ σοῦ δεόμεθα, ἀγαθὲ καὶ φιλόανθρωπε, ὅπως¹⁰ ἐπιβλέψας ἐπὶ τὴν δέησιν ἡμῶν,¹¹ καθαρίσῃς ἡμῶν τὰς ψυχὰς καὶ τὰ σώματα ἀπὸ παντὸς μολυσμοῦ σαρκὸς καὶ πνεύματος,¹² καὶ δὸς ἡμῖν¹³ ἀνένοχον καὶ ἀκατάκριτον τὴν παράστασιν τοῦ ἀγίου σου θυσιαστηρίου.¹⁴ χάρισαι δέ, ὁ θεός,¹⁵ καὶ τοῖς συνευχομένοις ἡμῖν προκοπὴν βίου καὶ πίστεως καὶ συνέσεως πνευματικῆς· δὸς αὐτοῖς πάντοτε μετὰ φόβου καὶ ἀγάπης λατρεύοντάς σοι ἀνενόχως καὶ ἀκατακρίτως μετέχειν τῶν ἀγίων σου

¹ Τρεμπέλας, Λ. καὶ ἀποστολικῇ ἐκκλησίᾳ καὶ.

² Τρεμπέλας, Λ. Κύριε, ὁ Θεός.

³ Τρεμπέλας, Λ. τὴν δέησιν ἡμῶν· ποιήσον ἡμᾶς.

⁴ Τρεμπέλας, Λ. ἰκεσίας ἀναιμάκτους.

⁵ Τρεμπέλας, Λ. ταύτην ἐν.

⁶ Τρεμπέλας, Λ. καιρῷ καὶ τόπῳ.

⁷ Τρεμπέλας, Λ. ἡμῶν, ἴλεως.

⁸ Τρεμπέλας, Λ. ἴλεως ἡμῖν ᾖ.

⁹ Τρεμπέλας, Λ. δόξα, τιμή.

¹⁰ Τρεμπέλας, Λ. ὅπως.

¹¹ Τρεμπέλας, Λ. ἡμῶν καθαρίσῃς.

¹² Τρεμπέλας, Λ. καὶ πνεύματος.

¹³ Τρεμπέλας, Λ. καὶ δῶς ἡμῖν.

¹⁴ Τρεμπέλας, Λ. θυσιαστηρίου..

¹⁵ Τρεμπέλας, Λ. ὁ θεὸς καὶ.

μυστηρίων καὶ τῆς ἐπουρανίου σου βασιλείας ἀξιωθῆναι. Ἐκφώ(νησις)· Ὅπως ὑπὸ τοῦ κράτους σου πάντοτε φυλαττόμενοι σοὶ δόξαν ἀναπέμπωμεν.

Εὐχὴ τῆς προσκομιδῆς τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου μετὰ τὸ ἀποτεθῆναι τὰ ἅγια δῶρα ἐν τῇ ἁγίᾳ τραπέζῃ καὶ πληρῶσαι τὸν λαὸν τὸν μυστικὸν ὕμνον.

Κύριε ὁ θεὸς ὁ παντοκράτωρ,¹ ὁ μόνος ἅγιος, ὁ δεχόμενος θυσίαν αἰνέσεως παρὰ τῶν ἐπικαλουμένων σε ἐν ὅλῃ καρδίᾳ, πρόσδεξαι καὶ ἡμῶν τῶν ἁμαρτωλῶν τὴν δέησιν,² καὶ προσάγαγε τῷ ἁγίῳ σου θυσιαστηρίῳ,³ καὶ ἰκάνωσον ἡμᾶς προσενεγκεῖν σοὶ δῶρα καὶ θυσίας πνευματικὰς ὑπὲρ τῶν ἡμετέρων ἁμαρτημάτων καὶ τῶν τοῦ λαοῦ ἀγνοημάτων,⁴ καὶ καταξιώσον ἡμᾶς εὐρεῖν χάριν ἐνώπιόν σου⁵ τοῦ γενέσθαι εὐπρόσδεκτον τὴν θυσίαν ἡμῶν, καὶ ἐπισκηναῖσαι τὸ πνεῦμα⁶ τῆς χάριτός σου τὸ ἀγαθὸν ἐφ' ἡμᾶς καὶ ἐπὶ τὰ προκείμενα δῶρα ταῦτα καὶ ἐπὶ πάντα τὸν λαόν σου. Ἐκφώ(νησις)· Διὰ τῶν οἰκτιρμῶν τοῦ μονογενοῦς σου υἱοῦ, μεθ' ᾧ εὐλ(ογητός).

Ὁ λαός· Ἀμήν.

Ὁ ἱερεύς· Εἰρήνη πᾶσιν.

Ὁ λαός· Καὶ τῷ πνεύματί σου.

Ὁ διάκονος· Ἀγαπήσωμεν ἀλλήλους.

Καὶ μετὰ τὸ δοθῆναι τὴν ἀγάπην, λέγει ὁ διάκονος· Τὰς θύρας, τὰς θύρας⁷ πρόσχωμεν.

Ὁ λαὸς τὸ "Πιστεύω".

Λέγει ὁ διάκων· Στῶμεν καλῶς.

Ὁ λαός· Ἐλεος, εἰρήνη.

Ὁ ἱερεὺς λέγει· Ἡ χάρις τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ ἡ ἀγάπη τοῦ θεοῦ καὶ πατρὸς καὶ ἡ κοινωνία τοῦ ἁγίου πνεύματος εἴη μετὰ πάντων ὑμῶν.

Ὁ λαός· Καὶ μετὰ τοῦ πνεύματός σου.

Ὁ ἱερεύς· Ἄνω σχῶμεν τὰς καρδίας.

Ὁ λαός· Ἐχομεν πρὸς τὸν κύριον.

¹ Τρεμπέλας, Λ. Παντοκράτωρ,.

² Τρεμπέλας, Λ. τὴν δέησιν καί.

³ Τρεμπέλας, Λ. θυσιαστηρίῳ..

⁴ Τρεμπέλας, Λ. ἀγνοημάτων..

⁵ Τρεμπέλας, Λ. ἐνώπιόν σου,.

⁶ Τρεμπέλας, Λ. τὸ Πνεῦμα.

⁷ Τρεμπέλας, Λ. ἐν σοφίᾳ.

Ὁ ἱερεὺς· Εὐχαριστήσωμεν τῷ κυρίῳ.

Ὁ λαός· Ἄξιον καὶ δίκαιον.

Ὁ ἱερεὺς ἀπάρχεται τῆς ἀγίας ἀναφ[ορᾶς]·

Ἄξιον καὶ δίκαιον σὲ ὑμνεῖν, σοὶ εὐχαρ[ι]στεῖν, σὲ προσκυνεῖν ἐν παντὶ τόπῳ τῆς δεσποτείας σου.¹ σὺ γὰρ εἶ Θεὸς ἀνέκφραστος, ἀπερινόητος, ἀόρατος, ἀκατάληπτος, ἀεὶ ὢν, ὡσαύτως ὢν,² σὺ³ καὶ ὁ μονογενὴς σου υἱός, καὶ τὸ πνεῦμά σου τὸ ἅγιον. Σὺ ἐκ τοῦ μὴ μὴ ὄντος εἰς το εἶναι ἡμᾶς παρήγαγες, καὶ παραπεσόντας ἀνέστησας πάλιν, καὶ οὐκ ἀπέστης πάντα ποιῶν, ἕως ἡμᾶς εἰς τὸν οὐρανὸν ἀνήγαγες καὶ τὴν βασιλείαν ἐχαρίσω τὴν μέλλουσαν. Ὑπὲρ τούτων ἀπάντων εὐχαριστοῦμέν σοι⁴, καὶ τῷ μονογενεῖ σου υἱῷ καὶ τῷ πνεύματί σου τῷ ἁγίῳ,⁵ ὑπὲρ πάντων⁶ ὧν ἴσμεν καὶ ὧν οὐκ ἴσμεν, τῶν φανερῶν καὶ ἀφανῶν εὐεργεσιῶν σου τῶν εἰς ἡμᾶς γεγεννημένων. Εὐχαριστοῦμέν σοι καὶ ὑπὲρ τῆς λειτουργίας ταύτης, ἣν ἐκ τῶν χειρῶν ἡμῶν δέξασθαι καταξίωσον· καίτοι{σ} σοι παρειστήκεισαν χιλιάδες ἀρχαγγέλων καὶ μυριάδες ἀγγέλων, τὰ Χερουβείμ καὶ τὰ Σεραφεῖμ⁷ ἐξαπτέρυγα, πολυόμματα, μετάρσια, περωτά. Ἐκφώ(νησις)· Τὸν ἐπινίκιον ὕμνον ᾄδοντα⁸.

Ὁ ἱερεὺς μυστικῶς·

Μετὰ τούτων καὶ ἡμεῖς τῶν μακαρίων δυνάμεων, δέσποτα φιλόανθρωπε, βοῶμεν καὶ λέγομεν· ἅγιος εἶ καὶ πανάγιος⁹ καὶ ὁ μονογενὴς σου υἱὸς καὶ τὸ πνεῦμά σου τὸ ἅγιον· ἅγιος εἶ καὶ πανάγιος καὶ μεγαλοπρεπὴς ἡ δόξα σου· ὃς τὸν κόσμον οὕτως ἠγάπησας, ὥστε τὸν υἱόν σου τὸν μονογενῆ¹⁰ δοῦναι, ἵνα πᾶς ὁ πιστεύων εἰς αὐτὸν μὴ ἀπόληται, ἀλλ' ἔχῃ ζωὴν αἰώνιον. Ὅς ἐλθὼν καὶ πᾶσαν τὴν ὑπὲρ ἡμῶν οἰκονομίαν πληρώσας, τῇ νυκτί ἣ παρεδίδου ἑαυτόν, λαβὼν ἄρτον ἐν ταῖς ἀγίαις αὐτοῦ καὶ ἀχράντοις καὶ ἀμωμήτοις χερσίν, εὐχαριστήσας καὶ εὐλογήσας, ἐκλάσεν,¹¹ καὶ ἔδωκεν¹ τοῖς ἀγίοις αὐτοῦ μαθηταῖς καὶ ἀποστόλοις², εἰπὼν·

¹ Τρεμπέλας, Λ. δεσποτείας σου..

² Τρεμπέλας, Λ. ὡσαύτως ὢν·.

³ Τρεμπέλας, Λ. Σύ.,

⁴ Τρεμπέλας, Λ. εὐχαριστοῦμέν σοι.

⁵ Τρεμπέλας, Λ. τῷ Ἁγίῳ.

⁶ Τρεμπέλας, Λ. ὑπὲρ πάντων.,

⁷ Τρεμπέλας, Λ. Σεραφεῖμ.,

⁸ Τρεμπέλας, Λ. Ὁ λαός· Ἄγιος, ἅγιος, ἅγιος.

⁹ Τρεμπέλας, Λ. πανάγιος Σύ.,

¹⁰ Τρεμπέλας, Λ. μονογενῆ.

¹¹ Τρεμπέλας, Λ. ἐκλάσε.

Ἐκφώ(νωσ)· Λάβετε, φάγετε, τοῦτό³ ἐστὶν τὸ σῶμά μου, τὸ ὑπὲρ ὑμῶν.

Ὅμοίως καὶ τὸ ποτήριον μετὰ τὸ δειπνῆσαι,⁴ λέγων·

Ἐκφώ(νωσ)· Πίετε ἐξ αὐτοῦ πάντες, τοῦτό ἐστὶν τὸ αἷμά μου,⁵ τὸ τῆς καινῆς διαθήκης, τὸ ὑπὲρ ἡμῶν καὶ πολλῶν ἐκχυνόμενον εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν.

Ὁ λαός· Ἀμήν.⁶

Ὁ ἱερεὺς μυστικῶς·

Μεμνημένοι τοίνυν τῆς σωτηρίου ταύτης ἐντολῆς καὶ πάντων τῶν ὑπὲρ ἡμῶν γεγενημένων·⁷ τοῦ σταυροῦ, τοῦ τάφου, τῆς τριημέρου ἀναστάσεως, τῆς εἰς οὐρανοὺς ἀναβάσεως, τῆς ἐκ δεξιῶν καθέδρας, τῆς δευτέρας καὶ ἐνδόξου πάλιν παρουσίας,

Ἐκφώ(νωσ)· Τὰ σὰ ἐκ τῶν σῶν σοὶ προσφέροντες κατὰ πάντα καὶ διὰ πάντα.

Ὁ λαός· Σὲ ὑμνοῦμεν.

Ὁ ἱερεὺς μυστικῶς λέγει·

Ἔτι προσφερόμέν σοι τὴν λογικὴν ταύτην καὶ ἀναίμακτον λατρείαν, καὶ παρακαλοῦμεν καὶ δεόμεθα καὶ ἱκετεύομεν·⁸ κατάπεμψον τὸ πνεῦμά σου τὸ ἅγιον ἐφ' ἡμᾶς, καὶ ἐπὶ τὰ προκείμενα δῶρα ταῦτα.

Καὶ ἀνιστάμενος σφραγίζει, λέγων μυστικῶς·

Καὶ ποιήσον τὸν μὲν ἄρτον τοῦτον, τῆς ἡμῶν σῶμα τοῦ Χριστοῦ σου,⁹ μεταβαλὼν τῷ πνεύματί σου τῷ ἁγίῳ.

Τὸ δὲ ἐν τῷ ποτηρίῳ τούτῳ, τίμιον αἷμα τοῦ Χριστοῦ σου,¹ μεταβαλὼν τῷ πνεύματί σου τῷ ἁγίῳ. Ἀμήν.

Ὁ ἱερεὺς μυστικῶς·

¹ Τρεμπέλας, Λ. ἔδωκε.

² Τρεμπέλας, Λ. ἀποστόλοις.

³ Τρεμπέλας, Λ. *Λάβετε, φάγετε, τοῦτό μου ἐστὶ τὸ Σῶμα, τὸ ὑπὲρ ὑμῶν κλόμενον εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν.*

⁴ Τρεμπέλας, Λ. δειπνῆσαι λέγων.

⁵ Τρεμπέλας, Λ. τοῦτό ἐστὶν τὸ αἷμά μου τό.

⁶ Τρεμπέλας, Λ. αὐτὴ ἡ φράση ἀπουσιάζει.

⁷ Τρεμπέλας, Λ. γεγενημένων,

⁸ Τρεμπέλας, Λ. ἱκετεύομεν.

⁹ Τρεμπέλας, Λ. σου, μεταβαλὼν τῷ πνεύματί σου τῷ ἁγίῳ. (Υποσ. 3, σελ. 111)

Ὡστε γενέσθαι τοῖς μεταλαμβάνουσιν εἰς νῆψιν ψυχῆς, εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν, εἰς κοινωνίαν τοῦ ἁγίου σου πνεύματος,² εἰς βασιλείας πλήρωμα, εἰς παρρησίαν τὴν πρὸς σέ, μὴ εἰς κρίμα ἢ εἰς κατάκριμα.

Ἔτι προσφερόμέν σοι τὴν λογικὴν ταύτην λατρείαν ὑπὲρ τῶν ἐν πίστει ἀναπαυσαμένων, πατέρων, πατριαρχῶν, προφητῶν, ἀποστόλων, κηρύκων, εὐαγγελιστῶν, μαρτύρων, ὁμολογητῶν, ἐγκρατευτῶν, καὶ παντὸς δικαίου ἐν πίστει τετελειωμένου.

Ἐκφ(ώνως)· Ἐξαιρέτως τῆς παναγίας, ἀχράντου, ὑπερενδόξου,³ εὐλογημένης δεσποίνης ἡμῶν θεοτόκου καὶ ἀειπαρθένου Μαρίας.

Τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ προδρόμου καὶ βαπτιστοῦ,⁴ καὶ τῶν ἁγίων καὶ πανευφύμων ἀποστόλων, καὶ τοῦ ἁγίου τοῦδε οὗ καὶ τὴν μνήμην ἐπιτελοῦμεν, καὶ πάντων⁵ τῶν ἁγίων σου, ὧν ταῖς ἰκεσίαις ἐπίσκεψαι ἡμᾶς, ὁ θεός. Καὶ μνήσθητι πάντων τῶν κεκοιμημένων,⁶ ἐ[π'] ἐλπίδι ἀναστάσεως, ζωῆς αἰωνίου, καὶ ἀνάπαυσον αὐτοὺς ὅπου ἐπισκοπεῖ τὸ φῶς τοῦ προσώπου σου.

Ἔτι παρακαλοῦμέν σε· μνήσθητι,⁷ κύριε,⁸ πάσης ἐπισκοπῆς ὀρθοδόξων⁹ τῶν ὀρθοτομούντων τὸν λόγον τῆς σῆς ἀληθείας, παντὸς τοῦ πρεσβυτερίου, τῆς ἐν Χριστῷ διακονίας καὶ παντὸς ἱερατικοῦ τάγματος.

Ἔτι προσφερόμέν σοι τὴν λογικὴν ταύτην λατρείαν ὑπὲρ τῆς οἰκουμένης,¹⁰ ὑπὲρ τῆς ἁγίας¹¹ σου καθολικῆς καὶ ἀποστολικῆς ἐκκλησίας,¹² ὑπὲρ τῶν ἐν ἀγνείᾳ καὶ σεμνῇ πολιτείᾳ διαγόντων.¹³

Ὑπὲρ τῶν ἐν ὄρεσιν καὶ σπηλαίοις καὶ ταῖς ὁπαῖς τῆς γῆς.¹⁴

Ὑπὲρ τῶν πιστοτάτων βασιλέων, τῆς φιλοχρίστου βασιλίσσης, παντὸς τοῦ παλατίου καὶ τοῦ στρατοπέδου αὐτῶν·¹ δὸς αὐτοῖς, κύριε,² εἰρηνικὸν τὸ βασίλειον, ἵνα καὶ

¹ Τρεμπέλας, Λ. σου. Μεταβαλὼν τῷ Πνεύματί σου τῷ ἁγίῳ, καθὼς και στην διόρθωση που κάνει στη σελ.115 για το στίχο 1 αἷμα τοῦ Χριστοῦ μεταβαλὼν τῷ πνεύματί σου τῷ ἁγίῳ Ἀμήν.

² Τρεμπέλας, Λ,... Πνεύματος

³ Τρεμπέλας, Λ. ὑπερενδόξου εὐλογημένης.

⁴ Τρεμπέλας, Λ. βαπτιστοῦ· τῶν ἁγίων καὶ πανευφύμων ἀποστόλων·...τοῦ ἁγίου (τοῦδε) ,

⁵ Τρεμπέλας, Λ. πάντων σου τῶν ἁγίων·.

⁶ Τρεμπέλας, Λ. κεκοιμημένων ἐπ' ἐλπίδι ἀναστάσεως ζωῆς αἰωνίου· καὶ ἀνάπαυσον αὐτούς,

⁷ Τρεμπέλας, Λ. Μνήσθητι,.

⁸ Τρεμπέλας, Λ. Κύριε.

⁹ Τρεμπέλας, Λ. ὀρθοδόξων,.

¹⁰ Τρεμπέλας, Λ. οἰκουμένης·.

¹¹ Τρεμπέλας, Λ. ὑπὲρ τῆς ἁγίας, καθολικῆς.

¹² Τρεμπέλας, Λ. ἀποστολικῆς ἐκκλησίας·.

¹³ Τρεμπέλας, Λ. διαγόντων·.

¹⁴ Τρεμπέλας, Λ. Ὑπὲρ...γῆς, παραλείπεται ὅλη η φράση.

καὶ ἡμεῖς ἐν τῇ γαλήνῃ αὐτῶν ἤρεμον καὶ ἡσύχιον βίον διάγωμεν ἐν πάσῃ εὐσεβείᾳ καὶ σεμνότητι.

Μνήσθητι, κύριε, τῆς πόλεως ἐν ᾗ παροικοῦμεν, καὶ πάσης πόλεως καὶ χώρας, καὶ τῶν ἐν πίστει κατοικούντων ἐν αὐταῖς.³

Ἐκφ(ώνως)· Ἐν πρώτοις μνήσθητι, κύριε, τοῦ ἀρχιεπισκόπου ἡμῶν τοῦδε.⁴

Μνήσθητι, κύριε, πλεόντων, ὁδοιπορούντων, νοσοῦντων, καμνόντων, αἰχμαλώτων καὶ τῆς σωτηρίας αὐτῶν.⁵ μνήσθητι, κύριε, τῶν καρποφορούντων καὶ καλλιεργούντων ἐν ταῖς ἀγίαις σου ἐκκλησίαις, καὶ μεμνημένων τῶν πενήτων, καὶ ἐπὶ πάντας ἡμᾶς τὰ ἐλέη σου ἐξαπόστειλον.

Ἐκφ(ώνως)· Καὶ δὸς ἡμῖν ἐν ἐνὶ στόματι καὶ μιᾷ καρδίᾳ, δοξάζειν καί.

Καὶ ἔσται τὰ ἐλέη τοῦ μεγάλου θεοῦ καὶ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ.

Ὁ διάκονος· Πάντων τῶν ἀγίων.

Ὁ ἱερεὺς μυστικῶς·

Σοὶ παρακατατιθέμεθα τὴν ζωὴν ἡμῶν ἅπασαν καὶ τὴν ἐλπίδα, δέσποτα φιλόανθρωπε, καὶ παρακαλοῦμέν σε καὶ δεόμεθα καὶ ἱκετεύομεν,⁶ καταξίωσον ἡμᾶς μεταλαβεῖν τῶν ἐπουρανίων σου καὶ φρικτῶν μυστηρίων ταύτης τῆς ἱερᾶς καὶ πνευματικῆς τραπέζης,⁷ μετὰ καθαροῦ συνειδότος,⁸ εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν, εἰς συγχώρησιν πλημμελημάτων, εἰς πνεύματος⁹ ἁγίου κοινωνίαν, εἰς βασιλείας οὐρανῶν κληρονομίαν, εἰς παρρησίαν τὴν πρὸς σέ, μὴ εἰς κρίμα μηδὲ¹⁰ εἰς κατάκριμα.

Ὁ διάκων· Ἀντιλαβοῦ.

Τὴν ἡμέ(ραν) πᾶσαν.

Ὁ ἱερεὺς· Καὶ καταξίωσον ἡμᾶς.

Ὁ λαός· Πάτερ ἡμῶν.

Ὁ ἱερεὺς ἐκφων(εῖ)· Ὅτι σοῦ ἐστιν ἡ βασιλ(εία).

¹ Τρεμπέλας, Λ. αὐτῶν.

² Τρεμπέλας, Λ. **Κ**ύριε, καὶ γὰρ νὰ μὴν ἐπαναλαμβάνομεθα, ὅλα τὰ “κύριε”, σε ἀντίθεση με τὸν Bar, γράφονται με κεφαλαίον ‘Κ’.

³ Τρεμπέλας, Λ. καὶ τῶν πίστει κατοικούντων ἐν αὐτοῖς.

⁴ Τρεμπέλας, Λ. **ὃν χάρισαι ταῖς ἀγίαις σου ἐκκλησίαις ἐν εἰρήνῃ, σῶον, ἔντιμον, ὑγιᾶ, μακροημερεύοντα, ὀρθοτομοῦντα τὸν λόγον τῆς σῆς ἀληθείας.**

⁵ Τρεμπέλας, Λ. αὐτῶν. Μνήσθητι.

⁶ Τρεμπέλας, Λ. ἱκετεύομεν· Καταξίωσον.

⁷ Τρεμπέλας, Λ. τραπέζης μετὰ.

⁸ Τρεμπέλας, Λ. συνειδότος εἰς.

⁹ Τρεμπέλας, Λ. **Π**νεύματος, ἰσχύει ἡ σημείωσή μας 7 στὴν σελ. 14.

¹⁰ Τρεμπέλας, Λ. **ἢ εἰς.**

Ὁ λαός· Ἀμήν.

Ὁ ἱερεύς· Εἰρήνη πᾶσιν¹.

Ὁ διάκονος· Τὰς κεφαλὰς ἡμῶν.

Ὁ ἱερεὺς μυστικῶς·

Εὐχαριστοῦμέν σοι, βασιλεῦ ἀόρατε, ὁ τῇ ἀμετρήτῳ σου δυνάμει δημιουργήσας τὰ πάντα, καὶ τῷ πλήθει τοῦ ἐλέους σου ἐκτικῶς οὐκ ὄντων εἰς τὸ εἶναι παραγαγὼν τὰ συμπάντα· (sic) αὐτός, δέσποτα, οὐρανόθεν ἔφιδε² ἐπὶ τοὺς κεκλικότας σοι τὰς ἑαυτῶν κεφαλὰς·³ οὐ γὰρ ἔκλιναν σαρκὶ καὶ αἵματι, ἀλλὰ σοὶ⁴ τῷ φοβερῷ θεῷ⁵. Σὺ οὖν, δέσποτα, δέσποτα, τὰ προκείμενα πᾶσιν ἡμῖν εἰς ἀγαθὸν ἐξομάλισον⁶ κατὰ τὴν ἐκάστου ἰδίαν χρεῖαν·⁷ τοῖς πλέουσιν σύμπλευσον,⁸ τοῖς ὁδοιποροῦσιν συνόδευσον,⁹ τοὺς νοσοῦντας ἴασαι, ὁ ἱατρὸς τῶν ψυχῶν καὶ τῶν σωμάτων ἡμῶν. Ἐκφ(ώνως)· Χάριτι καὶ οἰκτιρμοῖς καὶ φιλανθρωπίᾳ.

Ὁ ἱερεύς·

Πρόσχες,¹⁰ κύριε Ἰησοῦ Χριστέ¹¹ ὁ θεὸς ἡμῶν, ἐξ ἀγίου κατοικητηρίου σου,¹² καὶ ἔλθε εἰς τὸ ἀγιάσαι ἡμᾶς·¹³ ὁ ἄνω τῷ πατρὶ συγκαθεζόμενος καὶ ὧδε ἡμῖν ἀοράτως συνών,¹⁴ καταξίωσον τῇ κραταιᾷ σου χειρὶ μεταδοῦναι ἡμῖν καὶ δι' ἡμῶν παντὶ τῷ λαῷ σου.

Ὁ διάκονος· Πρόσχωμεν.

Ὁ ἱερεύς· Τὰ ἅγια τοῖς ἀγίοις.

Ὁ λαός· Εἰς ἅγιος.

¹ Τρεμπέλας, Λ. πᾶσι.

² Τρεμπέλας, Λ. ἔπιδε.

³ Τρεμπέλας, Λ. κεφαλὰς.

⁴ Τρεμπέλας, Λ. σοί.

⁵ Τρεμπέλας, Λ. Θεῷ..., ὡς καὶ ἡ παρατήρησή μας τῆς υποσημ. 7, σελ. 14.

⁶ Τρεμπέλας, Λ. ἐξομάλισον.

⁷ Τρεμπέλας, Λ. χρεῖαν.

⁸ Τρεμπέλας, Λ. σύμπλευσον.

⁹ Τρεμπέλας, Λ. συνόδευσον.

¹⁰ Τρεμπέλας, Λ. Αναφέρει λανθασμένα (σελ. 131, 39) ὅτι αὐτὴ ἡ ευχή φέρει τὸν τίτλο: *Εὐχὴ τῆς ὑψώσεως τοῦ ἄρτου*. Τὸν τίτλο αὐτὸ φέρει στὴν Θ.Λ. τοῦ Μ. Βασιλείου.

¹¹ Τρεμπέλας, Λ. κύριε Ἰησοῦ Χριστέ,...

¹² Τρεμπέλας, Λ. ἀγίου κατοικητηρίου σου...

¹³ Τρεμπέλας, Λ. ἡμᾶς.

¹⁴ Τρεμπέλας, Λ. συνών.

Καὶ μετὰ τὸ εἰπεῖν τὸν λαὸν τὸ "Εἷς ἅγιος, εἷς κύριος Ἰησοῦς Χριστὸς εἰς δόξαν θεοῦ πατρός", λαμβάνει ἐκ τοῦ ἁγίου σώματος μερίδας καὶ βάλλει εἰς τὰ ἅγια ποτήρια καὶ λέγει· Εἰς πλήρωμα πνεύματος ἁγίου.

Καὶ μετὰ τὸ πάντα μεταλαβεῖν, λέγοντος τοῦ διακόνου τὴν εὐχήν, ἐπεύχεται ὁ ἱερεὺς μυστικῶς·

Εὐχαριστοῦμέν σοι, δέσποτα φιλόανθρωπε, εὐεργέτα τῶν ψυχῶν ἡμῶν, ὅτι καὶ τῇ παρουσίᾳ ἡμέρᾳ καταξιώσας ἡμᾶς τῶν ἐπουρανίων σου καὶ ἀθανάτων μυστηρίων.¹ ὀρθοτόμησον ἡμῶν τὴν ὁδόν,² σῶσον ἡμᾶς ἐν τῷ φόβῳ σου τοὺς πάντας, φρουρήσον ἡμῶν τὴν ζωήν,³ ἀσφάλισαι ἡμῶν τὰ διαβήματα, εὐχαῖς καὶ ἱκεσίαις τῆς ἁγίας, ἐνδόξου δεσποίνης ἡμῶν θεοτόκου¹ καὶ ἀειπαρθένου Μαρίας, καὶ πάντων τῶν ἁγίων τῶν ἀπ' αἰώνων σοι εὐαρεστησάντων. Ἐκφ(ώνως)· Ὅτι σὺ εἶ ὁ ἁγιασμὸς ἡμῶν, καὶ σοὶ τὴν δόξαν ἀναπέμπομεν τῷ πατρὶ καὶ τῷ υἱῷ καὶ τῷ ἁγίῳ πνεύματι νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Ὁ διάκονος· Ἐν εἰρήνῃ προέλθωμεν.

Ὁ λαός· Ἐν ὀνόματι κυρίου.

Στη σελ. 154 ο Π. Τρεμπέλας αναφέρει λανθασμένα την ευχή “Ὁ εὐλογῶν τοὺς εὐλογοῦντας σε...” ὅτι υπάρχει στο Bar στην Θ. Λειτουργία του Μ. Βασιλείου καθώς και την ὀπισθάμβωνο “Ποῖον αἶνον...” ὅτι υπάρχει στο Bar στην Θ. Λειτουργία του Χρυσοστόμου. Λανθασμένη επίσης η παρατήρησή του στη σελ. 156 παρατ. 45 σχετικά με την ευχή «Τὸ πλήρωμα τοῦ νόμου καὶ τῶν προφητῶν...» ὅτι βρίσκεται στον κώδικα. Η ευχή «Ὁ εὐλογῶν τοὺς εὐλογοῦντάς σε...» απουσιάζει τελείως ἀπὸ το Bar, ἐνῶ οι ἄλλες δύο βρίσκονται αριθμημένες στο τέλος τοῦ Bar ως εξής: τον ἀριθμὸ 273.2 φέρει η ευχή «Ποῖον αἶνον...» με τίτλο “Εὐχὴ ὀπισθάμβωνος τοῦ Χρυσοστόμου”, και τον ἀριθμὸ 280. 2 η ευχή «Τὸ πλήρωμα τοῦ νόμου...» με τίτλο “Εὐχὴ εἰς τὸ καταστεῖλαι τὰ ἅγια”

¹ Τρεμπέλας, Λ. μυστηρίων..

² Τρεμπέλας, Λ. τὴν ὁδόν·.

³ Τρεμπέλας, Λ. τὴν ζωήν·.

III. Η ΘΕΙΑ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ

Εὐχή ἣν ποιεῖ ὁ ἱερεὺς ἐν τῷ σκευοφυλακίῳ ἀποτιθεμένου τοῦ ἄρτου ἐν τῷ δίσκῳ.

Ὁ θεὸς ὁ θεὸς ἡμῶν, ὁ τὸν οὐράνιον ἄρτον τὴν τροφήν τοῦ παντὸς κόσμου, τὸν κύριον ἡμῶν καὶ θεὸν Ἰησοῦν Χριστὸν ἐξαποστείλας σωτῆρα καὶ λυτρωτὴν καὶ εὐεργέτην, εὐλογοῦντα καὶ ἀγιάζοντα ἡμᾶς· αὐτὸς εὐλόγησον τὴν πρόθεσιν ταύτην καὶ πρόσδεξαι αὐτὴν εἰς τὸ ὑπερουράνιον σου θυσιαστήριον· μνημόνευσον, ὡς ἀγαθὸς καὶ φιλόανθρωπος, τῶν προσενεγκάντων καὶ δι' οὓς προσήγαγον, καὶ ἡμᾶς ἀκατακρίτους διαφύλαξον ἐν τῇ ἱεουργίᾳ τῶν θείων σου μυστηρίων. *Ἐκφώ(νησις)*· Ὅτι ἡγίασται καὶ δεδόξασται τὸ πάντιμον καὶ μεγαλοπρεπὲς ὄνομά σου τοῦ πατρὸς.

Εὐχή² ἀντιφώνου α'.

Κύριε ὁ θεὸς ἡμῶν, οὗ τὸ κράτος ἀνείκαστον καὶ ἡ δόξα ἀκατάληπτος,³ οὗ τὸ ἔλεος ἀμέτρητον καὶ ἡ φιλελεος ἀφαιρέσις· αὐτὸς, δέσποτα,⁴ κατὰ τὴν εὐσπλαγχνίαν σου ἐπίβλεψον ἐφ' ἡμᾶς καὶ ἐπὶ τὸν ἅγιον οἶκόν σου, καὶ ποιήσον μεθ' ἡμῶν καὶ τῶν συνευχομένων ἡμῶν πλούσια τὰ ἐλέη σου καὶ τοὺς οἰκτιρμοὺς σου. *Ἐκφώ(νησις)*· Ὅτι πρέπει σοι πᾶσα δόξα, τιμὴ καὶ προσκύνησις τῷ πατρὶ καί.

Εὐχή ἀντιφώνου β'.

Κύριε ὁ θεὸς ἡμῶν, σῶσον τὸν λαόν σου καὶ εὐλόγησον τὴν κληρονομίαν σου· τὸ πλήρωμα τῆς ἐκκλησίας σου ἐν εἰρήνῃ διαφύλαξον· ἀγιάσον τοὺς ἀγαπῶντας τὴν εὐπρέπειαν τοῦ οἴκου σου· σὺ αὐτοὺς ἀντιδόξασον τῇ θεϊκῇ σου δυνάμει, καὶ μὴ ἐγκαταλίπῃς ἡμᾶς, ὁ θεός, τοὺς ἐλπίζοντας ἐπὶ σοί. *Ἐκφώ(νησις)*· Ὅτι σὸν τὸ κράτος, καὶ σου ἐστὶν ἡ βασιλεία καὶ ἡ δύναμις καί.

Εὐχή ἀντιφώνου γ'.

¹ Τρεμπέλας, Λ. ἀγίας, ἐνδόξου δεσποίνης θεοτόκου.

² Τρεμπέλας, Λ. τόσο ἡ εὐχή του α' ἀντιφώνου καθὼς καὶ ἡ εὐχή του β' καὶ γ' ἀντιφώνου ἀναφέρονται λανθασμένα ὅτι βρίσκονται στὴν Θ.Λ. τοῦ ΧΡ.

³ Τρεμπέλας, Λ. ἀκατάληπτος·.

⁴ Τρεμπέλας, Λ. Δέσποτα.

Ὁ τὰς κοινὰς ταύτας καὶ συμφώνους ἡμῖν χαρισάμενος προσευχάς, ὁ καὶ δύο καὶ τρισὶ συμφωνοῦσιν ἐπὶ τῷ ὀνόματί σου τὰς αἰτήσεις παρέχειν ἐπαγγειλάμενος,¹ αὐτὸς καὶ νῦν τῶν δούλω(ν) σου τὰ αἰτήματα πρὸς τὸ συμφέρον πλήρωσον, χορηγῶν ἡμῖν ἐν τῷ παρόντι αἰῶνι τὴν ἐπίγνωσιν τῆς σῆς ἀληθείας,² καὶ ἐν τῷ μέλλοντι ζωὴν αἰώνιον χαριζόμενος. *Ἐκφώ(νησις)*· Ὅτι ἀγαθὸς καὶ φιλόανθρωπος θεὸς ὑπάρχεις, καὶ σοὶ τὴν δόξ(αν).

Εὐχὴ τῆς εἰσόδου.

Δέσποτα κύριε³ ὁ θεὸς ἡμῶν, ὁ καταστήσας ἐν οὐρανοῖς τάγματα καὶ στρατιάς ἀγγέλων καὶ ἀρχαγγέλων πρὸς⁴ λειτουργίαν τῆς σῆς δόξης, ποιήσον σὺν τῇ εἰσόδῳ ἡμῶν εἴσοδον ἁγίων ἀγγέλων γενέσθαι, συλλειτουργούντων ἡμῖν καὶ συνδοξολογούντων τὴν σὴν ἀγαθότητα. *Ἐκφώ(νησις)*· Ὅτι πρέπει σοι.

Εὐχὴ τοῦ τρισαγίου.

Ὁ θεὸς ὁ ἅγιος ὁ ἐν ἁγίοις ἀναπαυόμενος, ὁ τρισαγία φωνῇ ὑπὸ τῶν Σεραφίμ ἀνυμνούμενος καὶ ὑπὸ τῶν Χερουβὶμ δοξολογούμενος καὶ ὑπὸ πάσης ἐπουρανίου δυνάμεως προσκυνούμενος,⁵ ὁ ἐκ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι παραγαγὼν τὰ σύμπαντα,⁶ ὁ κτίσας τὸν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα σὴν καὶ ὁμοίωσιν, καὶ παντὶ σου χαρίσματι κατακοσμήσας,⁷ καὶ διδοὺς αἰτοῦντι σοφίαν καὶ σύνεσιν,⁸ καὶ μὴ παρορῶν ἁμαρτάνοντα, ἀλλὰ θέμενος ἐπὶ σωτηρίᾳ μετάνοιαν,⁹ ὁ καταξιώσας ἡμᾶς¹⁰ τοὺς ταπεινοὺς καὶ ἀναξίους δούλους σου καὶ ἐν τῇ ὥρᾳ ταύτῃ στήναι κατενώπιον τῆς δόξης τοῦ ἁγίου σου θυσιαστηρίου καὶ τὴν ὀφειλομένην σοι προσκύνησιν καὶ δοξολογίαν προσάγειν· αὐτός, δέσποτα, «πρόσδεξαι» καὶ ἐκ στόματος ἡμῶν τῶν ἁμαρτωλῶν τὸν τρισαγίον ὕμνον,¹¹ καὶ ἐπίσκεψαι ἡμᾶς ἐν τῇ χρηστότητί σου.¹² συγχώρησον ἡμῖν πᾶν πλημμέλημα ἐκούσιόν τε

¹ Τρεμπέλας, Λ. ἐπαγγειλάμενος·.

² Τρεμπέλας, Λ. ἀληθείας καὶ.

³ Τρεμπέλας, Λ. κύριε, ὁ θεός.

⁴ Τρεμπέλας, Λ. εἰς λειτουργίαν.

⁵ Τρεμπέλας, Λ. προσκυνούμενος·.

⁶ Τρεμπέλας, Λ. τὰ σύμπαντα·.

⁷ Τρεμπέλας, Λ. κατακοσμήσας·.

⁸ Τρεμπέλας, Λ. καὶ σύνεσιν καὶ.

⁹ Τρεμπέλας, Λ. μετάνοιαν·.

¹⁰ Τρεμπέλας, Λ. ἡμᾶς,·.

¹¹ Τρεμπέλας, Λ. ὕμνον καὶ.

¹² Τρεμπέλας, Λ. χρηστότητί σου..

καὶ ἀκούσιον· ἀγίασον ἡμῶν τάς ψυχὰς καὶ τὰ σώματα,¹ καὶ δὸς ἡμῖν ἐν ὁσιότητι λατρεύειν σοι πάσας τὰς ἡμέρας τῆς ζωῆς ἡμῶν,² πρεσβείαις τῆς ἀγίας θεοτόκου καὶ πάντων τῶν ἁγίων³ τῶν ἀπ' αἰώνων σοι⁴ εὐαρεστησάντων. Ἐκφώ(νησις)· Ὅτι ἅγιος εἶ, ὁ θεὸς ἡμῶν, καὶ σοὶ τὴν δόξαν ἀναπέμ(πομεν).

Εὐχή τῆς ἄνω καθέδρας.

Δέσποτα κύριε ὁ θεὸς τῶν δυνάμεων, σῶσον τὸν λαόν σου καὶ εἰρήνευσον αὐτὸν τῇ δυνάμει τοῦ ἁγίου σοῦ πνεύματος,⁵ διὰ τοῦ τύπου τοῦ τιμίου {σου} σταυροῦ τοῦ μονογενοῦς σου υἱοῦ μεθ' οὗ εὐλογητὸς εἶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Εὐχή τῆς ἐκτενῆς τοῦ "Κύριε ἐλέησον".⁶

Κύριε⁷ ὁ θεὸς ἡμῶν, τὴν ἐκτενὴν ταύτην ἱκεσίαν πρόσδεξαι παρὰ τῶν σῶν δούλων καὶ ἐλέησον ἡμᾶς κατὰ τὸ πλῆθος τοῦ ἐλέους σου,⁸ καὶ τοὺς οἰκτιρμούς σου κατάπεμψον ἐφ' ἡμᾶς καὶ ἐπὶ πάντα τὸν λαόν σου⁹ τὸν ἀπεκδεχόμενον τὸ παρὰ σοῦ πλούσιον ἔλεος.

Ἐκφώ(νησις)· Ὅτι ἐλεήμων καὶ φιλόανθρωπος θεὸς ὑπάρχεις καὶ σοί.

Εὐχή κατηχουμένων.

Κύριε¹⁰ ὁ θεὸς ἡμῶν, ὁ ἐν οὐρανοῖς κατοικῶν καὶ ἐπιβλέπων ἐπὶ πάντα τὰ ἔργα σου, ἐπίβλεψον καὶ ἐπὶ τοὺς δούλους σου τοὺς κατηχουμένους¹¹ τοὺς κεκληκότας τοὺς ἑαυτῶν αὐχένας ἐνώπιόν σου· δὸς αὐτοῖς τὸν ἐλαφρὸν ζυγόν,¹² ποίησον αὐτοὺς μέλη τῆς ἀγίας σου ἐκκλησίας καὶ καταξιώσον αὐτοὺς τοῦ λουτροῦ τῆς παλιγγενεσίας, τῆς ἀφέσεως τῶν ἁμαρτιῶν¹³ καὶ τοῦ ἐνδύματος τῆς ἀφθαρσίας, εἰς ἐπίγνωσιν σοῦ τοῦ ἀληθινοῦ θεοῦ ἡμῶν. Ἐκφώ(νησις)· Ἵνα καὶ αὐτοὶ σὺν ἡμῖν δοξάζωσιν τὸ πάντιμον.

¹ Τρεμπέλας, Λ. σώματα.

² Τρεμπέλας, Λ. ἡμῶν.

³ Τρεμπέλας, Λ. ἁγίων.

⁴ Τρεμπέλας, Λ. αἰώνος σοι.

⁵ Τρεμπέλας, Λ.,...πνεύματος διὰ.

⁶ Λανθασμένη ἡ παρατήρηση τοῦ Π.ΤΡ. στη σελ.59 ὅτι ἡ εὐχή τῆς ἐκτενῆς σημειώνεται στο Β ως εὐχή τῆς ἐκτενῆς τοῦ Κύριε ἐλέησον, Κύριε ἐλέησον.

⁷ Τρεμπέλας, Λ. Κύριε, ὁ.

⁸ Τρεμπέλας, Λ. ἐλέους σου.

⁹ Τρεμπέλας, Λ. τὸν λαόν σου.

¹⁰ Τρεμπέλας, Λ. Κύριε, ὁ.

¹¹ Τρεμπέλας, Λ. κατηχουμένους.

¹² Τρεμπέλας, Λ. ζυγόν· ποίησον.

¹³ Τρεμπέλας, Λ. ἁμαρτιῶν.

Εὐχή πιστῶν α' μετὰ τὸ ἀπλωθῆναι τὸ εἰλητόν.

Σὺ, κύριε, κατέδειξας ἡμῖν τὸ μέγα τοῦτο τῆς σωτηρίας μυστήριον,¹ σὺ κατηξίωσας κατηξίωσας ἡμᾶς² τοὺς ταπεινοὺς καὶ ἀναξίους δούλους σου³ γενέσθαι λειτουργοὺς τοῦ ἁγίου σου θυσιαστηρίου· σὺ ἰκάνωσον ἡμᾶς τῇ δυνάμει τοῦ ἁγίου σου πνεύματος εἰς τὴν διακονίαν ταύτην,⁴ ἵνα ἀκατακρίτως στάντες ἐνώπιον τῆς ἁγίας δόξης σου, προσάγωμέν σοι θυσίαν αἰνέσεως· σὺ γὰρ εἶ ὁ ἐνεργῶν τὰ πάντα ἐν πᾶσιν·⁵ δὸς, κύριε, καὶ ὑπὲρ τῶν «ἡμετέρων» ἁμαρτημάτων καὶ τῶν τοῦ λαοῦ ἀγνοημάτων⁶ δεκτὴν γενέσθαι τὴν θυσίαν ἡμῶν καὶ εὐπρόσδεκτον ἐνώπιόν σου. *Ἐκφώ(νησις)*· Ὅτι πρέπει σοι πᾶσα δόξα, τιμὴ καὶ προσκύνησις, τῷ πατρί.

Εὐχή πιστῶν β'.

Ὁ θεὸς⁷ ὁ ἐπισκεψάμενος ἐν ἐλέει καὶ οἰκτιρμοῖς τὴν ταπείνωσιν ἡμῶν,⁸ ὁ στήσας ἡμᾶς τοὺς ταπεινοὺς καὶ ἁμαρτωλοὺς καὶ ἀναξίους δούλους σου⁹ κατενώπιον τῆς ἁγίας δόξης σου¹⁰ λειτουργεῖν τῷ ἁγίῳ σου θυσιαστηρίῳ,¹¹ σὺ¹² ἐνίσχυσον ἡμᾶς¹³ τῇ δυνάμει τοῦ ἁγίου σου πνεύματος εἰς τὴν διακονίαν ταύτην,¹⁴ καὶ δὸς ἡμῖν λόγον ἐν ἀνοίξει τοῦ στόματος ἡμῶν εἰς τὸ ἐπικαλεῖσθαι τὴν χάριν τοῦ ἁγίου σου πνεύματος ἐπὶ τῶν μελλόντων προτίθεσθαι δώρων. *Ἐκφώ(νησις)*· Ὅπως ὑπὸ τοῦ κράτους σου πάντοτε φυλαττόμενοι σοὶ δόξαν.¹⁵

Εὐχή ἣν ποιεῖ ὁ ἱερεὺς ὑπὲρ ἑαυτοῦ τῶν χειρουβικῶν λεγομένων.

Οὐδεὶς ἄξιος τῶν συνδεδεμένων ταῖς σαρκικαῖς ἐπιθυμίαις καὶ ἡδοναῖς προσέρχεσθαι ἢ προσεγγίζειν ἢ λειτουργεῖν σοι, βασιλεῦ τῆς δόξης·¹⁶ τὸ γὰρ διακονεῖν σοι

¹ Τρεμπέλας, Λ. μυστήριον·.

² Τρεμπέλας, Λ. ἡμᾶς·.

³ Τρεμπέλας, Λ. δούλους σου·.

⁴ Τρεμπέλας, Λ. ταύτην·.

⁵ Τρεμπέλας, Λ. ἐν πᾶσιν·.

⁶ Τρεμπέλας, Λ. ἀγνοημάτων·.

⁷ Τρεμπέλας, Λ. ὁ θεός·.

⁸ Τρεμπέλας, Λ. ἡμῶν·.

⁹ Τρεμπέλας, Λ. δούλους σου·.

¹⁰ Τρεμπέλας, Λ. δόξης σου·.

¹¹ Τρεμπέλας, Λ. θυσιαστηρίῳ·.

¹² Τρεμπέλας, Λ. σύ·.

¹³ Τρεμπέλας, Λ. ἡμᾶς·.

¹⁴ Τρεμπέλας, Λ. ταύτην καὶ.

¹⁵ Λανθασμένα παρατηρεῖ στην σημείωση 2, στην σελίδα 168 ὅτι..*Οὐδαμοῦ ἐν τοῖς κώδιξιν ἀπαντᾷ ἡ γραφὴ Ὅπως ὑπὸ τὸ κράτος σου.*

¹⁶ Τρεμπέλας, Λ. δόξης·.

μέγα καὶ φοβερὸν καὶ ταῖς ἐπουρανίαις δυνάμεσιν ἀπρόσιτον· ἀλλ’ ὅμως διὰ τὴν σὴν ἄφατον φιланθρωπίαν ἀτρέπτως καὶ ἀναλλοιώτως¹ γέγονας ἄνθρωπος,² καὶ ἀρχιερεὺς ἡμῶν ἐχρημάτισας,³ καὶ τῆς λειτουργικῆς ταύτης καὶ ἀναιμάκτου⁴ θυσίας τὴν ἱερουργίαν παρέδωκας ὡς δεσπότης τῶν ἀπάντων. Σὺ γὰρ δεσπάζεις τῶν ἐπουρανίων καὶ ἐπιγείων,⁵ ὁ ἐπὶ θρόνου χειρουβικοῦ ἐποχούμενος, ὁ τῶν Σεραφεὶμ κύριος καὶ βασιλεὺς τοῦ Ἰσραὴλ, ὁ μόνος ἅγιος καὶ ἐν ἁγίοις ἀναπαυόμενος. Σὲ δυσωπῶ τὸν μόνον ἀγαθὸν καὶ εὐήκοον· ἐπίβλεψον ἐπ’, ἐμὲ τὸν ἁμαρτωλὸν καὶ ἀχρεῖον δοῦλόν σου,⁶ καὶ ἰκάνωσόν με τῇ δυνάμει τοῦ ἁγίου σου πνεύματος, ἐνδεδυμένον τὴν τῆς ἱερατείας χάριν,⁷ παραστῆναι τῇ ἀγία σου ταύτῃ τραπέζῃ καὶ ἱερουργῆσαι τὸ ἅγιόν σου σῶμα καὶ τὸ τίμιον αἷμα. Σοὶ γὰρ κλίνω τὸν ἑμαυτοῦ αὐχένα καὶ δέομαί σου· μὴ ἀποστρέψῃς τὸ πρόσωπόν σου ἀπ’ ἐμοῦ, μηδὲ ἀποδοκιμάσῃς με ἐκ παίδων σου,⁸ ἀλλὰ⁹ ἀξίωσον προσενεχθῆναι σοὶ τὰ δῶρα ταῦτα καὶ¹⁰ καὶ¹⁰ ὑπ’ ἐμοῦ¹¹ τοῦ ταπεινοῦ καὶ ἁμαρτωλοῦ καὶ ἀναξίου δούλου σου. Σὺ γὰρ εἶ ὁ προσφέρων καὶ προσφερόμενος, καὶ ἀγιάζων καὶ ἀγιαζόμενος, Χριστέ ὁ θεὸς ἡμῶν, καὶ σοὶ τὴν δόξαν ἀναπέμπομεν {τῷ πατρὶ καὶ τῷ υἱῷ }.

Εὐχή τῆς προσκομιδῆς τοῦ ἁγίου Βασιλείου μετὰ τὸ πληρῶσαι τὸν λαὸν τὸν μυστικὸν ὕμνον.

Κύριε ὁ θεὸς ἡμῶν, ὁ κτίσας ἡμᾶς καὶ ἀγαγὼν εἰς τὴν ζωὴν ταύτην, ὁ ὑποδείξας ἡμῖν ὁδούς εἰς σωτηρίαν, ὁ χαρισάμενος ἡμῖν οὐρανίων μυστηρίων ἀποκάλυψιν,¹² σὺ εἶ ὁ θέμενος ἡμᾶς εἰς τὴν διακονίαν ταύτην ἐν τῇ δυνάμει τοῦ πνεύματός σου τοῦ ἁγίου. Εὐδόκησον δὴ, κύριε, τοῦ γενέσθαι ἡμᾶς διακόνους τῆς καινῆς σου διαθήκης, λειτουργοὺς τῶν ἁγίων σου μυστηρίων· πρόσδεξαι ἡμᾶς προσεγγίζοντας τῷ ἁγίῳ σου θυσιαστηρίῳ, κατὰ τὸ πλῆθος τοῦ ἐλέους σου,¹³ ἵνα γενώμεθα ἄξιοι τοῦ προσφέρειν σοὶ τὴν λογικὴν

¹ Τρεμπέλας, Λ. ἄτρεπτος καὶ ἀναλλοιώτος.

² Τρεμπέλας, Λ. γέγονας ἄνθρωπος καὶ.

³ Τρεμπέλας, Λ. ἐχρημάτισας καὶ.

⁴ Τρεμπέλας, Λ. Λανθασμένα διορθώνει στη σελ. 73, στ. 3 σε λειτουργικῆς καὶ ἀναιμάκτου.

⁵ Τρεμπέλας, Λ. Λανθασμένα διορθώνει στη σελ. 74, στ. 1 σε τῶν ἐπουρανίων καὶ τῶν ἐπιγείων.

⁶ Τρεμπέλας, Λ. δοῦλον σου· καὶ.

⁷ Τρεμπέλας, Λ. χάριν παραστῆναι.

⁸ Τρεμπέλας, Λ. Λανθασμένα διορθώνει στη σελ. 76, στ. 5 ἐκ ποδῶν σου.

⁹ Τρεμπέλας, Λ. ἀλλ’ ἀξίωσον.

¹⁰ Τρεμπέλας, Λ. Λανθασμένα διορθώνει στη σελ. 76, στ. 5 ταῦτα ὑπ’ ἐμοῦ.

¹¹ Τρεμπέλας, Λ. ὑπ’ ἐμοῦ ταπεινοῦ καὶ ἁμαρτωλοῦ.

¹² Τρεμπέλας, Λ. ἀποκάλυψιν·.

¹³ Τρεμπέλας, Λ. ἐλέους σου·.

ταύτην καὶ ἀναίμακτον θυσίαν ὑπὲρ τῶν ἡμετέρων ἀμαρτημάτων¹ καὶ τῶν τοῦ λαοῦ ἀγνοημάτων,² ἦν προσδεξάμενος εἰς τὸ ἅγιον καὶ ὑπερουράνιον καὶ νοερόν σου θυσιαστήριον³ εἰς ὁσμὴν εὐωδίας, ἀντικατάπεμψον ἡμῖν τὴν χάριν τοῦ ἁγίου σου πνεύματος. Ἐπίβλεψον ἐφ' ἡμᾶς, ὁ θεός, καὶ ἔφιδε ἐπὶ τὴν λατρείαν ἡμῶν ταύτην⁴ καὶ πρόσδεξαι αὐτήν ὡς προσεδέξω Ἄβελ τὰ δῶρα, Νῶε τὰς θυσίας, Ἀβραὰμ τὰς ὀλοκαρπώσεις, Μωσέως καὶ Ἀαρὼν τὰς ἱερωσύνας, Σαμουὴλ τὰς εἰρηνικάς.⁵ ὡς προσεδέξω ἐκ τῶν ἁγίων σου ἀποστόλων τὴν ἀληθινὴν ταύτην λατρείαν, οὕτως⁶ καὶ ἐκ τῶν χειρῶν ἡμῶν τῶν ἀμαρτωλῶν πρόσδεξαι τὰ δῶρα ταῦτα ἐν τῇ χρηστότητί σου, κύριε,⁷ κύριε,⁷ ἵνα⁸ καταξιωθέντες λειτουργεῖν ἀμέμπτως τῷ ἁγίῳ σου θυσιαστηρίῳ, εὐρωμεν τὸν τὸν μισθὸν τῶν πιστῶν καὶ φρονίμων οἰκονόμων⁹ ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῆς ἀνταποδόσεώς σου¹⁰ τῆς δικαίας.

Ἐκφύ(νησις)· Διὰ τῶν οἰκτιρμῶν τοῦ μονογενοῦς σου υἱοῦ μεθ' οὗ εὐλογητὸς εἶ σὺν τῷ παναγίῳ καὶ ἀγαθῷ καὶ ζωοποιῷ σου πνεύματι.

Καὶ μετὰ τὸ "Ἀμήν", ὁ ἱερεὺς· Εἰρήνη πᾶσιν.

Ὁ λαός· Καὶ τῷ πνεύματί σου.

Ὁ διάκονος· Ἀγαπήσωμεν ἀλλήλους.

Καὶ μετὰ τὸ δοθῆναι τὴν ἀγάπην λέγει ὁ διάκονος· Τὰς θύρας, τὰς θύρας· πρόσχωμεν.

Ὁ λαός· τὸ "Πιστεύω".

Καὶ μετὰ τὸ "Πιστεύω" λέγει ὁ διάκονος· Στῶμεν καλῶς.

¹ Τρεμπέλας, Λ. ἀμαρτημάτων.

² Τρεμπέλας, Λ. ἀγνοημάτων.

³ Τρεμπέλας, Λ. θυσιαστήριον.

⁴ Τρεμπέλας, Λ. ταύτην.

⁵ Τρεμπέλας, Λ. τὰς εἰρηνικάς.

⁶ Τρεμπέλας, Λ. οὕτως.

⁷ Τρεμπέλας, Λ. κύριε.

⁸ Τρεμπέλας, Λ. ἵνα.

⁹ Τρεμπέλας, Λ. οἰκονόμων.

¹⁰ Τρεμπέλας, Λ. τῆς ἀνταποδόσεως τῆς.

Ὁ ἱερεύς· Ἡ χάρις τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ ἡ ἀγάπη τοῦ θεοῦ καὶ πατρὸς καὶ ἡ κοινωνία τοῦ ἁγίου Πνεύματος εἴη μετὰ πάντων ὑμῶν.

Ὁ λαός· Καὶ μετὰ τοῦ πνεύματός σου.

Ὁ ἱερεύς· Ἄνω σχῶμεν τὰς καρδίας.

Ὁ λαός· Ἐχομεν πρὸς τὸν κύριον.

Ὁ ἱερεύς· Εὐχαριστήσωμεν τῷ κυρίῳ. Ὁ λαός· Ἄξιον καὶ δίκαιον.

Καὶ ὁ ἱερεὺς ἀπάρχεται τῆς ἁγίας ἀναφορᾶς·

Ὁ ὢν, δέσποτα, κύριε θεέ, πατήρ¹ παντοκράτωρ,² προσκυνητέ, ἄξιον ὡς ἀληθῶς καὶ δίκαιον³ καὶ πρόπον τῇ μεγαλοπρεπείᾳ τῆς ἀγιωσύνης σου⁴ σὲ αἰνεῖν, σὲ ὑμνεῖν, σὲ εὐλογεῖν, σὲ προσκυνεῖν, σοὶ εὐχαριστεῖν, σὲ δοξάζειν τὸν μόνον ὄντως ὄντα θεόν, καὶ σοὶ προσφέρειν ἐν καρδίᾳ συντετριμμένη καὶ πνεύματι ταπεινώσεως τὴν λογικὴν ταύτην λατρείαν ἡμῶν,⁵ ὅτι σὺ εἶ ὁ χαρισάμενος ἡμῖν τὴν ἐπίγνωσιν τῆς σῆς ἀληθείας. Καὶ τίς ἱκανὸς λαλῆσαι τὰς δυναστείας σου,⁶ ἀκουστάς ποιῆσαι πάσας τὰς αἰνέσεις σου ἢ διηγῆσασθαι πάντα τὰ θαυμάσιά σου ἐν παντὶ καιρῷ; δέσποτα, δέσποτα τῶν <ἀπάντων>, κύριε οὐρανοῦ καὶ γῆς καὶ πάσης κτίσεως⁷ ὀρωμένης τε καὶ οὐχ ὀρωμένης, ὁ καθήμενος ἐπὶ θρόνου δόξης καὶ ἐπιβλέπων ἀβύσσους, ἄναρχε, ἀόρατε, ἀκατάληπτε, ἀπερίγραπτε, ἀναλλοίωτε, ὁ πατήρ τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ⁸ τοῦ μεγάλου θεοῦ καὶ σωτῆρος τῆς ἐλπίδος ἡμῶν· ὅς ἐστιν εἰκὼν τῆς σῆς ἀγαθότητος, σφραγὶς ἰσότυπος, ἐν ἑαυτῷ δεικνὺς σὲ τὸν πατέρα, λόγος ζῶν, θεὸς ἀληθινός, ἡ πρὸ αἰώνων σοφία, ζωὴ, ἁγιασμός, δύναμις, τὸ φῶς τὸ ἀληθινόν,⁹ παρ' οὗ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐξεφάνη, τὸ τῆς ἀληθείας πνεῦμα, τὸ τῆς υἰοθεσίας χάρισμα, ὁ ἀρραβὼν τῆς μελλούσης κληρονομίας, ἡ ἀπαρχὴ τῶν αἰώνιων ἀγαθῶν, ἡ ζωοποιὸς δύναμις, ἡ πηγὴ τοῦ ἁγιασμοῦ,¹⁰ παρ' οὗ πᾶσα κτίσις λογικὴ τε καὶ νοερὰ δυναμουμένη, σοὶ λατρεύει¹¹ καὶ σοὶ τὴν αἰδὶον ἀναπέμπει δοξολογίαν, ὅτι τὰ σύμπαντα δοῦλα σά. Σὲ γὰρ αἰνοῦσιν ἄγγελοι, ἀρχάγγελοι, θρόνοι, κυριότητες, ἀρχαί,

¹ Τρεμπέλας, Λ. **πάτερ**.

² Τρεμπέλας, Λ. παντοκράτωρ προσκυνητέ.

³ Τρεμπέλας, Λ. ὡς ἀληθῶς, καὶ δίκαιον, καὶ.

⁴ Τρεμπέλας, Λ. τῆς ἀγιωσύνης σου,.

⁵ Τρεμπέλας, Λ. λατρείαν ἡμῶν·.

⁶ Τρεμπέλας, Λ. δυναστείας σου;.

⁷ Τρεμπέλας, Λ. κτίσεως,.

⁸ Τρεμπέλας, Λ. Χριστοῦ,.

⁹ Τρεμπέλας, Λ. τὸ ἀληθινόν·.

¹⁰ Τρεμπέλας, Λ. τοῦ ἁγιασμοῦ·.

¹¹ Τρεμπέλας, Λ. σοὶ λατρεύει,.

ἐξουσίαι, δυνάμεις, καὶ τὰ πολυόμματα Χερουβείμ,¹ σοὶ παρίστανται κύκλῳ τὰ Σεραφεείμ,² Σεραφεείμ,² ἐξ πτέρυγες τῷ ἐνὶ³ καὶ ἐξ πτέρυγες τῷ ἐνί· καὶ ταῖς μὲν δυσὶ κατακαλύπτουσιν κατακαλύπτουσιν τὰ πρόσωπα ἑαυτῶν καὶ ταῖς δυσὶ τοὺς πόδας⁴ καὶ ταῖς δυσὶ πετόμενα, κέκραγεν ἕτερον πρὸς τὸ ἕτερον⁵ ἀκαταπαύστοις στόμασιν, ἀσιγήτοις θεολογίαις. Ἐκφῶ(νησις)· Τὸν ἐπινίκιον ὕμνον ᾄδοντα, βοῶντα, κεκραγότα καὶ λέγοντα·

Ὁ λαός· Ἅγιος.

Ὁ ἱερεὺς μυστικῶς λέγει·

Μετὰ τούτων τῶν μακαρίων δυνάμεων, δέσποτα φιλόανθρωπε, καὶ ἡμεῖς οἱ ἁμαρτωλοὶ βοῶμεν καὶ λέγομεν· ἅγιος εἶ ὡς ἀληθῶς⁶ καὶ πανάγιος, καὶ οὐκ ἔστιν⁷ μέτρον μέτρον τῆς μεγαλοπρεπείας τῆς ἀγιωσύνης σου, καὶ ὅσιος ἐν πᾶσιν⁸ τοῖς ἔργοις σου, ὅτι ἐν ἐν δικαιοσύνῃ καὶ κρίσει ἀληθινῇ πάντα ἐπήγαγες ἡμῖν· πλάσας γὰρ τὸν ἄνθρωπον, χοῦν λαβὼν ἀπὸ τῆς γῆς, καὶ εἰκόνι τῇ σῇ, ὁ θεός, τιμήσας αὐτόν, τέθηκας αὐτόν ἐν παραδείσῳ τῆς τρυφῆς, ἀθανασίαν ζωῆς⁹ καὶ ἀπόλαυσιν αἰωνίων ἀγαθῶν¹⁰ ἐν τῇ τηρήσει τῶν ἐντολῶν σου¹¹ ἐπαγγειλάμενος αὐτῷ· ἀλλὰ παρακούσαντα σοῦ τοῦ ἀληθινοῦ θεοῦ¹² τοῦ κτίσαντος αὐτόν¹³ καὶ τῇ ἀπάτῃ τοῦ ὄφεως ὑπαχθέντα, νεκρωθέντα τε αὐτόν τοῖς οἰκεῖοις αὐτοῦ παραπτώμασιν, ἐξώρισας αὐτόν ἐν τῇ δικαιοκρίσει σου, ὁ θεός, ἐκ τοῦ παραδείσου εἰς τὸν κόσμον τοῦτον, καὶ ἀπέστρεψας αὐτόν εἰς τὴν γῆν ἐξ ἧς ἐλήφθη, οἰκονομῶν αὐτῷ τὴν ἐκ παλιγγενεσίας σωτηρίαν¹⁴ τὴν ἐν αὐτῷ τῷ Χριστῷ σου. Οὐ γὰρ ἀπεστράφης τὸ πλάσμα σου εἰς τέλος, ὃ ἐποίησας, ἀγαθέ, οὐδὲ ἐπελάθου ἔργων χειρῶν σου, ἀλλ' ἐπεσκέψω πολυτρόπως διὰ σπλάγχνα ἐλέους σου·¹⁵ προφήτας ἐξαπέστειλας,¹⁶ ἐποίησας δυνάμεις διὰ τῶν ἀγίων σου¹⁷ τῶν καθ' ἐκάστην γενεὰν καὶ γενεὰν εὐαρεστησάντων σοι·

¹ Τρεμπέλας, Λ. Χερουβίμ..

² Τρεμπέλας, Λ. Σεραφίμ..

³ Τρεμπέλας, Λ. ἐνί..

⁴ Τρεμπέλας, Λ. τοὺς πόδας..

⁵ Τρεμπέλας, Λ. ἕτερον..

⁶ Τρεμπέλας, Λ. ἀληθῶς..

⁷ Τρεμπέλας, Λ. ἔστι.

⁸ Τρεμπέλας, Λ. πᾶσι.

⁹ Τρεμπέλας, Λ. ζωῆς..

¹⁰ Τρεμπέλας, Λ. ἀγαθῶν..

¹¹ Τρεμπέλας, Λ. ἐντολῶν σου..

¹² Τρεμπέλας, Λ. θεοῦ..

¹³ Τρεμπέλας, Λ. αὐτόν..

¹⁴ Τρεμπέλας, Λ. σωτηρίαν..

¹⁵ Τρεμπέλας, Λ. ἐλέους σου..

¹⁶ Τρεμπέλας, Λ. ἐξαπέστειλας·.

¹⁷ Τρεμπέλας, Λ. ἀγίων σου..

ἐλάλησας ἡμῖν διὰ στόματος τῶν δούλων σου τῶν προφητῶν, προκαταγγέλλων ἡμῖν τὴν μέλλουσαν ἔσσεσθαι σωτηρίαν· νόμον ἔδωκας εἰς βοήθειαν· ἀγγέλους ἐπέστησας φύλακας. Ὅτε δὲ ἦλθεν¹ τὸ πλήρωμα τῶν καιρῶν, ἐλάλησας ἡμῖν ἐν αὐτῷ τῷ υἱῷ σου, δι' οὗ καὶ τοὺς αἰῶνας ἐποίησας· ὃς² ὢν ἀπαύγασμα τῆς δόξης καὶ χαρακτήρ τῆς ὑποστάσεώς σου, φέρων τε τὰ πάντα τῷ ῥήματι τῆς δυνάμεως αὐτοῦ,³ οὐχ ἄρπαγμὸν ἠγήσατο τὸ εἶναι ἴσα σοὶ τῷ θεῷ καὶ πατρί,⁴ ἀλλὰ⁵ θεὸς ὢν προαιώνιος, ἐπὶ τῆς γῆς ὤφθη⁶ καὶ τοῖς ἀνθρώποις συνανεστράφη,⁷ καὶ ἐκ παρθένου ἁγίας σαρκωθεὶς, ἐκένωσεν ἑαυτὸν⁸ μορφὴν δούλου λαβὼν, σύμμορφος γενόμενος τῷ σώματι τῆς ταπεινώσεως ἡμῶν, ἵνα καὶ ἡμᾶς⁹ συμμόρφους ποιήσῃ τῆς εἰκόνος τῆς δόξης αὐτοῦ. Ἐπειδὴ γὰρ δι' ἀνθρώπου ἡ ἁμαρτία εἰσῆλθεν εἰς τὸν κόσμον¹⁰ καὶ διὰ τῆς ἁμαρτίας ὁ θάνατος, ἠυδόκησεν ὁ μονογενὴς σου υἱός, ὁ ὢν ἐν τοῖς κόλποις σοῦ τοῦ θεοῦ καὶ πατρός, γενόμενος ἐκ γυναικὸς¹¹ τῆς ἁγίας θεοτόκου καὶ ἀειπαρθένου Μαρίας, γενόμενος ὑπὸ νόμον¹² κατακρίναι τὴν ἁμαρτίαν ἐν τῇ σαρκὶ αὐτοῦ,¹³ ἵνα οἱ ἐν τῷ Ἀδὰμ ἀποθνήσκοντες ζωοποιηθῶσιν ἐν αὐτῷ τῷ Χριστῷ σου· καὶ ἐμπολιτευσάμενος τῷ κόσμῳ τούτῳ, δοὺς προστάγματα σωτηρίας, ἀποστήσας ἡμᾶς τῆς πλάνης τῶν εἰδώλων, προσήγαγεν ἡμᾶς τῇ ἐπιγνώσει σοῦ τοῦ ἀληθινοῦ θεοῦ καὶ πατρός, κτησάμενος ἡμᾶς ἑαυτῷ λαὸν περιούσιον, βασίλειον ἱεράτευμα, ἔθνος ἅγιον· καὶ καθάρισας ἡμᾶς ἐν ὕδατι¹⁴ καὶ ἁγιάσας τῷ πνεύματι τῷ ἁγίῳ, ἔδωκεν ἑαυτὸν ἀντάλλαγμα τῷ θανάτῳ, ἐν ᾧ κατειχόμεθα πεπραμένοι ὑπὸ τῆς ἁμαρτίας· καὶ κατελθὼν διὰ τοῦ σταυροῦ εἰς τὸν ἄδην, ἵνα πληρώσῃ ἑαυτῷ τὰ πάντα, ἔλυσεν¹⁵ τὰς ὀδῖνας τοῦ θανάτου,¹⁶ καὶ ἀναστὰς τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ¹⁷ καὶ ὁδοποιήσας πάσῃ σαρκὶ τὴν ἐκ νεκρῶν ἀνάστασιν, καθότι οὐκ ἦν δυνατὸν κρατεῖσθαι ὑπὸ τῆς φθορᾶς τὸν ἀρχιγόνον τῆς ζωῆς, ἐγένετο

¹ Τρεμπέλας, Λ. ἦλθε.

² Τρεμπέλας, Λ. ὃς.

³ Τρεμπέλας, Λ. αὐτοῦ.

⁴ Τρεμπέλας, Λ. πατρί.

⁵ Τρεμπέλας, Λ. ἀλλά.

⁶ Τρεμπέλας, Λ. ὤφθη.

⁷ Τρεμπέλας, Λ. συνανεστράφη.

⁸ Τρεμπέλας, Λ. ἑαυτόν.

⁹ Τρεμπέλας, Λ. ἵνα ἡμᾶς συμμόρφους.

¹⁰ Τρεμπέλας, Λ. κόσμον καὶ.

¹¹ Τρεμπέλας, Λ. ἐκ γυναικός.

¹² Τρεμπέλας, Λ. νόμον.

¹³ Τρεμπέλας, Λ. αὐτοῦ.

¹⁴ Τρεμπέλας, Λ. ὕδατι.

¹⁵ Τρεμπέλας, Λ. ἔλυσε.

¹⁶ Τρεμπέλας, Λ. τοῦ θανάτου.

¹⁷ Τρεμπέλας, Λ. ἡμέρᾳ.

ἀπαρχὴ τῶν κεκοιμημένων, πρωτότοκος ἐκ τῶν νεκρῶν, ἵνα ἡ αὐτὸς τὰ πάντα ἐν πᾶσιν¹ πρωτεύων· καὶ ἀνελθὼν εἰς τοὺς οὐρανοὺς² ἐκάθισεν ἐν δεξιᾷ τῆς μεγαλωσύνης ἐν ὑψηλοῖς· ὃς καὶ ἤξει³ ἀποδοῦναι ἐκάστῳ κατὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ·⁴ κατέλιπεν⁵ δὲ ἡμῖν ὑπομνήματα τοῦ σωτηρίου αὐτοῦ πάθους ταῦτα, ἃ προτεθείκαμεν [.....]

[.....ὁρθοτο]μούντων τὸν λόγον τῆς σῆς ἀληθείας. Μνήσθητι, κύριε, κατὰ τὸ πλῆθος τῶν οἰκτιρμῶν σου,⁶ καὶ τῆς ἐμῆς ἀναξιότητος· συγχώρησόν μοι πᾶν πλημμέλημα ἐκούσιόν τε καὶ ἀκούσιον,⁷ καὶ μὴ διὰ τὰς ἐμὰς ἀμαρτίας κωλύσης τὴν χάριν τοῦ ἁγίου σου πνεύματος ἀπὸ τῶν προκειμένων δώρων. Μνήσθητι, κύριε, τοῦ πρεσβυτερίου, τῆς ἐν Χριστῷ διακονίας καὶ παντὸς ἱερατικοῦ τάγματος,⁸ καὶ μηδένα ἡμῶν καταισχύνῃς τῶν κυκλούντων τὸ ἅγιόν σου θυσιαστήριον. Ἐπίσκεψαι ἡμᾶς ἐν τῇ χρηστότητί σου, κύριε·⁹ ἐπιφάνηθι ἡμῖν τοῖς πλουσίοις σου οἰκτιρμοῖς,¹⁰ εὐκράτους καὶ ἐπωφελεῖς τοὺς ἀέρας ἡμῖν χάρισαι· ὄμβρους εἰρηνικοὺς τῇ γῇ πρὸς καρποφορίαν δώρησαι.¹¹ εὐλόγησον τὸν στέφανον τοῦ ἐνιαυτοῦ τῆς χρηστότητός σου, κύριε· παῦσον τὰ σχίσματα τῶν ἐκκλησιῶν· σβέσον τὰ φρυάγματα τῶν ἐθνῶν· τὰς τῶν αἱρέσεων ἐπαναστάσεις ταχέως κατάλυσον ἐν τῇ δυνάμει τοῦ ἁγίου σου πνεύματος.¹² πάντα ἡμᾶς πρόσδεξαι εἰς τὴν βασιλείαν σου,¹³ υἱοὺς φωτὸς καὶ υἱοὺς ἡμέρας ἀναδείξας ἡμῖν, τὴν σὴν εἰρήνην καὶ τὴν σὴν ἀγάπην χάρισαι ἡμῖν, κύριε ὁ θεὸς ἡμῶν,¹⁴ πάντα γὰρ ἀπέδωκας ἡμῖν. Ἐκφώ(νησις)· Καὶ δὸς ἡμῖν ἐν ἐνὶ στόματι καὶ μιᾷ καρδίᾳ δοξάζειν καὶ ἀνυμνεῖν τὸ πάντιμον καὶ μεγαλοπρεπὲς ὄνομά σου τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος, νῦν.

Ὁ λαὸς· Ἀμήν.

Ὁ ἱερεὺς· Καὶ ἔσται τὰ ἐλέη τοῦ μεγάλου θεοῦ καὶ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ μετὰ πάντων ὑμῶν.

¹ Τρεμπέλας, Λ. ἐν πᾶσι.

² Τρεμπέλας, Λ. οὐρανοῦς.

³ Τρεμπέλας, Λ. ἤξει.

⁴ Τρεμπέλας, Λ. αὐτοῦ.

⁵ Τρεμπέλας, Λ. κατέλιπε.

⁶ Τρεμπέλας, Λ. οἰκτιρμῶν σου καὶ.

⁷ Τρεμπέλας, Λ. ἀκούσιον.

⁸ Τρεμπέλας, Λ. τάγματος.

⁹ Τρεμπέλας, Λ. κύριε.

¹⁰ Τρεμπέλας, Λ. οἰκτιρμοῖς.

¹¹ Τρεμπέλας, Λ. δώρησαι.

¹² Τρεμπέλας, Λ. πνεύματος.

¹³ Τρεμπέλας, Λ. βασιλείαν σου υἱοὺς.

¹⁴ Τρεμπέλας, Λ. ἡμῶν.

Ὁ λαός· Καὶ μετὰ τοῦ πνεύματός σου.

Καὶ τοῦ διακόνου ποιούντος τὴν μέσσην εὐχήν, ἐπεύχεται ὁ ἱερεὺς·

Ὁ θεὸς ἡμῶν, ὁ θεὸς τοῦ σφύζειν, σὺ ἡμᾶς δίδαξον εὐχαριστεῖν σοὶ ἀξίως τῶν εὐεργεσιῶν σου, ὧν ἐποίησας καὶ ποιεῖς μεθ' ἡμῶν.¹ σὺ εἶ ὁ θεὸς ἡμῶν² ὁ προσδεξάμενος προσδεξάμενος τὰ δῶρα ταῦτα, καθάρισον ἡμᾶς ἀπὸ παντὸς μολυσμοῦ σαρκὸς καὶ πνεύματος³ καὶ δίδαξον ἡμᾶς ἐπιτελεῖν⁴ ἀγιωσύνην ἐν φόβῳ σου, ἵνα ἐν καθαρῷ τῷ μαρτυρίῳ τῆς συνειδήσεως ἡμῶν ὑποδεχόμενοι τὴν μερίδα τῶν ἁγιασμάτων σου, ἐνωθῶμεν τῷ ἁγίῳ σώματι καὶ αἵματι τοῦ Χριστοῦ σου,⁵ καὶ ὑποδεξάμενοι αὐτὰ ἀξίως, σχῶμεν τὸν Χριστόν⁶ κατοικοῦντα ἐν ταῖς καρδίαις ἡμῶν⁷ καὶ γενώμεθα ναὸς τοῦ ἁγίου σου πνεύματος. Ναί, ὁ θεὸς ἡμῶν, καὶ μηδένα ἡμῶν ἔνοχον ποιήσης τῶν φρικτῶν σου τούτων καὶ ἐπουρανίων μυστηρίων, μηδὲ ἀσθενῆ ψυχῇ καὶ σώματι ἐκ τοῦ ἀναξίως αὐτῶν μεταλαμβάνειν,⁸ ἀλλὰ δὸς ἡμῖν⁹ μέχρι τῆς ἐσχάτης ἡμῶν ἀναπνοῆς ἀξίως ὑποδέχεσθαι τὴν τὴν ἐλπίδα τῶν ἁγιασμάτων σου¹⁰ εἰς ἐφόδιον ζωῆς αἰωνίου, εἰς ἀπολογίαν εὐπρόσδεκτον¹¹ τὴν ἐπὶ τοῦ φοβεροῦ βήματος τοῦ Χριστοῦ σου,¹² ὅπως ἂν καὶ ἡμεῖς,¹³ μετὰ πάντων τῶν ἁγίων τῶν ἀπ' αἰώνων σοὶ¹⁴ εὐαρεστησάντων, γενώμεθα μέτοχοι τῶν αἰωνίων σου ἀγαθῶν ὧν ἡτοίμασας τοῖς ἀγαπῶσίν σε,¹⁵ κύριε. Ἐκφώ(νησις)· Καὶ καταξίωσον ἡμᾶς, δέσποτα, μετ(ὰ) παρρησίας ἀκατακρίτως τολμᾶν ἐπικαλεῖσθαί σε τὸν ἐπουράνιον θεὸν πατέρα καὶ λέγειν·

Ὁ λαὸς τὸ "Πάτερ ἡμῶν".

Ὁ ἱερεὺς ἐκφω(νεῖ)· Ὅτι σοῦ ἐστὶν ἡ βασιλεία καὶ ἡ δύναμις καὶ ἡ δόξα τοῦ πατρός.

Καὶ μετὰ τὸ "Ἀμήν", λέγει ὁ ἱερεὺς· Εἰρήνη πᾶσιν.

Καὶ τοῦ διακόνου λέγοντος "Τὰς κεφαλὰς ἡμῶν", ἐπεύχεται ὁ ἱερεὺς·

¹ Τρεμπέλας, Λ. μεθ' ἡμῶν..

² Τρεμπέλας, Λ. **Σὺ, ὁ θεὸς ἡμῶν, ὁ.**

³ Τρεμπέλας, Λ. πνεύματος..

⁴ Τρεμπέλας, Λ. δίδαξον ἐπιτελεῖν.

⁵ Τρεμπέλας, Λ. Χριστοῦ σου..

⁶ Τρεμπέλας, Λ. Χριστόν, κατοικοῦντα.

⁷ Τρεμπέλας, Λ. ἡμῶν,.

⁸ Τρεμπέλας, Λ. μεταλαμβάνειν...δε

⁹ Τρεμπέλας, Λ. ἡμῖν,.

¹⁰ Τρεμπέλας, Λ. ἁγιασμάτων σου,.

¹¹ Τρεμπέλας, Λ. εὐπρόσδεκτον,.

¹² Τρεμπέλας, Λ. Χριστοῦ σου·.

¹³ Τρεμπέλας, Λ. ἡμεῖς μετὰ.

¹⁴ Τρεμπέλας, Λ. **αἰῶνος σοι.**

¹⁵ Τρεμπέλας, Λ. ἀγαπῶσί σε.

Δέσποτα κύριε, ὁ πατήρ τῶν οἰκτιρμῶν καὶ θεὸς πάσης παρακλήσεως, τοὺς ὑποκεκλικότας σοι τὰς ἑαυτῶν κεφαλὰς εὐλόγησον, ἀγίασον, φρουρήσον, ὀχύρωσον, ἐνδυνάμωσον, ἀπὸ παντὸς ἔργου πονηροῦ ἀπόστησον, παντὶ δὲ ἔργῳ¹ ἀγαθῷ σύναψον, καὶ καταξίωσον ἀκατακρίτως μετασχεῖν τῶν ἀχράντων τούτων καὶ ζωοποιῶν σου μυστηρίων, εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν, εἰς πνεύματος ἁγίου κοινωνίαν. Ἐκφώ(νησις)· Χάριτι καὶ οἰκτιρμοῖς καὶ φιланθρωπία τοῦ.

Εὐχή τῆς ὑψώσεως τοῦ ἄρτου.²

Πρόσχες, κύριε Ἰησοῦ Χριστέ ὁ θεὸς ἡμῶν, ἐξ' ἁγίου κατοικητηρίου σου καὶ ἐλθε εἰς τὸ ἀγιάσαι ἡμᾶς, ὁ ἄνω τῷ πατρὶ συγκαθεζόμενος καὶ ὧδε ἡμῖν ἀοράτως παρών· καὶ καταξίωσον τῇ κραταιᾷ σου χειρὶ μεταδοῦναι ἡμῖν, καὶ δι' ἡμῶν παντὶ τῷ λαῷ σου.

Καὶ μετὰ τὸ εἰπεῖν τὸν διάκονον "Πρόσχωμεν", ὁ ἱερεὺς ὑποῖ τὸν ἅγιον ἄρτον καὶ λέγει· Τὰ ἅγια τοῖς ἁγίοις.

Καὶ μετὰ τὸ εἰπεῖν τὸν λαὸν τὸ "Εἷς ἅγιος", λαμβάνει ἐκ τοῦ ἁγίου σώματος μερίδας καὶ βάλλει εἰς τὰ ἅγια ποτήρια καὶ λέγει· Εἰς πλήρωμα πνεύματος ἁγίου.

Καὶ μετὰ τὸ πάντα μεταλαβεῖν, λέγοντος τοῦ διακονοῦς(sic) τὴν εὐχήν, ἐπεύχεται ὁ ἱερεὺς·

Εὐχαριστοῦμέν σοι, κύριε ὁ θεὸς ἡμῶν, ἐπὶ τῇ μεταλήψει τῶν ἁγίων, ἀχράντων, ἀθανάτων καὶ ἐπουρανίων σου μυστηρίων, ὧν ἔδωκας ἡμῖν ἐπὶ εὐεργεσίᾳ³ καὶ ἀγιασμῷ καὶ ἰάσει τῶν ψυχῶν ἡμῶν καὶ τῶν σωμάτων· αὐτός, δέσποτα τῶν ἀπάντων, δὸς γενέσθαι ἡμῖν τὴν κοινωνίαν τοῦ ἁγίου σώματος καὶ αἵματος τοῦ Χριστοῦ σου εἰς πίστιν ἀκαταίσχυντον, εἰς ἀγάπην ἀνυπόκριτον, εἰς πλησμονὴν σοφίας, εἰς ἴασιν ψυχῆς καὶ σώματος, εἰς ἀποτροπὴν παντὸς ἐναντίου, εἰς περιποίησιν τῶν ἐντολῶν σου, εἰς ἀπολογίαν εὐπρόσδεκτον¹ τὴν ἐπὶ τοῦ φοβεροῦ βήματος τοῦ Χριστοῦ σου. Ἐκφώ(νησις)· Ὅτι σὺ εἶ ὁ ἀγιασμὸς ἡμῶν καὶ σοὶ τὴν δόξαν ἀναπέμπομεν τῷ πατρὶ καὶ τῷ υἱῷ καὶ τῷ ἁγίῳ πνεύματι, νῦν καὶ ἀεί.

Ὁ διάκονος· Ἐν εἰρήνῃ προέλθ(ωμεν).

¹ Τρεμπέλας, Λ. δ' ἔργω.

² Τρεμπέλας, Λ. βλ. υπ. 110

³ Τρεμπέλας, Λ. ἐπ' εὐεργεσίᾳ.

Εὐχή ἐπιστάμβωνος.

Κύριε ὁ θεὸς ἡμῶν, σῶσον τὸν λαόν σου καὶ εὐλόγησον τὴν κληρονομίαν σου, τὸ πλήρωμα τῆς ἐκκλησίας σου ἐν εἰρήνῃ διαφύλαξον, ἀγίασον τοὺς ἀγαπῶντας τὴν εὐπρέπειαν τοῦ οἴκου σου, σὺ αὐτοὺς ἀντιδόξασον τῇ θεϊκῇ σου δυνάμει, καὶ μὴ ἐγκαταλίπῃς ἡμᾶς ὁ θεός, τοὺς ἐλπίζοντας ἐπὶ σοί· εἰρήνην τῷ κόσμῳ σου δώρησαι, ταῖς ἐκκλησίαις σου, τοῖς ἱερεῦσι, τοῖς βασιλεῦσιν ἡμῶν καὶ παντὶ τῷ λαῷ σου. Ὅτι ἅγιος ὁ ναός σου, θαυμαστός ἐν δικαιοσύνῃ, καὶ σοὶ τὴν δόξαν ἀναπέμπομεν τῷ πατρὶ καὶ τῷ υἱῷ καὶ τῷ ἁγίῳ πνεύματι νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Εὐχή τοῦ σκευοφυλακίου.

Ἦνυσται καὶ τετέλεσται, ὅσον εἰς τὴν ἡμετέραν δύναμιν,² πάντα ἅπερ ἔθου ἡμῖν τὰ τῆς ἀφθαρσίας μυστήρια· ἠΐραμεν τοῦ θανάτου σου τὴν μνήμην, εἶδαμεν τῆς ἀναστάσεώς σου τὸν τύπον, ἐνεπλήσθημεν τῆς ἀκενώτου σου τρυφῆς, ἀπηλάυσσαμεν τῆς ἀτελευτήτου σου ζωῆς ἧς καὶ ἐν τῷ μέλλοντι πάντας ἡμᾶς τυχεῖν καταξιώσον, Χριστὲ ὁ θεὸς ἡμῶν. Ὅτι πρέπει σοὶ πᾶσα εὐχαριστία σὺν τῷ ἀνάρχῳ σου πατρὶ καὶ τῷ παναγίῳ καὶ ἀγαθῷ καὶ ζωοποιῷ σου πνεύματι νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν .

¹ Τρεμπέλας, Λ. εὐπρόσδεκτον,.

² Τρεμπέλας, Λ. Χριστὲ ὁ θεὸς ἡμῶν...καὶ στην υπ. 2, σελ. 194 σημειώνει: (Καὶ ἔπεται ἐν τῷ Β ἡ συνέχεια περίπου ὡς ἐν τῷ Κ).

IV. Η ΘΕΙΑ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΤΩΝ ΠΡΟΗΓΙΑΣΜΕΝΩΝ

Ἐν δὲ τῷ λυχνικῷ μετὰ τὰ ἀναγνώσματα καὶ τὸ "Κατευθυνθήτω" καὶ τὸ "Κύριε ἐλέησον", γίνεται εὐχή κατηχουμένων ἐπὶ τῶν προηγιασμένων.

Ὁ θεὸς ὁ θεὸς ἡμῶν, ὁ κτίστης καὶ δημιουργὸς τῶν πάντων, ὁ πάντας θέλων σωθῆναι καὶ εἰς ἐπίγνωσιν ἀληθείας ἐλθεῖν, ἐπίβλεπον ἐπὶ τοὺς δούλους σου τοὺς κατηχουμένους καὶ λύτρωσαι αὐτοὺς τῆς παλαιᾶς πλάνης καὶ τῆς μεθοδείας τοῦ ἀντικειμένου,¹ καὶ προσκάλεσαι αὐτοὺς εἰς τὴν ζωὴν τὴν αἰώνιον, φωτίζων αὐτῶν τὰς ψυχὰς καὶ τὰ σώματα,² καὶ συγκαταριθμῶν αὐτοὺς τῇ λογικῇ σου ποιμνῇ ἐφ' ἣν τὸ ὄνομά σου τὸ ἅγιον ἐπικέκληται. *Ἐκφώ(νησις)*· ἵνα καὶ αὐτοὶ σὺν ἡμῖν δοξάζωσιν.

Εὐχή εἰς τοὺς πρὸς τὸ ἅγιον φῶτισμα εὐτρεπιζομένους.

Ἐπίφανον, δέσποτα, τὸ πρόσωπόν σου ἐπὶ τοὺς πρὸς τὸ ἅγιον φῶτισμα εὐτρεπιζομένους καὶ ἐπιποθοῦντας τὸν τῆς ἁμαρτίας μολυσμὸν ἀποτινάξασθαι.³ καταύγασον αὐτῶν τὴν διάνοιαν,⁴ βεβαίωσον αὐτοὺς ἐν τῇ πίστει⁵, στήριξον αὐτοὺς ἐπ' ἐλπίδι,⁶ τελείωσον ἐν ἀγάπῃ,⁷ μέλη τίμια τοῦ Χριστοῦ σου ἀνάδειξον⁸ τοῦ δόντος ἑαυτὸν ἀντίλυτρον ὑπὲρ τῶν ψυχῶν ἡμῶν. *Ἐκφώ(νησις)*· Ὅτι σὺ εἶ ὁ φωτισμὸς ἡμῶν καὶ σοὶ τὴν δόξαν ἀναπέμπομε(ν).

***Εὐχή πιστῶν α'.*⁹**

Ὁ θεὸς ὁ μέγας καὶ ἀινετός, ὁ τῷ ζωοποιῷ τοῦ Χριστοῦ σου θανάτῳ εἰς ἀφθαρσίαν ἡμᾶς ἐκ φθορᾶς μεταστήσας,¹⁰ σὺ πάσας ἡμῶν τὰς αἰσθήσεις τῆς ἐμπαθοῦς νεκρώσεως

¹ Τρεμπέλας, Λ. ἀντικειμένου..

² Τρεμπέλας, Λ. σώματα καὶ.

³ Τρεμπέλας, Λ. ἀποτινάξασθαι..

⁴ Τρεμπέλας, Λ. διάνοιαν·.

⁵ Τρεμπέλας, Λ. πίστει·.

⁶ Τρεμπέλας, Λ. στήριξον... ἐν ἐλπίδι·.

⁷ Τρεμπέλας, Λ. ἐν ἀγάπῃ·.

⁸ Τρεμπέλας, Λ. ἀνάδειξον,.

⁹ Ο Π.ΤΡ. στην σελ. 211 καὶ στην υποσημείωση σχετικά με τὸν στοίχο 18, λανθασμένα υποστηρίζει ὅτι σε αὐτὴν τὴν εὐχὴ ὑπάρχει ἡ ἐπιγραφὴ *Εὐχή τῶν πιστῶν μετὰ τὸ ἀπλωθῆναι τὸ εἰλητόν*.

¹⁰ Τρεμπέλας Λ. μεταστήσας·.

ἐλευθέρωσον, ἀγαθὸν ταύταις ἡγεμόνα τὸν ἔνδοθεν λογισμὸν ἐπιστήσας·¹ καὶ ὀφθαλμοὺς μὲν ἀμέτοχος ἔστω παντὸς πονηροῦ βλέμματος, ἀκοὴ δὲ λόγοις ἀργοῖς ἀνεπίβατος, ἡ δὲ γλῶσσα καθαρευέτω ῥημάτων ἀπρεπῶν·² ἄγνισον δὲ ἡμῶν καὶ τὰ χεῖλη³ τὰ αἰνοῦντά σε, κύριε,⁴ τὰς δὲ χεῖρας ἡμῶν ποιήσον τῶν μὲν φαύλων ἀπέχεσθαι πράξεων, ἐνεργεῖν δὲ μόνον μόνον τὰ σὰ⁵ εὐάρεστα, πάντα ἡμῶν τὰ μέλη καὶ τὴν διάνοιαν τῇ σῇ κατασφαλιζόμενος χάριτι. *Ἐκ{κ}φώ(νησις)*· Ὅτι πρέπει σοι πᾶσα δόξα, τιμὴ καὶ προσκύνησις.

Εὐχὴ πιστῶν β'.

Δέσποτα, ἄγιε, ὑπεράγαθε, δυσωποῦμέν σε τὸν ἐν ἐλέει πλούσιον⁶ ἔλεων γενέσθαι ἡμῖν τοῖς ἁμαρτωλοῖς, καὶ ἀξιόους ἡμᾶς ποιήσον τῆς ὑποδοχῆς τοῦ μονογενοῦς σου υἱοῦ καὶ θεοῦ ἡμῶν, τοῦ βασιλέως τῆς δόξης·⁷ ἰδοὺ γὰρ τὸ ἄχραντον αὐτοῦ σῶμα καὶ τὸ ζωοποιὸν αἷμα⁸ κατὰ τὴν παροῦσαν ὥραν εἰσπορευόμενα, τῇ μυστικῇ ταύτῃ προτίθεσθαι μέλλει τραπέζῃ ὑπὸ πλήθους στρατιᾶς οὐρανίου ἀοράτως δορυφορούμενα,⁹ ὧν τὴν μετάληψιν ἀκατακρίτως ἡμῖν δώρησαι¹⁰ ἵνα δι' αὐτῶν τὸ τῆς διανοίας ὄμμα καταυγαζόμενοι, υἱοὶ φωτὸς καὶ ἡμέρας γενώμεθα. *Ἐκφώ(νησις)*· Κατὰ τὴν δωρεὰν τοῦ Χριστοῦ σου μεθ' «οὗ» εὐλογητὸς εἶ σὺν τῷ παναγ(ί)ῳ.

Καὶ μετὰ τὸ πληρωθῆναι τὸ "Νῦν αἱ δυνάμεις τῶν οὐρανῶν", ὁ ἱερεὺς ἐπεύχεται·

Ὁ τῶν ἀρρήτων καὶ ἀθεάτων μυστηρίων θεός, παρ' ᾧ οἱ θησαυροὶ τῆς σοφίας καὶ τῆς γνώσεως ἀπόκρυφοι,¹¹ ὁ τὴν διακονίαν τῆς λειτουργίας ταύτης ἀποκαλύψας ἡμῖν καὶ θέμενος ἡμᾶς τοὺς ἁμαρτωλοὺς διὰ πολλὴν σου φιλανθρωπίαν εἰς τὸ προσφέρειν σοι δῶρά τε καὶ θυσίας ὑπὲρ τῶν ἡμετέρων ἁμαρτημάτων καὶ τῶν τοῦ λαοῦ ἀγνοημάτων· αὐτός, ἀόρατε βασιλεῦ, ὁ ποιῶν μεγάλα καὶ ἀνεξιχνίαστα, ἔνδοξά τε καὶ ἐξαισία, ὧν οὐκ ἔστιν ἀριθμὸς, ἔφιδε ἐφ' ἡμᾶς τοὺς ἀναξίους δούλους σου τοὺς τῷ ἁγίῳ τούτῳ θυσιαστηρίῳ ὡς τῷ χερουβικῷ σου παρισταμένους θρόνῳ, ἐφ' ᾧ ὁ μονογενὴς σου υἱὸς καὶ θεὸς ἡμῶν διὰ

¹ Τρεμπέλας Λ. ἐπιστήσας..

² Τρεμπέλας, Λ. ἀπρεπῶν..

³ Τρεμπέλας, Λ. χεῖλη..

⁴ Τρεμπέλας, Λ. κύριε·.

⁵ Τρεμπέλας, Λ. τὰ σοὶ εὐάρεστα.

⁶ Τρεμπέλας, Λ. πλούσιον..

⁷ Τρεμπέλας, Λ. τῆς δόξης. .

⁸ Τρεμπέλας, Λ. αἷμα..

⁹ Τρεμπέλας, Λ. δορυφορούμενα·.

¹⁰ Τρεμπέλας, Λ. δώρησαι·.

¹¹ Τρεμπέλας, Λ. ἀπόκρυφοι·.

τῶν προκειμένων φρικτῶν ἐπαναπαύεται μυστηρίων,¹ καὶ πάσης ἡμᾶς καὶ τὸν πιστὸν σου λαὸν ἐλευθερώσας ἀκαθαρσίας, ἀγίασον πάντων ἡμῶν τὰς ψυχὰς καὶ τὰ σώματα ἀγιασμῷ ἀναφαιρέτῳ,² ἵνα ἐν καθαρῷ συνειδῶτι, ἀνεπαισχύντῳ προσώπῳ, πεφωτισμένη καρδιά τῶν τῶν θείων τούτων μεταλαμβάνοντες ἀγιασμάτων, καὶ ὑπ' αὐτῶν ζωοποιούμενοι, ἐνωθῶμεν αὐτῷ τῷ Χριστῷ σου³ τῷ ἀληθινῷ ἡμῶν θεῷ τῷ εἰπόντι· Ὁ τρώγων μου τὴν σάρκα καὶ πίνων μου τὸ αἷμα ἐν ἐμοὶ μένει καὶ ἐγὼ ἐν αὐτῷ,⁴ ὅπως ἐνοικοῦντος ἐν ἡμῖν καὶ ἐμπεριπατοῦντος τοῦ λόγου σου, κύριε, γενώμεθα ναὸς τοῦ ἁγίου καὶ προσκυνητοῦ σου πνεύματος, λελυτρωμένοι πάσης διαβολικῆς μεθοδείας ἐν πράξει ἢ λόγῳ ἢ κατὰ διάνοιαν ἐνεργουμένης,⁵ καὶ τύχωμεν τῶν ἐπηγγελμένων ἀγαθῶν πᾶσιν⁶ τοῖς ἁγίοις τοῖς ἀπ' αἰῶνός αἰῶνός σοι εὐαρεστήσασιν. *Ἐκφώνη(σις)*· Καὶ καταξίωσον ἡμᾶς, δέσποτα.

Ὁ λαός· Πάτερ ἡμῶν.

Ὁ ἱερεὺς· Ὅτι σοῦ ἐστὶν ἡ βασιλεία .

Ὁ λαός· Ἀμήν.

Ὁ ἱερεὺς· Εἰρήνη πᾶσιν.

Ὁ λαός· Καὶ τῷ πνεύματί σου.

Ὁ διάκονος· Τὰς κεφαλὰς ἡμῶν.

Ὁ ἱερεὺς ἐπέύχεται·

Ὁ θεός, ὁ μόνος ἀγαθὸς καὶ εὐσπλαγχνός ὁ ἐν ὑψηλοῖς κατοικῶν καὶ τὰ ταπεινὰ ἐφορῶν, ἔφιδε εὐσπλάγχνῳ ὄμματι ἐπὶ πάντα τὸν λαόν σου καὶ φύλαξον αὐτόν,⁷ καὶ ἀξίωσον πάντας ἡμᾶς ἀκατακρίτως μετασχεῖν τῶν ζωοποιῶν σου τούτων μυστηρίων.⁸ σοὶ γὰρ τὰς ἐαυτῶν ὑπεκλίναμεν κεφαλὰς,⁹ ἀπεκδεχόμενοι τὸ παρὰ σοῦ πλούσιον ἔλεος. *Ἐκφώ(νησις)*· Χάριτι καὶ οἰκτιρμοῖς καὶ φιλανθρωπία τοῦ μονογενοῦς σου υἱοῦ μεθ' οὗ εὐλογητὸς εἶ σὺν τῷ παναγίῳ καὶ ἀγαθῷ καὶ ζωοποιῷ σου πνεύματι νῦν.

¹ Τρεμπέλας, Λ. μυστηρίων.

² Τρεμπέλας, Λ. ἀναφαιρέτῳ.

³ Τρεμπέλας, Λ. τῷ Χριστῷ σου.

⁴ Τρεμπέλας, Λ. ἐν αὐτῷ.

⁵ Τρεμπέλας, Λ. ἐνεργουμένης.

⁶ Τρεμπέλας, Λ. πᾶσι.

⁷ Τρεμπέλας, Λ. αὐτόν καὶ.

⁸ Τρεμπέλας, Λ. μυστηρίων.

⁹ Τρεμπέλας, Λ. κεφαλὰς ἀπεκδεχόμενοι.

Ὁ λαός· Ἀμήν.

Ὁ διάκονος· Πρόσχωμεν.

Ὁ ἱερέυς· Τὰ προηγιασμένα ἅγια τοῖς ἀγίοις.

Ὁ λαός· Εἷς ἅγιος, εἷς κύριος Ἰησοῦς Χριστός.

Εὐχή μετὰ τὴν μετάληψιν.

Εὐχαριστοῦμέν σοι τῷ σωτήρι τῶν ὅλων θεῷ¹ ἐπὶ πᾶσιν οἷς παρέσχου ἡμῖν ἀγαθοῖς² καὶ ἐπὶ τῇ μεταλήψει τοῦ ἁγίου σώματος καὶ αἵματος τοῦ Χριστοῦ σου.³ καὶ δεόμεθά σου, δέσποτα φιλόανθρωπε,⁴ φύλαξον ἡμᾶς ὑπὸ τὴν σκέπην τῶν πτερύγων σου,⁵ καὶ δὸς ἡμῖν μέχρι τῆς ἐσχάτης ἡμῶν ἀναπνοῆς ἐπαξίως μετέχειν τῶν ἁγιασμάτων σου⁶ εἰς εἰς φωτισμὸν ψυχῆς καὶ σώματος, εἰς βασιλείας οὐρανῶν κληρονομίαν. Ἐκφώ(νησις)· Ὅτι σὺ εἶ ὁ ἁγιασμὸς ἡμῶν καὶ σοὶ τὴν δόξαν ἀναπέμπομεν τῷ πατρὶ καὶ τῷ υἱῷ καὶ τῷ ἁγίῳ πνεύματι νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Ὁ διάκονος· Ἐν εἰρήνῃ προέλθωμεν.

Ὁ λαός· Ἐν ὀνόματι κυρίου.

Εὐχή ἐπιστάμβωνος εἰς τὰ προηγιασμένα.⁷

Δέσποτα ὁ θεὸς ὁ παντοκράτωρ, ὁ πᾶσαν τὴν κτίσιν⁸ ἐν σοφίᾳ δημιουργήσας, ὁ διὰ τὴν ἄφατόν σου πρόνοιαν καὶ αὐθαιρέτῳ βουλήσει ἀγαγὼν ἡμᾶς εἰς τὰς πανσέπτους ἡμέρας ταύτας πρὸς καθαρισμὸν ψυχῶν, πρὸς ἐγκράτειαν ἀναστάσεως ὁ διὰ τῶν τεσσαράκοντα ἡμερῶν πλάκας χειρίσας τὰ θεοχάρακτα γράμματα Μωσῆ,⁹ παράσχου καὶ ἡμῖν, δέσποτα¹⁰ ἀγαθέ, τὸν ἀγῶνα τὸν καλὸν ἀγωνίσασθαι, τὸν δρόμον τῆς νηστείας

¹ Τρεμπέλας, Λ. θεῷ, ἐπὶ πᾶσιν, οἷς.

² Τρεμπέλας, Λ. ἀγαθοῖς,.

³ Τρεμπέλας, Λ. Χριστοῦ σου..

⁴ Τρεμπέλας, Λ. φιλόανθρωπε.

⁵ Τρεμπέλας, Λ. πτερύγων σου.

⁶ Τρεμπέλας, Λ. ἁγιασμάτων σου,.

⁷ Τρεμπέλας, Λ. Τὴν εὐχή αὐτὴ ἀναφέρει ὡς *EYXH OPIΣΘAMBΩNOΣ* στο τέλος της Προηγιασμένης Θείας Λειτουργίας. Στο Bar βρίσκεται στο τέλος φέροντας την ἀρίθμηση 281.

⁸ Τρεμπέλας, Λ. Λανθασμένα διορθώνει σε ὁ τὴν κτίσιν ἐν σοφίᾳ.

⁹ Τρεμπέλας, Λ. Μωσεῖ.

¹⁰ Τρεμπέλας, Λ. καὶ ἡμῖν δέσποτα.

ἐκτελέσαι, τὴν πίστιν ἀδιαίρετον τηρῆσαι, τὰς κεφαλὰς τῶν ἀοράτων δρακόντων συνθλάσαι, νικηταὶ τῆς ἁμαρτίας ἀναφανῆναι, καὶ ἀκατακρίτως φθάσαι τὴν ἁγίαν σου ἀνάστασιν.¹ Ὅτι ἅγιον ὑπάρχει τὸ ὄνομα τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος πνεύματος νῦν.

Ἡ ευχή την οποία παραθέτει ο Π. Τρ. στην σελ. 219 ως οπισθάμβωνο ευχή αναφέροντας ότι: *Ὁ Goar δημοσιεύει ἐκ τοῦ νεωτέρου Βαρβερινοῦ εὐχολογίου καὶ τὴν κατωτέρω εὐχήν*, δεν υπάρχει στο Bar.

¹ Τρεμπέλας, Λ. φθάσαι τὴν ἁγίαν ἀνάστασιν.

V. ΜΙΚΡΟΝ ΕΥΧΟΛΟΓΙΟΝ, Α.΄

ΤΑΞΙΣ ΚΑΙ ΑΚΟΛΟΥΘΙΑ ΓΙΝΟΜΕΝΗ ΕΠΙ ΑΡΡΑΒΩΝΑΣ ΚΑΙ ΜΝΗΣΤΡΑ

Εὐχή ἐπὶ μνηστείας.

Ὁ θεὸς ὁ αἰώνιος, ὁ τὰ διηρημένα συναγαγὼν εἰς ἐνότητα καὶ σύνδεσμον διαθέσεως τιθεὶς ἄρρηκτον,¹ ὁ εὐλόγησας Ἰσαὰκ καὶ Ῥεβέκκαν καὶ κληρονόμους αὐτοὺς τῆς σῆς ἐπαγγελίας ἀναδείξας· αὐτὸ ²εὐλόγησον καὶ τούτους τοὺς δούλους ³σου { τούσδε }, ὁδηγῶν αὐτοὺς ἐν παντὶ ἔργῳ ἀγαθῷ. Ὅτι ἐλεήμω(ν) καὶ φιλόανθρωπος θεὸς ὑπάρχεις, καὶ σοὶ τὴν δόξ(αν).

Κύριε ὁ θεὸς ἡμῶν, ὁ τὴν ἐξ ἐθνῶν προμνηστευσάμενος ἐκκλησίαν παρθένον ἀγνήν, εὐλόγησον τὰ μνήστρα ταῦτα,⁴ καὶ ἔνωσον καὶ διαφύλαξον τοὺς δούλους σου ἐν εἰρήνῃ καὶ ὁμονοίᾳ. Σοὶ γὰρ πρέπει πᾶσα δόξα, τιμὴ.

Εὐχή εἰς γάμους.

Ὁ θεὸς ὁ ἅγιος, ὁ πλάσας τὸν ἄνθρωπον⁵ καὶ ἐκ τῆς πλευρᾶς αὐτοῦ ἀνοικοδομήσας γυναῖκα καὶ συζεύξας αὐτῷ βοηθὸν κατ' αὐτόν, διὰ τὸ οὕτως ἀρέσαι τῇ σῇ μεγαλειότητι⁶ μὴ μόνον εἶναι τὸν ἄνθρωπον ἐπὶ τῆς γῆς· αὐτὸς καὶ νῦν, δέσποτα, ἐξαπόστειλον τὴν χεῖρά σου ἐξ ἁγίου κατοικητηρίου σου⁷ καὶ ἄρμοσον τῷ δούλῳ σου τῷδε τὴν δούλῃν σου τήνδε,⁸ ὅτι παρὰ σοῦ ἀρμόζεται ἀνδρὶ γυνή·⁹ σύζευξον αὐτοὺς ἐν ὁμοφροσύνῃ,¹⁰ στεφάνωσον αὐτοὺς ἐν ἀγάπῃ, ἔνωσον αὐτοὺς εἰς σάρκαν μίαν, χάρισαι αὐτοῖς

¹ Τρεμπέλας, E1. ἄρρηκτον·.

² Τρεμπέλας, E1. αὐτός, εὐλόγησον.

³ Τρεμπέλας, E1. εὐλόγησον καὶ τοὺς δούλους σου τούτους.

⁴ Τρεμπέλας, E1. ταῦτα καὶ.

⁵ Τρεμπέλας, E1. τὸν ἄνθρωπον καὶ.

⁶ Τρεμπέλας, E1. μεγαλειότητι, μὴ.

⁷ Τρεμπέλας, E1. κατοικητηρίου σου, καὶ.

⁸ Τρεμπέλας, E1. καὶ ἄρμοσον **τὸν δοῦλόν σου** (τόνδε) **καὶ** τὴν δούλῃν σου (τὴν δε).

⁹ Τρεμπέλας, E1. γυνή.

¹⁰ Τρεμπέλας, E1. ὁμοφροσύνη·.

καρπὸν κοιλίας αὐτῶν, εὐτεκνίας ἀπόλαυσιν, καὶ ἀκατάγνωστον διαγωγὴν.¹ Ὅτι σὸν τὸ κράτος, καὶ σοῦ ἐστὶν ἡ βασιλεία τοῦ πατρὸς.

Κύριε ὁ θεὸς ἡμῶν, ὁ ἐν τῇ σωτηριῳδῇ σου οἰκονομίᾳ καταξιώσας ἐν Κανὰ τῆς Γαλιλαίας τίμιον ἀναδεῖξαι τὸν γάμον διὰ τῆς σῆς παρουσίας,² αὐτὸς καὶ νῦν, δέσποτα, τοὺς δούλους σου τούτους,³ οὓς ἠυδόκησας συναφθῆναι ἀλλήλοις, ἐν εἰρήνῃ καὶ ὁμονοίᾳ διαφύλαξον.⁴ τίμιον αὐτοῖς τὸν γάμον ἀνάδειξον,⁵ ἀμίαντον αὐτῶν τὴν κοίτην διαμεῖναι εὐδόκησον,⁶ καὶ καταξιώσον αὐτοὺς ἐν γήρῃ πίοι καταντῆσαι ἐν καθαρᾷ τῇ καρδίᾳ,⁷ ἐργαζομένους τὰς ἐντολάς σου. Σὺ γὰρ εἶ ὁ θεὸς ἡμῶν, θεὸς τοῦ ἐλεεῖν καὶ σῶζειν, καὶ σοὶ τὴν δόξαν ἀναπέμπομεν).

Εὐχὴ τοῦ κοινοῦ ποτηρίου.

Ὁ θεὸς⁸ ὁ πάντα ποιήσας τῇ ἰσχύϊ σου⁹ καὶ στερεώσας τὴν οἰκουμένην καὶ κοσμήσας τὸν στέφανον πάντων τῶν πεπονημένων ὑπὸ σοῦ, καὶ τὸ ποτήριον τὸ κοινὸν τοῦτο¹⁰ τοῖς συναφθεῖσιν¹¹ πρὸς γάμου κοινωνίαν¹² εὐλόγησον εὐλογία πνευματικῇ. Ὅτι ἠυλόγηται καὶ δεδόξασται τὸ πάντιμον καί.

Εὐχὴ ἄλλῃ εἰς γάμους.¹³

Ὁ τοῦ παντὸς κόσμου δημιουργὸς θεός, ὁ τῆς φύσεως¹⁴ εὐρετὴς καὶ τοῦ γάμου νομοθέτης, ὁ τοῦτον μὴ βδελυκτὸν εἶναι¹⁵ παρὰ σοὶ εὐδοκήσας, ἀλλὰ διὰ τῶν ἁγίων σου γραφῶν τίμιον ἀναδεΐξας τὸν γάμον.¹⁶ ὁ πλάσας τὸν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα σὴν καὶ

¹ Τρεμπέλας, Ε1. στεφάνωσον αὐτοὺς εἰς σάρκα μίαν· χάρισαι αὐτοῖς καρπὸν κοιλίας, εὐτεκνίας ἀπόλαυσιν.

² Τρεμπέλας, Ε1. παρουσίας·.

³ Τρεμπέλας, Ε1. αὐτὸς καὶ νῦν τοὺς δούλους σου (τὸν δεῖνα καὶ τὴν δεῖνα), ...εὐδόκησας.

⁴ Τρεμπέλας, Ε1. διαφύλαξον.

⁵ Τρεμπέλας, Ε1. ἀνάδειξον·

⁶ Τρεμπέλας, Ε1. ἀμίαντον αὐτῶν τὴν κοίτην διατήρησον· ἀκηλίδωτον αὐτῶν τὴν συμβίωσιν διαμεῖναι εὐδόκησον.

⁷ Τρεμπέλας, Ε1. τῇ καρδίᾳ ἐργαζομένους.

⁸ Τρεμπέλας, Ε1. Ὁ θεός, ὁ.

⁹ Τρεμπέλας, Ε1. τῇ ἰσχύϊ σου καὶ.

¹⁰ Τρεμπέλας, Ε1. καὶ τὸ ποτήριον τοῦτο παρεχόμενος.

¹¹ Τρεμπέλας, Ε1. συναφθεῖσι.

¹² Τρεμπέλας, Ε1. κοινωνίαν, εὐλόγησον.

¹³ Τρεμπέλας, Ε1. Δεν αναφέρεται ἀπὸ τον Π. ΤΡ. στον Α τόμο του Μικροῦ Ευχολογίου ἀλλὰ στον Β τόμο (σελ.6).

¹⁴ Τρεμπέλας, Ε1. δεσπότης, εὐεργέτης.

¹⁵ Τρεμπέλας, Ε1. πᾶσιν εὐδοκήσας.

¹⁶ Τρεμπέλας, Ε1. γάμον,.

ὁμοίωσιν καὶ συζεύξας αὐτῷ βοηθὸν κατ' αὐτὸν διὰ τὸ οὕτως ἀρέσαι τῇ σῇ μεγαλειότητι,¹ μὴ τὸν ἄνθρωπον μόνον εἶναι ἐπὶ τῆς γῆς, ἀλλ' ἐκ τῆς πλευρᾶς αὐτοῦ ἀνοικοδομήσας αὐτῷ γυναῖκα, καὶ ἐνώσας αὐτοὺς εἰς² συζυγίαν καὶ σάρκα μίαν, ὃ καὶ εὐλόγησας αὐτοὺς³ εἰπὼν· αὐξάνεσθε καὶ πληθύνεσθε καὶ πληρώσατε τὴν γῆν καὶ κατακυριεύσατε αὐτῆς,⁴ ὅθεν ὁ λόγος τῆς⁵ σῆς χάριτος ἔργον⁶ ἐγένετο καὶ ἐπλήρωσεν πᾶν τὸ πρόσωπον τῆς γῆς. Αὐτός,⁷ δέσποτα βασιλεὺ τῶν ἀπάντων,⁸ ἄρμοσον τὸν δοῦλον σου τόνδε καὶ τὴν δούλην σου τήνδε, ὅτι παρὰ σοῦ ἀρμόζεται ἀνδρὶ γυνή⁹ τίμιον αὐτοῖς τὸν γάμον¹⁰ ἀνάδειξον, εὐλόγησον αὐτῶν εἰσόδους καὶ ἐξόδους, πλήθυνον ἐν ἀγαθοῖς τὴν ζωὴν αὐτῶν, ἐν¹¹ εἰρήνῃ καὶ ὑγείᾳ διατήρησον αὐτούς, στεφάνωσον αὐτούς, ὁ θεός, τῇ σῇ χάριτι, σύζευξον αὐτοὺς ἐν σωφροσύνῃ καὶ σεμνότητι, εὐλόγησον αὐτοὺς ἐν γήρῃ πίονι καὶ πίστει ἀσαλεύτῳ, δώρησαι¹² αὐτοῖς μακρότητα ἡμερῶν,¹³ χάρισαι αὐτοῖς πάντα ἐπιδέξια, τὸν εἰς σὲ φόβον τὴν εἰς σὲ μελέτην, δὸς αὐτοῖς καρπὸν κοιλίας αὐτῶν, εὐφρανον αὐτοὺς ἐν ὁράσει υἱῶν αὐτῶν καὶ θυγατέρων· δὸς αὐτοῖς (ἐν σοὶ) ἐγκauχωμένους καὶ τῇ δεξιᾷ σου σκεπομένους εἰπεῖν τὴν ἀποστολικὴν φωνήν· Τίμιος ὁ γάμος καὶ ἡ κοίτη ἀμίαντος. Ναί, κύριε ὁ θεὸς ἡμῶν, ἐπάκουσον ἡμῶν,¹⁴ ὁ παραγενάμενος ἐν Κανὰ τῆς Γαλιλαίας καὶ τὸν¹⁵ γάμον εὐλόγησας, ὁ καὶ διὰ τῆς σῆς παρουσίας θαυματουργήσας ἐν αὐτῷ, τὸ ὕδωρ εἰς οἶνον μεταβαλὼν· αὐτός, δέσποτα¹⁶ τῶν ἀπάντων, εὐλόγησον τὴν¹⁷ συζυγίαν τοῦ δούλου σου τοῦδε καὶ τῆς δούλης σου τῆσδε, καθὼς ἠυλόγησας τὸν Ἀβραὰμ καὶ τὴν Σάρραν·

¹ Τρεμπέλας, E1. το ...μὴ τὸν ἄνθρωπον μόνον εἶναι ἐπὶ τῆς γῆς... παραλείπεται.

² Τρεμπέλας, E1. σάρκα μίαν.

³ Τρεμπέλας, E1. καὶ εἰπὼν.

⁴ Τρεμπέλας, E1. αὐτήν.

⁵ Τρεμπέλας, E1. τῆς χάριτος.

⁶ Τρεμπέλας, E1. ἄρχων ἐγένετο.

⁷ Τρεμπέλας, E1. οὖν.

⁸ Τρεμπέλας, E1. δέσποτα πάντων, ἄρμοσον...

⁹ Τρεμπέλας, E1. το... ὅτι παρὰ σοῦ ἀρμόζεται ἀνδρὶ γυνή, παραλείπεται.

¹⁰ Τρεμπέλας, E1. καὶ τὴν κοίτην ἀμίαντον...

¹¹ Τρεμπέλας, E1. το...ἐν εἰρήνῃ καὶ ὑγείᾳ διατήρησον αὐτούς, στεφάνωσον αὐτούς, ὁ τῇ σῇ χάριτι, σύζευξον αὐτοὺς ἐν σωφροσύνῃ καὶ σεμνότητι, παραλείπεται.

¹² Τρεμπέλας, E1. δὸς αὐτοῖς...

¹³ Τρεμπέλας, E1. χάρισαι αὐτοῖς πάντοτε τὸν σοφὸν καὶ τὸν εἰς σὲ πόθον, δὸς αὐτοῖς ἐν σοὶ καυχωμένοις εἰπεῖν τὴν ἀποστολικὴν φωνήν.

¹⁴ Τρεμπέλας, E1. Ναί ὁ Θεὸς ἡμῶν, ἐπάκουσον τῶν ἁμαρτωλῶν.

¹⁵ Τρεμπέλας, E1. ἐκεῖσε γάμον εὐλόγησας καί.

¹⁶ Τρεμπέλας, E1. βασιλεὺ.

¹⁷ Τρεμπέλας, E1. το...τὴν συζυγίαν τοῦ δούλου σου τοῦδε καὶ τῆς δούλης σου τῆσδε, καθὼς ἠυλόγησας τὸν Ἀβραὰμ καὶ τὴν Σάρραν· εὐλόγησον αὐτοὺς ὡς τὸν Ἰσαὰκ καὶ τὴν Ῥεβέκκαν, εὐλόγησον αὐτοὺς ὡς τὸν Ἰακώβ καὶ τὴν Ῥαχὴλ, στεφάνωσον αὐτοὺς ὡς τὸν Ἰωσήφ καὶ τὴν Ἀσενέθ, ὡς τὸν Μωϋσῆν καὶ τὴν Σεπφώραν·, παραλείπεται.

εὐλόγησον αὐτοὺς ὡς τὸν Ἰσαὰκ καὶ τὴν Ῥεβέκκαν, εὐλόγησον αὐτοὺς ὡς τὸν Ἰακώβ καὶ τὴν Ῥαχήλ, στεφάνωσον αὐτοὺς ὡς τὸν Ἰωσήφ καὶ τὴν Ἀσενέθ, ὡς τὸν Μωϋσῆν καὶ τὴν Σεπφώραν· καὶ ἔστωσαν οἱ ὀφθαλμοί σου¹ ἐν αὐτοῖς, δέσποτα, ἀτενίζοντες ἐν ἐλέει διὰ παντός, καὶ τὰ ὦτά σου προσέχοντα εἰς τὴν φωνὴν τῆς δεήσεως αὐτῶν· γενηθήτω ἐν αὐτοῖς τὸ ῥηθὲν διὰ τοῦ² προφήτου λέγοντος· Ἡ γυνή σου ὡς ἄμπελος ἐθηνούσα ἐν³ ταῖς ταῖς κλίτεσιν τῆς οἰκίας σου,⁴ υἱοὶ σου ὡς νεόφυτα ἐλαίων⁵ κύκλῳ τῆς τραπέζης σου· ἰδοὺ, ἰδοὺ, οὕτως εὐλογηθήσεται ἄνθρωπος ὁ φοβούμενος τὸν κύριον. Ὅτι σοῦ ἐστὶν ἡ βασιλεία καὶ ἡ δύναμις.

¹ Τρεμπέλας, Ε1. ἀτενίζοντες εἰς αὐτοὺς καὶ τὰ ὦτα σου ἀκούειν τῆς φωνῆς τῆς δεήσεως αὐτῶν.

² Τρεμπέλας, Ε1. διὰ Δαβίδ.

³ Τρεμπέλας, Ε1. ἐν τοῖς κλίτεσι.

⁴ Τρεμπέλας, Ε1. σου, οἱ υἱοὶ σου.

⁵ Τρεμπέλας, Ε1. ἐλαιῶν.

Η ΑΚΟΛΟΥΘΙΑ ΤΟΥ ΕΥΧΕΛΑΙΟΥ

Εύχη ἐπὶ ἀρρώστου.

Πάτερ¹ ἅγιε, ἱατρὲ ψυχῶν² καὶ σωμάτων, ὁ πέμψας τὸν μονογενῆ σου υἱόν,³ τὸν κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν⁴ πᾶσαν νόσον ἰώμενον καὶ ἐκ θανάτου λυτρούμενον, ἴασαι καὶ τὸν δοῦλόν σου τόνδε,⁵ ἐκ τῆς περιεχούσης αὐτὸν σωματικῆς ἀσθενείας,⁶ διὰ τῆς χάριτος τοῦ Χριστοῦ σου,⁷ καὶ ζωοποιήσον αὐτὸν κατὰ τὸ σοὶ εὐάρεστον, τὴν ὀφειλομένην σοι εὐχαριστίαν ἐν ἀγαθοεργίᾳ ἀποπληροῦντα. Ὅτι σὸν τὸ κράτος καὶ σοῦ ἐστὶν ἡ βασιλ(εία).

Εύχη ἐπὶ ἐλαίου ἀρρώστου.

Κύριε,⁸ ἐν τῷ ἐλέει καὶ τοῖς οἰκτιρμοῖς σου ὁ ἰώμενος⁹ τὰ συντρίμματα τῶν ψυχῶν καὶ τῶν σωμάτων ἡμῶν· αὐτός, δέσποτα, ἀγίασον καὶ τὸ ἔλαιο¹⁰ τοῦτο, ὥστε γενέσθαι τοῖς χριομένοις ἐξ' αὐτοῦ εἰς θεραπεία,¹¹ εἰς ἀπαλλαγὴν παντὸς πάθους, νόσου σωματικῆς, μολυσμοῦ σαρκὸς καὶ πνεύματος, καὶ παντὸς κακοῦ, ἵνα καὶ ἐν τούτῳ δοξασθῇ σου τὸ πανάγιον ὄνομα. Σὸν γάρ ἐστιν τὸ ἐλεεῖν καὶ σῶζειν, ὁ θεὸς ἡμῶν, καὶ σοὶ τὴν δ(όξαν).

¹ Τρεμπέλας, Ε1. στον Β είναι πρώτη κατά σειρά και ακολουθεί η επόμενη.

² Τρεμπέλας, Ε1. ἱατρὲ τῶν ψυχῶν καὶ τῶν σωμάτων.

³ Τρεμπέλας, Ε1. μονογενῆ σου.

⁴ Τρεμπέλας, Ε1. Ἰησοῦν Χριστόν, πᾶσαν.

⁵ Τρεμπέλας, Ε1. (τόνδε).

⁶ Τρεμπέλας, Ε1. σωματικῆς καὶ ψυχικῆς ἀσθενείας καὶ ζωοποιήσον αὐτόν.

⁷ Τρεμπέλας, Ε1. Χριστοῦ σου· πρεσβείας...καὶ πάντων τῶν ἁγίων. Ὅτι σὺ ἡ πηγὴ...Ἀμήν.

⁸ Τρεμπέλας, Ε1. ὁ ἐν.

⁹ Τρεμπέλας, Ε1. οἰκτιρμοῖς σου ἰώμενος.

¹⁰ Τρεμπέλας, Ε1. ἀγίασον τὸ ἔλαιο.

¹¹ Τρεμπέλας, Ε1. καὶ ἀπαλλαγὴν, μολυσμοῦ σαρκὸς.

ΕΠΙΣΗΜΑΝΣΕΙΣ ΕΠΙ ΤΗΣ ΑΚΟΛΟΥΘΙΑΣ ΤΟΥ ΕΥΧΕΛΑΙΟΥ

Άξιον προσοχής τυγχάνει το γεγονός, ότι καμμία παραπομπή σε διαφορετική γραφή του Βαρβερινού δεν βρίσκεται στο Τρ. για τις δύο αυτές αναφερόμενες ευχές. Την απάντηση δίνει ο καθηγητής Γ. Φίλιας επισημαίνοντας ότι ναι μεν ο Goar παραθέτει τις ευχές του Ευχελαίου αλλά δεν σημειώνεται η ένδειξη περί της Ευχολογιακής πηγής (Φίλιας 1991).

Σχετικά με τις εισαγωγικές παρατηρήσεις του Π.ΤΡ. (σελ.105-119):

Η ευχή *Κύριε, ἐν τῷ ἐλέει καὶ τοῖς οἰκτιρμοῖς σου...*, είναι τέταρτη κατά σειρά στον Β και όχι πρώτη όπως σημειώνεται.

Στην παρατήρηση 2 στη σελ. 107 καθώς και στο παράρτημα 4 στη σελ. 179 ο Π. ΤΡ. αναφέρει λανθασμένα ότι στην Ακολουθία του Ευχελαίου στο Β έχουμε κανόνα (ο οποίος είναι του Αρσενίου, με κάποιες επιφυλάξεις, στην παρ. 7.), όρθρο και θεία λειτουργία.

Στο παράρτημα 4 σελ. 179 μάλιστα αναφέρει: *Τάξις γινομένη πῶς δεῖ ποιεῖν τὸ ἅγιον ἔλαιον εἰς νοσοῦντας προσκαλοῦντας πρεσβυτέρους ἐπτά ἐσπέρας*. Τέτοια διάταξη όμως δεν υπάρχει στον Β. Επίσης στην σελ. 180 η ευχή την οποία αναφέρει, *Κύριε ὁ θεὸς ἡμῶν, ὁ μόνος ἀγαθὸς καὶ φιλόανθρωπος...*, αντιστοιχεί στην υπ' αριθμόν 110 του Βαρβερινού, είναι η μισή ως προς το περιεχόμενο αυτής και φέρει τον τίτλο, *Εὐχή γ' ἣρουν ἀπόλυσις*, και είναι ευχή απολύσεως της έκτης ώρας.

Απορίας άξιον επίσης τυγχάνει το γεγονός ότι ο Π. Τρ. υιοθετεί την θέση ότι η Ακολουθία του Ευχελαίου στον Βαρβερινό σημειώνεται ότι επιτελείται από επτά πρεσβυτέρους και αντίστοιχα επτά ευχές, όταν σημειώνει στην σελ. 114: *Μόλις δὲ κατὰ τον ΙΓον αἰῶνα κατὰ την μαρτυρία του Κωνσταντινουπόλεως Νικηφόρου (1260 – 1261) ὁ πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως Ἀρσένιος ὁ Αὐτωρειανός (1255 – 1260) ἐξέδωκε διάταξιν καθορίζουσας, ἵνα τὸ εὐχέλαιον τελῇται ἀπαραιτήτως ὑπὸ ἐπτά ἱερέων, καὶ καθώρισεν ἰσαριθμούς εὐχάς, ἵνα ἐκάστη ὑφ' ἐκάστου τῶν ἐπτά λειτουργῶν ἀναγινώσκηται.*¹ Επιπροσθέτως στην σελ. 118 αναφέρει λανθασμένα ότι στον Βαρβερινό υπάρχει οδηγία όπου σύμφωνα με την οποία η κανδήλα θα πρέπει να χωράει επτά λίτρα, ούτως ώστε να υπάρχει ικανή ποσότητα για την παννυχίδα που ακολουθεί όσο και για την κρίσι των ασθενούντων και των οικείων των.

¹ Migne 140, 806, Μ. Γεδεών Καν. Διατάξεις τομ. Β σελ. 43-45.

Στην σελ. 108 και στην παρατήρηση 2 αναφέρεται στον αριθμό των ευχών· ότι ο Β περιέχει τρεις ή το πολύ τέσσερις ευχές. Στον Βαρβερινό κώδικα όμως υπάρχουν συνολικά πέντε ευχές. Επίσης στην ίδια παρατήρηση αναφέρεται σε διάταξι περί επτά πρεσβυτέρων κ.λ.π. η οποία όμως δεν υπάρχει. Επίσης στην παρατήρησή του με αριθμό 3, λανθασμένα αναφέρει ότι στον κώδικα Β η ακολουθία του Ευχελαίου είναι συνυφασμένη με τον όρθο.

Εν κατακλείδι όσα αναφέρονται από τον Π. Τρ. στις παρατηρήσεις του και στο παράρτημα περί διατάξεων κ.λ.π. είναι άστοχα και λανθασμένα, αφού η Ακολουθία του Ευχελαίου στον Β αποτελείται μόνον από πέντε ευχές και ουδέν έτερον. Σύμφωνα δε και με τον καθηγητή Γ. Φίλια, ο Π. Τρεμπέλας όπως και άλλοι ερευνητές, διαβάζουν το Βαρβερινό Ευχολόγιο και την Ακολουθία του Ευχελαίου από την Τάξιν του Goar. (Φίλιας, 1991). Στην Τάξιν του Goar συναντούμε επίσης την ένδειξη για άλειψη των ασθενών σε τρία μέρη και πουθενά στον Βαρβερινό δεν υπάρχει αυτή η πληροφορία για κρίσι των ασθενών, στην οποία λανθασμένα αναφέρεται ο Π. Τρ. και μάλιστα διευκρινίζει ότι ή κρίσις ἐγένετο μετὰ τὸ πέρας τῆς λειτουργίας, ὡς καὶ ἐν τῷ Ρ καὶ τῷ Β.¹ Διαφεύγει του Π. Τρ. η παρατήρηση του καθηγητή κ. Φίλια ότι οι ευχές του Βαρβερινού Ευχολογίου παρουσιάζονται μεμονωμένες, χωρίς τυπικές διατάξεις ή μορφή ακολουθίας. (Φίλιας 1991).²

¹ Τρεμπέλας, Ε1 ...σελ. 115.

² Η παρατήρηση αυτή ανήκει στον Μ. Arranz την οποία ο καθηγητής κ. Φίλιας μας υπενθυμίζει στο άρθρο του.

ΤΑΞΙΣ ΧΕΙΡΟΘΕΣΙΩΝ ΚΑΙ ΧΕΙΡΟΤΟΝΙΩΝ¹

Εὐχή ἐπὶ προχειρίσεως ἀναγνώστου καὶ ψάλτου.

Μετὰ τὸ καρῆναι τὸν ἔχοντα προχειρισθῆναι εἰς ἀναγνώστην ἢ² ψάλτην, προσάγεται τῷ χειροτονοῦντι ἐπισκόπῳ,³ καὶ ἐπιτιθεὶς τὴν χεῖρα ἐπὶ τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ, σφραγίζων αὐτὸν ἐπεύχεται οὕτως·⁴

Κύριε⁵ ὁ θεὸς ὁ παντοκράτωρ, ἔκλεξαι τὸν δοῦλόν σου τοῦτον καὶ ἀγιάσον αὐτόν,⁶ καὶ καταξίωσον⁷ μετὰ πάσης σοφίας καὶ συνέσεως τῶν θείων σου λογίων τὴν μελέτην καὶ τὴν ἀνάγνωσιν⁸ ποιῆσθαι, διαφυλάττων αὐτὸν ἐν ἀμέμπτῳ πολιτείᾳ. Ἐλέει καὶ οἰκτιρμοῖς τοῦ μονογενοῦς σου υἱοῦ μεθ' <οὔ>.

Καὶ μετὰ τὸ "Ἀμήν,"⁹ δίδεται τῷ ἀναγνώστῃ ἀποστολικὸν βιβλίον καὶ ἀναγινώσκει ὀλίγον, καὶ δίδωσιν αὐτῷ εἰρήνην, τῷ δὲ ψάλτῃ ψαλτήριον καὶ λέγει προκειμένον.

Εὐχή ἐπὶ χειροτονίᾳ ὑποδιακόνου.

Εἰσερχομένου τοῦ ἐπισκόπου ἐν τῷ διακονικῷ καὶ ἵσταμένου ἔμπροσθεν τῆς ἀγίας τραπέζης, προσφέρεται αὐτῷ ὁ χειροτονούμενος, καὶ ἐπιτιθεὶς ἐπὶ τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ τὴν χεῖρα, σφραγίζει καὶ ἐπεύχεται οὕτως·

Κύριε¹⁰ ὁ θεὸς ἡμῶν, ὁ διὰ τοῦ ἐνὸς καὶ τοῦ «αὐτοῦ» ἁγίου πνεύματος διαιρῶν ἐκάστῳ¹¹ ὃν ἐξελέξω¹² τὰ σὰ χαρίσματα,¹³ ὁ τὰ πράγματα¹⁴ διάφορα τῇ ἐκκλησίᾳ σου

¹ Τρεμπέλας, E1. ακολουθεῖ ἀντίστροφη σειρά των προς χειροτονία κληρικών από αυτήν στον B.

² Τρεμπέλας, E1. καὶ ψάλτην.

³ Τρεμπέλας, E1. ἐπισκόπῳ.

⁴ Τρεμπέλας, E1. οὕτω.

⁵ Τρεμπέλας, E1. Κύριε ὁ θεός.

⁶ Τρεμπέλας, E1. αὐτόν.

⁷ Τρεμπέλας, E1. καὶ δὸς αὐτῷ.

⁸ Τρεμπέλας, E1. μελέτην καὶ ἀνάγνωσιν ποιῆσθαι.

⁹ Τρεμπέλας, E1. τῷ μὲν ἀναγνώστην δίδεται βιβλίον ἀποστολικόν, καὶ ὀλίγον ἀναγινώσκων λαμβάνει παρὰ τοῦ ἀρχιερέως εἰρήνην.

¹⁰ Τρεμπέλας, E1. Κύριε.

¹¹ Τρεμπέλας, E1. ἐκάστῳ.

¹² Τρεμπέλας, E1. ἐξελέξω.

¹³ Τρεμπέλας, E1. τὰ χαρίσματα.

¹⁴ Τρεμπέλας, E1. ὁ τάγματα.

δωρησάμενος,¹ βαθμούς λειτουργίας καταστησάμενος ἐν αὐτῇ πρὸς ὑπηρεσίαν τῶν ἁγίων σου καὶ ἀχράντων μυστηρίων,² ὁ τῇ σῇ ἀρρήτῳ προγνώσει ὀρίσας καὶ τοῦτον τὸν δοῦλόν σου ἄξιον εἶναι τοῦ ὑπηρετεῖν τῇ ἁγίᾳ σου ἐκκλησίᾳ· αὐτός, δέσποτα,³ ἀκατάγνωστον⁴ ἐν πᾶσιν⁵ διαφύλαξον, καὶ δὸς αὐτῷ ἀγαπᾶν εὐπρέπειαν οἴκου σου, παρεστάναι ταῖς θύραις τοῦ ναοῦ τοῦ ἁγίου σου, ἀνάπτειν λύχνους⁶ σκηνώματος δόξης σου· καὶ καταφύτευσον αὐτὸν ἐν τῇ ἁγίᾳ σου ἐκκλησίᾳ ὡς ἐλαίαν κατάκαρπον⁷ καρποφοροῦντα καρπὸν δικαιοσύνης,⁸ καὶ τέλειον ἀνάδειξον δοῦλόν σου ἐν καιρῷ τῆς παρουσίας σου τῆς τῶν εὐαρεστησάντων σοι ἀπολαύοντα⁹ ἀμοιβῆς. Ὅτι σοῦ ἐστὶν ἡ βασιλεία καί.

Καὶ μετὰ τὸ "Ἀμήν", λέγει ὁ γινόμενος ὑποδιάκονος γ'

"Ὅσοι πιστοί".

Καὶ δίδωσι νίψασθαι τῷ χειροτονοῦντι αὐτὸν ἐπισκόπῳ, καὶ οὕτως μεταλαμβάνει παρ' αὐτοῦ τῆς ζωοποιοῦ κοινωνίας.

Ἐπὶ χειροτονία διακόνου.

Μετὰ τὸ γίνεσθαι τὴν ἁγίαν ἀναφορὰν καὶ ἀνοιγῆναι τὰς θύρας, πρὶν ἢ εἰπεῖν τὸν διάκονον "Πάντων τῶν ἁγίων", προσάγεται ὁ μέλλων χειροτονεῖσθαι διάκονος τῷ ἀρχιεπισκόπῳ.

Καὶ μετὰ τὸ ῥηθῆναι "Ἡ θεία χάρις", γονυκλιτεῖ ὁ χειροτονούμενος, καὶ ποιῶν γ' σταυροὺς ὁ ἀρχιεπίσκοπος ἐπὶ τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ καὶ ἐπιθεὶς αὐτῷ τὴν χεῖρα, ἐπεύχεται οὕτως·

Κύριε ὁ θεὸς ἡμῶν, ὁ τῇ προγνώσει τῇ σῇ τὴν τοῦ ἁγίου σου πνεύματος χορηγίαν καταπέμπων ἐπὶ τοὺς ὠρισμένους ὑπὸ τῆς σῆς ἀνεξιχνιάστου δυνάμεως¹⁰ λειτουργοὺς γενέσθαι, «καὶ» ἐξυπηρετεῖσθαι τοῖς ἀχράντοις σου μυστηρίοις· αὐτός, δέσποτα, καὶ

¹ Τρεμπέλας, Ε1. καὶ.

² Τρεμπέλας, Ε1. μυστηρίων·.

³ Τρεμπέλας, Ε1. αὐτός, δέσποτα.

⁴ Τρεμπέλας, Ε1. ἀκατάγνωστον αὐτὸν.

⁵ Τρεμπέλας, Ε1. πᾶσι...διαφύλαξον καὶ.

⁶ Τρεμπέλας, Ε1. λύχνον.

⁷ Τρεμπέλας, Ε1. κατάκαρπον καρποφοροῦντα.

⁸ Τρεμπέλας, Ε1. δικαιοσύνης·.

⁹ Τρεμπέλας, Ε1. ἀπολαῦσαι.

¹⁰ Τρεμπέλας, Ε1. δυνάμεως,.

τοῦτον¹ ὃν ἠυδόκησας προχειρισθῆναι παρ' ἐμοῦ εἰς τὴν τῆς διακονίας λειτουργίαν, ἐν πάσῃ σεμνότητι διαφύλαξον,² ἔχοντα τὸ μυστήριον τῆς πίστεως ἐν καθαρᾷ συνειδήσει,³ δώρησαι δὲ αὐτῷ τὴν χάριν⁴ ἣν ἔδωκας⁵ Στεφάνῳ τῷ πρωτομάρτυρί σου, καὶ ὃν⁶ ἐκάλεσας πρῶτον εἰς τὸ ἔργον τῆς διακονίας σου,⁷ καὶ καταξίωσον αὐτὸν⁸ κατὰ τὸ σοὶ εὐάρεστον⁹ οἰκονομῆσαι τὸν παρὰ τῆς σῆς ἀγαθότητος δεδωρημένον αὐτῷ βαθμὸν· οἱ γὰρ καλῶς διακονήσαντες βαθμὸν ἑαυτοῖς καλὸν περιποιοῦνται¹⁰·, καὶ τέλειον ἀνάδειξον δοῦλόν σου. Ὅτι σοῦ ἐστὶν ἡ βασιλεία καὶ ἡ δύναμις).

Καὶ ποιεῖ εἰς τῶν διακόνων εὐχὴν·

Ἐν εἰρήνῃ τοῦ κυρίου δεηθῶμεν.

Ἐπὲρ τῆς ἁνωθεν εἰρήνης καὶ τῆς σωτηρίας τῶν ψυχῶν ἡμῶν, τοῦ κυρίου.

Ἐπὲρ τῆς εἰρήνης τοῦ σύμπαντος κόσμου.

Ἐπὲρ τοῦ ἀρχιεπισκόπου ἡμῶν τοῦδε, ἱερωσύνης, ἀντιλήψεως καὶ διαμονῆς, εἰρήνης καὶ σωτηρίας αὐτοῦ, καὶ τῶν ἔργων τῶν χειρῶν αὐτοῦ, τοῦ κυρίου.

Ἐπὲρ τοῦδε τοῦ νῦν προχειριζομένου διακόνου καὶ τῆς σωτηρίας αὐτοῦ, τοῦ κυρίου.

Ὅπως ὁ φιλόανθρωπος θεὸς ἄσπιλον καὶ ἀμόμητον αὐτῷ τὴν διακονίαν χαρίσεται, δεηθῶμεν.

Ἐπὲρ τοῦ εὐσεβεστάτου ἡμῶν βασιλέως, καὶ τὰ λοιπά.

¹ Τρεμπέλας, Ε1. τοῦτον,.

² Τρεμπέλας, Ε1. διατήρησον,.

³ Τρεμπέλας, Ε1. συνειδήσει,.

⁴ Τρεμπέλας, Ε1. τὴν χάριν,.

⁵ Τρεμπέλας, Ε1. ἐδωρήσω.

⁶ Τρεμπέλας, Ε1. ὃν καὶ.

⁷ Τρεμπέλας, Ε1. διακονίας σου.

⁸ Τρεμπέλας, Ε1. αὐτὸν,.

⁹ Τρεμπέλας, Ε1. εὐάρεστον,.

¹⁰ Τρεμπέλας, Ε1. περιποιοῦνται.

Καὶ ἐν τῷ γίνεσθαι{ν} ταύτην τὴν εὐχὴν ὑπὸ τοῦ διακόνου, ἔχων ὁμοίως τὴν χεῖρα ὁ ἀρχιεπίσκοπος ἐπὶ τὴν κεφαλὴν τοῦ χειροτονουμένου, ἐπεύχεται οὕτως·

Ὁ θεὸς ὁ σωτὴρ ἡμῶν, ὁ τῇ ἀφθάρτῳ¹ φωνῇ τοῖς ἀποστόλοις σου θεσπίσας,² καὶ πρῶτον αὐτῶν κηρύξας τὸν τοῦ διακόνου ἀποπληροῦντα ἔργον, καθὼς γέγραπται ἐν τῷ ἀγίῳ εὐαγγελίῳ σου· "ὅστις θέλει ἐν ὑμῖν εἶναι πρῶτος, ἔστω ὑμῶν διάκονος"· σύ, δέσποτα τῶν ἀπάντων, καὶ τοῦτον τὸν δοῦλόν σου³ ὃν κατηξίωσας εἰς τὴν⁴ τοῦ διακόνου ὑπηρεσιελεῖν λειτουργίαν, πλήρωσον πάσης πίστεως καὶ ἀγάπης καὶ δυνάμεως καὶ ἁγιασμοῦ⁵ τῇ ἐπιφοιτήσει τοῦ ζωοποιοῦ σου πνεύματος·⁶ οὐ γὰρ ἐν τῇ ἐπιθέσει τῶν ἐμῶν χειρῶν⁷ ἄλλ' ἐν ἐπισκοπῇ τῶν πλουσίων σου οἰκτιρμῶν δίδοται χάρις τοῖς ἀξίοις σου,⁸ ἵνα⁹ πάσης ἁμαρτίας ἐκτὸς γενόμενος, ἐν τῇ φοβερᾷ ἡμέρᾳ τῆς κρίσεως¹⁰ ἀμέμπτως σοι παραστῇ, καὶ τὸν μισθὸν τὸν ἀδιάψευστον τῆς σῆς ἐπαγγελίας λήψηται.¹¹ Σὺ γὰρ εἰ ὁ θεὸς ἡμῶν, θεὸς τοῦ ἐλεεῖν καὶ σῶζειν.

Καὶ μετὰ τὸ "Ἀμήν", ἐπαίρεται τὸ φελῶνιν τοῦ χειροτονουμένου, καὶ ἐπιτίθουσιν αὐτῷ τὸ ὠράριον, καὶ διδοὺς αὐτῷ ἀγάπην, ἐπιδίδωσιν αὐτῷ τὸ ἅγιον ῥιπίδιον καὶ ἰστᾶ αὐτὸν ῥιπίζοντα ἐν τῇ θείᾳ τραπέζῃ τὰ ἅγια δῶρα.

Καὶ τότε ὁ ἐν τῷ ἄμβωνι ἐστὼς διάκονος λέγει· Πάντων τῶν ἁγίων μνημονεύ(σαντες), καὶ τὰ λοιπά.

Καὶ μετὰ τὸ μεταλαβεῖν τοῦ ἁγίου σώματος καὶ τοῦ τιμίου αἵμα(τος) τὸ(ν) χειροτονηθέντα, ἐπιδίδωσιν αὐτῷ ὁ ἀρχιεπίσκοπος τὸ ἅγιον ποτήριον, ὅπερ κατέ{χε}χων, μεταδίδωσι τοῖς προσερχομένοις τοῦ ἁγίου αἵματος.

¹ Τρεμπέλας, E1. ἀφθάρτῳ σου.

² Τρεμπέλας, E1. θεσπίσας τὸν τῆς Διακονίας νόμον καὶ τὸν πρωτομάρτυρα Στέφανον τοιοῦτον ἀναδείξας, καὶ πρῶτον αὐτὸν κηρύξας τὸ τοῦ διακόνου πληροῦντα ἔργον,.

³ Τρεμπέλας, E1. καὶ τὸν δοῦλον σου τοῦτον.

⁴ Τρεμπέλας, E1. κατηξίωσας τὴν τοῦ.

⁵ Τρεμπέλας, E1. ἁγιασμοῦ,.

⁶ Τρεμπέλας, E1. τοῦ ἁγίου καὶ.

⁷ Τρεμπέλας, E1. χειρῶν,.

⁸ Τρεμπέλας, E1. ἀξίοις σου·.

⁹ Τρεμπέλας, E1. καὶ οὗτος.

¹⁰ Τρεμπέλας, E1. κρίσεώς σου.

¹¹ Τρεμπέλας, E1. κομίσεται.

Ταῦτα μὲν ὅτε τελεία γίνεται, ἐπεὶ δὲ ἔξεστιν τὴν τοῦ διακόνου καὶ τῆς διακονίσης χειροτονίαν καὶ ἐπὶ τελείας προσκομιδῆς καὶ ἐπὶ προηγιασμένων γίνεσθαι.

Ὅτε ἐπὶ προηγιασμένων γίνεται ἡ τοιαύτη χειροτονία, εἰσέρχεται ὁ ἀρχιερεὺς καὶ ἴσταται ἔμπροσθεν τῆς ἁγίας τραπέζης, καὶ παρεστῶτος τοῦ μέλλοντος χειροτονεῖσθαι διακόνου, ἐκφω(νεῖ) τὸ " Ἡ θεία χάρις" καὶ τὰ λοιπά, ποιῶν αὐτὸν γονυκλιτῆσαι, καὶ πάντα κατὰ τὴν προαναφερομένην τάξιν γίνεται ἐπ' αὐτῷ μέχρι τῆς ἀπολύσεως.

Ἐπὶ χειροτονία πρεσβυτέρου.

Μετὰ τὸ εἰσενεχθῆναι τὰ ἅγια δῶρα καὶ ἀποτεθῆναι ἐν τῇ ἁγίᾳ τραπέζῃ καὶ πληρωθῆναι τὸν μυστικὸν ὕμνον, τὸ "Οἱ τὰ Χερουβίμ", ἐπιδίδοται τῷ ἀρχιεπισκόπῳ ὁ πρὸς <σ>υνήθειαν χάρις ἐν ᾧ γέγραπται· " Ἡ θεία χάρις".

Καὶ ἀναγινωσκομένου αὐτοῦ εἰς ἐπήκοον πάντων, προσάγεται ὁ μέλλων χειροτονεῖσθαι, καὶ τούτου γόνυ κλίνοντος, ποιῶν σταυροὺς γ' ἐπὶ τὴν κεφ[α]λὴν αὐτοῦ καὶ ἔχων ἐπικειμένην τὴν χεῖρα, ἐπέύχεται ταῦτα·

Ὁ θεὸς ὁ ἄναρχος καὶ ἀτελεύτητος, ὁ πάσης κτίσεως πρεσβύτατος ὑπάρχων, ὁ τῇ προσηγορίᾳ τοῦ πρεσβυτέρου τιμήσας τοὺς ἐν τῷ βαθμῷ τούτῳ ἀξιωθέντας ἱεουργεῖν τὸν λόγον τῆς σῆς ἀληθείας· αὐτός, δέσποτα τῶν ἀπάντων, καὶ τοῦτον¹ ὃν ἐδοκίμασας προχειρισθῆναι παρ' ἐμοῦ² ἐν ἀμωμήτῳ³ πολιτεία καὶ ἀκλινεῖ τῇ πίστει, εὐδόκησον ὑποδέξασθαι τὴν μεγάλην ταύτην χάριν τοῦ ἁγίου σου πνεύματος, καὶ τέλειον ἀνάδειξον δοῦλόν σου⁴ ἐν πᾶσιν εὐαρεστοῦντά σοι, καὶ ἀξίως πολιτευόμενον τῆς δωρηθείσης <αὐτῷ ὑπὸ τῆς σῆς> προγνωστικῆς δυνάμεως⁵ μεγάλης ταύτης ἱερατικῆς τιμῆς. Ὅτι σὸν τὸ κράτος καὶ σοῦ ἐστὶν ἡ βασιλεία καὶ ἡ δύναμις.

Καὶ ποιεῖ εἰς τῶν πρεσβυτέρων εὐχὴν διακόνου οὕτως·

Ἐν εἰρήνῃ τοῦ κυρίου δεηθῶμεν.

Ὑπὲρ τῆς ἁνωθεν εἰρήνης καὶ τῆς σωτηρίας.

¹ Τρεμπέλας, Ε1. τοῦτον,.

² Τρεμπέλας, Ε1. ἐμοῦ,.

³ Τρεμπέλας, Ε1. ἀμέμπτῳ.

⁴ Τρεμπέλας, Ε1. δοῦλον σου,.

⁵ Τρεμπέλας, Ε1. δυνάμεως,.

Ὑπὲρ τῆς εἰρήνης τοῦ σύμπαντος κόσμου.

Ὑπὲρ τοῦ ἀρχιεπισκόπου ἡμῶν τοῦδε, ἱερωσύνης, ἀντιλήψεως, διαμονῆς, εἰρήνης καὶ σωτηρίας αὐτοῦ, καὶ τῶν ἔργων τῶν χειρῶν αὐτοῦ, τοῦ κυρίου δεηθῶμεν.

Ὑπὲρ τοῦδε τοῦ νῦν¹ προχειριζομένου πρεσβυτέρου, καὶ τῆς σωτηρίας αὐτοῦ, τοῦ κυρίου δεηθῶμεν.

Ὅπως ὁ φιλόανθρωπος θεὸς² ἄσπιλον καὶ ἀμώμητον αὐτῷ τὴν ἱερωσύνην χαρίσεται,³ δεηθῶμεν.

Ὑπὲρ τοῦ εὐσεβεστάτου⁴ καὶ θεοφυλάκτου ἡμῶν βασιλέως, καὶ τὰ ἐξ(ῆς).

Καὶ ἐν τῷ γίνεσθαι τὴν εὐχὴν ταύτην ὑπὸ τοῦ πρεσβυτέρου, ἔχων ὁμοίως τὴν χεῖρα ὁ ἀρχιεπίσκοπος ἐπὶ τὴν κεφαλὴν τοῦ χειροτονουμένου, ἐπεύχεται οὕτως·

Ὁ θεὸς⁵ ὁ μέγας ἐν δυνάμει⁶ καὶ ἀνεξιχνίαστος ἐν συνέσει, ὁ θαυμαστὸς ἐν βουλαῖς ὑπὲρ τοὺς υἱοὺς τῶν ἀνθρώπων· αὐτός, κύριε, καὶ τοῦτον⁷ ὄν⁸ ἡυδόκησας⁹ τὸν τοῦ πρεσβυτερίου¹⁰ ὑπείσελθεῖν βαθμὸν¹¹ πλήρωσον τῆς τοῦ ἁγίου σου πνεύματος δωρεᾶς,¹² ἵνα γένηται ἄξιος παραστῆναι¹³ ἄμεμπτος¹⁴ τῷ θυσιαστηρίῳ σου, κηρύσσειν τὸ εὐαγγέλιον τῆς σωτηρίας¹⁵ σου, ἱεουργεῖν τὸν λόγον τῆς ἀληθείας σου, προσφέρειν σοι δῶρα καὶ θυσίας πνευματικάς, ἀνακαινίζειν τὸν λαόν σου¹⁶ διὰ τοῦ λουτροῦ τῆς παλιγγενεσίας,¹⁷

¹ Τρεμπέλας, E1. νυνί.

² Τρεμπέλας, E1. ὁ θεὸς ἡμῶν.

³ Τρεμπέλας, E1. τοῦ κυρίου.

⁴ Τρεμπέλας, E1. τῶν εὐσεβεστάτων.

⁵ Τρεμπέλας, E1. ὁ θεός.

⁶ Τρεμπέλας, E1. ἐν δυνάμει.

⁷ Τρεμπέλας, E1. τοῦτον.

⁸ Τρεμπέλας, E1. ὄν.

⁹ Τρεμπέλας, E1. εὐδόκησας.

¹⁰ Τρεμπέλας, E1. πρεσβυτέρου.

¹¹ Τρεμπέλας, E1. βαθμόν.

¹² Τρεμπέλας, E1. δωρεᾶς.

¹³ Τρεμπέλας, E1. παρεστάναι.

¹⁴ Τρεμπέλας, E1. ἀμέμπτως.

¹⁵ Τρεμπέλας, E1. βασιλείας.

¹⁶ Τρεμπέλας, E1. λαόν σου.

¹⁷ Τρεμπέλας, E1. παλιγγενεσίας.

ὅπως καὶ αὐτὸς¹ ὑπαντήσας ἐν τῇ δευτέρᾳ ἐπιδημίᾳ τοῦ μεγάλου θεοῦ² καὶ σωτῆρος ἡμῶν ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ³ τοῦ μονογενοῦς σου υἱοῦ, δέξεται τὸν μισθὸν τῆς ἀγαθῆς οἰκονομίας τοῦ οἰκείου τάγματος ἐν τῷ πλήθει τῆς ἀγαθότητός σου. Ἐκφώ(νησις)· Ὅτι ηὐλόγηται καὶ δεδόξασται τὸ πάντιμον καὶ μεγ(αλοπρεπές).

Καὶ μετὰ τὸ "Ἀμήν", φέρει τὸ ὄπισθεν τοῦ ὥραριου αὐτοῦ ἐπὶ τὰ ἔμπροσθεν καὶ ἐνδύει αὐτὸν τὸ φελῶνιν αὐτοῦ, καὶ διδούς αὐτῷ ἀγάπην, ἱστᾷ αὐτὸν μετὰ τῶν λοιπῶν πρεσβυτέρων.

Καὶ τότε λέγει ὁ διάκονος· Πληρώσωμεν τὴν δέησιν ἡμῶν τῷ κυρίῳ.

Καὶ ὅτε ἐπαρθῇ τὸ καταπέτασμα τῶν ἁγίων δώρων καὶ εἴπῃ ὁ λαὸς τὸ "Ἄξιον καὶ δίκαιον", τότε ὁ ἀρχιεπίσκοπος ἐπιδίδωσιν⁴ τῷ χειροτονηθέντι⁵ πρεσβυτέρῳ ἓνα ἄρτον ἐκ τοῦ δίσκου εἰς τὰς χεῖρας αὐτοῦ,⁶ καὶ κλίνει αὐτὸν ἐπάνω⁷ τῆς ἁγίας τραπέζης κρατοῦντα τὸν τὸν ἐπιδοθέντα αὐτῷ ἄρτον ἐν ταῖς χερσὶν⁸ καὶ ἐπιτιθέντα τὴν κεφαλὴν⁹ ἐπάνω αὐτοῦ καὶ μένοντα ὄντως¹⁰ μέχρι τοῦ ῥηθῆναι "Τὰ ἅγια τοῖς ἁγίοις".

Καὶ τότε ἀποδίδωσι¹¹ τὸν ἄρτον ὁ χειροτονη(σ)θεὶς τῷ ἀρχιεπισκόπῳ, καὶ κοινωνεῖ πρῶτος τῶν λοιπῶν¹² πρεσβυτέρων, μεταλαμβάνων¹³ καὶ τοῦ ἁγίου αἵματος παρ' αὐτοῦ τοῦ χειροτονήσαντος αὐτόν.¹⁴

Χειροτονία ἐπισκόπου.

¹ Τρεμπέλας, Ε1. αὐτός,.

² Τρεμπέλας, Ε1. θεοῦ,.

³ Τρεμπέλας, Ε1. Χριστοῦ,.

⁴ Τρεμπέλας, Ε1. ἐπιδίδωσι.

⁵ Τρεμπέλας, Ε1. **χειροτονοῦμένῳ**.

⁶ Τρεμπέλας, Ε1. εἰς τὰς χεῖρας καὶ.

⁷ Τρεμπέλας, Ε1. **ἐπὶ**.

⁸ Τρεμπέλας, Ε1. χερσί.

⁹ Τρεμπέλας, Ε1. κεφαλὴν **αὐτοῦ**.

¹⁰ Τρεμπέλας, Ε1. **οὕτω**.

¹¹ Τρεμπέλας, Ε1. ἀποδίδωσι.

¹² Τρεμπέλας, Ε1. **ἄλλων**.

¹³ Τρεμπέλας, Ε1. **μεταλαμβάνόντων**.

¹⁴ Τρεμπέλας, Ε1. χειροτονήσαντος.

Μετὰ τὸ τρισάγιον, ὅτε κατέλθωσιν οἱ ψάλται ἐκ τοῦ ἁμβωνος, ἴσταται ὁ ἀρχιεπίσκοπος εἰς τὴν κρηπίδα ἔμπροσθεν τῆς ἁγίας τραπέζης, καὶ ἐπιδίδοται αὐτῷ χάριτος ἐν ᾧ γέγραπται·

Ἡ θεία χάρις ἡ πάντοτε τὰ ἀσθενῇ θεραπεύουσα καὶ τὰ ἐλλείποντα ἀναπληροῦσα, προχειρίζεται ὁ δεῖνα, τὸν θεοφιλέστατο(ν) πρεσβύτερον, εἰς ἐπίσκοπον· εὐζώμεθα οὖν, ἵνα ἔλθῃ ἐπ' αὐτὸν ἡ χάρις τοῦ ἁγίου πνεύματος.

Καὶ ἀναγινώσκει, ἀκουόντων πάντων, ἔχων τὴν χεῖρα ἐπὶ τὴν κορυφὴν τοῦ χειροτονουμένου.

Καὶ μετὰ τὸ ἀν<αγν>ωσθῆναι τὸ "Ἡ θεία χάρις", λέγει ὁ λαὸς τὸ "Κύριε ἐλέησον" τρίτον.

Καὶ ἀναπτύσσων ὁ ἀρχιεπίσκοπος τὸ εὐαγγέλιον, ἐπιτίθῃσιν αὐτὸ ἐπὶ τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ καὶ τὸν τράχηλον, παρεστώτων καὶ ἄλλων ἐπισκόπων καὶ ἐφαπτομένων αὐτῶν τοῦ ἁγίου εὐαγγελίου.

Καὶ ποιῶν σταυροὺς τρεῖς ἐπὶ τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ καὶ ἐπιτιθεῖς αὐτῷ τὴν χεῖρα, ἐπεύχεται ταῦτα.¹

Δέσποτα κύριε² ὁ θεὸς ἡμῶν, ὁ νομοθετήσας ἡμῖν διὰ τοῦ πανευφήμου σου ἀποστόλου Παύλου βαθμῶν καὶ ταγμάτων τάξιν εἰς τὸ ἐξυπηρετεῖσθαι καὶ λειτουργεῖν τοῖς σεπτοῖς καὶ ἀχράντοις σου μυστηρίοις³ ἐν τῷ ἁγίῳ σου θυσιαστηρίῳ, πρῶτον ἀποστόλους, δεύτερον προφήτας, τρίτον διδασκάλους· αὐτός, δέσποτα τῶν ἀπάντων, καὶ τοῦτον τὸν ψηφισθέντα⁴ ὑπεισελθεῖν⁵ τῷ εὐαγγελίῳ καὶ τῇ ἀρχιερατικῇ ἀξίᾳ διὰ τῆς χειρὸς ἐμοῦ τοῦ ἁμαρτωλοῦ καὶ τῶν συμπαρόντων λειτουργῶν καὶ συνεπισκόπων, τῇ ἐπιφοιτήσει καὶ δυνάμει καὶ χάριτι τοῦ ἁγίου σου πνεύματος⁶ ἐνίσχυσον, ὡς ἐνίσχυσας τοὺς ἁγίους σου προφήτας,⁷ ὡς ἔχρισας τοὺς βασιλεῖς,¹ ὡς ἡγίαςας τοὺς ἀρχιερεῖς,² καὶ ἀνεπίληπτον αὐτοῦ

¹ Τρεμπέλας, Ε1. αὐτές οι οδηγίες αναφέρονται περιληπτικά.

² Τρεμπέλας, Ε1. κύριε,.

³ Τρεμπέλας, Ε1. μυστηρίοις,.

⁴ Τρεμπέλας, Ε1. ψηφισθέντα, καὶ ἀξιοθέντα.

⁵ Τρεμπέλας, Ε1. τὸν εὐαγγελικὸν ζυγὸν καὶ τὴν ἀρχιερατικὴν ἀξίαν.

⁶ Τρεμπέλας, Ε1. πνεύματος,.

⁷ Τρεμπέλας, Ε1. προφήτας·.

τὴν ἀρχιερωσύνην ἀπόδειξον, καὶ πάσῃ σεμνότητι κατακοσμῶν, ἅγιον ἀνάδειξον³ εἰς τὸ ἄξιον γενέσθαι τοῦ αἰτεῖν σε⁴ τὰ πρὸς σωτηρίαν τοῦ λαοῦ⁵ καὶ ὑπακούειν⁶ αὐτῷ. "Ὅτι ἡγίασταί σου τὸ ὄνομα, δεδόξασταί σου ἡ βασ(ιλεία)".

Καὶ μετὰ τὸ "Ἀμήν", ποιεῖ εὐχὴν τοῦ διακόνου εἰς τῶν παρεστώτων ἐπισκόπων οὕτως·

Ἐν εἰρήνῃ τοῦ Κυρίου δεηθῶμεν.

Ὑπὲρ τῆς ἁνωθεν εἰρήνης καὶ τῆς σωτηρίας τῶν ψυχῶν ἡμῶν, τοῦ κυρίου δεηθῶμεν.

Ὑπὲρ τῆς εἰρήνης τοῦ σύμπαντος κόσμου, εὐσταθείας τῶν ἁγίων ἐκκλησιῶν καὶ τῆς τῶν πάντων ἐνώσεως, τοῦ κυρίου δεηθῶμεν.

Ὑπὲρ τοῦ ἀρχιεπισκόπου ἡμῶν τοῦδε, ἱερωσύνης, ἀντιλήψεως, διαμονῆς, εἰρήνης⁷ καὶ σωτηρίας αὐτοῦ καὶ τῶν ἔργων τῶν χειρῶν αὐτοῦ,⁸ τοῦ κυρίου δεηθῶμεν.

Ὑπὲρ τοῦ νῦν προχειριζομένου ἐπισκόπου⁹ τοῦδε καὶ τῆς σωτηρίας αὐτοῦ, τοῦ κυρίου δεηθῶμεν.

Ὅπως ὁ φιλόανθρωπος Θεὸς ἡμῶν ἄσπιλον καὶ ἀμόμητον αὐτῷ τὴν ἀρχιερωσύνην χαρίσῃται, δεηθῶμεν.¹⁰

Ὑπὲρ τοῦ εὐσεβεστάτου καὶ θεοφυλάκτου ἡμῶν βασιλέως.¹¹

Ὑπὲρ τῆς πόλεως ταύτης.¹

¹ Τρεμπέλας, Ε1. βασιλεῖς·.

² Τρεμπέλας, Ε1. ἀρχιερεῖς·.

³ Τρεμπέλας, Ε1. ἀνάδειξον·.

⁴ Τρεμπέλας, Ε1. αἰτεῖν αὐτόν.

⁵ Τρεμπέλας, Ε1. λαοῦ,.

⁶ Τρεμπέλας, Ε1. ἐπακούειν σε αὐτοῦ.

⁷ Τρεμπέλας, Ε1. εἰρήνης, ὑγείας.

⁸ Τρεμπέλας, Ε1. καὶ τοῦ ἔργου.

⁹ Τρεμπέλας, Ε1. Ὑπὲρ τοῦ δούλου τοῦ θεοῦ τοῦ νυνί.

¹⁰ Τρεμπέλας, Ε1. τοῦ κυρίου δεηθῶμεν.

¹¹ Τρεμπέλας, Ε1. παραλείπεται.

Ὑπὲρ τοῦ ρυσθῆναι ἡμᾶς.

Ἀντιλαβοῦ, σῶσον, ἐλέησον.

Τῆς παναγίας, ἀχράντου δεσποίνης ἡμῶν θεοτόκου.

Καὶ ἐν τῷ γίνεσθαι τὴν εὐχὴν ταύτην ὑπὸ τοῦ ἐπισκόπου, ἔχων ὁμοίως τὴν χεῖρα ἐπὶ τὴν κεφαλὴν τοῦ χειροτονουμένου, ὁ ἀρχιεπίσκοπος ἐπεύχεται οὕτως·

Κύριε² ὁ θεὸς ἡμῶν, ὁ διὰ τὸ μὴ δύνασθαι τὴν ἀνθρώπου φύσιν τὴν τῆς θεότητος ὑπενεγκεῖν οὐσίαν, τῇ σῇ οἰκονομίᾳ ὁμοιοπαθεῖς ἡμῖν διδασκάλους καταστήσας³ τὸν σὸν ἐπέχοντας θρόνον⁴ εἰς τὸ ἀναφέρειν σοι θυσίαν καὶ προσφορὰν ὑπὲρ παντὸς τοῦ λαοῦ σου· σύ, κύριε,⁵ καὶ τοῦτον τὸν ἀναδειχθέντα οἰκονόμον τῆς ἀρχιερατικῆς χάριτος⁶ ποίησον γενέσθαι μιμητὴν σοῦ τοῦ ἀληθινοῦ ποιμένος, τιθέντα τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ὑπὲρ τῶν προβάτων σου, ὁδηγὸν⁷ τυφλῶν, φῶς τῶν ἐν σκότει, παιδευτὴν ἀφρόνων, φωστῆρα ἐν κόσμῳ,⁸ ἵνα⁹ καταρτίσας τὰς ψυχὰς τὰς ἐμπιστευθείσας αὐτῷ ἐπὶ τῆς παρούσης ζωῆς, παραστῇ τῷ βήματί σου ἀκαταισχύντως¹⁰ καὶ τὸν μέγαν μισθὸν λήψηται¹¹ ὃν ἡτοίμασας τοῖς ἀθλήσασιν ὑπὲρ τοῦ κηρύγματος τοῦ εὐαγγελίου σου. Ἐκφώ(νησις)· Σὸν γὰρ ἐστὶν τὸ ἐλεεῖν καὶ σώζ(ειν).

Καὶ μετὰ τὸ "Ἀμήν", ἐπαίρει τὸ εὐαγγέλιον ὁ πατριάρχης καὶ ἀποτίθεται αὐτὸ ἐν τῇ ἀγίᾳ τραπέζῃ.

Καὶ τότε ἐπιτίθουσιν τὸ ὠμοφόριον τῷ χειροτονηθέντι καὶ ἀσπάζεται αὐτὸν αὐτὸς καὶ πάντες οἱ ἐπίσκοποι.

¹ Τρεμπέλας, Ε1. ἀκολουθεῖ ἡ ἐξῆς δέηση· Ὑπὲρ πάντων τῶν χρηζόντων τῆς παρὰ θεοῦ βοηθείας καὶ ἀντιλήψεως, τοῦ κυρίου δεηθῶμεν.

² Τρεμπέλας, Ε1. Κύριε,.

³ Τρεμπέλας, Ε1. καταστήσας,.

⁴ Τρεμπέλας, Ε1. θρόνον,.

⁵ Τρεμπέλας, Ε1. Χριστέ.

⁶ Τρεμπέλας, Ε1. χάριτος,.

⁷ Τρεμπέλας, Ε1. εἶναι.

⁸ Τρεμπέλας, Ε1. κόσμῳ·.

⁹ Τρεμπέλας, Ε1. ἵνα,.

¹⁰ Τρεμπέλας, Ε1. ἀκαταισχύντως,.

¹¹ Τρεμπέλας, Ε1. λάβη,.

Καὶ συνανέρχεται ὁ ἀρχιεπίσκοπος εἰς τὸ σύνθρονον καὶ τελεῖται λοιπὸν πᾶσα ἡ λειτουργία.

Εὐχὴ ἐπὶ προχειρίσεως ἡγουμένου.

Ὁ θεός, ὁ¹ διὰ παντός² τῆς τῶν ἀνθρώπων σωτηρίας πρόνοιαν ποιούμενος, ὁ καὶ τὴν λογικὴν ταύτην ποιήμην ἐπὶ τὸ αὐτὸ εἰς ἓν συναγαγών,³ αὐτός, δέσποτα τῶν ἀπάντων τῇ ἀμετρήτῳ σου⁴ φιλανθρωπία ἁμεμπτον αὐτὴν διατήρησον, τὰς σὰς ἐντολὰς ἀδιαλείπτως φυλάττουσαν πρὸς τὸ μὴ ἀπολέσθαι ἐξ' αὐτῆς ἓν πρόβατον καὶ ὑπὸ λύκου τοῦ ἐναντίου διαφθαῖναι· καὶ τὸν⁵ δοῦλόν σου τοῦτον ὃν ἠυδόκησας καταστῆναι ἐπ' αὐτοὺς ἡγούμενον,⁶ ἄξιον τῆς σῆς ἀνάδειξον ἀγαθότητος, καὶ πάσαις ταῖς ἀρεταῖς κατακόσμησον διὰ τῶν οἰκείων ἀγαθῶν ἔργων, τύπον τοῖς ὑφ' ἑαυτὸν γινόμενον, ὥστε αὐτοὺς ζηλωτὰς γενέσθαι τῆς ἀμέμπτου αὐτοῦ πολιτείας καὶ σὺν αὐτῷ ἀκατακρίτως παραστῆναι τῷ φοβερῷ σου βήματι. Ὅτι σοῦ ἐστὶν ἡ βασιλεία καὶ ἡ δύναμις καὶ ἡ δόξα.

Καὶ μετὰ τὸ "Ἀμήν", λέγει· Εἰρήνη πᾶσιν.

Καὶ τοῦ διακόνου λέγοντος· " Τὰς κεφαλὰς ἡμῶν τῷ κυρίῳ κλ(ίν)ωμ(εν)", ἐπεύχεται πάλιν·

Κλῖνον, κύριε,⁷ τὸ οὖς σου καὶ ἐπάκουσον τῆς δεήσεως ἡμῶν,⁸ καὶ ἀνάδειξον τὸν δοῦλόν σου τοῦτον πιστὸν καὶ φρόνιμον οἰκονόμον τῆς ἐμπιστευθείσης αὐτῷ ὑπὸ τῆς σῆς χάριτος λογικῆς ποιήμης, ποιοῦντα ἐν πᾶσιν⁹ τὸ σὸν θέλημα καὶ ἄξιον τῆς ἐπουρανίου σου βασιλείας γενόμενον.¹⁰ Χάριτι καὶ οἰκτιρμοῖς καὶ φιλανθρωπία.

¹ Τρεμπέλας, E1. ὁ θεὸς ἡμῶν,.

² Τρεμπέλας, E1. ὁ διαπαντός.

³ Τρεμπέλας, E1. ἐπὶ τὸ αὐτὸ συναγαγὼν ἐν τῷ ὀνόματί σου·.

⁴ Τρεμπέλας, E1. ἀμέτρῳ σου φιλανθρωπία,...ταύτην μὲν σκέπασον ἐν τῇ σκέπῃ τῶν περὺγων σου, καὶ ἀβλαβῇ περιφρούρησον ἀπὸ πάσης ἐπιβουλῆς τοῦ ἀντικειμένου.

⁵ Τρεμπέλας, E1. τὸν δὲ δοῦλον σου.

⁶ Τρεμπέλας, E1. ὃν ἠυδόκησας ἡγούμενον καταστῆναι ἐπ' αὐτῆς, ἁμεμπτον διατήρησον, τὰς σὰς ἐντολὰς ἀδιαλείπτως φυλάττοντα, καὶ ἀνυστάκτως τῇ ἐμπιστευθείσῃ αὐτῷ ποιήμῃ ἐπαγρυπνοῦντα, πρὸς τὸ μὴ ἀπολέσθαι ἐξ αὐτῆς πρόβατον μηδὲ ἓν, τῇ τοῦ νοητοῦ λύκου φθορὴν ἐπιφύλαττον. Naí, Κύριε, ἀνάδειξον τὸν δοῦλόν σου τοῦτον τῆς σῆς ἀγαθότητος ἄξιον, καὶ πάσαις αὐτὸν κατακόσμησον ταῖς ἀρεταῖς· ἵνα διὰ τῶν ἰδίων ἔργων, τύπος ἀγαθὸς τοῖς ὑπ' αὐτὸν γινόμενος, πρὸς ζῆλον αὐτοὺς τῆς ἑαυτοῦ ἀμέμπτου πολιτείας διεγείρῃ καὶ σὺν αὐτοῖς ἀκατακρίτως παραστῇ τῷ φοβερῷ σου βήματι.

⁷ Τρεμπέλας, E1. κύριε τὸ.

⁸ Τρεμπέλας, E1. ἡμῶν καὶ.

⁹ Τρεμπέλας, E1. ἐν πᾶσι τὸ θέλημά σου,.

¹⁰ Τρεμπέλας, E1. γινόμενον.

Καὶ μετὰ τὸ " Ἀμήν", ἐπαίρει τὸ περικείμενον αὐτῷ παλλίον καὶ περιτίθῃσιν αὐτῷ ἕτερον, καὶ ἀσπαζόμενος αὐτόν, ἀπολύει.

Εὐχὴ εἰς τὸ ποιῆσαι ἀπὸ λαϊκοῦ κληρικό(ν).

Ὤ ἐπίσκοπος·

Κύριε ὁ θεὸς ἡμῶν, ὁ ἐντειλάμενος τῷ δούλῳ σου Ἀβραὰμ ἀποκεῖραι τὴν κόμην τοῦ ἀρχιερέως σου Μελχισεδέκ καὶ εὐλογηθῆναι ὑπ' αὐτοῦ, ὁ παραγενάμενος¹ ἐν τῇ κουρᾷ τῶν ἁγίων σου ἀποστόλων καὶ ἀντὶ τριχῶν χαρισάμενος αὐτοῖς τὴν χάριν τοῦ ἁγίου σου πνεύματος·² αὐτὸς καὶ νῦν, δέσποτα κύριε ὁ θεὸς ἡμῶν, ἔφιδε³ ἐπὶ τῇ κουρᾷ τοῦ δούλου σου τοῦδε,⁴ τοὺς δὲ παραγεναμένους ἐν τῇ κουρᾷ ταύτῃ, κύριε,⁵ ἄμειψαι αὐ(τοὺς)⁶ τοῖς ἐπουρανίοις σου χαρίσμασιν καὶ τὴν εἰρήνην σου στήριζον⁷ ἐν ταῖς καρδίαις αὐτῶν, εὐχαῖς καὶ πρεσβείαις τῆς δεσποίνης ἡμῶν τῆς παναγίας θεοτόκου καὶ πάντων τῶν ἁγίων⁸ τῶν ἀπ' αἰῶνός σοι εὐαρεστησάντων. Ὅτι πρέπει σοὶ πᾶσα δόξα, τιμὴ.

¹ Τρεμπέλας, Ε1. ὑπ' αὐτοῦ, παραγενάμενος.

² Τρεμπέλας, Ε1. πνεύματος,.

³ Τρεμπέλας, Ε1. ἔπιδε.

⁴ Τρεμπέλας, Ε1. τοῦδε·.

⁵ Τρεμπέλας, Ε1. κύριος.

⁶ Τρεμπέλας, Ε1. αὐτοῖς ἐπουρανίοις σου χαρίσμασιν,.

⁷ Τρεμπέλας, Ε1. στηρίζων.

⁸ Τρεμπέλας, Ε1. ἁγίων,.

ΑΚΟΛΟΥΘΙΑ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΒΑΠΤΙΣΜΑΤΟΣ

Εὐχή εἰς τὸ κατασφραγίσαι παιδίον λαμβάνον ὄνομα τῇ ἡμέρᾳ τῆς γεννήσεως αὐτοῦ.

Κύριε ὁ θεὸς ἡμῶν, σοῦ δεόμεθα καὶ σὲ ἱκετεύομεν, σημειωθήτω τὸ φῶς τοῦ προσώπου σου ἐπὶ τὸν δοῦλον σου τόνδε καὶ σημειωθήτω ὁ σταυρὸς τοῦ μονογενοῦς σου υἱοῦ ἐν τῇ καρδίᾳ καὶ τοῖς διαλογισμοῖς αὐτοῦ, εἰς τὸ φυγεῖν τὴν ματαιότητα τοῦ κόσμου καὶ πᾶσαν τὴν πονηρὰν ἐπιβουλὴν τοῦ ἐχθροῦ, ἀκολουθεῖν δὲ τοῖς προστάγμασί¹ σου· καὶ δός, κύριε, ἀνεξάρνητον μεῖναι τὸ ὄνομά σου τὸ ἅγιον ἐπ’ αὐτόν, συναπτόμενον ἐν καιρῷ εὐθέτω τῇ ἀγίᾳ σου ἐκκλησίᾳ² καὶ τελειούμενον διὰ τῶν φρικτῶν μυστηρίων τοῦ Χριστοῦ σου,³ ἵνα κατὰ τὰς ἐντολάς σου πολιτευσάμενος καὶ φυλάξας τὴν σφραγίδα ἄθραυστον, τύχη τῆς μακαριότητος τῶν ἐκλεκτῶν σου. Ἐκφώ(νησις)· Χάριτι καὶ οἰκτιρμοῖς καὶ φιλανθρωπία τοῦ μονογενοῦς σου υἱοῦ μεθ’ οὗ εὐλογητὸς εἶ.

Καὶ πληρουμένης τῆς εὐχῆς, σφραγίζει αὐτοῦ τὸ μέτωπον καὶ τὸ στήθος καὶ τὸ στόμα.

Εὐχή ὅτε εἰσέρχεται παιδίον εἰς τὴν ἐκκλησίαν τῇ μ’ ἡμέρᾳ τῆς γεννήσεως αὐτοῦ.

Κύριε ὁ θεὸς ἡμῶν, ὁ ἐν τεσσαράκοντα ἡμέραις⁴ κατὰ τὸν νόμον εἰς τὸ ἱερὸν ἀνελθὼν μετὰ Μαρίας⁵ τῆς ἀγίας μητρός σου καὶ ἐν ταῖς ἀγκάλαις τοῦ δικαίου Συμεὼν δεχθεὶς, αὗξησον καὶ τὸν δοῦλόν σου τόνδε τῇ δυνάμει σου, ἵνα τυχὼν καὶ τοῦ λουτροῦ⁶ τῆς ἀφθαρσίας, γενήσῃται τέκνον φωτὸς καὶ ἡμέρας, καὶ τυχὼν τῆς μερίδος τοῦ κλήρου τῶν ἐκλεκτῶν σου κοινωνὸς γένηται καὶ τοῦ τιμίου σώματος καὶ αἵματος {τοῦ Χριστοῦ} σου, φυλαττόμενος τῇ χάριτι τῆς ἀγίας, ὁμοουσίου καὶ ἀδιαιρέτου Τριάδος. Ἐκφώ(νησις)· Εἰς δόξαν σὴν {καὶ τοῦ μονογενοῦς σου υἱοῦ} καὶ τοῦ παναγίου καὶ ἀγαθοῦ καὶ ζωοποιοῦ σου πνεύματος νῦν καὶ ἀεὶ.

Εὐχή εἰς τὸ ποιῆσαι κατηχούμενον.

Ἀποδύει αὐτὸν καὶ ὑπολύει καὶ ἴστησιν αὐτὸν κατὰ ἀνατολάς, καὶ ἐμφυσᾷ αὐτῷ γ’ καὶ σφραγίζει αὐτοῦ τὸ μέτωπον καὶ τὸ στόμα καὶ τὸ στήθος, καὶ λέγει·

¹ Τρεμπέλας, Ε1. προστάγμασί σου.

² Τρεμπέλας, Ε1. λανθασμένα διορθώνει σε... τῆς ἀγίας σου ἐκκλησίας.

³ Τρεμπέλας, Ε1. Χριστοῦ σου·.

⁴ Τρεμπέλας, Ε1. λανθασμένα αναφέρει ως σωστό ἡμέρας.

⁵ Τρεμπέλας, Ε1. τῆς ἀπειρογάμου καὶ.

⁶ Τρεμπέλας, Ε1. διορθώνει σε ἵνα τυχὼν τοῦ λουτροῦ.

Ἐπὶ τῷ ὀνόματί σου, κύριε¹ ὁ θεὸς τῆς ἀληθείας, καὶ τοῦ μονογενοῦς σου υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου σου πνεύματος, ἐπιτίθημι τὴν χειρά μου ἐπὶ τὸν δοῦλόν σου τὸν καταξιωθέντα καταφυγεῖν ἐπὶ τὸ ἅγιον ὄνομά σου καὶ ὑπὸ τὴν σκέπην τῶν πτερύγων σου διαφυλαχθῆναι. Ἀπόστησον ἀπ’ αὐτοῦ τὴν παλαιὰν ἐκείνην πλάνην,² καὶ ἔμπλησον αὐτὸν τῆς εἰς σὲ πίστεως, ἐλπίδος τε καὶ³ ἀγάπης, ἵνα γνῶ ὅτι σὺ μόνος θεὸς ἀληθινός, καὶ ὁ μονογενὴς σου υἱὸς ὁ κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός, καὶ τὸ ἅγιόν σου πνεῦμα·⁴ καὶ δὸς αὐτῷ ἐν πάσαις ταῖς ἐντολαῖς σου πορεύεσθαι καὶ τὰ ἀρεστά σοι φυλάξαι,⁵ ὅτι ἐὰν ποιῇ⁶ αὐτὰ ἄνθρωπος ζήσεται ἐν αὐτοῖς·⁷ καὶ ἔγγραψον αὐτὸν ἐν βίβλῳ ζωῆς σου,⁸ καὶ ἔνωσον αὐτὸν τῇ ποιμνῇ τῆς κληρονομίας σου,⁹ καὶ δοξασθῇ τὸ ὄνομα τὸ ἅγιόν σου ἐν αὐτῷ, καὶ τοῦ ἀγαπητοῦ σου υἱοῦ, κυρίου δὲ ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ τοῦ ζωοποιοῦ πνεύματος·¹⁰ καὶ ἔστωσαν οἱ ὀφθαλμοὶ σου ἀτενίζοντες εἰς αὐτὸν ἐν ἐλέει διὰ παντός,¹¹ καὶ τὰ ὄτιά σου τοῦ ἀκούειν τῆς φωνῆς τῆς δεήσεως αὐτοῦ,¹² καὶ εὐφρανὸν αὐτὸν ἐν τοῖς ἔργοις τῶν χειρῶν αὐτοῦ καὶ ἐν παντὶ τῷ γένει αὐτοῦ,¹³ ἵνα ἐξομολογήσῃταί σοι,¹⁴ προσκυνῶν καὶ δοξάζων τὸ ὄνομά σου τὸ μέγα καὶ ὑψιστον,¹⁵ καὶ αἰνέσῃ σε διὰ παντός¹⁶ πάσας τὰς ἡμέρας τῆς ζωῆς αὐτοῦ. Σὲ γὰρ ὑμνεῖ πᾶσα ἡ δύναμις τῶν οὐρανῶν,¹⁷ καὶ σοῦ ἐστὶν ἡ δόξα τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Ἀπορκισμὸς¹⁸ α΄.

Ἐπιτιμᾷ σοι κύριος, διάβολε, ὁ παραγενάμενος εἰς τὸν κόσμον {σμον} καὶ κατασκοπώσας ἐν ἀνθρώποις, ἵνα τὴν σὴν καθέλη τυραννίδα καὶ τοὺς ἀνθρώπους

¹ Τρεμπέλας, E1. λανθασμένα αναφέρει ως σωστή τη γραφή **κύριος**.

² Τρεμπέλας, E1. πλάνην καὶ.

³ Τρεμπέλας, E1. ἐλπίδος καὶ.

⁴ Τρεμπέλας, E1. πνεῦμα..

⁵ Τρεμπέλας, E1. φυλάξαι·.

⁶ Τρεμπέλας, E1. **ποιήση**.

⁷ Τρεμπέλας, E1. ἄνθρωπος, ζήσεται ἐν αὐτοῖς..

⁸ Τρεμπέλας, E1. ζωῆς σου καὶ.

⁹ Τρεμπέλας, E1. κληρονομίας σου καὶ.

¹⁰ Τρεμπέλας, E1. καὶ τοῦ ζωοποιοῦ **σου** πνεύματος..

¹¹ Τρεμπέλας, E1. **διαπαντός**.

¹² Τρεμπέλας, E1. αὐτοῦ..

¹³ Τρεμπέλας, E1. γένει αὐτοῦ·.

¹⁴ Τρεμπέλας, E1. **ἐξομολόγηταί** σοι.

¹⁵ Τρεμπέλας, E1. ὑψιστον καὶ.

¹⁶ Τρεμπέλας, E1. **διαπαντός**.

¹⁷ Τρεμπέλας, E1. οὐρανῶν καὶ.

¹⁸ Τρεμπέλας, E1. Ἀ**φορκισμός**.

ἐξέληται,¹ ὃς ἐπὶ ξύλου τὰς ἀντικειμένας δυνάμεις ἐθριάμβευσεν, ἡλίου σκοτισθέντος,² καὶ³ γῆς σαλευομένης, καὶ μνημάτων ἀνοιγομένων, καὶ σωμάτων ἁγίων ἀνισταμένων,⁴ ὃς ἔλυσεν θάνατον τὸν θάνατον καὶ κατήργησεν τὸν τὸ κράτος ἔχοντα τοῦ θανάτου, τοῦτ' ἔστιν σὲ τὸν διάβολον. Ὁρκίζω σέ⁵ κατὰ τοῦ θεοῦ τοῦ δείξαντος τὸ ξύλον τῆς ζωῆς καὶ τάξαντος τὰ Χερουβὶμ καὶ τὴν φλογίνην ῥομφαίαν τὴν στρεφομένην φρουρεῖν αὐτόν.⁶ ἐπιτιμήθητι καὶ ἀναχώρησον,⁷ πνεῦμα ἀκάθαρτον· κατ' ἐκείνου γὰρ σέ⁸ ὀρκίζω τοῦ περιπατήσαντος ὡς ἐπὶ ξηρᾶς ἐπὶ νῶτα θαλάσσης καὶ ἐπιτιμήσαντος τῇ λαίλαπι τῶν ἀνέμων,⁹ οὗ τὸ βλέμμα ξηραίνει ἀβύσσους καὶ ἡ ἀπειλὴ τήκει ὄρη. Αὐτὸς γὰρ καὶ νῦν ἐπιτάσσει σοι δι' ἡμῶν· φοβήθητι, ἔξελθε καὶ ὑπαναχώρησον ἀπὸ τῶν πλασμάτων τούτων καὶ μὴ ὑποστρέψῃς, μηδὲ ὑποκρυβῇς εἰς αὐτοὺς, μηδὲ συναντήσῃς τινὶ αὐτῶν ἢ ἐνεργήσῃς¹⁰ ἢ ἐρραγῇς, μὴ ἐν νυκτὶ ἢ ἐν ἡμέρᾳ ἢ ὥρᾳ ἢ ἐν μεσημβρίᾳ,¹¹ ἀλλὰ¹² ἄπελθε τὸν ἴδιον τάρταρον ἕως τῆς ἡτοιμασμένης μεγάλης ἡμέρας τῆς κρίσεως.¹³ φοβήθητι τὸν θεὸν τὸν καθήμενον ἐπὶ θρόνου Χερουβὶμ καὶ ἐπιβλέποντα ἀβύσσους,¹⁴ ὃν τρέμουσιν ἄγγελοι, ἀρχάγγελοι, θρόνοι, κυριότητες, ἀρχαί, ἐξουσίαι, δυνάμεις καὶ τὰ πολυόμματα Χερουβὶμ,¹⁵ ὃν τρέμει ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ¹⁶ καὶ ἡ θάλασσα καὶ πάντα τὰ ἐν αὐτοῖς. Ἐξελθε καὶ ἀναχώρησον ἀπὸ τῶν σφραγισθέντων νεολέκτων στρατιωτῶν Χριστοῦ τοῦ θεοῦ ἡμῶν· κατ' ἐκείνου γὰρ σέ ὀρκίζω¹⁷ τοῦ περιπατοῦντος ἐπὶ πτερύγων ἀνέμων, τοῦ ποιοῦντος τοὺς ἀγγέλους αὐτοῦ πνεύματα καὶ τοὺς λειτουργοὺς αὐτοῦ πῦρ φλέγον·¹⁸ ἔξελθε καὶ ἀναχώρησον ἀπὸ τῶν πλασμάτων τούτων σὺν πάσῃ τῇ δυνάμει καὶ τοῖς ἀγγέλοις σου. Ὅτι δεδόξασται τὸ ὄνομα τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος νῦν καὶ αἰεὶ καί.

¹ Τρεμπέλας, E1. ἐξέληται·.

² Τρεμπέλας, E1. σκοτισθέντος καί.

³ Τρεμπέλας, E1. λανθασμένα παραπέμπει σε σωστή γραφή καὶ τῆς γῆς.

⁴ Τρεμπέλας, E1. ἀνισταμένων·.

⁵ Τρεμπέλας, E1. σε.

⁶ Τρεμπέλας, E1. αὐτόν..

⁷ Τρεμπέλας, E1. ἀναχώρησον·.

⁸ Τρεμπέλας, E1. σε.

⁹ Τρεμπέλας, E1. ἀνέμων·.

¹⁰ Τρεμπέλας, E1. ἐνεργήσῃς ἢ.

¹¹ Τρεμπέλας, E1. μεσημβρία·.

¹² Τρεμπέλας, E1. ἀλλ' ἄπελθε.

¹³ Τρεμπέλας, E1. κρίσεως..

¹⁴ Τρεμπέλας, E1. ἀβύσσους.

¹⁵ Τρεμπέλας, E1. καὶ τὰ ἐξαπτέρυγα Σεραφίμ·.

¹⁶ Τρεμπέλας, E1. γῆ, καί.

¹⁷ Τρεμπέλας, E1. ὀρκίζω τοῦ.

¹⁸ Τρεμπέλας, E1. φλέγον..

Απορκισμός β'.

Ὁ θεὸς ὁ ἅγιος¹ ὁ φοβερὸς καὶ ἑνδοξος, ὁ ἐπὶ πᾶσιν τοῖς ἔργοις καὶ τῇ ἰσχύϊ αὐτοῦ ἀκατάληπτος καὶ ἀνεξιχνίαστος ὑπάρχων,² αὐτὸς ὁ προορίσας σοι, διάβολε, τῆς αἰωνίου κολάσεως τὴν τιμωρίαν, δι' ἡμῶν τῶν ἀχρείων αὐτοῦ δούλων κελεύει σοι καὶ πάση τῇ συνεργῷ σου δυνάμει ἀποστῆναι ἀπὸ τῶν νεωστὶ σφραγισθέντων ἐπ' ὀνόματι τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ³ τοῦ ἀληθινοῦ θεοῦ ἡμῶν. Ὁρκίζω σε οὖν, πᾶν πονηρὸν καὶ ἀκάθαρτον καὶ μιαρὸν καὶ βδελυγμένον καὶ ἀλλότριον πνεῦμα, κατὰ τῆς δυνάμεως Ἰησοῦ Χριστοῦ⁴ τοῦ πᾶσαν ἐξουσίαν ἔχοντος ἐν οὐρανῷ καὶ ἐπὶ γῆς, τοῦ εἰπόντος τῷ κωφῷ καὶ ἀλάλῳ δαίμονι·⁵ ἔξελθε ἀπὸ τοῦ ἀνθρώπου καὶ μηκέτι εἰσέλθῃς εἰς αὐτόν. Ἀναχώρησον, γνώρισον τὴν σὴν ματαίαν δύναμιν⁶ τὴν μηδὲ χοίρων ἔχουσαν ἐξουσίαν·⁷ ὑπομνήσθητι τοῦ ἐπιτάξαντός σοι κατὰ τὴν σὴν αἴτησιν εἰς τὴν ἀγέλην τῶν χοίρων εἰσελθεῖν. Φοβήθητι τὸν θεόν⁸ οὗ τῷ προστάγματι ἡ γῆ καθ' ὑδάτων ἐστήρικται,⁹ τὸν κτίσαντα τὸν οὐρανὸν καὶ στήσαντα τὰ ὄρη σταθμῷ καὶ τὰς νάπας ζυγῷ·¹⁰ καὶ θέντα ψάμμον θαλάσσης ὄριον καὶ ἐν ὕδατι σφοδρῷ τρίβον ἀσφαλῆ· τὸν ἀπτόμενον τῶν ὀρέων καὶ καπνίζονται,¹¹ τὸν ἀναβαλλόμενον φῶς ὡς ἱμάτιον, τὸν ἐκτείνοντα τὸν οὐρανὸν ὥσει δέρριν, τὸν στεγάζοντα ἐν ὕδασι τὰ ὑπερῶα αὐτοῦ, τὸν θεμελιῶντα τὴν γῆν ἐπὶ τὴν ἀσφάλειαν αὐτῆς, οὗ κλιθήσεται εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος,¹² τὸν προσκαλούμενον τὸ ὕδωρ τῆς θαλάσσης καὶ ἐκχέοντα αὐτὸ ἐπὶ πρόσωπον πάσης τῆς γῆς. Ἐξελθε καὶ ἀναχώρησον ἀπὸ τῶν πρὸς τὸ ἅγιον φῶτισμα εὐτρεπιζομένων. Ὁρκίζω σε¹³ κατὰ τοῦ σωτηριώδους πάθους τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ,¹⁴ καὶ κατὰ¹⁵ τοῦ τιμίου αὐτοῦ σώματος καὶ αἵματος, καὶ κατὰ τῆς ἐλεύσεως αὐτοῦ τῆς φοβεραῆς·¹⁶ ἥξει γὰρ ἐπὶ τῶν νεφελῶν, ἥξει καὶ οὐ χρονιεῖ κρίνων πᾶσαν τὴν γῆν, καὶ σὲ καὶ τὴν συνεργόν σου δύναμιν κολάσει εἰς τὴν γέενναν τοῦ πυρός,

¹ Τρεμπέλας, Ε1. ὁ ἅγιος.

² Τρεμπέλας, Ε1. ὑπάρχων.

³ Τρεμπέλας, Ε1. Χριστοῦ.

⁴ Τρεμπέλας, Ε1. Χριστοῦ.

⁵ Τρεμπέλας, Ε1. δαίμονι.

⁶ Τρεμπέλας, Ε1. δύναμιν.

⁷ Τρεμπέλας, Ε1. ἐξουσίαν ἔχουσαν.

⁸ Τρεμπέλας, Ε1. θεόν.

⁹ Τρεμπέλας, Ε1. ἐστήρικται.

¹⁰ Τρεμπέλας, Ε1. ζυγῷ καὶ.

¹¹ Τρεμπέλας, Ε1. καπνίζονται.

¹² Τρεμπέλας, Ε1. αἰῶνος.

¹³ Τρεμπέλας, Ε1. σε.

¹⁴ Τρεμπέλας, Ε1. Χριστοῦ καὶ.

¹⁵ Τρεμπέλας, Ε1. καὶ τοῦ τιμίου.

¹⁶ Τρεμπέλας, Ε1. φοβεραῆς.

παραδούς εις τὸ σκότος τὸ ἐξώτερον, ὅπου ὁ σκόληξ ὁ ἀκοίμητος καὶ τὸ πῦρ οὐ σβέννυται. Ὅτι τὸ κράτος Χριστοῦ τοῦ θεοῦ ἡμῶν σὺν τῷ πατρὶ {καὶ τῷ υἱῷ} καὶ τῷ ἁγίῳ πνεύματι νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Ἀπορκισμὸς γ'.

Κύριε Σαβαώθ¹ ὁ θεὸς τοῦ Ἰσραήλ, ὁ ἰώμενος πᾶσαν νόσον καὶ πᾶσαν μαλακίαν, ἐπίβλεψον ἐπὶ τοὺς δούλους σου, ἐκζήτησον, ἐξερεύνησον καὶ ἀπέλασον ἀπ' αὐτῶν πάντα τὰ ἐνεργήματα τοῦ διαβόλου.² ἐπιτίμησον τοῖς πονηροῖς καὶ ἀκαθάρτοις πνεύμασιν καὶ δίωξον αὐτά,³ καὶ καθάρισον τὰ ἔργα τῶν χειρῶν σου, καὶ τῇ ὀξείᾳ σου χρησάμενος ἐνεργείᾳ σύντριψον τὸν σατανᾶν ὑπὸ τοὺς πόδας αὐτῶν ἐν τάχει, καὶ δὸς αὐτοῖς νίκας κατ' αὐτοῦ καὶ τῶν ἀκαθάρτων πνευ(πνευ)μάτων.⁴ Ὅπως τοῦ παρὰ σοῦ ἐλέους τυγχάνοντες, καταξιωθῶσιν⁵ τῶν ἀθανάτων καὶ ἐπουρανίων σου μυστηρίων καὶ δόξαν σοὶ⁶ ἀναπέμψωσιν.⁷

Εὐχή μετὰ τὸ ποιῆσαι κατηχούμενον πρὸς τὸν πρὸς ὥραν βαπτιζόμε(νον).

Ὁ ὢν, δέσποτα κύριε, ὁ ποιήσας τὸν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα σὴν καὶ ὁμοίωσιν καὶ δούς αὐτῷ ἐξουσίαν ζωῆς αἰδίου,⁸ εἴτα ἐκπεσόντα διὰ τῆς ἁμαρτίας μὴ παριδὼν, ἀλλ' οἰκονομήσας διὰ τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Χριστοῦ σου τὴν σωτηρίαν τοῦ κόσμου,⁹ αὐτὸς καὶ τὸ πλάσμα σου τοῦτο λυτρωσάμενος ἐκ τῆς δουλείας τοῦ ἐχθροῦ πρόσδεξαι εἰς τὴν βασιλείαν σου τὴν ἐπουράνιον.¹⁰ διάνοιξον αὐτοῦ τοὺς ὀφθαλμοὺς τῆς διανοίας εἰς τὸ ἐναυγᾶσαι αὐτῷ τὸν φωτισμὸν τοῦ εὐαγγελίου σου. Σύζευξον αὐτοῦ τῇ ζωῇ ἄγγελον φωτεινὸν¹¹ ῥυόμενον αὐτὸν ἀπὸ πάσης ἐπιβουλῆς τοῦ ἀντικειμένου, ἀπὸ συναντήματος πονηροῦ, ἀπὸ δαιμονίου μεσημβρινοῦ, ἀπὸ φαντασμάτων πονηρῶν.

Καὶ ἐμφυσᾷ αὐτῷ γ' καὶ σφραγίζει αὐτοῦ τὸ μέτωπον καὶ τὸ στόμα καὶ τὸ στήθος, καὶ λέγει·

¹ Τρεμπέλας, E1. Σαβαώθ,.

² Τρεμπέλας, E1. διαβόλου..

³ Τρεμπέλας, E1. αὐτὰ καὶ.

⁴ Τρεμπέλας, E1. πνευμάτων·.

⁵ Τρεμπέλας, E1. καταξιωθῶσι.

⁶ Τρεμπέλας, E1. σοι.

⁷ Τρεμπέλας, E1. ἀναπέμψη.

⁸ Τρεμπέλας, E1. αἰωνίου·.

⁹ Τρεμπέλας, E1. κόσμου·.

¹⁰ Τρεμπέλας, E1. ἐπουράνιον..

¹¹ Τρεμπέλας, E1. φωτεινόν,.

Ἐξέλασον ἀπ' αὐτοῦ πᾶν πονηρὸν καὶ ἀκάθαρτον πνεῦμα¹ κεκρυμμένον καὶ ἐμφωλεῦον αὐτοῦ τῇ καρδίᾳ·² πνεῦμα πλάνης, πνεῦμα πονηρίας, πνεῦμα εἰδωλολατρείας καὶ πάσης πλεονεξίας,³ πνεῦμα ψεύδους καὶ πάσης ἀκαθαρσίας⁴ τῆς ἐνεργουμένης κατὰ τὴν διδασκαλίαν τοῦ διαβόλου·⁵ καὶ ποιήσον αὐτὸν πρόβατον λογικὸν τῆς ἁγίας ποιμνης τοῦ Χριστοῦ σου, μέλος τίμιον τῆς ἐκκλησίας σου, σκεῦος ἡγιασμένον, υἱὸν φωτὸς καὶ κληρονόμον τῆς βασιλείας σου,⁶ ἵνα κατὰ τὰς ἐντολάς σου πολιτευσάμενος καὶ φυλάξας τὴν σφραγίδα ἁθραυστον καὶ διατηρήσας τὸν χιτῶνα ἀμόλυντον, τύχη τῆς μακαριότητος τῶν ἐκλεκτῶν σου ἐν τῇ βασιλείᾳ σου. Χάριτι καὶ οἰκτιρμοῖς καὶ φιланθρωπία τοῦ μονογενοῦς σου υἱοῦ μεθ' ὁῦ ἐὺλογητὸς εἶ σὺν τῷ παναγίῳ καὶ ἀγαθῷ καὶ ζωοποιῷ σου πνεύματι νῦν καί.

Καὶ μετὰ τὸ " Ἀμήν", ἀποδυομένου καὶ ὑπολνομένου τοῦ βαπτιζομένου, ἀποστρέφει αὐτὸν ὁ ἱερεὺς ἐπὶ δυσμὰς ἄνω τὰς χεῖρας ἔχοντα, καὶ λέγει γ'· Ἀποτάσσομαι τῷ Σατανᾷ καὶ πᾶσιν τοῖς ἔργοις αὐτοῦ καὶ πάσῃ τῇ λατρείᾳ αὐτοῦ καὶ πᾶσιν τοῖς ἀγγέλοις αὐτοῦ καὶ πάσῃ τῇ πομπῇ αὐτοῦ.

Καὶ ἀποκρίνεται ὁ βαπτιζόμενος ἢ ὁ ἀνάδοχος αὐτοῦ πρὸς ἕκαστον.

Καὶ πάλιν ὁ ἱερεὺς γ' ἐρωτᾷ λέγων· Ἀπετάξασθε τῷ Σατανᾷ;

Καὶ ἀποκρίνεται· Ἀπεταξάμεθα.

Καὶ λέγει ὁ ἱερεὺς· Ἐμφυσήσατε αὐτῷ.

Καὶ στρέφει αὐτὸν ἐπὶ ἀνατολὰς κάτω τὰς χεῖρας ἔχοντας, καὶ λέγει αὐτοῖς γ'· Καὶ συντάσσομαι τῷ Χριστῷ, καὶ "Πιστεύω εἰς ἓνα θεὸν πατέρα παντοκράτορα..." καὶ τὰ ἐξῆς.

Καὶ ὅτε εἴπῃ γ' ὁ ἱερεὺς, πάλιν ἐρωτᾷ αὐτούς· Καὶ συνετάξασθε τῷ Χριστῷ;

Καὶ ἀποκρίνονται· Συνεταξάμεθα.

¹ Τρεμπέλας, Ε1. πνεῦμα,.

² Τρεμπέλας, Ε1. καρδία..

³ Τρεμπέλας, Ε1. πλεονεξίας·.

⁴ Τρεμπέλας, Ε1. ἀκαθαρσίας,.

⁵ Τρεμπέλας, Ε1. διαβόλου..

⁶ Τρεμπέλας, Ε1. βασιλείας σου·.

Καὶ λέγει ὁ ἱερεὺς· Προσκυνήσατε αὐτῷ.

Καὶ ποιεῖ ὁ ἱερεὺς τὴν εὐχὴν ταύτην·

Δέσποτα κύριε¹ ὁ θεὸς ἡμῶν, προσκάλεσαι τοὺς δούλους σου τούτους πρὸς τὸ ἅγιόν σου φῶτισμα,² καὶ καταξίωσον αὐτοὺς τῆς μεγάλης σου ταύτης χάριτος τοῦ ἁγίου σου³ βαπτίσματος· ἀπόλουσον αὐτῷ(ν) τὴν παλαιότητα, καὶ ἀναγέννησον αὐτοὺς εἰς τὴν ζωὴν τὴν αἰώνιον, καὶ πλήρωσον αὐτοὺς τῆς τοῦ ἁγίου σου πνεύματος δυνάμεως εἰς ἔνωσιν τοῦ Χριστοῦ σου· ἵνα μηκέτι τέκνα σώματος ᾖσιν, ἀλλὰ τέκνα τῆς σῆς βασιλείας. Εὐδοκία καὶ χάριτι τοῦ μονογενοῦς σου υἱοῦ μεθ’ ὧν εὐλογητὸς εἶ σὺν τῷ παναγίῳ καὶ ἀγαθῷ καὶ ζωοποιῷ σου πνεύματι νῦν.⁴

***Διακο(νικά) τοῦ ἁγίου σαββάτου εἰς τὸ βαπτίσαι.*⁵**

Ἐν εἰρήνῃ τοῦ κυρίου δεηθῶμεν.

Ὑπὲρ τῆς ἁνωθεν εἰρήνης καὶ τῆς σωτηρίας τῶν ψυχῶν ἡμῶν, τοῦ κυρίου δεηθῶμεν.

Ὑπὲρ τοῦ ἁγίου οἴκου τούτου.

Ὑπὲρ τοῦ ἁγιασθῆναι τὰ ὕδατα ταῦτα τῇ ἐπιφοιτήσει καὶ ἐνεργείᾳ τοῦ ἁγίου πνεύματος, δεηθῶμεν.

Ὑπὲρ τοῦ καταπέμψαι ἐπ’ αὐτὰ κύριον τὴν χάριν τῆς ἀπολυτρώσεως, τὴν εὐλογίαν τοῦ Ἰορδάνου, τοῦ κυρίου δεηθῶμεν.

Ὑπὲρ τοῦ εὐλογηθῆναι τὰ ὕδατα ταῦτα τῇ ἐπιφοιτήσει τοῦ ἁγίου πνεύματος, τοῦ κυρίου δεηθῶμεν.

Ὑπὲρ τοῦ εὐλογηθῆναι αὐτὰ ὡς τὰ Ἰορδάνου ρεῖθρα, τοῦ κυρίου δεηθῶμεν.

¹ Τρεμπέλας, Ε1. κύριε,.

² Τρεμπέλας, Ε1. φῶτισμα καὶ.

³ Τρεμπέλας, Ε1. λανθασμένα διορθώνει σε τοῦ ἁγίου βαπτίσματος..

⁴ Τρεμπέλας, Ε1. Στὴν σελ. 349 λανθασμένα αναφέρει ὅτι: Ἐν τῷ Βαρβερινῷ ἐπακολουθεῖ : «*Ἀπόταξις καὶ...τῇ ἁγιωτάτῃ ἐκκλησίᾳ*».

⁵ Τρεμπέλας, Ε1. λανθασμένα αναφέρει ὅτι μετὰ τὴν ἀνωτέρω εὐχὴ ἀκολουθοῦν «*Διακονικὰ τοῦ ἁγίου Σάββα τὰ εἰς τὸ βάπτισμα*». (παρατήρηση σελ. 350)

Ἐπεὶ τοῦ καταφοιτῆσαι ἐν τοῖς ὕδασι τούτοις τὴν καθαρτικὴν τῆς ὑπερουσίας Τριάδος εὐεργεσίαν, τοῦ κυρίου δεηθῶμεν.

Ἐπεὶ τοῦ πᾶσαν ἐν αὐτοῖς τοῦ ψυχοκτόνου πολέμιου τὴν δύναμιν βυθισθῆναι, τοῦ κυρίου δεηθῶμεν.

Ἐπεὶ τοῦ γενέσθαι αὐτὰ πρὸς καθαρισμὸν ψυχῶν καὶ σωμάτων πᾶσιν τοῖς ἄρρομένοις καὶ μεταλαμβάνουσιν ἐξ αὐτοῦ, τοῦ κυρίου δεηθῶμεν.

Ἐπεὶ τοῦ ἀναδεχθῆναι τοὺς ἐν αὐτῷ βαπτιζομένους ὡς τοὺς φωστῆρας τοῦ οὐρανοῦ, μὴ ἔχοντας σπίλον ἢ ρυτίδα τοῦ κυρίου δεηθῶμεν.

Ἐπεὶ τοῦ ῥυσθῆναι ἡ[μᾶ]ς.

Εὐχή ἣν ποιεῖ ὁ ἱερεὺς μέλλων βαπτίζειν.

Ποιοῦντος τοῦ διακόνου εὐχήν, ἐπε(πε)ύχεται ὁ ἱερεὺς καθ' ἑαυτὸν λέγων·

Ὁ εὐσπλαγχος καὶ ἐλεήμων θεός, ὁ ἐτάζων καρδίας καὶ νεφρούς,¹ καὶ τὰ ἐγκρύφια² τῶν ἀνθρώπων ἐπιστάμενος,³ οὐ γάρ ἐστιν πρᾶγμα ἀφανὲς ἐνώπιόν σου, ἀλλὰ πάντα γυμνὰ καὶ τετραηλισμένα τοῖς ὀφθαλμοῖς σου· ὁ γινώσκων καὶ τὰ κατ' ἐμέ, μὴ βδελύξῃ με, μηδὲ τὸ πρόσωπόν σου ἀποστρέψῃς ἀπ' ἐμοῦ, ἀλλὰ παρένεγκέ⁴ μου τὰ παραπτώματα καὶ ἐν τῇ ὥρᾳ ταύτῃ, ὁ παρορῶν ἀνθρώπων ἀμαρτήματα εἰς μετάνοιαν, καὶ ἀπόπλυνόν μου τὸν ῥύπον τοῦ σώματος καὶ τὸν σπίλον τῆς ψυχῆς,⁵ καὶ ὅλον με ἀγίασον ὀλοτελῇ τῇ δυνάμει σου τῇ ἀοράτῳ καὶ πνευματικῇ δεξιᾷ,⁶ ἵνα μὴ ἐλευθερίαν ἄλλοις ἐπαγγελλόμενος,⁷ καὶ ταύτην παρέχων πίστει τῇ ἡρτημένη τῆς σῆς ἀφάτου φιλανθρωπίας, αὐτὸς ὡς δοῦλος ἀμαρτίας ἀδόκιμος γίνωμαι. Μή, δέσποτα, ὁ μόνος ἀγαθὸς καὶ φιλάνθρωπος, μὴ ἀποστραφείην τεταπεινωμένος, καταισχυμμένος,⁸ ἀλλ' ἐξαπόστειλόν μοι δύναμιν ἐξ ὕψους,⁹ καὶ ἐνίσχυσόν με πρὸς τὴν διακονίαν τοῦ προκειμένου σου μυστηρίου¹

¹ Τρεμπέλας, E1. νεφρούς καὶ.

² Τρεμπέλας, E1. κρύφια.

³ Τρεμπέλας, E1. ἐπιστάμενος μόνος.

⁴ Τρεμπέλας, E1. παρένεγκαι.

⁵ Τρεμπέλας, E1. τῆς ψυχῆς καὶ.

⁶ Τρεμπέλας, E1. δεξιᾷ.

⁷ Τρεμπέλας, E1. ἐπαγγελλόμενος καὶ.

⁸ Τρεμπέλας, E1. τεταπεινωμένος καὶ κατησχυμμένος.

⁹ Τρεμπέλας, E1. ὕψους καὶ.

τοῦ μεγάλου καὶ ἐπουρανίου,² καὶ μόρφωσόν σου τὸν Χριστὸν ἐν τοῖς μέλλουσιν ἀναγεννᾶσθαι διὰ τῆς ἐμῆς ἐλεεινότητος,³ καὶ οἰκοδόμησον αὐτοὺς ἐν τῷ θεμελίῳ τῶν ἀποστόλων καὶ προφητῶν καὶ μὴ καθέλης.⁴ καὶ φύτευσον αὐτοὺς φύτευμα ἀληθείας ἐν τῇ ἀγίᾳ σου καθολικῇ καὶ ἀποστολικῇ ἐκκλησίᾳ⁵ καὶ μὴ ἐκτίλης,⁶ ὅπως προκοπτόντων αὐτῶν ἐν εὐσεβείᾳ, δοξάζεται καὶ δι' αὐτῶν τὸ πανάγιον ὄνομά σου⁷ τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος⁸ νῦν.

Δεῖ εἰδέναι ὅτι ταῦτα ἐπὶ τέλους ἐκφ(ωνεῖ) ὁ ἱερεὺς ἀλλὰ καὶ τὸ "Ἀμήν" καθ' ἑαυτὸν λέγει.

Μετά δέ τὸ πληρῶσαι τὰ διακονικά τό(ν) διάκονον, ὁ ἱερεὺς ἐκφω(νεῖ) λέγων·

Μέγας εἶ, κύριε, καὶ θαυμαστὰ τὰ ἔργα σου, καὶ οὐδεὶς λόγος ἐξαρκέσει πρὸς ὕμνον τῶν θαυμασίων σου· σὺ γὰρ βουλήσει ἐξ οὐκ ὄντων εἰς τὸ εἶναι παραγαγὼν τὰ σύμπαντα,⁹ τῷ σῷ κράτει συνέχεις τὴν κτίσιν, καὶ τῇ σῇ προνοίᾳ διοικεῖς τὸν κόσμον. Σὺ ἐκ τεσσάρων στοιχείων τὴν κτίσιν συνήρמוσας, τέτρασιν¹⁰ καιροῖς τὸν κύκλον τοῦ ἐνιαυτοῦ ἐστεφάνωσας. Σὲ τρέμουσιν αἱ νοεραὶ πᾶσαι δυνάμεις,¹¹ σὲ ὕμνεῖ ἥλιος,¹² σὲ δοξολογεῖ σελήνη,¹³ σοὶ ἐντυγχάνει τὰ ἄστρα,¹⁴ σοὶ ὑπακούει τὸ φῶς,¹⁵ σὲ φρίσσουν ἄβυσσοι,¹⁶ σοὶ δουλεύουσιν αἱ πηγαί. Σὺ ἐξέτεινας τὸν οὐρανὸν ὥσει δέρριν· σὺ ἐστερέωσας τὴν γῆν ἐπὶ τῶν ὑδάτων· σὺ περιετείχισας τὴν θάλασσαν ψάμμῳ· σὺ πρὸς ἀναπνοὰς τὸν ἀέρα ἐξέχεας. Ἀγγελικαὶ δυνάμεις σοὶ λειτουργοῦσιν.¹⁷ οἱ τῶν ἀρχαγγέλων χοροὶ σὲ προσκυνοῦσιν.¹⁸ τὰ πολυόμματα Χερουβείμ¹⁹ καὶ τὰ ἐξαπτέρυγα Σεραφεῖμ¹

¹ Τρεμπέλας, Ε1. μυστηρίου,.

² Τρεμπέλας, Ε1. ἐπουρανίου..

³ Τρεμπέλας, Ε1. ἐλεεινότητος..

⁴ Τρεμπέλας, Ε1. καθέλης,.

⁵ Τρεμπέλας, Ε1. ἐκκλησίᾳ,.

⁶ Τρεμπέλας, Ε1. ἐκτείλης,.

⁷ Τρεμπέλας, Ε1. σου,.

⁸ Τρεμπέλας, Ε1. πνεύματος,...

⁹ Τρεμπέλας, Ε1. σύμπαντα τῷ.

¹⁰ Τρεμπέλας, Ε1. τέτρασι.

¹¹ Τρεμπέλας, Ε1. δυνάμεις,.

¹² Τρεμπέλας, Ε1. ἥλιος,.

¹³ Τρεμπέλας, Ε1. σελήνη,.

¹⁴ Τρεμπέλας, Ε1. ἄστρα,.

¹⁵ Τρεμπέλας, Ε1. φῶς,.

¹⁶ Τρεμπέλας, Ε1. ἄβυσσοι,.

¹⁷ Τρεμπέλας, Ε1. λειτουργοῦσιν,.

¹⁸ Τρεμπέλας, Ε1. προσκυνοῦσι,.

¹⁹ Τρεμπέλας, Ε1. Χερουβίμ.

ἐστῶτα καὶ περιϋπτάμενα² φόβῳ τῆς ἀπροσίτου σου δόξης κατακαλύπτεται. Σὺ γὰρ θεὸς ὢν ἀπερίγραπτος, ἀναρχός τε καὶ ἀνέκφραστος, ἦλθες ἐπὶ τῆς γῆς μορφὴν δούλου λαβών, ἐν ὁμοιώματι ἀνθρώπων γενόμενος· οὐ γὰρ ἔφερες, δέσποτα, διὰ σπλάγχνα ἐλέους σου, θεάσασθαι ὑπὸ τοῦ διαβόλου τυραννόμενον τὸ γένος τῶν ἀνθρώπων, ἀλλ' ἦλθες καὶ ἔσωσας ἡμᾶς. Ὁμολογοῦμεν τὴν χάριν, κηρύττομ[εν] τὸν ἔλεον, οὐ κρύπτομεν τὴν εὐεργεσίαν. Τὰς τῆς φύσεως ἡμῶν γονὰς ἡλευθέρωσας, παρθενικὴν ἡγίασας μήτραν τῷ τόκῳ σου·³ πᾶσα ἡ κτίσις ὕμνησέν σε ἐπιφανέντα. Σὺ γάρ, ὁ θεὸς ἡμῶν, ἐπὶ τῆς γῆς ὤφθης καὶ τοῖς ἀνθρώποις συνανεστράφης·⁴ σὺ καὶ τὰ ἰορδάνεια ῥεῖθρα ἡγίασας, οὐρανόθεν καταπέμψας τὸ ἅγιόν σου πνεῦμα, καὶ τὰς κεφαλὰς τῶν ἐκεῖσε ἐμφωλευόντων συνέτριψας δρακόντων. Αὐτὸς οὖν, φιλόανθρωπε βασιλεῦ, πάρεσο καὶ νῦν διὰ τῆς ἐπιφοιτήσεως τοῦ ἁγίου σου πνεύματος,⁵ καὶ ἁγίασον τὸ ὕδωρ τοῦτο,⁶ καὶ δὸς αὐτῷ τὴν χάριν τῆς ἀπολυτρώσεως, τὴν εὐλογίαν τοῦ Ἰορδάνου·⁷ ποιήσον αὐτὸ ἀφθαρσίας πηγὴν, ἁγιασμοῦ δῶρον, ἀμαρτημάτων λυτήριον, νοσημάτων ἀλεξητήριον, δαίμοσιν ὀλέθριον, ταῖς ἐναντίαις δυνάμεσιν ἀπρόσιτον, ἀγγελικῆς ἰσχύος πεπληρωμένον.

Φυγέτωσαν ἀπ' αὐτοῦ πάντες οἱ ἐπιβουλεύοντες τῷ πλάσματί σου⁸ ὅτι τὸ ὄνομά σου, κύριε, ἐπεκαλεσάμην⁹ τὸ θαυμαστὸν καὶ ἔνδοξον καὶ φοβερὸν τοῖς ὑπεναντίοις.

Καὶ ἐμφυσᾷ εἰς τὸ ὕδωρ γ' καὶ σφραγίζει τῷ δακτύλῳ αὐτοῦ γ' καὶ λέγει·

Συντριβήτωσαν ὑπὸ τὴν σημείωσιν τοῦ τύπου τοῦ σταυροῦ τοῦ Χριστοῦ σου πᾶσαι αἱ ἐναντίαι δυνάμεις.

Ὑποχωρησάτωσαν ἡμῖν πάντα τὰ ἐναέρια καὶ ἀφανῆ εἶδωλα, καὶ μὴ ὑποκρυβήτω τῷ ὕδατι τούτῳ δαιμόνιον σκοτεινόν, μηδὲ συγκαταβήτω τῷ βαπτιζομένῳ - δεόμεθά σου, κύριε - πνεῦμα πονηρὸν¹⁰ σκότωσιν λογισμῶν καὶ ταραχὴν διανοίας ἐπάγον,¹¹ ἀλλὰ σύ, δέσποτα τῶν ἀπάντων, ἀνάδειξον τὸ ὕδωρ τοῦτο ὕδωρ ἀναπαύσεως, ὕδωρ ἀπολυτρώσεως,

¹ Τρεμπέλας, Ε1. Σεραφίμ,.

² Τρεμπέλας, Ε1. περιϋπτάμενα,.

³ Τρεμπέλας, Ε1. σου,.

⁴ Τρεμπέλας, Ε1. συνανεστράφης,.

⁵ Τρεμπέλας, Ε1. πνεύματος,.

⁶ Τρεμπέλας, Ε1. τοῦτο,.

⁷ Τρεμπέλας, Ε1. Ἰορδάνου,.

⁸ Τρεμπέλας, Ε1. σου,.

⁹ Τρεμπέλας, Ε1. ἐπεκαλεσάμην,.

¹⁰ Τρεμπέλας, Ε1. πονηρόν,.

¹¹ Τρεμπέλας, Ε1. ἐπάγον,.

ὕδωρ ἁγιασμοῦ, καθαρισμὸν μολυσμοῦ¹ σαρκὸς καὶ πνεύματος, ἄνεσιν δεσμῶν, ἄφεσιν παραπτωμάτων, φωτισμὸν ψυχῶν, λουτρὸν παλιγγενεσίας, υἱοθεσίας χάρισμα, ἔνδυμα ἁφθαρσίας, ἀνακαινισμὸν² πνεύματος, πηγὴν ζωῆς. Σὺ γάρ εἶπας, κύριε· Λούσασθε, καθαροὶ γίνεσθε, ἀφέλεσθε τὰς πονηρίας ἀπὸ τῶν ψυχῶν ὑμῶν· σὺ ἐχαρίσω ἡμῖν τὴν ἄνωθεν ἀναγέννησιν δι' ὕδατος καὶ πνεύματος. Ἐπιφάνηθι, κύριε, τῷ ὕδατι τούτῳ, καὶ δὸς μεταποιηθῆναι τοὺς ἐν αὐτῷ βαπτιζομένους εἰς τὸ ἀποθέσθαι μὲν τὸν παλαιὸν ἄνθρωπον³ τὸν φθειρόμενον κατὰ τὰς ἐπιθυμίας τῆς ἀπάτης, ἐνδύσασθαι δὲ τὸν νέον⁴ τὸν ἀνακαινούμενον κατ' εἰκόνα σοῦ τοῦ κτίσαντος αὐτόν,⁵ ἵνα οἱ γενόμενοι σύμφυτοι⁶ τῷ ὁμοιώματι τοῦ θανάτου τοῦ μονογενοῦς σου υἱοῦ διὰ τοῦ βαπτίσματος, κοινωνοὶ καὶ τῆς ἀναστάσεως γίνωνται, καὶ φυλάξαντες τὴν δωρεὰν τοῦ ἁγίου σου πνεύματος καὶ ἀυξήσαντες τὴν παρακαταθήκην τῆς χάριτος, δέξωνται τὸ βραβεῖον τῆς ἄνω κλήσεως καὶ συγκαταριθμηθῶσιν τοῖς πρωτοτόκοις τοῖς ἀπογεγραμμένοις ἐν οὐρανῷ. Ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ κυρίῳ ἡμῶν μεθ' οὗ σοὶ⁷ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος σὺν τῷ παναγίῳ καὶ ἀγαθῷ καὶ ζωοποιῷ σου πνεύματι⁸ νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοῦ(ς) αἰῶ(νας).

Καὶ μετὰ τὸ "Ἀμήν", λέγει ὁ ἱερεὺς· Εἰρήνη πᾶσιν.

Ὁ διάκονος· Τὰς κεφαλὰς ἡμῶν τῷ κυρίῳ κλίνω(μεν).

Ὁ ἱερεὺς κλίνει τὴν κεφαλὴν εἰς τὸ ἀγγεῖον τοῦ ἐλαίου βασταζόμενον ὑπὸ τοῦ διακόνου καὶ ἐμφυσᾷ αὐτῷ γ' καὶ σφραγίζει καὶ λέγει·

Δέσποτα κύριε⁹ ὁ θεὸς τῶν πατέρων ἡμῶν, ὁ τοῖς ἐν τῇ κιβωτῷ τοῦ Νῶε περιστερὰν ἀποστεύλας, κάρφος ἐλαίας ἔχουσιν ἐπὶ τοῦ στόματος αὐτῆς, καταλλαγῆς σύμβολον¹⁰ σωτηρίας τε τῆς ἀπὸ τοῦ κατακλυσμοῦ, καὶ τὸ τῆς χάριτος μυστήριον δι'

¹ Τρεμπέλας, Ε1. μολυσμῶν.

² Τρεμπέλας, Ε1. καινισμὸν.

³ Τρεμπέλας, Ε1. ἄνθρωπον,.

⁴ Τρεμπέλας, Ε1. νέον,.

⁵ Τρεμπέλας, Ε1. αὐτόν.

⁶ Τρεμπέλας, Ε1. σύμμορφος.

⁷ Τρεμπέλας, Ε1. σοι.

⁸ Τρεμπέλας, Ε1. ζωοποιῷ πνεύματι.

⁹ Τρεμπέλας, Ε1. κύριε,.

¹⁰ Τρεμπέλας, Ε1. σύμβολον,.

ἐκεῖνων προτυπώσας,¹ ὁ καὶ {τὸ} τῆς ἐλαίας τὸν καρπὸν εἰς ἀποπλήρωσιν τῶν ἀγίων σου μυστηρίων χορηγήσας,² ὁ δι' αὐτοῦ καὶ τοὺς ἐν νόμῳ πνεύματος ἀγίου πληρώσας,³ καὶ τοὺς ἐν τῇ χάριτι τελειῶν,⁴ αὐτὸς εὐλόγησον καὶ τοῦτο τὸ ἔλαιον τῇ δυνάμει καὶ ἐνεργείᾳ καὶ ἐπιφοιτήσῃ τοῦ ἀγίου σου πνεύματος, ὥστε γενέσθαι αὐτὸ χρῖσμα ἀφθαρσίας, ὄπλον δικαιοσύνης, ἀνακαινισμόν ψυχῆς καὶ σώματος, πάσης διαβολικῆς ἐνεργείας τρόπαιον, εἰς ἀπαλλαγὴν παντὸς κακοῦ τοῖς χριομένοις πίστει, καὶ μεταλαμβάνουσιν ἐξ' αὐτοῦ εἰς δόξαν σὴν⁵ καὶ τοῦ μονογενοῦς σου υἱοῦ καὶ τοῦ ἀγίου καὶ ἀγαθοῦ καὶ ζωοποιοῦ σου πνεύματος νῦν καί.

Καὶ μετὰ τὸ " Ἀμήν ", ὁ διάκονος λέγει· Πρόσχωμεν.

Καὶ λαμβάνει ὁ ἱερεὺς τὸ τρυβλίον τοῦ ἀγίου ἐλαίου, καὶ ποιεῖ ἐξ αὐτοῦ εἰς τὸ ὕδωρ σταυροὺς γ' ψάλλον τὸ " Ἀλληλούια " σὺν τῷ ὄχλῳ γ', καὶ μετὰ τοῦτο ἀποτίθεται τὸ τρυβλίον <καὶ ἐκφωνεῖ>

Εὐλογητὸς ὁ θεὸς ὁ φωτίζων καὶ ἀγιάζων πάντα ἄνθρωπον ἐρχόμενον εἰς τὸν κόσμον, νῦν καὶ αἰεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Καὶ προσφέρεται ὁ βαπτιζόμενος, καὶ λαμβάνει ὁ ἱερεὺς ἐκ τοῦ ἀγίου ἐλαίου τῷ δακτύλῳ αὐτοῦ, καὶ ποιεῖ σταυροῦ τύπον ἐπὶ τοῦ μετώπου καὶ τοῦ στήθους καὶ τῶν μεταφρένων τοῦ βαπτιζομένου, καὶ λέγει· Χρίεται ὁ δεῖνα ἔλαιον ἀγαλλιάσεως εἰς τὸ ὄνομα τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ ἀγίου πνεύματος.

Καὶ τότε ὑπὸ τοῦ διακόνου χρίεται ὅλον τὸ σῶμα.

Καὶ μετὰ τοῦτο βαπτίζεται ὑπὸ τοῦ ἱερέως(ς) λέγοντ(ος)· Βαπτίζεται ὁ δεῖνα εἰς τὸ ὄνομα.

Καὶ μετ(ὰ) τὸ βαπτισθῆναι λέγει ὁ ψάλτ(ης)· Μακάριοι ὧν ἀφέθησαν αἱ ἀνομίαι.

¹ Τρεμπέλας, Ε1. προτυπώσας·

² Τρεμπέλας, Ε1. χορηγήσας·

³ Τρεμπέλας, Ε1. πληρώσας καί.

⁴ Τρεμπέλας, Ε1. τελειῶν·

⁵ Τρεμπέλας, Ε1. σὴν·

Καὶ μετὰ τοῦτο, ποιοῦντος(ος) τοῦ διακόνου εὐχήν, ἐπεύχεται ὁ ἱερεὺς τὴν εὐχήν ταύτην.¹

Εὐλογητὸς εἶ, κύριε² ὁ θεὸς ὁ παντοκράτωρ, ἡ πηγὴ τῶν ἀγαθῶν, ὁ ἥλιος τῆς δικαιοσύνης, ὁ λάμπας τοῖς ἐν σκότει φῶς σωτηρίας³ διὰ τῆς ἐπιφανείας τοῦ μονογενοῦς σου υἱοῦ καὶ θεοῦ ἡμῶν,⁴ καὶ χαρισάμενος ἡμῖν τοῖς ἀναξίοις τὴν μακαρίαν κάθαρσιν ἐν τῷ ἁγίῳ ὕδατι τούτῳ καὶ τὸν θεῖον ἁγιασμὸν ἐν τῷ ζῶοποιῷ χρίσματι·⁵ ὁ καὶ νῦν εὐδοκήσας ἀναγεννῆσαι τοὺς δούλους σου τοὺς νεοφωτίστους δι' ὕδατος καὶ πνεύματος,⁶ καὶ τὴν τῶν ἐκουσίων καὶ ἀκουσίων ἁμαρτημάτων ἄφεσιν αὐτοῖς δωρησάμενος, αὐτὸς οὖν, δέσποτα πολυεύσπλαγχνε, χάρισαι αὐτοῖς καὶ τὴν σφραγίδα τῆς δωρεᾶς τοῦ ἁγίου καὶ παντοδυνάμου καὶ προσκυνητοῦ σου πνεύματος, καὶ τὴν μετάληψιν τοῦ ἁγίου σώματος καὶ τοῦ τιμίου αἵματος τοῦ Χριστοῦ σου. Φύλαξον αὐτοὺς ἐν τῷ ἁγιασμῷ,⁷ βεβαίωσον ἐν τῇ ὀρθοδόξῳ πίστει,⁸ ῥῦσαι ἀπὸ τοῦ πονηροῦ καὶ πάντων αὐτοῦ τῶν ἐπιτηδευμάτων,⁹ καὶ τῷ σωτηρίῳ σου φόβῳ ἐν ἀγνείᾳ καὶ δικαιοσύνῃ τὰς ψυχὰς αὐτῶν διατήρησον, ἵνα ἐν παντὶ ἔργῳ καὶ λόγῳ εὐαρεστοῦντές σοι, υἱοὶ καὶ κληρονόμοι τῆς ἐπουρανίου σου γένωνται βασιλείας. Ὅτι σὺ εἶ ὁ θεὸς ἡμῶν, θεὸς τοῦ ἐλεεῖν καὶ σφῆζειν, καὶ σοὶ τὴν δόξ(αν) ἀναπέμπομεν τῷ πατρὶ καὶ τῷ υἱῷ.

Καὶ μετὰ τὴν εὐχήν ταύτην λέγει· Ὅσοι εἰς Χριστὸν ἐβαπτίσθητε, Χριστὸν ἐνεδύσασθε.

Καὶ χρίει ὁ ἱερεὺς τοὺς βαπτισθέντας τὸ ἅγιον μύρον ποιῶν σταυροῦ τύπον ἐπὶ τοῦ μετώπου καὶ τῶν ὀφθαλμῶν καὶ τῶν μυκτήρων καὶ τοῦ στόματος καὶ τῶν δύο ὠτῶν, λέγων· Σφραγὶς δωρεᾶς πνεύματος ἁγίου.

¹ Τρεμπέλας, Ε1. λανθασμένη φαίνεται να είναι η υποσημείωση της σελ. 360: Ὁ Β ἐν τῇ δευτέρᾳ διατάξει «...καὶ ἐκφωνεῖ Τρὶς Εὐλογητός...»

² Τρεμπέλας, Ε1. κύριε,.

³ Τρεμπέλας, Ε1. σωτηρίας,.

⁴ Τρεμπέλας, Ε1. ἡμῶν καὶ.

⁵ Τρεμπέλας, Ε1. χρίσματι,.

⁶ Τρεμπέλας, Ε1. πνεύματος καὶ.

⁷ Τρεμπέλας, Ε1. ἁγιασμῷ·.

⁸ Τρεμπέλας, Ε1. πίστει·.

⁹ Τρεμπέλας, Ε1. ἐπιτηδευμάτων αὐτοῦ.

Καὶ ἀπάρχεται λέγων· Μακάριοι ὧν ἀφέθησαν αἱ ἀνομίαι καὶ ὧν ἐπεκαλύφθησαν αἱ ἁμαρτίαι, καὶ εἰσέρχεται ὁ ἱερεὺς μετὰ τῶν νεοφωτίστων εἰς τὴν εἴσοδον, καὶ γίνεται ἡ θεία λειτουργία.

Εὐχὴ εἰς τὸ ἀπόλουτρον.

Ὁ λύτρωσιν ἁμαρτιῶν διὰ τοῦ ἁγίου σου βαπτίσματος τοῖς δούλοις σου δωρησάμενος καὶ ἀνακαίνισιν ζωῆς αὐτοῖς χαρισάμενος,¹ αὐτός, δέσποτα κύριε, τὸν φωτισμὸν τοῦ προσώπου σου ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτῶν ἐνανυγάζειν² διὰ παντὸς εὐδόκησον,³ τὸν θυρεὸν τῆς πίστεως αὐτῶν κατὰ τοῦ ἀντιπάλου ἐπὶ τῇ σῇ πέτρᾳ θεμελίωσον, τὸ ἔνδυμα τῆς ἀφθαρσίας παντὸς ρύπου ἁμαρτημάτων ἀμόλυντον διατήρησον, καὶ τὴν πνευματικὴν σφραγίδα ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῆς φοβερᾶς σου κρίσεως ἀνεξάλειπτον διαφύλαξον, ἵλεως αὐτοῖς τε καὶ ἡμῖν γινόμενος κατὰ τὸ πλῆθος τῶν οἰκτιρισμῶν σου. Ὅτι ἡυλόγηται καὶ δεδόξασται τὸ πάντιμον καὶ μεγαλοπρεπὲς ὄνομά σου τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος.

Εὐχὴ εἰς τὸ κουρεῖσαι παιδίον.

Σὲ ἱκετεύομεν, κύριε ὁ θεὸς τῆς σωτηρίας ἡμῶν,⁴ ὁ ἐκ τοῦ πληρώματος τῆς κολυμβήθρας⁵ τῆς σῆς ἀγαθότητος εὐλόγησας τὸ παρὸν νήπιον, καὶ ἐπὶ τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ⁶ ἡ εὐλογία σου κατελθάτω, καὶ ὡς εὐλόγησας Δαυὶδ⁷ διὰ χειρὸς τοῦ προφήτου Σαμουὴλ,⁸ οὕτως εὐλόγησον τὸ παρὸν νήπιον διὰ χειρὸς ἐμοῦ⁹ τοῦ ἁμαρτωλοῦ, ἐπιφοιτῶν αὐτῷ τὸ πνεῦμα σου τὸ ἅγιον, καὶ ἐν τῇ ἀπαρχῇ τοῦ κείρασθαι αὐτὸν¹⁰ τὴν κόμην δὸς αὐτῷ προκόψαι ἐν ἡλικίᾳ πεπληρωμένη καὶ πολὺ ἡγέρους,¹¹ ὅπως ἴδῃ τὰ ἀγαθὰ Ἱερουσαλὴμ πάσας τὰς ἡμέρας τῆς ζωῆς αὐτοῦ, καὶ εὐαρεστήσῃ σοι ἐν ἔργοις καλοῖς¹² οἷς προητοίμασας, ἵνα ἐν αὐτοῖς περιπατήσωμεν. Ὅτι πρέπει σοι αἶνος καὶ δόξα καὶ πᾶσα προσκύνησις τῷ πατρὶ καὶ τῷ υἱῷ καὶ τῷ ἁγίῳ πνεύματι νῦν.

¹ Τρεμπέλας, E1. χαρισάμενος·.

² Τρεμπέλας, E1. τοῦ προσώπου ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτῶν ἐνανυγάζειν.

³ Τρεμπέλας, E1. εὐδόκησον·.

⁴ Τρεμπέλας, E1. ἡμῶν ὁ.

⁵ Τρεμπέλας, E1. διὰ τῆς.

⁶ Τρεμπέλας, E1. καὶ ἐπὶ τῇ κεφαλῇ αὐτοῦ.

⁷ Τρεμπέλας, E1. Δαβίδ.

⁸ Τρεμπέλας, E1. προφήτου σου Σαμουὴλ.

⁹ Τρεμπέλας, E1. διὰ χειρὸς μου.

¹⁰ Τρεμπέλας, E1. κείρεσθαι αὐτοῦ.

¹¹ Τρεμπέλας, E1. γήρως...καὶ γήρους (δύο διαφορετικές διορθώσεις).

¹² Τρεμπέλας, E1. καλοῖς.

Εὐχή μετὰ τὸ κουρεῦσαι τὸ παιδίον β'.

Ἁγία Τριάς ὁ θεὸς ἡμῶν, εὐλόγησον τὸν παῖδα τοῦτον ἐν πάσῃ εὐλογίᾳ πνευματικῇ καὶ χάρισαι τοῖς δούλοις σου τοῖς ἰδίῳις γονεῦσιν ¹ ἀβλαβῇ ² καὶ ἀνεπηρέαστον, φυλαττόμενον ὑπὸ τῆς σῆς εὐσπλαγχνίας³, εἰς αὔξησιν καὶ εἰς σύνεσιν καὶ εἰς πᾶν ἔργον εὐοδούμενον⁴, πρεσβείαις τῆς ἁγίας θεοτόκου καὶ ἀειπαρθένου Μαρίας καὶ πάντων τῶν ἁγίων σου⁵. Ὅτι ἡυλόγηταί σου τὸ πανάγιον ὄνομα τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος.

Εὐχή εἰς τὸ κουρεῦσαι παιδίον ἄλλη.

Εὐλογητὸς εἶ, ⁶ κύριε ὁ θεὸς τῶν πατέρων ἡμῶν, ὁ ἀποστείλας τὸν πατέρα ἡμῶν Ἀβραὰμ κεῖραι τὴν κόμην τῷ σῷ ἱερεῖ Μελχισεδέκ⁷ καὶ πᾶσαν αὐτοῦ ἀπαρχὴν ἀφιερώσας εἰς ναὸν ἁγίον σου,⁸ ὁ παραγενάμενος ἐπὶ τῇ εὐλογίᾳ καὶ κουρᾷ τῶν ἁγίων σου ἀποστόλων καὶ μαθητῶν,⁹ καὶ δωρησάμενος αὐτοῖς ἀντὶ τῆς κουρᾶς τῶν τριχῶν ἀμώμητον πίστιν καὶ λόγους μεταδόσεως δικαιοσύνης.¹⁰ αὐτὸς καὶ τῷ δούλῳ σου τῷδε παράσχου ἀντὶ τῆς κουρᾶς τῶν τριχῶν τῶν ἐν τῇ κεφαλῇ λογισμὸν δικαιοσύνης καὶ πολιὰν ἐνάρετον,¹¹ ἵνα κατὰ τὰς ἐντολάς σου πολιτευσάμενος,¹² καταξιωθῇ τῆς ἐκ δεξιῶν σου στάσεως· τῷ δὲ πίστει Χριστοῦ ταύτας δεχομένῳ¹³ δώρησαι εὐλογίαν κατὰ τὴν τοῦ δικαίου Συμεὼν τοῦ δεξαμένου ἐν ἀγκάλαις¹⁴ {σε} τὸν κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν, καὶ πάντας τοὺς συνελθόντας εὐλόγησον εὐλογίᾳ πνευματικῇ. Ὅτι σὺ εἶ ὁ θεὸς ὁ εὐλογῶν καὶ ἁγιάζων τὰς ψυχὰς ἡμῶν καὶ σοὶ τὴν δόξαν.

¹ Τρεμπέλας, E1. **νοῦν** εὐθύν.

² Τρεμπέλας, E1. ἀβλαβῇ.

³ Τρεμπέλας, E1. εὐσπλαγχνίας εἰς.

⁴ Τρεμπέλας, E1. εὐοδούμενον..

⁵ Τρεμπέλας, E1. ἁγίων.

⁶ Τρεμπέλας, E1. εἶ κύριε.

⁷ Τρεμπέλας, E1. Μελχισεδέκ.

⁸ Τρεμπέλας, E1. ἁγίον σου.

⁹ Τρεμπέλας, E1. μαθητῶν καί.

¹⁰ Τρεμπέλας, E1. δικαιοσύνης..

¹¹ Τρεμπέλας, E1. ἐνάρετον.

¹² Τρεμπέλας, E1. πολιτευσάμενος καταξιωθῇ.

¹³ Τρεμπέλας, E1. δεχομένῳ.

¹⁴ Τρεμπέλας, E1. **ἐπ'** ἀγκάλαις.

**ΑΠΟΤΑΞΙΣ ΚΑΙ ΣΥΝΤΑΞΙΣ ΓΙΝΟΜΕΝΗ ΥΠΟ ΤΟΥ ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ
ΤΗ ΑΓΙΑ ΠΑΡΑΣΚΕΥΗ ΤΟΥ ΠΑΣΧ(Α)¹**

Συναγομένων πάντ(ων) τῶν κατηγουμένων ἐν τῇ ἀγιωτάτῃ ἐκκλησίᾳ Εἰρήνῃ τῇ ἀρχαίᾳ, ἔρχεται ὁ ἀρχιεπίσκοπος περ(ί) ὥραν ς´ καὶ ἀναβαίνει ἐν τῷ ἄμβωνι, καὶ μετὰ τὸ εἰπεῖν τὸν ἀρχιδιάκονον "Πρόσχωμεν", λέγει αὐτοῖς· Εἰρήνῃ πᾶσιν.

Καὶ λέγει ὁ ἀρχιερεὺς τοῖς κατηγουμένοις· Στήτε μετὰ φόβου καὶ σφραγίσασθε, ἀποδύσασθε καὶ ὑπολύσασθε.

Καὶ τούτου γινομένου, ἀπάρχεται τῆς κατηχήσεως, λέγων οὕτως·

Τοῦτο τὸ πέρας τῆς ὑμετέρας κατηχήσεως· ἐπέστη τῆς ἀπολυτρώσεως ὑμῶν ὁ καιρός. Σήμερον μέλλετε τῷ Χριστῷ τὸ τῆς πίστεως ἐκτίθεσθαι γραμματίον· χάρτης καὶ μέλαν καὶ κάλαμος γίνεται ὑμῶν ἡ συνειδήσις καὶ ἡ γλῶσσα καὶ τὸ σχῆμα. Βλέπετε οὖν πῶς τὴν ὁμολογίαν χειρογραφεῖτε μὴ ἀστοχήσητε, ἵνα μὴ μεθοδευθῆτε. Οἱ μέλλοντες ἀποθνήσκειν διατίθενται καὶ γράφουσιν τῶν ὑπαρχόντων αὐτοῖς ἄλλον κληρονόμον· καὶ ὑμεῖς μέλλετε αὔριον ἐν τῇ νυκτὶ ἀποθνήσκειν τῇ ἁμαρτίᾳ· νῦν δὲ διατίθεσθε καὶ ποιεῖτε διαθήκην τὴν ἀπόταξιν, καὶ γράφετε κληρονόμον τῆς ἁμαρτίας τὸν διάβολον, καὶ ἀφίετε αὐτῷ τὰς ἁμαρτίας ὡς πατρῶαν κληρονομίαν· εἴ τις οὖν ὑμῶν ἔχει τι τοῦ διαβόλου ἐν τῇ ψυχῇ προσριπάτω αὐτῷ. Ὁ ἀποθανὼν οὐκέτι ἐξουσιάζει τῶν ὑπαρχόντων· καὶ ὑμῶν μηδεὶς ἔχέτω τι τοῦ διαβόλου ἐν τῇ ψυχῇ. Διὰ τοῦτο καὶ ἐστῶτες ἄνω τείνετε τὰς χεῖρας ὡς παρ' ἀγγέλων² ἐρευνώμενοι· μήτι τῶν τοῦ διαβόλου κρύπτηται παρ' ὑμῖν, μηδεὶς ἔχθραν κατεχέτω, μηδεὶς ὀργὴν φυλαττέτω, μηδεὶς μετὰ δόλου στηκέτω, μηδεὶς μετὰ ὑποκρίσεως ἀκουέτω. Προσρίψατε τῷ διαβόλῳ πᾶσαν ῥυπαρίαν καὶ περίσσευμα κακίας· ὡς αἰχμάλωτοι στήκετε· τοιούτους γὰρ ὑμᾶς ὁ Χριστὸς ἀγοράζει. Ἐκαστος ὑμῶν ὡς βλέπων καὶ μισῶν τὸν διάβολον, οὕτως αὐτῷ ἐμφυσήσει. Εἰσέλθατε³ εἰς τὰς συνειδήσεις ὑμῶν, ἐρευνήσατε τὰς καρδίας ὑμῶν, βλέπετε τί ἕκαστος ἔπραξεν· εἴ τι τοῦ ἐναντίου ἐστὶν ἐν ὑμῖν μετὰ τοῦ ἐμφυσήματος ἀποπτύσατε. Μηδεὶς ἔστω ἐνταῦθα τῇ ὑποκρίσει Ἰουδαῖος· μηδεὶς περὶ τὸ μυστήριον ἀμφιβαλλέτω· ὁ λόγος τοῦ θεοῦ ἐρευνᾷ τὰς καρδίας ὑμῶν,

¹ Τρεμπέλας, Ε1. σελ. 391. Στο παράρτημα δημοσιεύεται ἡ παρούσα κατήχησις, με τὴν σημείωσιν ὅτι γίνεται σύμφωνα με τὸν κώδικα supplēm. 662 τῶν IB-ΙΔ αἰώνων καθὼς καὶ σύμφωνα με τὴν ἐκδόσιν τοῦ Conybear. Επειδὴ ὑπάρχουν μόνο μερικὲς ἀσήμαντες διαφοροποιήσεις με τὴν κατήχησιν που ὑπάρχει στὸν Β, αποφασίσαμε νὰ τὴν συμπεριλάβουμε σὲ αὐτὸ τὸ σημεῖο τῆς ἐργασίας μας χωρὶς νὰ προχωρήσουμε σὲ λεπτομερὴ ἐντοπισμὸ διαφοροποιήσεων.

² Τρεμπέλας, Ε1. **παραγγελῶ.**

³ Τρεμπέλας, Ε1. **Εἰσέλθετε.**

τομώτερος ὢν ὑπὲρ πᾶσαν μάχαιραν δίστομον. Νῦν ἔστηκεν ἐπὶ τὰς δυσμὰς ὁ διάβολος, τρίζων τοὺς ὀδόντας, συνάγων τὰς κόμας, κροτῶν τὰς χεῖρας, δάκνων τὰ χεῖλη, μεμηνώς, θρήνων τὴν ἑαυτοῦ ἐρημίαν, ἀπιστῶν ἐπὶ τῇ ὑμετέρᾳ ἐλευθερίᾳ. Διὰ τοῦτο ὁ Χριστὸς ἵστησιν ὑμᾶς κατέναντι αὐτοῦ, ἵνα ἀποταξάμενοι αὐτῷ καὶ ἐμφυσήσαντες αὐτῷ, τὸν κατ' αὐτοῦ ἀναλάβητε πόλεμον. Ἐπὶ τὰς δυσμὰς ἔστηκεν ὁ διάβολος, ὅπου ἡ ἀρχὴ τοῦ σκοτίου· ἀποτάσσεσθε αὐτῷ καὶ ἐμφυσήσατε· εἶτα στρέφεσθε ἐπὶ ἀνατολὰς καὶ συντάσσεσθε τῷ Χριστῷ. Μὴ τις οὖν καταφρονήσῃ, μετὰ φόβου στήκετε· πάντα φοβερὰ τὰ παρόντα καὶ φρικτά· πᾶσαι αἱ δυνάμεις τῶν οὐρανῶν ἐνταῦθα πάρεισιν· πάντες ἄγγελοι καὶ ἀρχάγγελοι ἀοράτως τὰς ὑμετέρας φωνὰς ἀπογράφονται· τὰ Χερουβὶμ καὶ τὰ Σεραφὶμ νῦν ἐκ τῶν οὐρανῶν παρακύπτουσιν, ἵνα δέξωνται ὑμῶν τὰς συνθήκας καὶ προσκομίσωσιν τῷ δεσπότῃ. Βλέπετε οὖν πῶς καὶ τῷ ἐχθρῷ ἀποτάσσεσθε καὶ τῷ δημιουργῷ συντάσσεσθε.

Καὶ μετὰ τοῦτο λέγει αὐτοῖς·

Στράφητε ἐπὶ τὰς δυσμὰς, ἄνω τὰς χεῖρας ὑμῶν ἔχοντες ὃ λέγω τοῦτο καὶ ὑμεῖς λέγετε·

Ἀποτάσσομαι τῷ Σατανᾷ· καὶ πᾶσιν τοῖς ἔργοις αὐτοῦ· καὶ πάσῃ τῇ λατρείᾳ αὐτοῦ καὶ πᾶσιν τοῖς ἁγγέλοις αὐτοῦ· καὶ πάσῃ τῇ πομπῇ αὐτοῦ.

Τοῦτο τρίτον λέγει πάντων ἀποκρινομένων.

Εἶτα ἐρωτᾷ αὐτοὺς γ'· Ἀπετάξασθε τῷ Σατανᾷ;

Λέγουσιν αὐτῷ· Ἀπεταξάμεθα.

Λέγει αὐτοῖς· Ἐμφυσήσατε αὐτῷ.

Εἶτα πάλιν λέγει αὐτοῖς·

Στράφητε ἐπὶ ἀνατολὰς κάτω τὰς χεῖρας ὑμῶν ἔχοντες, μετὰ φόβου στήκετε· ὃ λέγω, τοῦτο καὶ ὑμεῖς λέγετε·

Καὶ συντάσσομαι τῷ Χριστῷ.

Καὶ "Πιστεύω εἰς ἓνα θεόν, πατέρα παντοκράτορα, ποιητὴν οὐρανοῦ καὶ γῆς, ὁρατῶν τε πάντων καὶ ἀοράτων καὶ εἰς ἓνα κύριον Ἰησοῦν Χριστόν, τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ τὸν μονογενήν...", καὶ τὰ ἐξῆς μέχρι συμπληρώσεως.

Τοῦτο τρίτον λέγει, πάντων ἀποκρινομένων.

Καὶ ἐρωτᾷ αὐτοὺς· Συνετάξασθε τῷ Χριστῷ;

Καὶ λέγουσιν· Συνεταξάμεθα.

Τοῦτο γ' ἐπερωτᾷ.

Καὶ μετὰ τοῦτο λέγει αὐτοῖς·

Προσκυνήσατε αὐτῷ.

Καὶ πάντων προσκυνούντων, ποιεῖ εὐχὴν λέγων·

Εὐλογητὸς ὁ θεὸς ὁ θέλων πάντας ἀνθρώπους σωθῆναι καὶ εἰς ἐπίγνωσιν ἀληθείας ἐλθεῖν, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας.

Καὶ λέγει αὐτοῖς πάλιν·

Ἴδου ἀπετάξασθε τῷ διαβόλῳ καὶ συνετάξασθε τῷ Χριστῷ. Τὸ γραμμάτιον¹ ἐπληρώθη, ὁ δεσπότης αὐτὸ ἐν οὐρανοῖς κατέχει. Βλέπετε, τὰς συνθήκας φυλάξατε· τοῦτο ὑμῖν ἐν ἡμέρα κρίσεως προσφέρεται τὸ γραμμάτιον. Μὴ ἀστοχήσητε περὶ τὸ κεφάλαιον, ὑπὲρ οὗ καὶ τοὺς τόκους εἰσπραχθήσεσθε· βλέπετε μὴ αἰσχυρθῇτε ἐπὶ τοῦ φοβεροῦ καὶ φρικτοῦ βήματος ἐκείνου, ἡνίκα πᾶσαι τῶν οὐρανῶν αἱ δυνάμεις σαλεύονται καὶ πᾶσα τῶν ἀνθρώπων ἡ φύσις κρινομένη παρέστηκεν, ἀγγέλων μυριάδες, ἀρχαγγέλων στρατόπεδα, τῶν ἄνω δυνάμεων τὰ τάγματα· ὅτε <ὁ> ποταμὸς τοῦ πυρὸς καὶ ὁ σκόληξ ὁ ἀκοίμητος καὶ τὸ σκότος τὸ ἐξώτερον, τότε σου ἀναγνωσθῆναι ἔχει τὸ χειρόγραφον. Ἐάν τις ἐλεήμων καὶ φιλόανθρωπος, εὐθύς συνηγόρους ἔξεις τοὺς ἐλεηθέντας, ἐὰν δέ τις ἀπάνθρωπος καὶ ἀμετάδοτος, ἀνελεὴς καὶ λοῖδορος, συκοφαντῶν τοὺς μηδὲν σε ἡδικηκότας, τότε

¹ Τρεμπέλας, Ε1. **γραμματεῖον**.

παρίσταται σοι ὁ διάβολος, κατηγορῶν καὶ λέγων· δέσποτα, οὗτος λόγῳ μὲν ἀπετάξατο, ἔργῳ δὲ ὑπηρετήσέν μοι. Καὶ λοιπὸν στυγνάζουσιν μὲν <οἱ> ἄγγελοι, δακρύουσι δὲ ἐπὶ σοὶ πάντες οἱ δίκαιοι· τὸ δὲ τέλος τῆς ἀποφάσεως βαρὺ καὶ τὸ λεγόμενον. Ἐὰν τις ἐν τῷ παρόντι βίῳ ἐμπέσῃ εἰς κίνδυνον, ἢ προστάτας εὐρίσκει ἢ φίλους παρακαλεῖ ἢ ὑπὸ συγγενῶν βοηθεῖται ἢ διὰ χρημάτων ἐλευθεροῦται· ἐκεῖ δὲ τοιοῦτον οὐδέν, οὐ πατὴρ βοηθῶν, οὐ μήτηρ σπλαγχνιζομένη, οὐκ ἀδελφοὶ περιτρέχοντες, οὐ φίλοι σπουδάζοντες, ἀλλὰ πᾶς ἄνθρωπος γυμνὸς καὶ μόνος καὶ ἀπερίστατος, ὑπὸ τῶν ἰδίω(ν) ἔργων ἢ βοηθούμενος ἢ κατακρινόμενος ἀδελφὸς γὰρ οὗ λυτροῦται, λυτρώσεται ἄνθρωπος; Βλέπετε οὖν, ἀσφαλίσασθε ἑαυτοὺς. Ἀπετάξασθε τῷ διαβόλῳ; μέχρι τέλους αὐτὸν μισήσατε· συνετάξασθε τῷ Χριστῷ; μέχρις ἐσχάτης ἀναπνοῆς αὐτὸν δοξολογήσατε. Μετὰ ταύτης τῆς ὀρθοδόξου ὁμολογίας πρὸς τὸν δεσπότην θεὸν ἀποδημήσατε· μὴ ναυαγήσητε περὶ τὴν πίστιν. Ἐλεήσατε πένητα, μὴ ὑπερίδῃτε ἀδικουμένους, μὴ ἀρπάσῃτε τὰ ἀλλότρια, μὴ συκοφαντήσητε τοὺς ἀνευθύνους, ἀκοὴν ματαίαν μὴ παραδέχεσθε, ὑπερμαχεῖτε τῶν ἱερέων ὑμῶν, τὴν ἑαυτῶν ζωὴν ἐν παντὶ καιρῷ ἀσφαλιζόμενοι. Οὐδὲν ὑπεστειλάμην τοῦ μὴ εἰπεῖν ὑμῖν τὰ συμφέροντα· αὐτοὶ λοιπὸν οἶδατε τὸ πῶς φυλάττετε· ἐγὼ γὰρ ὁ ἦν ἐν ἐμοὶ ἐποίησα, προεῖπον ὑμῖν τὰ συμφέροντα, μήποτε ἐπελθοῦσα ῥομφαία λάβῃ ψυχὴν ἐκ τοῦ λαοῦ. Ἐπιτηρεῖ γὰρ ὑμῶν ὁ ἐχθρὸς λοιπὸν καὶ ῥῆμα καὶ ἐνθύμημα καὶ ἔννοια καὶ κίνημα καὶ πρᾶξις· ἀλλ' ὑμεῖς οὕτως ἑαυτοὺς ἀσφαλίσασθε, ἵνα τοῦ ἐξ ἐναντίας μηδὲν ἔχοντος λέγειν περὶ ὑμῶν φαῦλον ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῆς φοβερᾶς κρίσεως, παραστῶμεν τῷ βήματι τοῦ Χριστοῦ ἀκαταισχύντως, <καὶ> ἀκούσομαι(ν) παρ' αὐτοῦ τὴν εὐ(ε)κταίαν ἐκείνην καὶ μακαρίαν φωνήν· Δεῦτε οἱ εὐλογημένοι τοῦ πατρὸς μου· κληρονομήσατε τὴν ἡτοιμασμένην ὑμῖν βασιλείαν ἀπὸ καταβολῆς κόσμου. Αὐτῷ πρέπει πᾶσα δόξα, τιμὴ καὶ προσκύνησις <σὺν> τῷ πατρὶ {καὶ τῷ υἱῷ} καὶ τῷ ἁγίῳ πνεύματι νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Καὶ μετὰ τὸ "Ἀμήν", λέγει αὐτοῖς· Ἄνω τὰς χεῖρας ὑμῶν.

Ἐπεὶ τῆς οἰκουμενικῆς καταστάσεως, εὐσταθείας τῶν ἁγίων ἐκκλησιῶν καὶ τῆς τῶν πάντων ἐνώσεως, εἵπωμεν· Κύριε <ἐλέησον>.

Ἐπεὶ τῶν ἐνσεβεσμάτων ἡμῶν βασιλέων, παντὸς τοῦ παλατίου καὶ τοῦ στρατοπέδου αὐτῶν καὶ τοῦ φιλοχρίστου λαοῦ, εἵπωμεν· Κύριε <ἐλέησον>.

Ὑπὲρ τῆς ἀπολυτρώσεως τῶν ψυχῶν ἡμῶν καὶ ὑπὲρ τοῦ συντριβῆναι τὸν σατανᾶν ἐν τάχει ὑπὸ τοὺς πόδας ἡμῶν καὶ ὑπὲρ τοῦ ἀναίμακτον διαφυλαχθῆναι τὴν πόλιν ἡμῶν, εἰπωμεν· Κύριε <ἐλέησον>.

Καὶ σφραγίζει τὸν λαὸν κατὰ τὸ ἔθος ὁ ἀρχιεπίσκοπος καὶ ποιεῖ τὴν εὐχὴν ταύτην·

Ὅτι ἐλεήμων καὶ φιλόανθρωπος θεὸς ὑπάρχεις καὶ σοὶ τὴν δόξ(αν).

Καὶ μετὰ τὸ "Ἀμήν", λέγει· Ἐνδύσασθε καὶ ὑποδύσασθε.

Καὶ κατέρχεται ἐν τῷ ἁγίῳ θυσιαστηρίῳ καὶ ποιεῖ εὐχὴν εἰς τοὺς πρὸς τὸ ἅγιον φῶτισμα ἐντρέπιζομένους κατὰ τὸ εἶωθός.

Ποιοῦντος διακόνου εὐχὴν, ἐπεύχεται ὁ ἱερεὺς τὴν εὐχὴν ταύτην μὴ λέγων τὴν συνήθη ἐκφῶ(νησιν) ἐν τῷ τέλει τῆς εὐχῆς·

Δέσποτα κύριε ὁ θεός, προσκάλεσαι τοὺς δούλους σου πρὸς τὸ ἅγιον¹ φῶτισμα καὶ καταξίωσον αὐτοὺς τῆς μεγάλης ταύτης χάριτος· ἀπόδυσον² αὐτῶν τὴν παλαιότητα καὶ ἀναγέννησον αὐτοὺς εἰς τὴν ζωὴν τὴν αἰώνιον καὶ πλήρωσον αὐτοὺς τῆς τοῦ ἁγίου πνεύματός σου³ δυνάμεως εἰς ἔνωσιν τοῦ Χριστοῦ σου, ἵνα μηκέτι τέκνα σώματος ᾖσιν, ἀλλὰ τέκνα τῆς σῆς βασιλείας.

Καὶ πληρῶν⁴ τὴν εὐχὴν τῶν φωτιζομένων, ὁ διάκονος ἀντὶ τοῦ κλῖναι <αὐτοὺς> τὰς κεφαλὰς, λέγει·

Ὅσοι πρὸς τὸ φῶτισμα προ<σ>έλθατε τῇ χειροθεσίᾳ καὶ εὐλογεῖσθε.

Καὶ πάντας χειροθετῶν ὁ ἱερεὺς, ἄνδρας τε καὶ γυναῖκας, εἰσέρχεται πάλιν ἐγγὺς τῆς ἁγίας τραπέζης καὶ ἐκφωνεῖ· Ὅτι σὺ εἶ ὁ φωτισμὸς ἡμῶν, καὶ σοὶ τὴν δόξ(αν).

Εἶτα λέγει ὁ ἱερεὺς· Εἰρήνη πᾶσιν.

¹ Τρεμπέλας, Ε1. ἅγιόν σου.

² Τρεμπέλας, Ε1. ἀπόλυσον.

³ Τρεμπέλας, Ε1. πνεύματος δυνάμεως.

⁴ Τρεμπέλας, Ε1. πληρώσας.

Καὶ τοῦ διακόνου λέγοντος "Τὰς κεφαλὰς ἡμῶν", πάλιν ἐπεύχεται ὁ ἱερέυς·

Ὁ θεὸς ὁ σωτὴρ ἡμῶν, ὁ πάντας θέλων σωθῆναι καὶ εἰς ἐπίγνωσιν ἀληθείας ἐλθεῖν,¹ λάμπσον φῶς γνώσεως ἐν ταῖς καρδίαις ἡμῶν² καὶ τῶν πρὸς τὸ ἅγιον φῶτισμα εὐτρεπιζομένων,³ καὶ ἀξιώσον αὐτοὺς τῆς ἀθανάτου σου δωρεᾶς⁴ καὶ ἔνωσον αὐτοὺς τῇ ἀγίᾳ σου καθολικῇ ἐκκλησίᾳ. Σὸν γὰρ ἐστὶν τὸ ἐλεεῖν καὶ σώζειν, ὁ θεὸς ἡμῶν, καὶ σοὶ τὴν δόξαν ἀναπέμπομεν τῷ πατρὶ καὶ τῷ υἱῷ καὶ τῷ ἁγίῳ πνεύματι νῦν καὶ ἀεὶ καί.

¹ Τρεμπέλας, E1. ἐλθεῖν·

² Τρεμπέλας, E1. ἡμῶν·

³ Τρεμπέλας, E1. εὐτρεπιζομένων·

⁴ Τρεμπέλας, E1. δωρεᾶς, καί.

ΚΑΘΑΓΙΑΣΜΟΣ ΤΟΥ ΜΥΡΟΥ

Σκευή τοῦ νάρδου.¹

Εἰς τὰς ι´ ξέστεις τοῦ ἐλαίου· κύπηριν², λίτραν α´ ἥμισυ· ἴριν, λίτραν α´ ράσδον, λίτρας ἥμισυ· ἀσπάλαθον, μισοτέταρτον.

Χρὴ δὲ ταῦτα κόπτεσθαι λεπτά, ὥς ἐπὶ ψηφίου μέτρου, καὶ ἀποβρέχειν εἰς ὕδωρ ὁμοῦ ἡμέρας β´ εἰς κάκαβον γανωτόν, καὶ μετὰ τοῦτο εἰσέρχεσθαι τὸ ἔλαιον εἰς τὸ αὐτὸ ἀποβρέχεσθαι καὶ ἠψεῖσθαι δι' ὅλης τῆς ἡμέρας.

Ἦψησις β´ ἄμωμιν, λίτραν α´ ξυλοκαρυόφυλλον, οὐγγίας³ η´ μυροβάλανον, οὐγγίας ς´ κάσσαμον, οὐγγίας ς´ κασσίαν, οὐγγίας ς´ τερεμίνθην, οὐγγίας β´ σμύρναν, οὐγγίαν α´ βάλσαμον καλόν, οὐγγίας β´ ἥμισυ.

Ταῦτα ὁμοίως τοῖς ἄνω ἀπόβρεχε καὶ ἤψησον, ἐκτὸς τῆς τερεμίνθης καὶ τῆς σμύρνης καὶ τοῦ βαλσάμου· ταῦτα γὰρ προηγοῦνται.⁴

Εὐχὴ ἥγουσι ποίησις μύρου γινομένη τῇ ἀγίᾳ πέμπτῃ τῆς μεγάλης ἐβδομάδος ὑπὸ μόνου⁵ ἐπισκόπου.

Γινομένης ἀκολουθῶς πάσης τῆς ἱερᾶς λειτουργίας καὶ εἰσαγομένων τῶν ἀγίων δώρων ἐν τῇ θείᾳ τραπέζῃ, εἰσάγεται⁶ σὺν αὐτοῖς ἔμπροσθεν ὑπὸ πρεσβυτέρου καὶ τὸ μύρον, καὶ ἀποτίθεται καὶ αὐτὸ ἐν τῇ θείᾳ τραπέζῃ πλησίον τοῦ πρώτου δίσκου ἐξ εὐωνύμων, καὶ ποιεῖ πᾶσαν τὴν ἀγίαν ἀναφορὰν ὁ ἀρχιερεὺς ἕως τοῦ ἐκφωνῆσαι "Καὶ ἔσται τὰ ἐλέη τοῦ μεγάλου θεοῦ καὶ σωτῆρος ἡμῶν".

Μετὰ δὲ τὸ "Ἀμήν", οὔτε τῶν πυλεόνων τέως⁷ ἢ ἀνοιξίς γίνεται, οὔτε ὁ διάκονος ἄρχεται ὁ ἀνελθὼν ἐν τῷ ἄμβωνι ποιῆσαι τὴν μέσην εὐχήν, ἀλλὰ σιωπῆς οὔσης, ἀνίσταται ὁ

¹ Τρεμπέλας, Ε1. με διαφορές οι ποσότητες των βοτάνων.

² Τρεμπέλας, Ε1. **κυπέρην**.

³ Τρεμπέλας, Ε1. **ογγίας**.

⁴ Τρεμπέλας, Ε1. **προηγοῦνται**.

⁵ Τρεμπέλας, Ε1. μόνου **τοῦ** ἐπισκόπου.

⁶ Τρεμπέλας, Ε1. **ἄγεται**.

⁷ Τρεμπέλας, Ε1. πυλεόνων ἢ .

ἀρχιερεύς, καὶ τοῦ ἀρχidiaκόνου ἐν τῷ θείῳ ἱερατείῳ λέγοντος "Πρόσχωμεν", ἀνέρχεται εἰς τὴν κρηπίδα τοῦ ἁγίου¹ θυσιαστηρίου καὶ σφραγίζει τὸ μύρον τρίτον καὶ πάλιν κατέρχεται.

Καὶ κλινόμενος, ἀπάρχεται² τῆς εὐχῆς οὕτως·

Κύριε τοῦ {τοῦ} ἐλέους {σου} καὶ πάτερ³ τῶν φώτων, παρ' οὗ πᾶσα δόσις ἀγαθὴ καὶ πᾶν δῶρημα τέλειον δίδεται, παράσχου ἡμῖν τοῖς ἀναξίοις χάριν⁴ εἰς τὴν διακονίαν τοῦ μεγάλου τούτου καὶ ζωοποιοῦ μυστηρίου, ὡς ἔδωκας Μωσῇ⁵ τῷ πιστῷ σου θεράποντι καὶ τῷ δούλῳ σου Σαμουήλ⁶ καὶ τοῖς ἁγίοις σου ἀποστόλοις,⁷ καὶ κατάπεμψον τὸ πανάγιόν σου πνεῦμα ἐπὶ τοῦτο τὸ μύρον⁸ καὶ ποιήσον αὐτὸ χρῖσμα βασιλικόν, χρῖσμα πνευματικόν, ζωῆς φυλακτήριον, ἁγιαστικόν ψυχῶν καὶ σωμάτων, ἔλαιον ἀγαλλιάσεως, τὸ προοδεῦσαν μὲν ἐν νόμῳ, ἐκλάμψαν δὲ ἐν καινῇ διαθήκῃ,⁹ ἐν ᾧ ἐχρίσθησαν¹⁰ ἱερεῖς τε καὶ ἀρχιερεῖς, προφήται καὶ βασιλεῖς,¹¹ δι' οὗ καὶ αὐτοὺς ἔχρισας τοὺς ἁγίους σου ἀποστόλους¹² καὶ πάντας τοὺς διὰ λουτροῦ παλιγγενεσίας ὑπ' αὐτῶν καὶ τῶν καθεξῆς ἐπισκόπων καὶ πρεσβυτέρων¹³ ἀναγεννηθέντας ἕως τῆς σήμερον. Ναί, δέσποτα θεὲ παντοκράτωρ, ἀνάδειξον αὐτὸ τῇ ἐπιφοιτήσει τοῦ προσκυνητοῦ καὶ ἁγίου σου πνεύματος¹⁴ ἔνδυμα ἀφθαρσίας καὶ σφραγίδα τελειοποιόν, ἐντυποῦσαν τοῖς τὸ θεῖον σου λουτρὸν δεχομένοις τὴν ἁγίαν¹⁵ σου ὀνομασίαν καὶ τοῦ μονογενοῦς σου υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου σου πνεύματος,¹⁶ εἰς τὸ εἶναι αὐτοὺς ἐνώπιόν σου ἐπιγνωστοὺς¹⁷ οἰκείους σου καὶ πολίτας, δούλους σου καὶ παιδίσκας,¹⁸ ἡγιασμένους ψυχῇ καὶ σώματι, ἀπηλλαγμένους πάσης κακίας¹⁹ καὶ πάσης ἁμαρτίας λελυτρωμένους, τῇ περιβολῇ τοῦ ἐνδύματος τῆς ἀφ' ἧς ἀρτῶνται¹

¹ Τρεμπέλας, E1. **θείου** θυσιαστηρίου.

² Τρεμπέλας, E1. **ἄρχεται**.

³ Τρεμπέλας, E1. **πατήρ**.

⁴ Τρεμπέλας, E1. **χάριν**.

⁵ Τρεμπέλας, E1. **Μωϋσεῖ**.

⁶ Τρεμπέλας, E1. **Σαμουήλ**.

⁷ Τρεμπέλας, E1. **ἀποστόλοις** καὶ.

⁸ Τρεμπέλας, E1. **τὸ μύρον**.

⁹ Τρεμπέλας, E1. **διαθήκη** ἐν.

¹⁰ Τρεμπέλας, E1. **ἔχρισαν**.

¹¹ Τρεμπέλας, E1. **προφήτας** καὶ πάντας.

¹² Τρεμπέλας, E1. **δι' οὗ...ἀποστόλους**, παραλείπεται ολόκληρη ἡ φράση.

¹³ Τρεμπέλας, E1. **πρεσβυτέρων**.

¹⁴ Τρεμπέλας, E1. **τοῦ ἁγίου καὶ προσκυνητοῦ σου**.

¹⁵ Τρεμπέλας, E1. **θείαν**.

¹⁶ Τρεμπέλας, E1. **ἁγίου πνεύματος**.

¹⁷ Τρεμπέλας, E1. **γνωστούς**.

¹⁸ Τρεμπέλας, E1. **οἰκείους καὶ πολίτας δούλους σου** καὶ.

¹⁹ Τρεμπέλας, E1. **κακίας**.

σου δόξης ἐπιγινώσκεισθαι, διὰ τῆς ἀγίας σου ταύτης² σημειώσεως, ὑπὸ ἀγίων³ ἀγγέλων καὶ ἀρχαγγέλων⁴ καὶ ὑπὸ πάσης ἐπουρανίου δυνάμεως, καὶ φοβεροὺς πᾶσιν ὑπάρχειν τοῖς πονηροῖς καὶ ἀκαθάρτοις πνεύμασιν,⁵ ἵνα ὧσίν σοι⁶ λαὸς περιούσιος, βασίλειον ἱεράτευμα, ἔθνος ἅγιον, ἐσφραγισμένοι διὰ τοῦ ἀχράντου σου μύρου⁷ τούτου, καὶ ἔχοντες τὸν Χριστόν σου ἐν ταῖς καρδίαις αὐτῶν εἰς κατοικητήριόν σου⁸ τοῦ θεοῦ καὶ πατρὸς ἐν ἁγίῳ πνεύματι.

Εἶτα ἀνιστάμενος ἐκφω(νεῖ)· Ὅτι ἅγιος εἶ, ὁ θεὸς ἡμῶν, καὶ ἐν ἁγίοις ἐπαναπαύῃ, καὶ σοὶ τὴν δόξαν ἀναπέμπομεν.

Καὶ μετὰ τὸ "Ἀμήν", λέγει· Εἰρήνη πᾶσιν.

Καὶ τοῦ ἀρχidiaκόνου λέγοντος "Τὰς κεφαλὰς ἡμῶν", ἐπεύχεται ὁ ἱερεὺς καὶ λέγει·

Σοὶ τῷ θεῷ τῶν ὅλων καὶ βασιλεῖ⁹ τὸν αὐχένα τῆς καρδίας εὐχαριστοῦντες ἐκλίναμεν, ἀνθ' ὧν ἀναξίους ὄντας ἡμᾶς διακόνους γενέσθαι τῶν θείων σου τούτων κατηξίωσας μυστηρίων,¹⁰ καὶ τὸν ἑλεόν σου κηρύττοντες¹¹ ὃν ἐφ' ἡμᾶς πλουσίους ἐξέχεας, δέξασθαι παρὰ σοῦ τὸν ἁγιασμόν¹² ὡς μύρον ἐπὶ κεφαλῆς ἱκετεύομεν,¹³ διότι μύρον ἐκκενωθέν¹⁴ ὄνομα τῷ μονογενεῖ σου υἱῷ Χριστῷ τῷ θεῷ ἡμῶν, ἐν ᾧ σύμπας ὁ κόσμος εὐωδιάζεται, ὅσος ὁρατὸς καὶ ὅσος ἀόρατος. Καὶ πρέπει σοὶ ἢ παρὰ πάντων προσκύνησις καὶ εὐχαριστία¹⁵ τῷ πατρὶ καὶ τῷ υἱῷ καὶ τῷ ἁγίῳ πνεύματι νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων(ν). Ἀμήν.

¹ Τρεμπέλας, Ε1. ἀχράντου.

² Τρεμπέλας, Ε1. ἀγίας ταύτης.

³ Τρεμπέλας, Ε1. ὑπὸ τῶν ἀγίων.

⁴ Τρεμπέλας, Ε1. ἀρχαγγέλων.

⁵ Τρεμπέλας, Ε1. δαίμοσιν.

⁶ Τρεμπέλας, Ε1. ὧσι λαὸς.

⁷ Τρεμπέλας, Ε1. Μυστηρίου.

⁸ Τρεμπέλας, Ε1. καὶ τὸν Χριστόν σου ἐν ταῖς καρδίαις αὐτῶν φέρωσιν εἰς κατοικητήριον σοῦ.

⁹ Τρεμπέλας, Ε1. βασιλεῖ.

¹⁰ Τρεμπέλας, Ε1. μυστηρίων.

¹¹ Τρεμπέλας, Ε1. κηρύττομεν.

¹² Τρεμπέλας, Ε1. δέξασθαι τὸν ἁγιασμόν παρὰ σοῦ.

¹³ Τρεμπέλας, Ε1. ἱκετεύομεν.

¹⁴ Τρεμπέλας, Ε1. ἐκκενωθέν.

¹⁵ Τρεμπέλας, Ε1. Σὺ γὰρ προσκυνητὸς ὑπάρχεις καὶ δεδοξασμένος, καὶ σοὶ τὴν δόξαν καὶ προσκύνησιν ἀναπέμπομεν τῷ πατρὶ...

Καὶ μετὰ τὸ "Ἀμήν", τότε γίνεται τῶν πυλεόνων ἡ ἄνοιξις, καὶ τοῦ διακόνου τῆς μέσης <εὐχῆς> ἀρχομένου, κλίνεται πάλιν ὁ ἱερεὺς καὶ ἐπάγει προσαναπληρῶν τὰ ἐπόμενα τῇ θείᾳ προσκομιδῇ.¹

¹ Τρεμπέλας, Ε1. με λεκτικές διαφοροποιήσεις.

ΜΙΚΡΟΝ ΕΥΧΟΛΟΓΙΟΝ, Β΄.

Η ΑΚΟΛΟΥΘΙΑ ΤΟΥ ΜΕΓΑΛΟΥ ΑΓΙΑΣΜΟΥ

Διακονικὰ εἰς τὸν ἀγιασμὸν τῶν ἀγίων θεοφανῶν.

Εἵπωμεν πάντες·¹ Κύριε ἐλέησον.

Ὁ θεὸς² ὁ πατὴρ ὁ παντοκράτωρ, ὁ πρὶν γενέσεως ἐπιστάμενος <τὰ πάντα> καὶ ἐκ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι καλέσας, δεόμεθα.

Ὁ τοὺς οὐρανοὺς ἐκτείνας καὶ τὴν γῆν ἐπὶ³ ὑδάτων θεμελιώσας, δεόμεθα.

Ὁ παράδεισον φυτεύσας ἐν Ἑδέμ κατὰ ἀνατολὰς καὶ τετράρ<ρ>υτον⁴ πηγὴν πηγάσας ἐν αὐτῷ, δεόμεθα.

Ὁ τὴν ποιμήν(ν) τοῦ πατριάρχ(ου) Ἰα{ια}κῶβ ράβδῳ καὶ ὕδατι εὐλογήσας καὶ πληθύνας, δεόμεθα.

Ὁ διὰ Ἡλιοῦ τοῦ θεσβίτου διὰ τοῦ τρισσαίου τῆς ἐκχύσεως τῶν ὑδάτων τὴν τρισυπόστατον τῆς μιᾶς θεότητος ἡμῖν ἀναδείξας, δεόμεθα.

Ὁ διὰ Ἡσαΐου τοῦ προφήτου εἰρηκώ{το}ς ἡμῖν·⁵ ἀντλήσατε ὕδωρ μετ' εὐφροσύνης ἐκ τῶν πηγῶν τοῦ σωτηρίου, δεόμεθα.

Ὁ τῷ προδρόμῳ Ἰωάννῃ ὑποκλίνας τὴν ἄχραντόν σου⁶ κορυφὴν καὶ ἐν ρείθροις Ἰορδάνου βαπτισθεὶς, δεόμεθα.

¹ Τρεμπέλας, Ε2. τὸ.

² Τρεμπέλας, Ε2. ὁ θεός.

³ Τρεμπέλας, Ε2. ἐφ'.

⁴ Τρεμπέλας, Ε2. τετράφυτον.

⁵ Τρεμπέλας, Ε2. ἡμῖν.

⁶ Τρεμπέλας, Ε2. ἄχραντον κορυφὴν.

Ὅν ἡ θάλασσα εἶδεν¹ καὶ ἔφυγεν,² ὁ Ἰορδάνης ἐστράφη εἰς τὰ ὀπίσω, δεόμεθα.

Εἶδοσάν³ σε ὕδατα, ὁ θεός, εἶδοσάν σε ὕδατα καὶ ἐφοβήθησαν, δεόμεθα.

Ὑπὲρ τοῦ εὐλογηθῆναι ἡμᾶς ἐν πάσῃ εὐλογίᾳ πνευματι(κῇ), δεόμεθα.

Ὑπὲρ τοῦ εὐλογηθῆναι τὰ ὕδατα ταῦτα τῇ ἐπιφοιτήσει καὶ δυνάμει καὶ ἐνεργείᾳ τοῦ ἁγίου πνεύματος, δεόμεθα.

Ὑπὲρ τοῦ εὐλογηθῆναι αὐτὰ ὡς τὰ ἰορδάνεια ρεῖθρα, δεόμεθα.

Ὑπὲρ τοῦ καταφοιτῆσαι ἐν τοῖς ὕδασι τούτοις τὴν καθαρτικὴν τῆς ὑπερουσίου Τριάδος εὐεργεσίαν, δεόμεθά σου.⁴

Ὑπὲρ τοῦ γενέσθαι αὐτὰ πρὸς καθαρισμόν ψυχῶν καὶ σωμάτων πᾶσιν τοῖς ἀρνομένοις καὶ μεταλαμβάνουσιν ἐξ αὐτῶν, δεόμεθα.

Σῶσον ἡμᾶς, ὁ θεός, τῇ ἐπιφανείᾳ τῇ σῇ,⁵ καὶ ἐπάκουσον ἡμῶν, δεόμεθα.

Ὑπὲρ τοῦ ῥυσθῆναι ἡμᾶς ἀπὸ πάσης.

Ἐλέησον ἡμᾶς, ὁ θεός, κατὰ τὸ μέγα ἔλεός σου, δεόμεθά σου, Κύριε.

Εὐχὴ⁶ εἰς τὴν εὐλόγησιν τῶν ἁγίων θεοφανῶν,⁷ ποιοῦντος τοῦ ἱερέως μυστικῶς τὴν εὐχὴν ταύτην·

Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ, ὁ μονογενὴς υἱὸς ὁ ὢν εἰς τὸν κόλπον τοῦ πατρός, ὁ ἀληθινὸς θεός, ἡ πηγὴ τῆς ζωῆς καὶ τῆς ἀθανασίας, τὸ φῶς τὸ ἐκ τοῦ φωτός, ὁ ἐλθὼν εἰς τὸν κόσμον τοῦ φωτίσαι αὐτόν, {καὶ} καταύγασον ἡμῶν τὴν διάνοιαν τῷ ἁγίῳ σου πνεύματι, καὶ

¹ Τρεμπέλας, Ε2. εἶδε.

² Τρεμπέλας, Ε2. ἔφυγε.

³ Τρεμπέλας, Ε2. Ἰδοσάν σε.

⁴ Τρεμπέλας, Ε2. δεόμεθα..

⁵ Τρεμπέλας, Ε2. ἐπιφανεία σου..

⁶ Τρεμπέλας, Ε2. τὴν αναφέρει καὶ στὴν Ακολουθία τοῦ Μικροῦ Ἀγιασμοῦ.

⁷ Τρεμπέλας, Ε2. θεοφανειῶν.

πρόσδεξαι ἡμᾶς μεγαλωσύνην καὶ εὐχαριστίαν σοι προσάγοντας ἐπὶ τοῖς ἀπ' αἰῶνος θαυμασίοις¹ σου μεγαλουργήμασιν, καὶ τῇ ἐπ' ἐσχάτου² τῶν αἰώνων σωτηρίῳ σου οἰκονομίᾳ, ἐν ἣ τὸ ἡμῶν ἀσθενὲς καὶ πτωχὸν περιβαλλόμενος φύραμα καὶ τοῖς τῆς δουλείας μέτροις συγκατιών, ὁ τῶν ἀπάντων βασιλεύς, ἔτι καὶ δουλικῇ χειρὶ ἐν Ἰορδάνῃ βαπτισθῆναι ὑπέμεινας ἵνα τὴν τῶν ὑδάτων φύσιν ἀγιάσας, ὁ ἀναμάρτητος,³ ὁδοποιήσης ἡμῖν τὴν δι' ὕδατος καὶ πνεύματος ἀναγέννησιν, καὶ⁴ πρὸς τὴν πρώτην ἡμᾶς ἀποκαταστήσης ἐλευθερίαν.⁵ οὐτινος θείου μυστηρίου τὴν ἀνάμνησιν ἐορτάζοντες, δεόμεθά σου, φιλόανθρωπε δέσποτα, ῥᾶνον ἐφ' ἡμᾶς τοὺς ἀναξίους δούλους σου,⁶ κατὰ τὴν θείαν σου ἐπαγγελίαν, ὕδωρ καθαρὸν⁷ τῆς σῆς εὐσπλαγχνίας τὴν δωρεάν, εἰς τὸ τὴν ἐπὶ τῷ ὕδατι τούτῳ αἴτησιν ἡμῶν τῶν ἁμαρτωλῶν εὐπρόσδεκτον γενέσθαι τῇ σῇ ἀγαθότητι, καὶ τὴν εὐλογίαν σου δι' αὐτοῦ ἡμῖν τε καὶ παντὶ τῷ πιστῷ σου χαρισθῆναι λαῷ, εἰς⁸ δόξαν τοῦ ἁγίου καὶ προσκυνητοῦ σου ὀνόματος. Ἐκφώ(νησις). Σοὶ γὰρ πρέπει πᾶσα δόξα, τιμὴ καὶ προσκύνησις σὺν τῷ ἀνάρχῳ σου πατρὶ καὶ τῷ συναϊδίῳ καὶ ἀγαθῷ καὶ ζωοποιῷ σου πνεύματι νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Πρόλογος τῶν ἁγίων θεοφανῶν λεγόμενος πρὸ τοῦ "Μέγας εἶ, κύριε".

Τριάς ἄκτιστε, ὁμοούσιε, ἄναρχε, παντοδύναμε, παντεπίσκοπε, ἀόρατε, ἀκατάληπτε, ἀτελεύτητε, δημιουργε⁹ τῶν νοερῶν οὐσιῶν καὶ τῶν λογικῶν φύσεων,¹⁰ ἡ ἔμφυτος ἀγαθότης, τὸ φῶς τὸ ἀπρόσιτον¹¹ ὃ φωτίζει πάντα ἄνθρωπον ἐρχόμενον εἰς τὸν κόσμον, ἔκλαμψαι κάμοι τῷ ἀναξίῳ δούλῳ σου,¹² φώτισόν μου τῆς διανοίας τὰ ὄμματα, ὅπως ἀνυμνῆσαι τολμήσω τὴν ἀμέτρητόν σου εὐεργεσίαν καὶ δύναμιν. Εὐπρόσδεκτος γενέσθω ἡ παρ' ἐμοῦ δέησις διὰ τὸν περιεστῶτα λαόν, ὅπως τὰ πλημμελήματά μου μὴ κωλύσωσιν ἐνθάδε παραγενέσθαι τὸ πανάγιόν σου πνεῦμα καὶ νῦν, ὑπεράγαθε, ἀλλὰ συγχώρησόν μοι ἀκατακρίτως βοᾶν σοι καὶ λέγειν·

¹ Τρεμπέλας, E2. **θαυμαστοῖς**.

² Τρεμπέλας, E2. **ἐσχάτων**.

³ Τρεμπέλας, E2. ἀγιάσας ὁ ἀναμάρτητος ὁδοποιήσης.

⁴ Τρεμπέλας, E2. ἀναγέννησιν καὶ.

⁵ Τρεμπέλας, E2. ἐλευθερίαν..

⁶ Τρεμπέλας, E2. δούλους σου κατὰ..

⁷ Τρεμπέλας, E2. ἐπαγγελίαν ὕδωρ καθαρὸν.

⁸ Τρεμπέλας, E2. λαῷ εἰς.

⁹ Τρεμπέλας, E2. **ἀκατάληπτε**, δημιουργε.

¹⁰ Τρεμπέλας, E2. φύσεων·.

¹¹ Τρεμπέλας, E2. ἀπρόσιτον,.

¹² Τρεμπέλας, E2. σου·.

Ἔτερος πρόλογος.¹

Εὐλογητὸς κύριος ὁ θεὸς² τοῦ Ἰσραήλ, ὅτι ἐπεσκέψατο καὶ ἐποίησεν³ λύτρωσιν τῷ λαῷ αὐτοῦ·⁴ ἰδοὺ γὰρ ὁ τῆς ἐορτῆς ἐπέστη ἡμῖν καιρὸς, καὶ ἄγγελοι μετὰ ἀνθρώπων ἐορτάζουσιν⁵ καὶ χορὸς ἁγίων πλησιάζει ἡμῖν.

Σήμερον ἡ χάρις τοῦ ἁγίου πνεύματος ἀγιάζουσα τὰ ὕδατα τούτοις ἐπιφαίνεται.

Σήμερον ὁ οὐρανὸς ἀγλαϊζόμενος γινώσιν τὴ γῆ ἐπομβρίζει.

Σήμερον ὁ ἥλιος ἄδυτος καὶ ὁ κόσμος τῷ φωτὶ καταυγάζεται .

Σήμερον ἡ σελήνη λαμπραῖς ἀκτίσιν τῷ κόσμῳ συλλαμπρύνεται.⁶

Σήμερον οἱ φωτοειδεῖς ἀστέρες τὴν οἰκουμένην καλλωπίζουν.

Σήμερον αἱ νεφέλαι ὑετὸν δικαιοσύνης οὐρανόθεν τῇ ἀνθρωπότητι γνωρίζουσιν.⁷

Σήμερον τὰ συστήματα τῶν ὑδάτων νῶτα ὑποστρώννουσιν⁸ τοῖς ἴχνεσι τοῦ δεσπότη.

Σήμερον ὁ ἀόρατος ὁράται ἵνα ἡμῖν ἐμφανίσῃ⁹ ἑαυτόν.

Σήμερον ὁ ἄκτιστος ὑπὸ τοῦ ἰδίου κτίσματος βουλήσει χειροθετεῖται.

Σήμερον ὁ ἀκλινὴς τῷ ἰδίῳ δούλῳ ὑποκλίνει¹⁰ αὐχένα τὸν ἑαυτοῦ ἵνα ἡμᾶς ἐκ δουλείας ἐλευθερώσῃ.

¹ Τρεμπέλας, E2. πρόλογος·.

² Τρεμπέλας, E2. εἰ κύριε.

³ Τρεμπέλας, E2. ἐποίησε.

⁴ Τρεμπέλας, E2. αὐτοῦ..

⁵ Τρεμπέλας, E2. ἐορτάζουσι.

⁶ Τρεμπέλας, E2. ἀκτίσι...συνλαμπρύνεται.

⁷ Τρεμπέλας, E2. γνωρίζουσι.

⁸ Τρεμπέλας, E2. ὑποστρώννουςι.

⁹ Τρεμπέλας, E2. ἐμφανίσει.

¹⁰ Τρεμπέλας, E2. ὑποκλίνας.

Σήμερον ἐκ σκότους ἀπηλλάγημεν καὶ τῷ φωτὶ τῆς θεογνωσίας καταυγαζόμεθα.

Σήμερον ἡμῖν ὁ δεσπότης διὰ τῆς παλιγγενεσίας τῆς εἰκόνος ἀναμορφοῖ τὸ ἀρχέτυπον.

Σήμερον ρεῖθροις μυροπνεύστοις πᾶσα ἡ κτίσις ἀρδεύεται.

Σήμερον τὰ τῶν ἀνθρώπων πταίσματα ἐν ρεῖθροις Ἰορδάνου ἀπαλείφονται.

Σήμερον τὰ ἀλμυρὰ ὕδατα τῆς θαλάσσης «εἰς» γλυκεῖα¹ μεταβλήσκονται τῇ ἐπιφανείᾳ τοῦ ἰδίου δεσπότη.

Σήμερον παράδεισος ἠνέωκται τοῖς ἀνθρώποις καὶ δίκαιοι συναυλίζονται ἡμῖν.

Σήμερον τοῦ πάλαι θρήνου² ἀπηλλάγημεν καὶ ὡς νέος Ἰσραὴλ διεσώθημεν.

Σήμερον τὰ πάλαι³ ῥάκη τῆς ἀμαρτίας ἀποθέμενοι καὶ τῆς ἀφθαρσίας χιτῶνας ἐνεδυσάμεθα.

Σήμερον ἡ ἱερὰ καὶ μεγαλόφωτος⁴ ἡ τῶν ὀρθοδόξων πανήγυρις <...>.

Σήμερον βασιλείαν {ἐξ} οὐρανῶν ἐξ ὕψους ἐλάβομεν καὶ τῆς βασιλείας αὐτοῦ τοῦ κυρίου τέλος οὐκ ἔστιν.

Μεθ' ὧν εὐχαρίστως βοῶμέν σοι·

Μέγας εἶ, κύριε, καὶ θαυμαστὰ τὰ ἔργα σου, καὶ οὐδεὶς λόγος ἐξαρκέσει πρὸς ὕμνον τῶν θαυμασίων σου·⁵ σὺ γὰρ βουλήσει ἐξ οὐκ ὄντων εἰς τὸ εἶναι παραγαγὼν τὰ

¹ Τρεμπέλας, Ε2. γλυκέα.

² Τρεμπέλας, Ε2. παλαιοῦ θρήνου.

³ Τρεμπέλας, Ε2. παλαιὰ.

⁴ Τρεμπέλας, Ε2. μεγαλόφωνος.

⁵ Τρεμπέλας, Ε2. ἐκ γ'.

σύμπαντα, τῷ σῷ κράτει συνέχεις τὴν κτίσιν,¹ καὶ τῇ σῇ προνοίᾳ διοικεῖς τὸν κόσμον. Σὺ ἐκ τεσσάρων στοιχείων τὴν κτίσιν συνήρμωσας,² τέτρασιν³ καιροῖς τὸν κύκλον τοῦ ἐνιαυτοῦ ἐστεφάνωσας. Σὲ τρέμουσιν αἱ νοεραὶ πᾶσαι δυνάμεις,⁴ σὲ ὕμνεῖ ἥλιος,⁵ σὲ δοξολογεῖ σελήνη⁶, σοὶ ἐντυγχάνει τὰ ἄστρα,⁷ σοὶ ὑπακούει τὸ φῶς,⁸ σὲ φρίσσουσιν ἄβυσσοι,⁹ σοὶ δουλεύουσιν αἱ πηγαί. Σὺ ἐξέτεινας τὸν οὐρανὸν ὥσει δέρριν· σὺ ἐστερέωσας τὴν γῆν ἐπὶ τῶν ὑδάτων· σὺ περιετείχισας τὴν θάλασσαν ψάμμῳ· σὺ πρὸς ἀναπνοὰς τὸν ἀέρα ἐξέχεας. Ἀγγελικαὶ δυνάμεις σοὶ λειτουργοῦσιν.¹⁰ οἱ τῶν ἀρχαγγέλων χοροὶ σὲ προσκυνοῦσιν.¹¹ τὰ πολυόμματα Χερουβὶμ καὶ τὰ ἐξαπτέρυγα Σεραφεὶμ κύκλῳ ἐστῶτα καὶ περιϋπτάμενα φόβῳ τῆς ἀπροσίτου σου δόξης¹² κατακαλύπτεται. Σὺ γὰρ¹³ θεὸς ὢν ἀπερίγραπτος, ἀναρχός τε καὶ ἀνέκφραστος, ἦλθες ἐπὶ τῆς γῆς¹⁴ μορφὴν δούλου λαβών, ἐν ὁμοιώματι ἀνθρώπων¹⁵ γενόμενος· οὐ γὰρ ἔφερες, δέσποτα, διὰ σπλάγχνα ἐλέους σου θεᾶσθαι ὑπὸ τοῦ διαβόλου τυραννούμενον τὸ γένος τῶν ἀνθρώπων,¹⁶ ἀλλ' ἦλθες καὶ ἔσωσας ἡμᾶς. Ὁμολογοῦμεν τὴν χάριν, κηρύττομεν τὸν ἔλεον, οὐ κρύπτομεν τὴν εὐεργεσίαν.¹⁷ Τὰς τῆς φύσεως ἡμῶν γονὰς ἡλευθέρωσας, παρθενικὴν ἡγίασας μήτραν τῷ τόκῳ σου.¹⁸ πᾶσα ἡ κτίσις ὕμνησεν σέ¹⁹ ἐπιφανέντα. Σὺ γάρ, ὁ θεὸς ἡμῶν, ἐπὶ τῆς γῆς ὤφθης καὶ τοῖς ἀνθρώποις συνανεστράφης.²⁰ σὺ καὶ²¹ ἰορδάνεια ρεῖθρα ἡγίασας, οὐρανόθεν καταπέμψας τὸ ἅγιόν²² σου πνεῦμα, καὶ τὰς κεφαλὰς τῶν ἐκεῖσε ἐμφωλευόντων συνέτριψας δρακόντων. Αὐτὸς οὖν, φιλόανθρωπε βασιλεῦ, πάρεσο καὶ νῦν

¹ Τρεμπέλας, E2. κτίσιν καὶ.

² Τρεμπέλας, E2. συναρμόσας.

³ Τρεμπέλας, E2. τέτταρσι.

⁴ Τρεμπέλας, E2. δυνάμεις·.

⁵ Τρεμπέλας, E2. ἥλιος·.

⁶ Τρεμπέλας, E2. δοξάζει σελήνη·.

⁷ Τρεμπέλας, E2. ἄστρα·.

⁸ Τρεμπέλας, E2. φῶς·.

⁹ Τρεμπέλας, E2. φρίττουσιν ἄβυσσοι·.

¹⁰ Τρεμπέλας, E2. λειτουργοῦσιν,.

¹¹ Τρεμπέλας, E2. προσκυνοῦσι.

¹² Τρεμπέλας, E2. ἀπροσίτου δόξης.

¹³ Τρεμπέλας, E2. γὰρ θεός.

¹⁴ Τρεμπέλας, E2. γῆς,.

¹⁵ Τρεμπέλας, E2. ἀνθρώπου.

¹⁶ Τρεμπέλας, E2. ἀνθρώπων·.

¹⁷ Τρεμπέλας, E2. εὐεργεσίαν·.

¹⁸ Τρεμπέλας, E2. τόκῳ σου..

¹⁹ Τρεμπέλας, E2 ὕμνησέ σε...

²⁰ Τρεμπέλας, E2. συνανεστράφης..

²¹ Τρεμπέλας, E2. καὶ τὰ.

²² Τρεμπέλας, E2. πανάγιόν σου.

διὰ τῆς ἐπιφοιτήσεως τοῦ ἁγίου σου πνεύματος, καὶ ἀγιάσον τὸ ὕδωρ τοῦτο,¹ καὶ δὸς αὐτῷ τὴν χάριν τῆς ἀπολυτρώσεως, τὴν εὐλογίαν τοῦ Ἰορδάνου.² ποίησον αὐτὸ εὐλογίας³ πηγὴν, ἁγιασμοῦ δῶρον, ἁμαρτημάτων λυτήριον, νοσημάτων ἀλεξήτηριον⁴, δαίμοσιν ὀλέθριον, ταῖς ἐναντίαις δυνάμεσιν ἀπρόσιτον, ἀγγελικῆς ἰσχύος πεπληρωμένον,⁵ ἵνα πάντες οἱ ἀρυόμενοι καὶ μεταλαμβάνοντες ἐξ αὐτοῦ ἔχοιεν αὐτὸ πρὸς καθαρισμὸν ψυχῶν καὶ σωμάτων, πρὸς ἰατρειάν παθῶν, πρὸς ἁγιασμὸν οἴκων, πρὸς πᾶσαν ὠφέλειαν ἐπιτήδειον. Σὺ γὰρ εἶ ὁ θεὸς ἡμῶν ὁ δι' ὕδατος⁶ καὶ πνεύματος ἀνακαινίσας τὴν παλαιωθεῖσαν φύσιν ὑπὸ τῆς ἁμαρτίας.⁷ σὺ εἶ ὁ ἡμῶν ὁ δι' ὕδατος κατακλύσας ἐπὶ τοῦ Νῶε τὴν ἁμαρτίαν· σὺ εἶ ὁ θεὸς ἡμῶν ὁ διὰ θαλάσσης ἐλευθερώσας ἐκ τῆς δουλείας Φαραὼ διὰ Μωσέως τὸ γένος τῶν Ἑβραίων.⁸ σὺ εἶ ὁ θεὸς ἡμῶν ὁ διαρρήξας πέτραν ἐν ἐρήμῳ καὶ ἐρρύησαν ὕδατα καὶ χεῖμαρροι κατεκλύσθησαν, καὶ διψῶντα τὸν λαόν σου κορέσας.⁹ σὺ εἶ ὁ θεὸς ἡμῶν¹⁰ ὁ δι' ὕδατος καὶ πυρός¹¹ διὰ τοῦ Ἥλια ἀπαλλάξας τὸν Ἰσραὴλ ἐκ τῆς πλάνης τοῦ Βάαλ· σὺ εἶ ὁ θεὸς ἡμῶν ὁ τὰ πικρὰ καὶ ἀτεκνοῦντα ὕδατα ἐπὶ Ἑλισσαίου ἄλατι θεραπεύσας.¹² σὺ εἶ ὁ θεὸς ἡμῶν ὁ τὴν ἀδιάστατον τῆς Τριάδος συμφωνίαν ἐν τῷ Ἰορδάνῃ ὑποδείξας καὶ τὸ ὁμοούσιον τῆς πατρικῆς σου θεότητος ἡμῖν ἐν αὐτῷ φανερώσας. Αὐτὸς καὶ νῦν, δέσποτα, ἀγιάσας τὸ ὕδωρ τοῦτο τῷ πνεύματί σου τῷ ἁγίῳ,¹³ δὸς πᾶσιν τοῖς τε ἀπτομένοις τοῖς τε μεταλαμβάνουσιν τοῖς τε κεχρημένοις τὸν ἁγιασμόν, τὴν εὐλογίαν, τὴν κάθαρσιν, τὴν ὑγείαν.¹⁴ καὶ σῶσον, κύριε, τοὺς δούλους σου¹⁵ τοὺς πιστοὺς βασιλεῖς ἡμῶν¹⁶ καὶ φύλαξον αὐτοὺς ὑπὸ τὴν σκέπην σου ἐν εἰρήνῃ,¹⁷ ὑπόταξον αὐτοῖς¹⁸ πάντα ἐχθρὸν καὶ πολέμιον, χάρισαι αὐτοῖς πάντα τὰ πρὸς σωτηρίαν

¹ Τρεμπέλας, E2. ἐκ γ'.

² Τρεμπέλας, E2. Ἰορδάνου..

³ Τρεμπέλας, E2. ἀφθαρσίας.

⁴ Τρεμπέλας, E2. ἀλεξιτήριον.

⁵ Τρεμπέλας, E2. πεπληρωμένον.

⁶ Τρεμπέλας, E2. ἡμῶν, δι' ὕδατος.

⁷ Τρεμπέλας, E2. ἁμαρτίας..

⁸ Τρεμπέλας, E2. Ἑβραίων..

⁹ Τρεμπέλας, E2. κορέσας..

¹⁰ Τρεμπέλας, E2. ἡμῶν..

¹¹ Τρεμπέλας, E2. πυρός..

¹² Τρεμπέλας, E2. θεραπεύσας..

¹³ Τρεμπέλας, E2. ἐκ γ'.

¹⁴ Τρεμπέλας, E2. ὑγείαν..

¹⁵ Τρεμπέλας, E2. δούλους σου..

¹⁶ Τρεμπέλας, E2. ἐκ γ'.

¹⁷ Τρεμπέλας, E2. εἰρήνη·

¹⁸ Τρεμπέλας, E2. ὑπόταξον ὑπὸ τοὺς πόδας αὐτῶν.

αἰτήματα καὶ ζωὴν αἰώνιον·¹ ἵνα καὶ διὰ στοιχείων καὶ διὰ ἀνθρώπων καὶ διὰ ἀγγέλων καὶ διὰ ὁρωμένων καὶ διὰ ἀοράτων δοξάζεται τὸ πανάγιον ὄνομά σου σὺν τῷ πατρὶ καὶ τῷ ἁγίῳ καὶ ἀγαθῷ καὶ ζωοποιῷ σου πνεύματι νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Καὶ λέγει ὁ ἱερεὺς· Εἰρήνη πᾶσιν.

Ὁ διάκονος· Τὰς κεφαλὰς ἡμῶν τῷ κυρίῳ κλίνωμε(ν).

Ἐπεύχεται ὁ ἱερεὺς·

Κλῖνον,² κύριε, τὸ οὖς σου καὶ ἐπάκουσον ἡμῶν· ὁ ἐν Ἰορδάνῃ βαπτισθῆναι καταδεξάμενος καὶ ἀγιάσας τὰ ὕδατα, εὐλόγησον πάντας ἡμᾶς³ τοὺς διὰ τῆς κλίσεως τοῦ ἑαυτῶν ἀνχένος σημάναντάς σοι τὸ τῆς δουλείας πρόσχημα,⁴ καὶ καταξίωσον ἡμᾶς ἐμπλησθῆναι τοῦ ἁγιασμοῦ σου διὰ τῆς τοῦ ὕδατος τούτου μεταλήψεως, καὶ γενέσθω ἡμῖν, κύριε, εἰς ὑγεῖαν ψυχῆς καὶ σώματος. Ἐκφῶ(νησις)· Σὺ γὰρ εἶ ὁ ἁγιασμὸς ἡμῶν καὶ σοὶ τὴν δόξαν ἀναπ(έμπομεν).

Καὶ εὐθέως ῥαντίζει ὁ ἱερεὺς τὸν λαὸν λέγων σὺν τῷ πλήθει τὸ τροπάριον, ἥχος δ΄ "Δεῦτε, μιμησώμεθα τὰς φρονίμους παρθ(ένους)", καὶ δοξάζει καὶ λέγει καὶ ἄλλα.

Εὐχή ἄλλη εἰς τὸ ὕδωρ τῶν ἁγίων βαπτισμάτων (τῶν ἁγίων θεοφανῶν, λεγομένη ἐν τῇ φιάλῃ τοῦ μεσιαύλου τῆς ἐκκλησίας.

Ὁ θεὸς ὁ θεὸς ἡμῶν, ὁ⁵ τὸ πικρὸν ὕδωρ ἐπὶ Μωϋσέως⁶ τῷ λαῷ εἰς γλυκὺ μεταποιήσας,⁷ καὶ τὰ βλαβερά ὕδατα ἐπὶ Ἑλισσαίου ἅλατι θεραπεύσας,⁸ καὶ τὰ ἰορδάνεια ῥεῖθρα ἀγιάσας τῇ ἀχράντῳ σου ἐπιφανείᾳ, αὐτὸς καὶ νῦν, δέσποτα, ἀγίασον τὸ ὕδωρ τοῦτο,⁹ καὶ ποιήσον αὐτὸ γενέσθαι πᾶσιν¹ τοῖς ἀρνομένοις καὶ τοῖς μεταλαμβάνουσιν ἐξ΄

¹ Τρεμπέλας, E2. αἰώνιον..

² Τρεμπέλας, E2. Αυτὴν τὴν εὐχὴ ἀναφέρει καὶ στὴν Ἀκολουθία τοῦ Μικροῦ Ἀγιασμοῦ.

³ Τρεμπέλας, E2. ἡμᾶς..

⁴ Τρεμπέλας, E2. πρόσχημα καὶ.

⁵ Τρεμπέλας, E2. ὁ θεὸς, ὁ θεὸς ἡμῶν ὁ.

⁶ Τρεμπέλας, E2. **Μωσέως**...καὶ τελειώνει ἐδῶ τὴν εὐχὴ στὴν Ἀκολουθία τῶν Θεοφανείων καὶ τὴν ἀναφέρει ολόκληρὴ στὴν Ἀκολουθία τοῦ Μικροῦ Ἀγιασμοῦ.

⁷ Τρεμπέλας, E2. μεταποιήσας καὶ.

⁸ Τρεμπέλας, E2. θεραπεύσας καὶ.

⁹ Τρεμπέλας, E2. τοῦτο καὶ.

αὐτοῦ εὐλογίας πηγὴν, ἰατρείαν παθῶν, ἀγιασμὸν οἴκων, πάσης ἐπιβουλῆς ὁρατῆς τε καὶ ἀοράτου ἀλεξητήριον.² Ἐκφώ(νησις)· Ὅτι σὸν τὸ κράτος, καὶ σοῦ ἐστὶν ἡ βασιλεία καὶ ἡ δύναμις καὶ ἡ δόξα τοῦ πατρὸς.

Καὶ τοῦ διακόνου λέγοντος³ "Τὰς κεφαλὰς ἡμῶν τῷ κυρίῳ κλίνωμε(ν)", ἐπεύχεται ὁ ἱερεύς·

Κλῖνον, κύριε, τὸ οὖς σου καὶ ἐπάκουσον ἡμῶν.⁴ ὁ ἐν Ἰορδάνῃ βαπτη(σ)θῆναι καταδεξάμενος, καὶ τὰ ἐξῆς.

Εὐχὴ ἐσπερινῇ ἀντιφώνου α' τῆς πανυχίδος).

Οἱ κατὰ τὸν καιρὸν τῆς ἡμέρας τῇ θεωρίᾳ τῆς ἐν τῇ κτίσει μεγαλουργίας σου ἐντρυφήσαντες, κύριε, καὶ δι' αὐτῆς σὲ τὸν γενεσιουργὸν τῶν ἀπάντων καὶ τῶν ὑπερφυῶν θαυμάτων ποιητὴν ὑπερεκπλαγέντες καὶ δοξάσαντες, καὶ μετὰ τὴν ταύτης παρέλευσιν ἀξίως αἰνεσὶν σοὶ προσάγομεν, κατανοοῦντες τῆς μεγάλης σου σοφίας τὴν πρόνοιαν ὅτι ἔθου σκότος καὶ ἐγένετο νῦξ, ἀνθρώποις μὲν κόπων ἀνάπαυσιν φέρουσα, θηρίοις δὲ τροφῆς πορισμὸν καὶ μετὰ τοῦ προφήτου βοῶμέν σοι· Ὡς ἐμεγαλύνθη τὰ ἔργα σου, κύριε, πάντα ἐν σοφίᾳ ἐποίησας. Δεόμεθα δέ, φιλόανθρωπε δέσποτα, μὴ ἐπιδῦναι ἡμῖν ἐπὶ τῷ παροργισμῷ τῶν ἡμετέρων ἀμαρτιῶν σὲ τὸν τῆς δικαιοσύνης ἥλιον, ἀλλὰ διὰ παντὸς ἡμᾶς τῷ φωτισμῷ τῆς σῆς καταλάμπεσθαι χάριτος, ἵνα ἐν ἡμέρᾳ καὶ νυκτὶ δοξάζωμέν σου τὴν ἀκατάληπτον μεγαλειότητα. Ἐκφώ(νησις)· Ὅτι πρέπει σοὶ πᾶσα δόξ(α).

Εὐχὴ ἀντιφώνου β'.

Σὲ τὸ αἰδίδιον καὶ ἀνέσπερον φῶς, ὁ θεὸς ἡμῶν, παρ' ᾧ οὐκ ἔστιν παραλλαγή ἢ τροπῆς ἀποσκίασμα, ἐν τῷ παρόντι καιρῷ τῆς νυκτὸς ἀνυμνοῦντες δεόμεθα συγγρηγορεῖν τοῖς σωματικοῖς ὀφθαλμοῖς, καὶ τοὺς τῆς διανοίας ἡμῶν λογισμοὺς ἐν τῇ θεωρίᾳ τῆς δόξης σου καταξίωσον, καὶ μὴ τινα νυσταγμὸν ψυχῆς ὑπομείναντας στερηθῆναι τῆς πνευματικῆς φωνῆς τῆς ἐν σοὶ ἀγαλλιάσεως καὶ ἐξομολογήσεως, ἀλλ' ἐν ψαλμοῖς καὶ ὕμνοις καὶ ᾠδαῖς πνευματικαῖς ᾄδοντες ἐν ταῖς καρδίαις ἡμῶν καὶ ἐν τῷ στόματι ἡμῶν σοὶ τῷ θεῷ τῆς παρὰ σοῦ σωτηρίας τυχεῖν ἡμᾶς, ὅπως καὶ τοῦ ἤχου τῶν ἐορταζόντων ἐν οὐρανοῖς ἀπολαύειν

¹ Τρεμπέλας, Ε2. πᾶσι.

² Τρεμπέλας, Ε2. ἀλεξητήριον.

³ Τρεμπέλας, Ε2. Λανθασμένα αναφέρει ὅτι ἀκολουθεῖ το *Εἰρήνῃ* πᾶσι.

⁴ Τρεμπέλας, Ε2. ἡμῶν.

αἰωνίως ἀξιοθῶμεν. *Ἐκφώ(νησις)*· Ὅτι ἡγίασται καὶ δεδόξασται τὸ πάντιμον καὶ μεγαλοπρεπές).

Εὐχή ἀντιφώνου γ'.

Ὁ τὴν ἄϋπνον καὶ ἀκατάπαυστον δοξολογίαν ὑπὸ τῶν ἐν οὐρανοῖς ἀσωμάτων καὶ νοερῶν δυνάμεων δεχόμενος θεός, αἶς οὐχ ὑπάρχει φῶς ὑλικόν, ἀλλὰ τῆς σῆς ἀπροσίτου δόξης ἡ αἰδῖος ἔλλαμψις τὸ ἀδιάστατον αὐταῖς τῆς ἁγιαστικῆς σου λατρείας χαρίζεται, ἐπίβλεψον ἐπὶ τὴν ἡμετέραν ταπείνωση, καὶ πρόσδεξαι τὴν ἐν συμμέτρῳ τῆς ἀνθρωπίνης ἀσθενείας μιμήσει τῶν ὑπερουρανίων νοῶν προσαγομένην σοι παρ' ἡμῶν νυκτερινὴν ὕμνωδιαν, μὴ πρὸς τὸ ἀνάξιον ἀφορῶν τῆς ἡμετέρας ζωῆς, ἀλλὰ πρὸς τὸ ἄμετρον τῆς σῆς ἀγαθότητος, δι' ἧς καὶ παρήγαγες ἡμᾶς ἐκ μὴ ὄντων καὶ πρὸς τὸ εἶναι συντηρεῖς, καὶ τῆς σῆς αἰνέσεως τὴν εὐωδίαν διὰ τῶν ἁγίων σου γραφῶν ἐνέπνευσας ἡμῖν, ἐν ᾗ σὲ τὸν μόνον ἅγιον, ἄρρητόν τε καὶ ἀκατάληπτον τῶν ἀπάντων ποιητὴν καὶ δεσπότην προσκυνοῦντες δοξάζομεν, αἰτούμενοι τὴν ἐκ σκότους τῆς ἁμαρτίας ἀπολύτρωσιν καὶ τὴν ἐν τῷ φωτὶ τοῦ προσώπου σου ἀτελεύτητον μακαριότητα. *Ἐκφώ(νησις)*· Ὅτι σὸν τὸ κράτος καὶ σοῦ ἐστὶν ἡ βασιλεία καί.

Εὐχή τῆς ἀπολύσεως, δ'.

Δέσποτα παντοκράτωρ, ἀκατάληπτε, ἡ ἀρχίφωτος καὶ ἀπερινόητος οὐσία, ὁ τῆς μονογενοῦς καὶ ἐνυποστάτου σου σοφίας πατήρ, ὁ τοῦ ζωοποιοῦ σου καὶ παντοδυνάμου πνεύματος προβολεύς, ὁ διὰ σπλάγχνα ἐλέους καὶ ἄφατον ἀγαθότητα μὴ παριδὼν τὴν ἀνθρώπων φύσιν τῷ σκότει τῆς ἁμαρτίας συνεχομένην, ἀλλὰ τὰ θεῖα φῶτα τῶν ἱερῶν σου διδαγμάτων διὰ νόμου καὶ προφητῶν ἀναλάμπας ἡμῖν, ὕστερον δὲ ἡμῖν αὐτὸν τὸν ἀληθινὸν καὶ ἄδυτον τῆς δικαιοσύνης ἥλιον, τὸν μονογενὴν σου υἱὸν εὐδοκήσας διὰ σαρκὸς ἀνατεῖλαι καὶ πρὸς τὴν λάμπιν τοῦ σοῦ φωτισμοῦ ὁδηγήσαι· γεννηθῆτω τὰ ὧτά σου προσέχοντα εἰς τὴν φωνὴν τῆς δεήσεως ἡμῶν, καὶ δώρησαι ἡμῖν ἐν ἀγρύπνῳ καὶ νηφούσῃ ψυχῇ πᾶσαν τὴν τοῦ παρόντος «βίου» νύκταν ἡμᾶς διελθεῖν, ἐκδεχομένους τῆς ἡμέρας τοῦ Χριστοῦ σου καὶ θεοῦ ἡμῶν τοῦ κριτοῦ τῶν ἀπάντων τὴν παρουσίαν, ἵνα μὴ ἀναπεπτωκότες καὶ ὑπνώσαντες, ἀλλὰ γρηγοροῦντες καὶ διεγερμένοι ἐν τῇ ἐργασίᾳ τῶν ἐντολῶν αὐτοῦ εὐρεθῶμεν καὶ εἰς τὴν χαρὰν αὐτοῦ τοῦ κυρίου εἰσέλθωμεν, ἔνθα ἀπέδρα ὁδύνη, λύπη καὶ στεναγμός, ἔνθα εὐφραινομένων πάντων ἡ κατοικία ἐν σοί. *Ἐκφώ(νησις)*· Ὅτι ἀγαθὸς καὶ φιλόανθρωπος θεὸς ὑπάρχεις καὶ σοί.

Καὶ τοῦ διακόνου λέγοντος "Τὰς κεφαλὰς ἡμῶν", ἐπεύχεται ὁ ἱερεὺς·

Κύριε ὁ θεὸς ἡμῶν, κλῖνον τὰς καρδίας ἡμῶν εἰς ὑπακοὴν τῶν θείων σου προσταγμάτων καὶ ἀπόστρεψον τοὺς ὀφθαλμοὺς τῆς διανοίας ἡμῶν τοῦ μὴ προσκεῖσθαι τῇ κοσμικῇ ματαιότητι, ἀλλ' ἐνατε{νιζε}νίζειν τῷ κάλλει τῆς δόξης σου διὰ παντὸς καταξίωσον. *Ἐκφώ(νησις)*· Ὅτι σὺ εἰ ὁ θεὸς ἡμῶν, θεὸς τοῦ ἐλεεῖν καὶ σφῆζειν, καὶ σοὶ τὴν δόξαν ἀναπέμπομεν τῷ πατρὶ καὶ τῷ υἱῷ καὶ τῷ ἁγίῳ πνεύματι νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΤΑΞΙΣ ΚΑΙ ΑΚΟΛΟΥΘΙΑ ΤΩΝ ΕΓΚΑΙΝΙΩΝ

Τάξις γινομένη ἐπὶ καθιερώσεως ἁγίου ναοῦ καὶ τῆς ἐν αὐτῷ ἁγίας τραπέζης.

Πρὸ μιᾶς ἡμέρας τῶν ἐγκαινίων, πρὸ τοῦ παραγενέσθαι τὸν {τὸν} πατριάρχην ἐν τῷ μέλλοντι ἐγκαινίζεσθαι ναῷ, προπέμπεται ὁ ἐπὶ τῶν χειροτονιῶν, καὶ παρασκευάζει τοὺς μαρμαραρίους στῆσαι τὴν τράπεζαν καὶ πληρύνων αὐτῶν τὸ ἔργον καὶ ἀναχωρούντων, εἰσέρχεται ὁ πατριάρχης ἐν τῷ ναῷ.

Καὶ πάντων τῶν λαϊκῶν ἐξερχομένων, καὶ μηδενὸς ἔσω μένοντος σὺν αὐτῷ πλὴν κληρικῶν μόνων, καὶ πανταχόθεν ἀσφαλισμένης τῆς ἐκκλησίας, ποιεῖ εἰς τῶν διακόνων εὐχὴν.

Καὶ λέγοντος· Ἐν εἰρήνῃ τοῦ κυρίου δεηθῶμεν, κλίνει γόνυ ὁ πατριάρχης παρὰ τὰς θύρας τοῦ ἱερατείου διὰ τὸ μήπω τὴν ἐν αὐτῷ ἀποτεθεῖσαν τράπεζαν ἁγιασθῆναι.

Καὶ ὅτε ἀναστῇ ὁ πατριάρχης, ὁ μὲν διάκονος λέγει·

Ἀντιλαβοῦ, σῶσον, ἐλέησον, ἀνάστησον καὶ διαφύλαξον ἡμᾶς, ὁ θεός, τῇ σῇ χάριτι.

Ὑπὲρ τῆς ἁνωθεν εἰρήνης καὶ τῆς σωτηρίας τῶν ψυχῶν ἡμῶν, τοῦ κυρίου δεηθῶμεν.

Ὑπὲρ τῆς εἰρήνης τοῦ σύμπαντος κόσμου, εὐσταθείας τῶν ἁγίων τοῦ θεοῦ ἐκκλησιῶν, καὶ τῆς τῶν πάντων ἐνώσεως, τοῦ κυρίου δεηθῶμεν.

Ὑπὲρ τοῦ ἀρχιεπισκόπου ἡμῶν τοῦδε καὶ τῶν ἔργων τῶν χειρῶν αὐτοῦ, καὶ τῶν συμπαρόντων αὐτῷ ἱερέων, τῆς ἐν Χριστῷ διακονίας, παντός τοῦ κλήρου καὶ τοῦ λαοῦ, τοῦ κυρίου δεηθῶμεν.

Ὑπὲρ τοῦ ἁγιασθῆναι τὸν οἶκον τοῦτον «καὶ» τὸ ἐν αὐτῷ θυσιαστήριον τῇ ἐπιφοιτήσει καὶ δυνάμει καὶ ἐνεργείᾳ τοῦ ἁγίου πνεύματος, δεηθῶμεν.

Ἵπὲρ τῶν εὐσεβεστάτων ἡμῶν βασιλέων, παντὸς τοῦ παλατίου καὶ τοῦ στρατοπέδου αὐτῶν, τοῦ κυρίου δεηθῶμεν.

Ἵπὲρ τοῦ συμπολεμῆσαι αὐτοῖς κύριον τὸν θεὸν ἡμῶν, καὶ ὑποτάξαι {ὑποτάξαι} αὐτοῖς πάντα ἐχθρὸν καὶ πολέμιον, τοῦ κυρίου δεηθῶμεν.

Ἵπὲρ τῆς πόλεως ταύτης καὶ πάσης πόλεως καὶ χώρας, καὶ τῶν ἐν πίστει Χριστοῦ οἰκούντων ἐν αὐταῖς, τοῦ κυρίου δεηθῶμεν.

Ἵπὲρ εὐκρασίας ἀέρων, εὐφορίας τῶν καρπῶν τῆς γῆς καὶ καιρῶν εἰρηνικῶν, τοῦ κυρίου δεηθῶμεν.

Ἵπὲρ πλεόντων καὶ ὁδοιπορούντων, νοσούντων, καμνόντων, αἰχμαλώτων, καὶ τῆς σωτηρίας αὐτῶν, τοῦ κυρίου.

Ἵπὲρ τοῦ ῥυσθῆναι ἡμᾶς ἀπὸ πάσης θλίψεως, ὀργῆς, κινδύνων καὶ ἀνάγκης, τοῦ κυρίου δεηθῶμεν.

Καὶ ὑπὲρ πάντων τῶν χρηζόντων τῆς παρὰ τοῦ κυρίου βοηθείας καὶ ἀντιλήψεως, τοῦ κυρίου δεηθῶμεν.

Τῆς παναγίας, ἀχράντου, ὑπερενδόξου, εὐλογημένης δεσποίνης ἡμῶν θεοτόκου καὶ ἀειπαρθένου Μαρίας καὶ τῶν ἁγίων καὶ πανευφύμων ἀποστόλων, τοῦ ἁγίου τοῦδε οὗ ἐστιν ὁ ἐγκαινιζόμενος ναός.

Ὁ δὲ πατριάρχης ἐν τε τῷ γονυκλῖναι ἐν <τε> τῷ ἐστάναι αὐτὸν καὶ γίνεσθαι τὴν τοῦ διακόνου εὐχήν, ἐπεύχεται λέγων ταῦτα·

Ὁ θεὸς ὁ ἄναρχος καὶ αἰδιος, ὁ ἐκ μὴ ὄντων εἰς τὸ εἶναι τὰ πάντα παραγαγών,¹ ὁ φῶς οἰκῶν ἀπρόσιτον καὶ θρόνον ἔχων τὸν οὐρανόν, τὴν δὲ γῆν ὑποπόδιον,² ὁ τῷ Μωσῇ³ πρόσταγμα δοὺς καὶ ὑπογραμμόν, τῷ δὲ Βεσελεὴλ πνεῦμα σοφίας ἐνθείς, καὶ ἱκανώσας

¹ Τρεμπέλας, E2 παραγαγών·...

² Τρεμπέλας, E2 ὑποπόδιον·...

³ Τρεμπέλας, E2 Μωϋσῇ...

αὐτοὺς πρὸς ἀπαρτισμὸν τῆς τοῦ μαρτυρίου σκηνῆς, ἐν ᾗ <λατρείας> δικαιώματα ἦν¹ τῆς ἀληθείας εἰκόνες καὶ προχαράγματα· ὁ τῷ Σολομῶντι πλάτος καὶ χύμα² καρδίας δωρησάμενος,³ καὶ δι' αὐτοῦ τὸν πάλαι ναὸν ἀναστήσας, τοῖς ἁγίοις δέ καὶ πανευφήμοις⁴ ἀποστόλοις τὴν ἐν πνεύματι λατρείαν καὶ τῆς σκηνῆς τῆς ἀληθινῆς ἐγκαινίσας τὴν χάριν,⁵ καὶ δι' αὐτῶν τὰς ἀγίας σου ἐκκλησίας καὶ τὰ θυσιαστήριά σου, κύριε τῶν δυνάμεων, ἐν πάσῃ⁶ καταφυτεύσας τῇ γῇ εἰς τὸ προσάγεσθαί σοι τὰς νοερὰς⁷ καὶ ἀναιμάκτους θυσίας,⁸ ὁ καὶ τοῦτον νῦν τὸν⁹ ναὸν εὐδοκήσας ὀνόματι¹⁰ οἰκοδομηθῆναι τοῦ ἁγίου τοῦδε, πρὸς δόξαν δέ σὴν¹¹ καὶ τοῦ μονογενοῦς σου υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου σου πνεύματος·¹² αὐτός, ἀθάνατε καὶ μεγαλόδωρε¹³ βασιλεῦ, μνήσθητι τῶν οἰκτιρμῶν σου καὶ τὰ ἐλέη σου, ὅτι ἀπὸ τοῦ αἰῶνος εἰσιν,¹⁴ καὶ μὴ βδελύξῃ¹⁵ ἡμᾶς πλήθει μεμολυσμένους ἁμαρτιῶν, μηδὲ βεβηλώσης τὴν διαθήκην σου διὰ τὴν ἡμετέραν ἀκαθαρσίαν,¹⁶ ἀλλὰ πάριδε καὶ νῦν τὰ παραπτώματα ἡμῶν,¹⁷ καὶ ἐνίσχυσον ἡμᾶς,¹⁸ καὶ ἰκάνωσον, τῇ χάριτι καὶ ἐπιφοιτήσει τοῦ ἁγίου¹⁹ καὶ ζωοποιοῦ σου πνεύματος,²⁰ ἐκτελέσαι ἀκατακρίτως τὸν ἐγκαινισμὸν τοῦ ναοῦ τούτου,²¹ καὶ τοῦ ἐν αὐτῷ θυσιαστηρίου ποιήσασθαι τὴν καθιέρωσιν,²² ἵνα καὶ ἐν τούτῳ εὐλογῶμέν²³ σε ψαλμοῖς καὶ ὕμνοις καὶ μυστικαῖς λειτουργίαις,²⁴ καὶ τὴν σὴν εὐσπλαγχνίαν διὰ παντὸς μεγαλύνωμεν. Ναί, δέσποτα κύριε²⁵ ὁ θεός, ὁ σωτὴρ ἡμῶν, ἡ

¹ Τρεμπέλας, E2. ἦν,...

² Τρεμπέλας, E2. χῦμα...

³ Τρεμπέλας, E2. δωρησάμενος καὶ...

⁴ Τρεμπέλας, E2. πανευφήμοις σου...

⁵ Τρεμπέλας, E2. χάριν καὶ...

⁶ Τρεμπέλας, E2. ἐν πάσῃ τῇ γῇ καταφυτεύσας...

⁷ Τρεμπέλας, E2. ἱερὰς...

⁸ Τρεμπέλας, E2. θυσίας...

⁹ Τρεμπέλας, E2. ὁ καὶ τοῦτον...

¹⁰ Τρεμπέλας, E2. ἐπ' ὀνόματι...

¹¹ Τρεμπέλας, E2. δόξαν σὴν...

¹² Τρεμπέλας, E2. ἁγίου πνεύματος.

¹³ Τρεμπέλας, E2. ἀθάνατε, μεγαλόδωρε...

¹⁴ Τρεμπέλας, E2. εἰσι...

¹⁵ Τρεμπέλας, E2. βδελύξης...

¹⁶ Τρεμπέλας, E2. καὶ μὴ βεβηλώσης τὴν διαθήκην σου διὰ τὴν ἡμετέραν ἀκαθαρσίαν...

¹⁷ Τρεμπέλας, E2. ἡμῶν καὶ...

¹⁸ Τρεμπέλας, E2. ἡμᾶς καὶ...

¹⁹ Τρεμπέλας, E2. ἁγίου σου...

²⁰ Τρεμπέλας, E2. ζωοποιοῦ πνεύματος...

²¹ Τρεμπέλας, E2. τούτου καὶ...

²² Τρεμπέλας, E2. καθιέρωσιν...

²³ Τρεμπέλας, E2. εὐλογοῦντές σε...

²⁴ Τρεμπέλας, E2. λειτουργίαις τὴν...

²⁵ Τρεμπέλας, E2. κύριε,...

ἐλπὶς πάντων τῶν περάτων τῆς γῆς, ἐπάκουσον ἡμῶν τῶν ἀμαρτωλῶν δεομένων σου, καὶ κατάπεμψον τὸ πανάγιόν σου¹ καὶ² προσκυνητὸν καὶ παντοδύναμον πνεῦμα, καὶ ἀγίασον τὸν οἶκον τοῦτον.³ πλήρωσον αὐτὸν φωτὸς ἀϊδίου,⁴ αἰρέτισαι⁵ αὐτὸν εἰς κατοικίαν σὴν,⁶ ποιήσον αὐτὸν⁷ τόπον σκηνώματος δόξης σου, κατακόσμησον αὐτὸν τοῖς θείοις σου καὶ ὑπερκοσμίαις χαρίσμασιν.⁸ κατάστησον αὐτὸν λιμένα χειμαζομένων, ἰατρεῖον παθῶν, καταφύγιον⁹ ἀσθενῶν, δαιμόνων φυγαδευ{τε}τήριον, ἐν τῷ εἶναι¹⁰ ὀφθαλμούς σου ἀνεωγμένους ἐπ' αὐτὸν ἡμέρας καὶ νυκτός, καὶ τὰ ὦτά σου προσέχοντα εἰς τὴν δέησιν τῶν ἐν φόβῳ σου καὶ εὐλαβείᾳ ἐν αὐτῷ εἰσιόντων καὶ ἐπικαλουμένων τὸ πάντιμον καὶ προσκυνητὸν ὄνομά σου· ὅσα ἂν αἰτήσωνταί σε, καὶ σὺ εἰσακούσῃ¹¹ ἐν τῷ οὐρανῷ ἄνω, καὶ ποιήσεις¹² «καὶ» ἴλεως ἔσῃ.¹³ Φύλαξον αὐτὸν ἕως τῆς συντελείας τοῦ αἰῶνος ἀσάλευτον, καὶ τὸ ἐν αὐτῷ θυσιαστήριον ἅγιον ἀγίῳ(ν) ἀνάδειξον τῇ δυνάμει καὶ ἐνεργείᾳ τοῦ παναγίου¹⁴ σου πνεύματος.¹⁵ δόξασον αὐτὸν ὑπὲρ τὸ κατὰ νόμον ἰλαστήριον, ὥστε τὰς ἐν αὐτῷ τελουμένας ἱερουργίας εἰς τὸ ἅγιον καὶ ὑπερουράνιον καὶ νοερὸν σου θυσιαστήριον καταντᾶν, καὶ τὴν χάριν ἡμῖν τῆς σῆς ἀχρᾶντου κατακομίζειν ἐπισκιάσεως,¹⁶ θαρροῦμεν γὰρ οὐκ εἰς τὴν τῶν ἡμετέρων ἀναξίων χειρῶν ὑπουργίαν, ἀλλ' εἰς τὴν σὴν ἄφατον ἀγαθότητα. Ἐκφῶ(νησις)· Ὅτι ἅγιος εἶ, ὁ θεὸς ἡμῶν, καὶ ἐν ἀγίοις ἐπαναπαύῃ, καὶ πρέπει σοὶ ἡ δόξα τῷ πατρὶ καὶ τῷ υἱῷ καὶ τῷ ἀγίῳ πνεύματι νῦν.

Καὶ μετὰ τὸ "Ἀμήν", ἐπιδίδονται τῷ πατριάρχῃ νίτρα¹⁷ λευκὰ καὶ ταῦτα ρίπτει εἰς τὴν ἁγίαν τράπεζαν σταυροειδῶς, καὶ φέρεται σίτλα τοῦ ἁγίου βαπτίσματος πεπληρωμένη ὕδατος χλιαροῦ, καὶ ἐπικλινῶν αὐτῇ¹ τὴν κεφαλὴν ὁ πατριάρχης ἐπεύχεται οὕτως·

¹ Τρεμπέλας, E2. πνεῦμα.

² Τρεμπέλας, E2. τὸ.

³ Τρεμπέλας, E2. τοῦτον..

⁴ Τρεμπέλας, E2. ἀϊδίου..

⁵ Τρεμπέλας, E2. αἰρέτησον.

⁶ Τρεμπέλας, E2. σὴν.

⁷ Τρεμπέλας, E2. σκηνώμα δόξης σου..

⁸ Τρεμπέλας, E2. χαρίσμασι..

⁹ Τρεμπέλας, E2. καταφυγὴν.

¹⁰ Τρεμπέλας, E2. τοὺς.

¹¹ Τρεμπέλας, E2. ἀκούσεις.

¹² Τρεμπέλας, E2. ἔλεος.

¹³ Τρεμπέλας, E2. αὐτοῖς.

¹⁴ Τρεμπέλας, E2. ἁγίου.

¹⁵ Τρεμπέλας, E2. πνεύματος..

¹⁶ Τρεμπέλας, E2. καὶ τὴν χάριν ἡμῖν κομίζειν τῆς σῆς ἀχρᾶντου ἐπισκιάσεως.

¹⁷ Τρεμπέλας, E2. νιπτρά.

Κύριε ὁ θεὸς ἡμῶν, ὁ ἀγιάσας τὰ ρεῖθρα τοῦ Ἰορδάνου διὰ τῆς σωτηριώδους σου ἐπιφανείας, αὐτὸς καὶ νῦν κατάπεμψον τὴν χάριν τοῦ ἁγίου² σου πνεύματος,³ καὶ εὐλόγησον τὸ ὕδωρ τοῦτο πρὸς ἁγιασμὸν καὶ τελείωσιν τοῦ θυσιαστηρίου σου τούτου.⁴ Ἐκφώ(νησις)· Ὅτι εὐλογητὸς⁵ ὑπάρχεις εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Καὶ μετὰ τοῦτο ἐπιχέει τρίτον τὴν τραπέζην ἐκ τοῦ χλιαροῦ λέγων· Εἰς <τὸ> ὄνομα τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος.

Καὶ μετὰ τῶν ἐπιθέντων νίτρων⁶ ἀποσμήχει τὴν τράπεζαν καὶ τοὺς κίονας αὐτῆς ταῖς χερσίν, εἶτα μετὰ σπόγγου καινοῦ καθαροῦ ἐκ τοῦ ὑπολοίπου χλιαροῦ ἐκμάσσει αὐτήν.

Ἐν δὲ τῷ ταῦτα γίνεσθαι, λέγει τὸν πρῶτον ψαλμὸν ἅπαζ ἢ καὶ πολλάκις, πάντων αὐτῶν συμμαλλόντων μέχρις οὗ τελείως αὐτὴν ἀποσμήξει καὶ ἀποπλύνῃ, καὶ τότε δοξάζει καὶ ἐπεύχεται λέγων Δόξα τῷ θεῷ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Καὶ μετὰ τοῦτο λαμβάνει καννὴν⁷ καλάθου καὶ ἐπιχέει αὐτῷ τρίτον σταυροειδῶς λέγων· Ραντιεῖς με ὑσώπῳ, καὶ καθαρισθήσομαι, πλυνεῖς με καὶ ὑπὲρ χιόνα λευκανθήσομαι ἀκουτιεῖς με ἀγαλλίασιν καὶ εὐφροσύνην, ἀγαλλιάσονται ὅστέα τεταπεινωμένα.

Καὶ τοῦτο γ' λέγει καὶ εἶθ' οὕτως συνάπτει καὶ τὰ λοιπὰ τοῦ αὐτοῦ ψαλμοῦ μέχρι τοῦ τέλους, καὶ οὕτως δοξάζει καὶ ἐπεύχεται· Εὐλογητὸς ὁ θεὸς εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων.

Καὶ μετὰ τοῦτο λαμβάνει σάβανον καινουργὴν καὶ ἐπιτίθησιν ἐπάνω τῆς τραπέζης καὶ μετ' αὐτοῦ ἀποσπογγίζει αὐτὴν λέγων τὸν ρλα' ψαλμὸν ἅπαζ ἢ καὶ β' μέχρις οὗ τελείως ἀποσπογγίση, καὶ οὕτως δοξάζει καὶ ἐπιλέγει πάλιν· Δόξα Χριστῷ τῷ θεῷ ἡμῶν εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων.

¹ Τρεμπέλας, E2. καὶ ἐπικλίνων αὐτῷ τὴν.

² Τρεμπέλας, E2. **παναγίου.**

³ Τρεμπέλας, E2. πνεύματος καὶ.

⁴ Τρεμπέλας, E2. τοῦ ἁγίου σου θυσιαστηρίου.

⁵ Τρεμπέλας, E2. **εἶ** εἰς.

⁶ Τρεμπέλας, E2. **ἀποθέντων νιπτρῶν.**

⁷ Τρεμπέλας, E2. **κάννην.**

Καὶ λαμβάνει τὸ ἀγγεῖον τοῦ μύρου, καὶ λέγοντος τοῦ διακόνου· Πρόσχωμεν, ἐπιχέει ἐξ αὐτοῦ ἐν τῇ τραπέζῃ γ' σταυροειδῶς, ποιῶν γ' σταυρούς, ἓνα μέσον καὶ δύο ἑκατέρωθεν, λέγων γ' τὸ "Ἀλληλούια", ὡς ἐπὶ τοῦ ἁγίου βαπτίσματ(ος),¹ καὶ ἀποδίδους τὸ ἀγγεῖον τοῦ μύρου,² ἐκ τῶν γενομένων γ' σταυρῶν ἐν τῇ ἁγία τραπέζῃ ἀλείφει ὅλην αὐτὴν τῇ χειρὶ ἐπάνω πᾶσαν, ποιεῖ δὲ σταυροὺς καὶ εἰς τοὺς κίονας τῆς αὐτῆς τραπέζης, λέγων τὸ(ν) ρλβ' ψαλμὸν ὅλον, καὶ δοξάζει ἐπιλέγων· Δόξα σοι, ἁγία Τριάς, ὁ θεὸς ἡμῶν, εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων.

Καὶ μετὰ τοῦτο νιπτόμενος τὰς χεῖρας, λαμβάνει τὸ ἄπλωμα καὶ περιβάλλει τῇ ἁγία τραπέζῃ, λέγων τὸν β' ψαλμὸν ἅπαξ ἢ καὶ πολλάκις ἕως οὗ τελείως αὐτὴν ἐνδύσῃ, καὶ οὕτως δοξάζει.

Καὶ μετὰ τὸ "Ἀμήν", ἐπιδίδοται τῷ ἀρχιεπισκόπῳ θυμιατήριον, καὶ θυμῖ τὴν ἁγίαν τράπεζαν καὶ τὸ ἱερατεῖον καὶ ὅλον τὸν ναόν, λέγων τὸν κε' ψαλμὸν ἅπαξ ἢ καὶ πολλάκις μέχρις οὗ ἀποθυμιάσῃ.³

Ἐν δὲ τῷ θυμῷ τὸν πατριάρχην, εἷς τῶν συμπαρόντων αὐτῷ ἐπισκόπων, βαστάζων τὸ ἀγγεῖον τοῦ μύρου, ἀκολουθεῖ ὀπισθεν αὐτοῦ, καὶ ποιεῖ σταυροὺς ἐκ τοῦ μύρου εἰς ἕκαστον κίονα καὶ πισσὸν⁴ τοῦ αὐτοῦ ναοῦ.

Εἶτα μετὰ τὸ πληρῶσαι, ὡς εἴρηται, τὴν θυμίασιν καὶ τὸν τοιοῦτον ψαλμὸν, καὶ δοξάσαι, ποιοῦντος διακόνου εὐχὴν συναπτὴν συνήθως.

Καὶ μετὰ τὸ "Ἀντιλαβοῦ" λέγοντος "Τῆς παναγίας, ἀχράντου δεσποίνης ἡμῶν θεοτόκου καὶ τοῦ ἁγίου τοῦδε - οὗ ἐστὶν ὁ ἐγκαινιζόμενος ναός -, κλινόμενος ὁ πατριάρχης πλησίον τῆς ἁγίας τραπέζης, οὐ μέντοι γονυκλιτῶν, ἐπέύχεται ταῦτα·

Κύριε⁵ τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς,⁶ ὁ τὴν ἁγίαν σου ἐκκλησίαν ἀρρήτῳ σοφίᾳ θεμελιώσας,¹ καὶ ἀντίτυπον τῆς ἀγγελικῆς ἐν οὐρανῷ λειτουργίας τὴν τῆς ἱερωσύνης τάξιν

¹ Τρεμπέλας, E2. ὡς καὶ ἐπὶ τοῦ βαπτίσματος...

² Τρεμπέλας, E2. τὸ ἀγγεῖον, ἐκ...

³ Τρεμπέλας, E2. θυμιάσῃ...

⁴ Τρεμπέλας, E2. πισσὸν...

⁵ Τρεμπέλας, E2. ὁ θεὸς ἡμῶν...

⁶ Τρεμπέλας, E2. ποιητῆς...

ἐπὶ τῆς γῆς συστησάμενος· σύ,² δέσποτα μεγαλόδωρε, πρόσδεξαι καὶ νῦν δεομένους ἡμᾶς, οὐκ ἀξίους³ ὄντας περὶ τηλικούτων αἰτεῖν, ἀλλ' ἵνα τὸ ὑπερβάλλον δειχθῇ τῆς σῆς ἀγαθότητος· οὐ γὰρ ἐπαύσω τὸ ἀνθρώπινον γένος πολυτρόπως εὐεργετῶν,⁴ κεφάλαιον δὲ ἡμῖν τῶν εὐεργεσιῶν ἐδωρήσω⁵ τὴν ἐν σαρκὶ τοῦ μονογενοῦς σου υἱοῦ παρουσίαν,⁶ ὃς⁷ ἐπὶ γῆς ὀφθεῖς⁸ καὶ λάμπας τοῖς ἐν σκότει φῶς σωτηρίας, ἀνήνεγκεν ἑαυτὸν ὑπὲρ ἡμῶν θυσίαν καὶ γέγονεν τοῦ κόσμου παντὸς ἱλαστήριον, κοινωνοὺς ἡμᾶς τῆς ἰδίας ἀναστάσεως ποιησάμενος,⁹ καὶ ἀναληφθεὶς εἰς τοὺς οὐρανούς,¹⁰ ἐνέδυσεν¹¹ τοὺς ἑαυτοῦ μαθητὰς καὶ ἀποστόλους, καθὼς ἐπηγγείλατο, δύναμιν ἐξ ὕψους, ἣτις ἐστὶν¹² πνεῦμα τὸ ἅγιον, τὸ προσκυνητὸν καὶ παντοδύναμον, τὸ ἐκ σοῦ τοῦ θεοῦ καὶ πατρὸς ἐκπορευόμενον,¹³ δι' οὗ γενόμενοι δυνατοὶ ἐν ἔργῳ καὶ λόγῳ, βάπτισμα παρέδωκαν υἱοθεσίας, ἐκκλησίαν ἀνέστησαν, ἵδρυσαν θυσιαστήρια¹⁴ ἱερωσύνης,¹⁵ ἔθεντο κανόνas καὶ νόμους,¹⁶ ὧν ἡμεῖς οἱ ἁμαρτωλοὶ κατέχοντες τὴν παράδοσιν,¹⁷ προσπίπτομέν σοι τῷ αἰωνίῳ θεῷ, καὶ δεόμεθα,¹⁸ εὐσπλαγχνε,¹⁹ τὸν πρὸς σὴν ὑμνωδίαν οἰκοδομηθέντα τοῦτον ναὸν τῆς θείας σου πλήρωσον δόξης καὶ τὸ²⁰ ἐν αὐτῷ παγὲν θυσιαστήριον ἅγιον ἁγίων ἀνάδειξον,²¹ ὥστε ἡμᾶς²² παρεστῶτας αὐτῷ²³ ὡς τῷ φρικτῷ τῆς βασιλείας σου θρόνῳ, ἀκατακρίτως λατρεύειν σοι, δεήσεις ὑπὲρ ἡμῶν καὶ τοῦ λαοῦ σου παντὸς²⁴ ἀναπέμποντας, καὶ τὴν ἀναίμακτον θυσίαν τῇ σῇ προσφέροντας ἀγαθότητι, εἰς ἐκουσίων καὶ ἀκουσίων

¹ Τρεμπέλας, E2. θεμελιώσας καὶ...

² Τρεμπέλας, E2. σὺ δέσποτα...

³ Τρεμπέλας, E2. οὐχ ὡς ἀξίους...

⁴ Τρεμπέλας, E2. εὐεργετῶν...

⁵ Τρεμπέλας, E2. κεφάλαιον δὲ ἐδωρήσω τῶν σῶν εὐεργεσιῶν...

⁶ Τρεμπέλας, E2. παρουσίαν...

⁷ Τρεμπέλας, E2. ὃς,...

⁸ Τρεμπέλας, E2. ὀφθεῖς,...

⁹ Τρεμπέλας, E2. ποιησάμενος...

¹⁰ Τρεμπέλας, E2. εἰς οὐρανούς...

¹¹ Τρεμπέλας, E2. ἐνέδυσε...

¹² Τρεμπέλας, E2. ἐστὶ...

¹³ Τρεμπέλας, E2. ἐκπορευόμενον...

¹⁴ Τρεμπέλας, E2. θυσιαστήρια,...

¹⁵ Τρεμπέλας, E2. ἱερωσύνης ἔθεντο...

¹⁶ Τρεμπέλας, E2. νόμους...

¹⁷ Τρεμπέλας, E2. παράδοσιν προσπίπτομέν σοι...

¹⁸ Τρεμπέλας, E2. δεόμεθα σου...

¹⁹ Τρεμπέλας, E2. εὐσπλαγχνε...

²⁰ Τρεμπέλας, E2. παρὸν θυσιαστήριον...

²¹ Τρεμπέλας, E2. ἀνάδειξον...

²² Τρεμπέλας, E2. ἡμᾶς,...

²³ Τρεμπέλας, E2. αὐτῷ,...

²⁴ Τρεμπέλας, E2. σου ἀναπέμποντας...

ἁμαρτημάτων συγχώρησιν, εἰς κυβέρνησιν βίου, εἰς ἀγαθῆς πολιτείας κατόρθωμα, εἰς πλήρωσιν πάσης δικαιοσύνης. Ἐκφώ(νησις)· Ὅτι ἠυλόγηται {σου} τὸ πάντιμον καὶ μεγαλοπρεπὲς ὄνομά σου.

Καὶ μετὰ τὸ " Ἀμήν", λέγει· Εἰρήνη πᾶσιν.

Καὶ τοῦ διακόνου λέγοντος· "Τὰς κεφαλὰς ἡμῶν τῷ κυρίῳ κλίνωμεν", ἐπεύχεται οὕτως·

Εὐχαριστοῦμέν σοι, κύριε ὁ θεὸς τῶν δυνάμεων, ὅτι ἦν ἐξέχεας χάριν ἐπὶ τοὺς ἁγίους σου ἀποστόλους, καὶ τοὺς ὁσίους ἡμῶν πατέρας ἡξίωσας διὰ πολλὴν φιλανθρωπίαν μέχρι ἡμῶν τῶν ἁμαρτωλῶν καὶ ἀχρείων δούλων σου ἐκτεῖναι. Διὸ δεόμεθά σου, δέσποτα πολυέλεε, πλήρωσον δόξης καὶ ἁγιασμοῦ καὶ χάριτος τὸ θυσιαστήριόν σου τοῦτο εἰς τὸ μεταποιεῖσθαι τὰς ἐν αὐτῷ προσφερομένας σοι ἀναιμάκτους θυσίας εἰς τὸ ἄχραντον σῶμα καὶ τίμιον αἷμα τοῦ μεγάλου θεοῦ καὶ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ μονογενοῦς σου υἱοῦ πρὸς σωτηρίαν παντὸς τοῦ λαοῦ σου καὶ τῆς ἡμῶν ἀναξιότητος. Ἐκφώ(νησις)· Σὺ γὰρ εἶ ὁ θεὸς ἡμῶν, θεὸς τοῦ ἐλεεῖν.

Καὶ οὕτως λέγει ὁ διάκονος· Ἐν εἰρήνῃ προέλθωμεν.

**ΤΑΞΙΣ ΓΙΝΟΜΕΝΗ ΕΠΙ ΤΟΙΣ ΕΓΚΑΙΝΙΟΙΣ ΤΟΥ ΗΛΗ
ΚΑΘΙΕΡΩΘΕΝΤΟΣ ΑΓΙΟΥ ΝΑΟΥ.**

Τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ ἐν ᾗ καθιεροῦται ὁ εὐκτήριος οἶκος, γινομένου λυχνικοῦ καὶ πανυχίδος ἐν μιᾷ τῶν σύνεγγυς τοῦ καθιερωθέντος εὐκτηρίου ἐκκλησιῶν, τῇ καὶ δηλωθησομένῃ διὰ τοῦ κηρυκτικοῦ τῶν συνάξεων, ἔνθα δηλονότι καὶ ἅγια μένουσι λείψανα, παραγίνεται ἕωθεν ἐκεῖσε ὁ πατριάρχης, καὶ ποιῶντος διακόνου εὐχὴν συναπτὴν τρισαγίου, αὐτὸς ἐπεύχεται ταῦτα·

Κύριε ὁ θεὸς ἡμῶν, ὁ πιστὸς ἐν τοῖς λόγοις σου καὶ ἀψευδὴς ἐν ταῖς ἐπαγγελίαις, ὁ χαρισάμενος τοῖς ἁγίοις σου μάρτυσιν τὸν ἀγῶνα τὸν καλὸν ἀγωνίσασθαι, καὶ τὸν δρόμον τῆς εὐσεβείας τελέσαι, καὶ τὴν πίστιν τῆς ἀληθοῦς ὁμολογίας φυλάξαι· αὐτὸς, δέσποτα πανάγιε, ταῖς αὐτῶν ἰκεσίαις παρακλήθητι, καὶ χάρισαι ἡμῖν τοῖς ἀναξίοις σου δούλοις μέρος καὶ κλῆρον ἔχειν μετ' αὐτῶν, ἵνα μιμηταὶ αὐτῶν γινόμενοι, καταξιωθῶμεν τῶν ἀποκειμένων αὐτοῖς ἀγαθῶν. *Ἐκφώ(νησις)*· Ἐλέει καὶ φιλανθρωπία.

Καὶ μετὰ τὸ "Ἀμήν", λέγει· Εἰρήνη πᾶσιν.

Καὶ τοῦ διακόνου λέγοντος· Τὰς κεφαλὰς ἡμῶν τῷ κυρίῳ κλίνωμε(ν), ἐπεύχεται αὐτὸς ταῦτα·

Κύριε ὁ θεὸς ἡμῶν, πρεσβείαις τῆς ἁγίας δεσποίνης ἡμῶν θεοτόκου καὶ πάντων τῶν ἁγίων σου, τὰ ἔργα τῶν χειρῶν ἡμῶν τῶν ἀναξίων σου δούλων καὶ κατεύθυνον καὶ ἐν πᾶσιν εὐαρεστεῖν ἡμᾶς τῇ σῇ ἀγαθότητι καταξιώσον <...>.

Καὶ μετὰ τὸ "Ἀμήν", ἀπάρχεται αὐτὸς ὁ πατριάρχης· Δόξα σοι, Χριστὲ ὁ θεός, ἀποστόλων καύχημα, μαρτύρων ἀγαλλίαμα.

Καὶ βαστάζων τὰ ἅγια λείψανα ἅμα τοῖς συμπαροῦσιν αὐτῷ, ὁ ἐπίσκοπος παραγίνεται μετὰ λιτῆς ἐν τῷ ἐγκαινιζομένῳ ναῷ.

Καὶ ὅτε εἰσέλθῃ εἰς τὸν νάρθηκα καὶ παραστῇ τῷ πυλῶνι τῷ μέσῳ τοῦ ναοῦ καὶ εἴπῃ· Εὐλογητὸς εἶ, Χριστὲ ὁ θεός, εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων, καὶ ἄρχονται οἱ ψάλλαι τοῦ τροπαρίου, τὸ "Ἀρατε πύλας οἱ ἄρχοντες ὑμῶν, καὶ ἐπάρθητε, πύλαι αἰώνιοι" (Ps 23,7) καὶ τὰ ἐξ(ῆς), καὶ εἴθ' οὕτως ἀνοίγονται οἱ πυλῶνες, καὶ εἰσέρχεται σὺν παντὶ τῷ λαῷ.

Ἐν δὲ τῷ ψάλλεσθαι τὸ εἰρημένον τροπάριν, ἀποτίθεται ὁ πατριάρχης τὰ ἅγια λείψανα ἐν τῇ ἐτοιμασθείσῃ αὐτοῖς θέσει, καὶ ποιεῖ τὴν εὐχὴν ταύτην·

Ὁ θεὸς ἡμῶν, ὁ καὶ ταύτην τὴν δόξαν τοῖς ὑπὲρ σοῦ ἀθλήσασιν ἁγίοις δωρησάμενος τὸ σπεῖρεσθαι ἐν πάσῃ τῇ γῇ τὰ λείψανα αὐτῶν ἐν τοῖς ἁγίοις οἴκοις σου καὶ καρποὺς ἱαμάτων βλαστάνειν· αὐτός, δέσποτα, πάντων τῶν ἀγαθῶν χορηγὸς ὑπάρχων, πρεσβείαις τῶν ἁγίων ὧν εὐδόκησας τὴν ἀπόθεσιν τῶν λειψάνων ἐν τούτῳ τῷ σεπτῷ οἴκῳ γενέσθαι, ἀξίωσον ἡμᾶς ἀκατακρίτως ἀναίμακτόν σοι προσενεγκεῖν ἐν αὐτῷ θυσίαν· δώρησαι ἡμῖν πάντα τὰ πρὸς σωτηρίαν αἰτήματα, ἀντάμειψιν παρέχων καὶ ἐν τούτῳ τοῖς ἀθλήσασιν ὑπὲρ τοῦ ὀνόματός σου, τὸ θαυματουργεῖν δι' αὐτῶν πρὸς ἡμετέραν σωτηρίαν. Ὅτι σοῦ ἐστὶν ἡ βασιλεία καὶ ἡ δύναμις καὶ ἡ δόξα, τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος νῦν καί.

Εἴτα δοξάζουσιν οἱ ψάλλται καὶ ἐπισυνάπτουσιν τὸ τρισάγιον, καὶ γίνεται ἀκολούθως πᾶσα ἡ λειτουργία.

ΑΙ ΕΥΧΑΙ ΤΟΥ ΟΡΘΟΥ ΚΑΙ ΤΟΥ ΕΣΠΕΡΙΝΟΥ.

Εὐχή ἐωθινή α΄.

Εὐχαριστοῦμέν σοι, κύριε ὁ θεὸς ἡμῶν, τῷ ἐξαναστήσαντι ἡμᾶς ἐκ τῶν κοιτῶν ἡμῶν καὶ ἐμβαλόντι¹ εἰς τὸ στόμα ἡμῶν λόγον αἰνέσεως² τοῦ προσκυνεῖν καὶ ἐπικαλεῖσθαι τὸ ὄνομα τὸ ἅγιόν σου·³ καὶ δεόμεθά σου⁴ τοῖς <σοῖς> οἰκτιρμοῖς⁵ τῇ σῇ χρηστότητι ἥ πάντοτε ἐχρήσω περὶ τὴν ἡμετέραν ζωὴν,⁶ καὶ νῦν ἐξαπόστειλον τὴν βοήθειάν σου ἐπὶ τοὺς ἐστῶτας πρὸ προσώπου τῆς ἁγίας δόξης σου καὶ ἀπεκδεχομένους τὸ παρὰ σοῦ πλούσιον ἔλεος, καὶ δὸς αὐτοῖς μετὰ φόβου καὶ ἀγάπης πάντοτε σοὶ λατρεύοντας αἰνεῖν, ὑμνεῖν, προσκυνεῖν τὴν ἀνεκδιήγητόν σου ἀγαθότητα. Ἐκφώ(νησις)· Ὅτι πρέπει σοι πᾶσα δόξα, τιμὴ καὶ προσκύνησις.

Εὐχή ἐωθινή β΄.

Ἐκ νυκτὸς ὀρθρίζει τὸ πνεῦμα ἡμῶν πρὸς σέ, ὁ θεός,⁷ διότι φῶς τὰ προστάγματά σου ἐπὶ τῆς γῆς· δικαιοσύνην καὶ ἁγιασμόν ἐπιτελεῖν ἐν φόβῳ σου συνέτισον ἡμᾶς·⁸ σὲ γὰρ δοξάζομεν τὸν ὄντως ὄντα θεόν.⁹ Κλῖνον τὸ οὖς σου καὶ ἐπάκουσον ἡμῶν,¹⁰ καὶ μνήσθητι, κύριε, τῶν συμπαρόντων καὶ συνευχομένων ἡμῖν πάντων κατ' ὄνομα,¹¹ καὶ σῶσον αὐτοὺς ἐν τῇ δυνάμει σου· εὐλόγησον τὸν λαόν σου καὶ ἁγίασον τὴν κληρονομίαν σου· εἰρήνην τῷ κόσμῳ σου δώρησαι, ταῖς ἐκκλησίαις σου, τοῖς ἱερεῦσιν,¹² τοῖς βασιλεῦσιν ἡμῶν καὶ παντὶ τῷ λαῷ σου. Ἐκφώ(νησις)· Ὅτι εὐλόγηται¹³ καὶ δεδόξασται.

Εὐχή ἐωθινή γ΄.

¹ Τρεμπέλας, E2. ἐμβάλλοντι.

² Τρεμπέλας, E2. αἰνέσεως, τοῦ.

³ Τρεμπέλας, E2. τὸ ὄνομά σου τὸ ἅγιον.

⁴ Τρεμπέλας, E2. καὶ δεόμεθα τοῖς.

⁵ Τρεμπέλας, E2. οἰκτιρμοῖς· οἷς πάντοτε ἐχρήσω.

⁶ Τρεμπέλας, E2. ζωὴν..

⁷ Τρεμπέλας, E2. ἡμῶν..

⁸ Τρεμπέλας, E2. ἐν τῷ φόβῳ σου.

⁹ Τρεμπέλας, E2. θεὸν ἡμῶν.

¹⁰ Τρεμπέλας, E2. ἡμῶν..

¹¹ Τρεμπέλας, E2. ὄνομα καὶ.

¹² Τρεμπέλας, E2. ἱερεῖσι.

¹³ Τρεμπέλας, E2. ἡυλόγηται.

Ἐκ νυκτὸς ὀρθρίζει τὸ πνεῦμα ἡμῶν πρὸς σέ, ὁ θεός, διότι φῶς τὰ προτάγματά σου·¹ δίδαξον ἡμᾶς, ὁ θεός, τὴν δικαιοσύνην σου² καὶ τὰς ἐντολάς σου καὶ τὰ δικαιώματά σου·³ φώτισον τοὺς ὀφθαλμοὺς τῶν διανοιῶν ἡμῶν, μήποτε ὑπνώσωμεν ἐν ἁμαρτίαις εἰς θάνατον· ἐξέλασον⁴ πάντα ζόφον ἀπὸ τῶν καρδιῶν ἡμῶν· χάρισαι ἡμῖν τὸν τῆς δικαιοσύνης σου ἥλιον· ἀνεπηρέαστον τὴν ζωὴν ἡμῶν διαφύλαξον τῇ⁵ σφραγίδι τοῦ ἁγίου σου πνεύματος· κατεύθυνον τὰ διαβήματα ἡμῶν εἰς ὁδὸν εἰρήνης· δὸς ἡμῖν ἰδεῖν τὸν⁶ ὄρθρον καὶ τὴν ἡμέραν ἐν ἀγαλλιάσει, ἵνα σοὶ τὰς ἐωθινὰς ἀναπέμπωμεν εὐχὰς.⁷ Ἐκφώ(νησις)· Ὅτι σὸν τὸ κράτος, καὶ σοῦ ἐστὶν ἡ βασιλεία.

Εὐχὴ ἐωθινὴ δ'.

Δέσποτα ὁ θεός, ὁ ἅγιος καὶ ἀκατάληπτος, ὁ εἰπὼν ἐκ σκότους φῶς λάμπει, ὁ ἀναπαύσας ἡμᾶς ἐν τῷ τῆς νυκτὸς ὕπνῳ καὶ διαναστήσας πρὸς δοξολογίαν καὶ ἰκεσίαν τῆς σῆς ἀγαθότητος, δυσωπούμενος ὑπὸ τῆς ἰδίας σου εὐσπλαγχνίας·⁸ πρόσδεξαι ἡμᾶς καὶ νῦν προσκυνοῦντάς σε καὶ κατὰ δύναμιν εὐχαριστοῦντάς σε,⁹ καὶ δώρησαι ἡμῖν πάντα τὰ πρὸς σωτηρίαν αἰτήματα·¹⁰ ἀνάδειξον ἡμᾶς υἱοὺς φωτὸς¹¹ καὶ κληρονόμους τῶν αἰωνίων σου ἀγαθῶν. Μνήσθητι, κύριε, ἐν τῷ πλήθει τῶν οἰκτιρμῶν σου¹² παντὸς τοῦ λαοῦ σου¹³ καὶ τῶν συμπαρόντων καὶ συνευχομένων ἡμῖν·¹⁴ τῶν ἀπόντων ἀδελφῶν ἡμῶν, τῶν ἐν γῇ,¹⁵ τῶν ἐν θαλάσῃ, τῶν ἐν παντὶ τόπῳ τῆς δεσποτείας σου δεομένων τῆς σῆς φιλανθρωπίας καὶ βοηθείας, καὶ πᾶσιν¹⁶ χορήγησον τὸ μέγα σου ἔλεος,¹⁷ ἵνα σεσωσμένοι ψυχῇ¹⁸ καὶ σώματι πάντοτε διαμένοντες,¹⁹ μετὰ παρρησίας δοξάζωμεν τὸ θαυμαστὸν καὶ

¹ Τρεμπέλας, E2. σου..

² Τρεμπέλας, E2. σου,.

³ Τρεμπέλας, E2. σου..

⁴ Τρεμπέλας, E2. ἀπέλασον.

⁵ Τρεμπέλας, E2. ἐν τῇ.

⁶ Τρεμπέλας, E2. δὸς ἡμῖν τὸν.

⁷ Τρεμπέλας, E2. εὐχὰς.

⁸ Τρεμπέλας, E2. εὐσπλαγχνίας,.

⁹ Τρεμπέλας, E2. σε καὶ.

¹⁰ Τρεμπέλας, E2. αἰτήματα..

¹¹ Τρεμπέλας, E2. καὶ ἡμέρας.

¹² Τρεμπέλας, E2. καὶ.

¹³ Τρεμπέλας, E2. σου, τῶν.

¹⁴ Τρεμπέλας, E2. ἡμῖν, καὶ πάντων τῶν ἀδελφῶν ἡμῶν.

¹⁵ Τρεμπέλας, E2. τῶν ἐν γῇ τῶν.

¹⁶ Τρεμπέλας, E2. πᾶσι.

¹⁷ Τρεμπέλας, E2. ἔλεος,.

¹⁸ Τρεμπέλας, E2. ψυχῇ τε.

¹⁹ Τρεμπέλας, E2. διαμένοντες μετὰ.

εὐλογημένον ὄνομά σου.¹ Ἐκφώ(νησις)· Ὅτι θεὸς ἐλέους, οἰκτιρμῶν καὶ φιλανθρωπίας ὑπάρχεις καὶ σοί.

Εὐχή ἐωθινή ε΄.

Ἀγαθῶν θησαυρέ, πηγῆς ἀεννάου² πάτερ ἅγιε, θαυμαστοποιέ, παντοδύναμε,³ παντοκράτωρ, πάντες σε προσκυνούμεν καὶ σοῦ δεόμεθα, τὰ σὰ ἐλέη καὶ τοὺς σοὺς οἰκτιρμούς ἐπικαλούμενοι εἰς βοήθειαν καὶ ἀντίληψιν τῆς ἡμετέρας ταπεινώσεως.⁴ μνήσθητι οὖν, κύριε, τῶν σῶν ἱκετῶν,⁵ πρόσδεξαι πάντων ἡμῶν τὰς ἐωθινὰς δεήσεις ὡς θυμίαμα ἐνώπιόν σου,⁶ καὶ μηδένα ἡμῶν ἀδόκιμον ποιήσης, ἀλλὰ πάντας ἡμᾶς περιποίησαι διὰ τῶν οἰκτιρμῶν σου. Μνήσθητι, κύριε, τῶν ἀγρυπνούντων καὶ ψαλλόντων εἰς δόξαν σὴν καὶ τοῦ μονογενο{γενο}ῦς σου υἱοῦ καὶ θεοῦ ἡμῶν καὶ τοῦ ἁγίου σου πνεύματος.⁷ γενοῦ αὐτῶν βοηθὸς καὶ ἀντιλήπτωρ,⁸ πρόσδεξαι αὐτῶν τὰς ἱκεσίας εἰς τὸ ὑπερουράνιον καὶ νοερὸν σου θυσιαστήριον. Ἐκφώ(νησις)· Ὅτι σύ εἶ ὁ θεὸς ἡμῶν καὶ σοὶ τὴν δόξαν.

Εὐχή ἐωθινή ς΄.

Εὐχαριστοῦμέν σοι, κύριε⁹ ὁ θεὸς τῶν σωτηρίων ἡμῶν, ὅτι πάντα ποιεῖς εἰς εὐεργεσίαν τῆς ζωῆς ἡμῶν, ἵνα διὰ παντὸς πρὸς σὲ ἀποβλέπωμεν, τὸν σωτῆρα καὶ εὐεργέτην τῶν ἡμετέρων ψυχῶν,¹⁰ ὅτι διανέπασας ἡμᾶς ἐν τῷ παρελθόντι τῆς νυκτὸς μέτρῳ καὶ ἐξήγειρας ἡμᾶς ἐκ τῶν κοιτῶν ἡμῶν καὶ ἔστησας εἰς προσκύνησιν τοῦ τιμίου ὀνόματός σου.¹¹ διὸ δεόμεθά σου, κύριε, δὸς ἡμῖν χάριν καὶ δύναμιν, ἵνα καταξιωθῶμεν ψάλλειν σοι συνετῶς καὶ προσεύχεσθαι ἀδιαλείπτως¹² ἐν φόβῳ καὶ τρόμῳ,¹³ τὴν ἑαυτῶν

¹ Τρεμπέλας, E2. ὄνομά σου, τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

² Τρεμπέλας, E2. **πηγῇ ἀένναος.**

³ Τρεμπέλας, E2. **παντοδύναμε καὶ.**

⁴ Τρεμπέλας, E2. **ταπεινώσεως..**

⁵ Τρεμπέλας, E2. **μνήσθητι, κύριε, τῶν σῶν ἱκετῶν.**

⁶ Τρεμπέλας, E2. **σου καὶ.**

⁷ Τρεμπέλας, E2. **πνεύματος..**

⁸ Τρεμπέλας, E2. **ἀντιλήπτωρ.**

⁹ Τρεμπέλας, E2. **κύριε,.**

¹⁰ Τρεμπέλας, E2. **ψυχῶν.**

¹¹ Τρεμπέλας, E2. **ὀνόματός σου..**

¹² Τρεμπέλας, E2. **ἀδιαλείπτως,.**

¹³ Τρεμπέλας, E2. **τρόμῳ τὴν.**

σωτηρίαν κατεργαζόμενοι διὰ τῆς ἀντιλήψεως τοῦ Χριστοῦ σου. Μνήσθητι δέ, κύριε,¹ καὶ τῶν ἐκ νυκτὸς² πρὸς σέ βοώντων· ἐπάκουσον αὐτῶν καὶ ἐλέησον,³ καὶ σύντριψον ὑπὸ τοὺς πό{πο}δας αὐτῶν τοὺς ἀοράτους καὶ πολεμίους ἐχθρούς. Ἐκφώ(νησις)· Σύ γάρ εἶ ὁ βασιλεὺς τῆς εἰρήνης καὶ σωτὴρ τῶν ψυχῶν ἡμῶν, καὶ σοὶ τὴν δόξ(αν).

Εὐχή ἐωθινή ζ'.

Ὁ θεὸς καὶ πατὴρ τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὁ ἐξαναστήσας ἡμᾶς⁴ ἀπὸ τοῦ ὕπνου καὶ ἐπισυναγαγὼν ἐπὶ τὴν ὥραν⁵ ταύτην τῆς προσευχῆς, δὸς ἡμῖν χάριν ἐν ἀνοίξει τοῦ στόματος ἡμῶν καὶ πρόσδεξαι ἡμῶν τὰς κατὰ δύναμιν εὐχαριστίας,⁶ καὶ δίδαξον ἡμᾶς τὰ δικαιώματά σου, ὅτι τὶ προσευξώμεθα καθὼς δεῖ οὐκ οἶδαμεν,⁷ ἐὰν μὴ σύ, κύριε, τῷ⁸ ἁγίῳ σου πνεύματι ὁδηγήσης ἡμᾶς.⁹ <διὸ> δεόμεθά σου, εἰ τι ἡμάρτομεν μέχρι τῆς παρούσης ὥρας ἐν λόγῳ ἢ ἐν ἔργῳ¹⁰ ἢ κατὰ διάνοιαν, ἐκουσίως ἢ ἀκουσίως, ἄνες, ἄφες, συγχώρησον¹¹. ἐὰν γὰρ ἀνομίαις¹² παρατηρήσῃ,¹³ κύριε, κύριε, τίς ὑποστήσεται; ὅτι παρὰ σοῦ¹⁴ ὁ ἰλασμός, παρὰ σοῦ ἡ ἀπολύτρωσις· σὺ εἶ ὁ μόνος ἅγιος, βοηθὸς¹⁵ κραταῖός,¹⁶ ὑπερασπιστὴς τῆς ζωῆς ἡμῶν,¹⁷ ἐν σοὶ ἡ ὕμνησις ἡμῶν διὰ παντός. Ἐκφώ(νησις)· Εἶ(κη) τὸ κράτος τῆς βασιλείας σου.

Εὐχή ἐωθινή η'.

Κύριε¹⁸ ὁ θεὸς ἡμῶν¹⁹ ὁ τὴν τοῦ ὕπνου ῥαθυμίαν ἀποσκεδάσας ἀφ' ἡμῶν,¹ καὶ συγκαλέσας ἡμᾶς κλήσει ἅγιά τοῦ καὶ ἐν νυκτὶ ἐπᾶραι τὰς χεῖρας ἡμῶν καὶ

¹ Τρεμπέλας, E2. Μνήσθητι, Κύριε,.

² Τρεμπέλας, E2. ἐν νυκτὶ.

³ Τρεμπέλας, E2. ἐλέησον καὶ.

⁴ Τρεμπέλας, E2. ἐκ τῶν κοιτῶν ἡμῶν.

⁵ Τρεμπέλας, E2. ὥραν τῆς.

⁶ Τρεμπέλας, E2. εὐχαριστίας·.

⁷ Τρεμπέλας, E2. ὅτι προσεύξασθαι καθ' ὃ δεῖ οὐκ οἶδαμεν.

⁸ Τρεμπέλας, E2. τῷ πνεύματί σου τῷ ἁγίῳ.

⁹ Τρεμπέλας, E2. ἡμᾶς..

¹⁰ Τρεμπέλας, E2. ἢ ἔργῳ.

¹¹ Τρεμπέλας, E2. συγχώρησον..

¹² Τρεμπέλας, E2. ἀνομίας.

¹³ Τρεμπέλας, E2. παρατηρήσης.

¹⁴ Τρεμπέλας, E2. σοὶ ἢ ἀπολύτρωσις.

¹⁵ Τρεμπέλας, E2. βοηθός,.

¹⁶ Τρεμπέλας, E2. κραταῖος ὑπερασπιστὴς.

¹⁷ Τρεμπέλας, E2. ἡμῶν καὶ.

¹⁸ Τρεμπέλας, E2. Κύριε,.

¹⁹ Τρεμπέλας, E2. ἡμῶν,.

ἐξομολογήσασθαί σοι ἐπὶ τὰ κρίματα τῆς δικαιοσύνης σου·² πρόσδεξαι τὰς δεήσεις ἡμῶν, τὰς ἐντεύξεις, τὰς ἐξομολογήσεις, τὰς νυκτερινὰς λατρείας,³ καὶ χάρισαι ἡμῖν,⁴ ὁ θεός,⁵ πίστιν ἀκαταίσχυντον, ἐλπίδα βεβαίαν, ἀγάπην ἀνυπόκριτον·⁶ εὐλόγησον ἡμῶν εἰσόδους καὶ ἐξόδους, πράξεις, ἔργα, λόγους, ἐνθυμήσεις,⁷ καὶ δὸς ἡμῖν καταντῆσαι εἰς τὰς ἀρχὰς τῆς ἡμέρας αἰνοῦντας, ὑμνοῦντας, εὐλογοῦντας,⁸ προσκυνοῦντας τῆς ἀφράστου δυνάμεώς σου τὴν ἀγαθότητα. Ἐκφώ(νησις)· Ὅτι ἡυλόγηταί⁹ σου τὸ πανάγιον¹⁰ ὄνομα τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ καί.

Εὐχὴ τοῦ ν' - θ'.

Κύριε¹¹ ὁ θεὸς ἡμῶν, ὁ τὴν διὰ μετανοίας ἄφεσιν τοῖς ἀνθρώποις δωρησάμενος, καὶ τύπον ἡμῖν ἐπιγνώσεως ἁμαρτημάτων καὶ ἐξομολογήσεως τὴν τοῦ προφήτου Δαυὶδ¹² μετάνοιαν πρὸς συγχώρησιν ὑποδείξας·¹³ αὐτός, δέσποτα, πολλοῖς ἡμᾶς καὶ μεγάλοις περιπεπωκότας πλημμελήμασιν¹⁴ ἐλέησον κατὰ τὸ μέγα σου ἔλεος,¹⁵ καὶ κατὰ τὸ πλῆθος τῶν οἰκτιρμῶν σου ἐξάλειψον τὸ ἀνόμημα ἡμῶν,¹⁶ ὅτι σοὶ ἡμάρτομεν, κύριε, τῷ καὶ τὰ ἄδηλα καὶ τὰ κρύφια τῆς καρδίας τῶν ἀνθρώπων γινώσκοντι καὶ μόνῳ ἔχοντι ἐξουσίαν ἀφιέναι ἁμαρτίας·¹⁷ καρδίαν δὲ καθαρὰν κτίσας ἐν ἡμῖν καὶ πνεύματι ἡγεμονικῶ στήριξας ἡμᾶς,¹⁸ καὶ τὴν ἀγαλλίασιν τοῦ σωτηρίου σου γνώρισον ἡμῖν·¹⁹ μὴ ἀπορρίψῃς ἡμᾶς ἀπὸ τοῦ προσώπου σου,²⁰ ἀλλ' εὐδόκησον, ὡς ἀγαθὸς καὶ φιλόανθρωπος²¹ θεός, μέχρι τῆς

¹ Τρεμπέλας, E2. ἡμῶν καί.

² Τρεμπέλας, E2. σου,.

³ Τρεμπέλας, E2. λατρείας·.

⁴ Τρεμπέλας, E2. ἡμῖν ὁ.

⁵ Τρεμπέλας, E2. θεὸς πίστιν.

⁶ Τρεμπέλας, E2. ἀνυπόκριτον..

⁷ Τρεμπέλας, E2. ἐνθυμήσεις·.

⁸ Τρεμπέλας, E2. εὐλογοῦντας τῆς σῆς ἀφράστου χρηστότητος.

⁹ Τρεμπέλας, E2. ἡυλόγηται τὸ.

¹⁰ Τρεμπέλας, E2. πανάγιόν σου.

¹¹ Τρεμπέλας, E2 Κύριε,.

¹² Τρεμπέλας, E2. Δαβίδ.

¹³ Τρεμπέλας, E2. ὑποδείξας·.

¹⁴ Τρεμπέλας, E2. πλημμελήμασιν,.

¹⁵ Τρεμπέλας, E2. ἔλεος καί.

¹⁶ Τρεμπέλας, E2. ἀνομήματα ἡμῶν·.

¹⁷ Τρεμπέλας, E2. ἁμαρτίας..

¹⁸ Τρεμπέλας, E2. ἡμᾶς καί.

¹⁹ Τρεμπέλας, E2. γνωρίσας ἡμῖν μὴ.

²⁰ Τρεμπέλας, E2. σου·.

²¹ Τρεμπέλας, E2. φιλόανθρωπος μέχρι.

ἐσχάτης ἡμῶν ἀναπνοῆς προσφέρειν σοι θυσίαν δικαιοσύνης καὶ ἀναφορὰν ἐν τοῖς ἁγίοις σου θυσιαστηρίοις. Ἐκφώ(νησις)· Ἐλέει καὶ¹ φιλανθρωπία τοῦ μονογενοῦς σου υἱοῦ.

Εὐχὴ ι' εἰς τοὺς αἰῶνες.

Ὁ θεὸς² ὁ θεὸς ἡμῶν, ὁ τὰς νοερὰς καὶ λογικὰς ὑποστησάμενος δυνάμεις τῷ σῶ θελήματι, σοῦ δεόμεθα καὶ σὲ ἱκετεύομεν· πρόσδεξαι ἡμῶν μετὰ τῶν κτισμάτων σου πάντων τὴν κατὰ δύναμιν δοξολογίαν,³ καὶ ταῖς πλουσίαις τῆς σῆς ἀγαθότητος ἀντάμειψαι δωρεαῖς,⁴ ὅτι σοὶ κάμπτει πᾶν γόνυ ἐπουρανίων καὶ ἐπιγείων καὶ καταχθονίων, καὶ πᾶσα πνοὴ καὶ κτίσις αἰνεῖ⁵ τὴν ἀκατάληπτόν σου δόξαν· μόνος γὰρ εἶ θεὸς ἀληθινὸς καὶ πολυέλεος. Ἐκφώ(νησις)· Ὅτι σὲ αἰνοῦσιν⁶ πᾶσαι αἱ δυνάμεις τῶν οὐρανῶν.

Εὐχὴ κατηχουμένων γινομένης εἰσόδου μετὰ τὸ τρισάγιον, λεγομένου προκειμένου.

Εἴτα μετὰ τοῦτο λιτανεύει ὁ διάκονος, καὶ ἄλλου ποιοῦντος τὴν τῶν κατηχουμέ(νων) εὐχὴν, ἐπεύχεται ὁ ἱερεὺς·

Εὐλόγησον καὶ νῦν, κύριε, τοὺς δούλους σου τοὺς κατηχουμένους⁷ οὓς προσεκαλέσω κλήσει ἁγία ἐπὶ τὸ θαυμαστὸν φῶς τῆς σῆς ἐπιγνώσεως,⁸ καὶ δὸς αὐτοῖς ἐπιγνῶναι περὶ ὧν κατήχονται λόγων τὴν ἀσφάλειαν,⁹ ἔμπλησον αὐτοὺς πνεύματος ἁγίου εἰς τὸ γενέσθαι καὶ αὐτοὺς πρόβατα σοῦ τοῦ ἀληθινοῦ ποιμένος¹⁰ ἐσφραγισμένα τῇ σφραγίδι τοῦ ἁγίου σου πνεύματος,¹¹ ὅπως μέλη τίμια γένωνται τοῦ σώματος τῆς ἐκκλησίας σου,¹² καὶ καταξιωθῶσιν¹³ καὶ ἐν τῷ μέλλοντι αἰῶνι τῆς μακαρίας¹⁴ ὄντως ἐλπίδος ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν. Ἐκφώ(νησις)· Ἵνα καὶ αὐτοὶ σὺν ἡμῖν δοξ(άζωσιν).

¹ Τρεμπέλας, E2. καὶ οἰκτιρμοῖς.

² Τρεμπέλας, E2. ὁ θεός.

³ Τρεμπέλας, E2. δοξολογίαν καὶ.

⁴ Τρεμπέλας, E2. δωρεαῖς.

⁵ Τρεμπέλας, E2. ὑμνεῖ.

⁶ Τρεμπέλας, E2. αἰνοῦσι.

⁷ Τρεμπέλας, E2. κατηχουμένους.

⁸ Τρεμπέλας, E2. ἐπιγνώσεως.

⁹ Τρεμπέλας, E2. ἀσφάλειαν.

¹⁰ Τρεμπέλας, E2. ποιμένος.

¹¹ Τρεμπέλας, E2. πνεύματος.

¹² Τρεμπέλας, E2. σου.

¹³ Τρεμπέλας, E2. καταξιωθῶσι.

¹⁴ Τρεμπέλας, E2. μακαρίας...ἐλπίδος.

Εὐχή πιστῶν α΄.

Κύριε, κύριε, σὴ ἐστίν¹ ἡ ἡμέρα καὶ σὴ ἐστίν² ἡ νύξ,³ σὺ κατηρτίσω φαῦσιν καὶ ἥλιον,⁴ σὺ ἐποίησας πάντα τὰ ὥραῖα τῆς γῆς,⁵ καὶ σοῦ δεόμεθα, συνανάτειλον τῷ φωτὶ τῆς ἡμέρας τὰ πλούσιά σου ἐλέη ἐπὶ τὴν ταπείνωσιν ἡμῶν,⁶ ἐλευθέρωσον ἡμᾶς ἀπὸ σκότους καὶ σκιᾶς θανάτου καὶ πάσης ἐπιβουλῆς καὶ τέχνης τοῦ πονηροῦ. *Ἐκφώ(νησις)*· Ὅτι ἡγιάσται καὶ δεδόξασται τὸ πάντ(ιμον).

Εὐχή πιστῶν β΄.

Τῇ διατάξει σου, κύριε, κύριε, διαμένει ἡ ἡμέρα,⁷ καὶ σὲ ὕμνεῖ πᾶσα ἡ δύναμις τῶν οὐρανῶν,⁸ καὶ σὲ προσκυνεῖ πᾶσα ψυχὴ κατὰ δύναμιν δοξολογοῦσα⁹, καὶ δεόμεθά σου, χάρισαι ἡμῖν τὴν ἡμέραν πᾶσαν εἰρηνικὴν ἐκτελέσαι¹⁰ ἐν πολιτείᾳ ἀγνῇ,¹¹ ἐν ζωῇ σοι,¹² ἐν καρδίᾳ καθαρᾷ,¹³ ἵνα τῶν σῶν εὐεργεσιῶν ἀπολαύοντες,¹⁴ ἀξιωθῶμεν ἐν παντὶ καιρῷ ἀκατακρίτως¹⁵ εὐλογεῖν τὴν σὴν ἀγαθότητα. *Ἐκφώ(νησις)*· Ὅτι πρέπει σοὶ πᾶσα δόξα, τιμὴ καὶ προσκ(ύνησις).

Εὐχή ἡγουν ἀπόλυσις.

Αἰνοῦμεν¹⁶ καὶ ὕμνοῦμεν καὶ εὐλογοῦμεν καὶ δοξάζομεν καὶ εὐχαριστοῦμέν σοι, ὁ θεὸς τῶν πατέρων ἡμῶν, ὅτι παρήγαγες τὴν σκιὰν τῆς νυκτὸς καὶ ἔδειξας ἡμῖν πάλιν τὸ φῶς τῆς {τῆς} ἡμέρας.¹⁷ ἀλλ' ἵκετεύομεν τὴν σὴν ἀγαθότητα,¹⁸ ἱλάσθητι ταῖς ἀμαρτίαις ἡμῶν καὶ πρόσδεξαι τὴν δέησιν ἡμῶν ἐν τῇ μεγάλῃ σου εὐσπλαγχνίᾳ, ὅτι πρὸς σὲ καταφεύγομεν¹⁹ τὸν ἐλεήμονα καὶ παντοδύναμον θεόν.¹ λάμψον ἐν ταῖς καρδίαις ἡμῶν

¹ Τρεμπέλας, E2. ἐστίν.

² Τρεμπέλας, E2. ἐστίν.

³ Τρεμπέλας, E2. νύξ.

⁴ Τρεμπέλας, E2. ἥλιον.

⁵ Τρεμπέλας, E2. γῆς.

⁶ Τρεμπέλας, E2. ἡμῶν.

⁷ Τρεμπέλας, E2. ἡμέρα.

⁸ Τρεμπέλας, E2. οὐρανῶν.

⁹ Τρεμπέλας, E2. δοξολογοῦσα.

¹⁰ Τρεμπέλας, E2. ἐκτελέσαι.

¹¹ Τρεμπέλας, E2. ἀγνή.

¹² Τρεμπέλας, E2. εὐαρέστω.

¹³ Τρεμπέλας, E2. καθαρᾷ καρδίᾳ.

¹⁴ Τρεμπέλας, E2. ἀπολαύοντες ἀξιωθῶμεν.

¹⁵ Τρεμπέλας, E2. ἀκαταπαύστως.

¹⁶ Τρεμπέλας, E2. Αἰνοῦμεν, ὕμνοῦμεν, εὐλογοῦμεν καὶ εὐχαριστοῦμέν σοι.

¹⁷ Τρεμπέλας, E2. ἡμέρας.

¹⁸ Τρεμπέλας, E2. ἀγαθότητα.

¹⁹ Τρεμπέλας, E2. καταφεύγομεν.

ἀληθινὸν ἥλιον τῆς δικαιοσύνης σου,² φώτισον τὸν νοῦν ἡμῶν καὶ τὰς αἰσθήσεις ὅλας διατήρησον, ἵνα³ ὡς ἐν ἡμέρᾳ εὐσχημόνως περιπατοῦντες τὴν ὁδὸν τῶν ἐντολῶν σου, καταστήσωμεν εἰς τὴν αἰώνιον ζωὴν,⁴ ὅτι παρὰ σοὶ ἐστὶν ἡ πηγὴ τῆς ζωῆς,⁵ καὶ ἐν ἀπολαύσει γενέσθαι καταξιωθῶμεν τοῦ ἀπροσίτου σου φωτός. Ἐκφώ(νησις).⁶ Ὅτι θεὸς ἐλέους καὶ οἰκτιρμῶν καὶ φιλανθρωπίας ὑπάρχεις καὶ σοὶ τὴν δόξ(αν).

Καὶ τοῦ διακόνου λέγοντος "Τὰς κεφαλὰς ἡμῶν τῷ κυρίῳ κλίνωμεν", ἐπεύχεται ὁ ἱερεύς·

Κύριε ἅγιε, ὁ ἐν ὑψηλοῖς κατοικῶν καὶ⁷ τῷ παντεφύρῳ σου ὄμματι ἐπιβλέπων ἐπὶ πᾶσαν τὴν κτίσιν, σοὶ ἐκκλίνωμεν τὸν αὐχένα τῆς⁸ καρδίας καὶ τοῦ σώματος,⁹ καὶ δεόμεθά σου,¹⁰ ἔκτεινον τὴν χεῖρα σου τὴν ἀόρατον ἐξ ἁγίου κατοικητηρίου σου καὶ εὐλόγησον πάντας ἡμᾶς,¹¹ καὶ¹² εἴ τι ἡμάρτομεν ἐκουσίως ἢ ἀκουσίως, ὡς ἀγαθὸς καὶ φιλάνθρωπος θεὸς συγχώρησον, δωρούμενος ἡμῖν¹³ καὶ τὰ ἐγκόσμια ἀγαθὰ σου. Ἐκφώ(νησις)· Σὸν γὰρ ἐστὶν τὸ ἐλεεῖν καὶ σῶζειν, ὁ θεὸς ἡμῶν, καὶ σοὶ τὴν δόξαν ἀναπέμπομεν τῷ πατρί.

Εὐχὴ τῶν ἐσπερινῶν α΄.

Κύριε¹⁴ οἰκτίρμων καὶ ἐλεήμων,¹⁵ μακρόθυμε καὶ πολυέλεε, ἐνώτισαι τὴν προσευχὴν μου¹⁶ καὶ πρόσχες τῇ φωνῇ τῆς δεήσεως ἡμῶν·¹⁷ ποιήσον μεθ' ἡμῶν σημεῖον εἰς ἀγαθόν¹⁸, ὁδήγησον ἡμᾶς ἐν τῇ ὁδῷ σου τοῦ πορεύεσθαι ἐν τῇ ἀληθείᾳ σου· εὐφρανον

¹ Τρεμπέλας, E2. θεόν..

² Τρεμπέλας, E2. σου·.

³ Τρεμπέλας, E2. ἵνα,.

⁴ Τρεμπέλας, E2. τὴν ζωὴν τὴν αἰώνιον·.

⁵ Τρεμπέλας, E2. ζωῆς·.

⁶ Τρεμπέλας, E2. Ὅτι σὺ εἶ ὁ θεὸς ἡμῶν καὶ σοὶ τὴν δόξαν ἀναπέμπομεν, τῷ πατρὶ καὶ τῷ υἱῷ καὶ τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, νῦν..

⁷ Τρεμπέλας, E2. τὰ ταπεινὰ ἐφορῶν.

⁸ Τρεμπέλας, E2. **ψυχῆς**.

⁹ Τρεμπέλας, E2. σώματος καὶ.

¹⁰ Τρεμπέλας, E2. **ἅγιε ἁγίων**..

¹¹ Τρεμπέλας, E2. ἡμᾶς·.

¹² Τρεμπέλας, E2. **εἴτι**.

¹³ Τρεμπέλας, E2. **ἡμῶν** τὰ ἐγκόσμια **καὶ ὑπερκόσμια**.

¹⁴ Τρεμπέλας, E2. κύριε,.

¹⁵ Τρεμπέλας, E2. **ἐλεήμων**.

¹⁶ Τρεμπέλας, E2. προσευχὴν **ἡμῶν**.

¹⁷ Τρεμπέλας, E2. ἡμῶν..

¹⁸ Τρεμπέλας, E2. ἀγαθόν·.

τὰς καρδίας ἡμῶν εἰς τὸ φοβεῖσθαι τὸ ὄνομα τὸ ἅγιόν σου¹ διότι μέγας εἶ² καὶ ποιῶν θαυμάσια· σὺ εἶ ὁ θεός³ μόνος καὶ οὐκ ἐστὶν ὅμοιός σου⁴ ἐν θεοῖς κύριε,⁵ δυνατὸς ἐν ἐλέει καὶ ἀγαθὸς ἐν ἰσχύϊ, εἰς τὸ βοηθεῖν καὶ παρακαλεῖν καὶ σώζειν πάντας τοὺς ἐλπίζοντας εἰς τὸ ὄνομά σου τὸ ἅγιον. Ἐκφώ(νησις).⁶ Ὅτι εὐλόγηται καὶ δεδόξασται τὸ πάντ(ιμον).

Εὐχὴ ἐσπερινή β'.

Κύριε, μὴ τῷ θυμῷ σου ἐλέγξης ἡμᾶς,⁷ μηδὲ τῇ ὀργῇ σου παιδεύσης ἡμᾶς, ἀλλὰ ποιήσον μεθ' ἡμῶν κατὰ τὴν ἐπιείκειάν σου, ἰατρὲ καὶ θεραπευτὰ τῶν ψυχῶν ἡμῶν,⁸ ὁδηγῶν⁹ ἡμᾶς ἐπὶ λιμένα θελήματός σου,¹⁰ φώτισον τοὺς ὀφθαλμοὺς τῶν καρδιῶν ἡμῶν ἐπίγνωσιν τῆς σῆς ἀληθείας,¹¹ καὶ δώρησαι ἡμῖν τὸ λοιπὸν τῆς παρουσίας ἡμέρας εἰρηνικὸν καὶ ἀναμάρτητον,¹² καὶ πάντα τὸν χρόνον τῆς ζωῆς ἡμῶν,¹³ πρεσβείαις τῆς ἀγίας θεοτόκου καὶ πάντων τῶν ἁγίων σου.¹⁴ Ἐκφώ(νησις). Ὅτι σὸν τὸ κράτος καὶ σοῦ.

Εὐχὴ ἐσπερινή γ'.

Κύριε¹⁵ ὁ θεὸς ἡμῶν, μνήσθητι ἡμῶν τῶν ἁμαρτωλῶν καὶ ἀχρείων δούλων σου¹⁶ τῷ ἐπικαλεῖσθαι ἡμᾶς τὸ ἅγιον καὶ προσκυνητὸν ὄνομά σου¹⁷ καὶ μὴ κατασχύνης ἡμᾶς τῆς προσδοκίας τοῦ ἐλέους σου, ἀλλὰ χάρισαι ἡμῖν, κύριε, πάντα τὰ πρὸς σωτηρίαν αἰτήματα, καὶ ἀξιώσον ἡμᾶς ἀγαπᾶν καὶ φοβεῖσθαι σε ἐξ ὅλης τῆς καρδίας ἡμῶν καὶ ποιεῖν ἐν πᾶσιν¹⁸ τὸ θέλημά σου. Ἐκφώ(νησις). Ὅτι ἀγαθός.

¹ Τρεμπέλας, E2. τὸ ὄνομά σου τὸ ἅγιον.

² Τρεμπέλας, E2. εἶ **σύ**.

³ Τρεμπέλας, E2. σὺ εἶ θεὸς μόνος..

⁴ Τρεμπέλας, E2. ὅμοιός **σοι**.

⁵ Τρεμπέλας, E2. κύριε·.

⁶ Τρεμπέλας, E2. Ὅτι πρέπει σοι πᾶσα δόξα, τιμὴ καὶ προσκύνησις τῷ Πατρὶ καὶ τῷ Υἱῷ καὶ τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

⁷ Τρεμπέλας, E2. ἡμᾶς μηδὲ.

⁸ Τρεμπέλας, E2. ἡμῶν..

⁹ Τρεμπέλας, E2. **Ὁδηγήσον** ἡμᾶς.

¹⁰ Τρεμπέλας, E2. σου..

¹¹ Τρεμπέλας, E2. ἀληθείας·.

¹² Τρεμπέλας, E2. ἀναμάρτητον καὶ.

¹³ Τρεμπέλας, E2. ἡμῶν·.

¹⁴ Τρεμπέλας, E2. ἁγίων..

¹⁵ Τρεμπέλας, E2. κύριε..

¹⁶ Τρεμπέλας, E2. σου..

¹⁷ Τρεμπέλας, E2. τὸ ἅγιον ὄνομά σου.

¹⁸ Τρεμπέλας, E2. πᾶσι...

Εὐχή τῶν ἐσπερινῶν δ'.

Ὁ τοῖς¹ ἀσιγήτοις ὕμνοις καὶ ἀπαύστοις δοξολογίαις² ἐν τοῖς ὑψίστοις ὑπὸ τῶν ἁγίων δυνάμεων ἀνυμνούμενος, πλήρωσον τὸ στόμα ἡμῶν τῆς αἰνέσεώς σου³ τοῦ δοῦναι μεγαλωσύνην τῷ ὀνόματί σου τῷ ἁγίῳ,⁴ καὶ δὸς ἡμῖν μερίδα καὶ κλῆρον μετὰ πάντων τῶν φοβουμένων σε ἐν ἀληθείᾳ καὶ φυλασσόντων τὰς ἐντολάς σου,⁵ πρεσβείαις τῆς ἁγίας θεοτόκου καὶ πάντων τῶν ἁγίων σου. Ἐκφώ(νησις).⁶ Εὐδοκία καὶ ἀγαθότητι.

Εὐχή ἐσπερινὴ ε'.

Εὐλογητός εἶ, κύριε ὁ θεὸς⁷ ὁ παντοκράτωρ, ὁ ἐπιστάμενος τὸν νοῦν τῶν ἀνθρώπων, ὁ εἰδὼς ὧν χρεῖαν ἔχομεν ὑπερεκπερισσοῦ ὧν αἰτούμεθα ἢ νοοῦμεν· αὐτός, φιλόανθρωπε βασιλεῦ καὶ κατὰ πάντα ἀγαθέ, ἰκάνωσον ἡμᾶς, ἐν τῷ πλήθει τῶν οἰκτιρμῶν σου,⁸ ἀνεπαισχύντῳ συνειδῶτι ἐπικαλεῖσθαι τὸ⁹ ἅγιον ὄνομά σου, καὶ μὴ ἐπεισενέγκης¹⁰ ἡμᾶς εἰς πειρασμόν, ἀλλὰ ρῦσαι ἡμᾶς ἀπὸ τοῦ πονηροῦ¹¹, καὶ πάντα πρὸς τὸ συμφέρον ἡμῖν οἰκονόμησον. Ἐκφώ(νησις). Ὅτι πρέπει σοι.

Εὐχή ἐσπερινὴ ς¹².

Κύριε, κύριε, ὁ τῇ ἀχράντῳ σου δυνάμει¹³ συνέχων τὰ σύμπαντα, ὁ μακροθυμῶν πᾶσιν ἡμῖν¹⁴ καὶ μετανοῶν ἐπὶ ταῖς κακίαις ἡμῶν¹⁵ καὶ μακρύνων ἀφ' ἡμῶν τὰς ἀνομίας ἡμῶν· μνήσθητι τῶν οἰκτιρμῶν σου καὶ τοῦ ἐλέους σου,¹⁶ καὶ ἐπίσκεψαι ἡμᾶς τῇ σῇ ἀγαθότητι,¹⁷ καὶ δὸς ἡμῖν διαφυγεῖν καὶ τὸ λοιπὸν τῆς παρούσης ἡμέρας ἐκ τῶν τοῦ

¹ Τρεμπέλας, E2. τῆς.

² Τρεμπέλας, E2. δοξολογίαις ὑπὸ τῶν ἁγίων δυνάμεων.

³ Τρεμπέλας, E2. σου.

⁴ Τρεμπέλας, E2. ἁγίῳ.

⁵ Τρεμπέλας, E2. σου.

⁶ Τρεμπέλας, E2. Ὅτι πρέπει σοι πᾶσα δόξα, τιμὴ καὶ προσκύνησις τῷ Πατρὶ καὶ τῷ Υἱῷ καὶ τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

⁷ Τρεμπέλας, E2. θεός.

⁸ Τρεμπέλας, E2. σου ἀνεπαισχύντῳ.

⁹ Τρεμπέλας, E2. τὸ ὄνομά σου.

¹⁰ Τρεμπέλας, E2. εἰσενέγκης.

¹¹ Τρεμπέλας, E2. πονηροῦ.

¹² Τρεμπέλας, E2. λανθασμένα την αναφέρει ως Εὐχή ἐσπερινὴ ε'.

¹³ Τρεμπέλας, E2. παλάμη.

¹⁴ Τρεμπέλας, E2. πάντας ἡμᾶς.

¹⁵ Τρεμπέλας, E2. ἡμῶν, μνήσθητι τῶν οἰκτιρμῶν σου καὶ.

¹⁶ Τρεμπέλας, E2. σου· ἐπίσκεψαι.

¹⁷ Τρεμπέλας, E2. ἀγαθότητι.

πονηροῦ ποικίλων μηχανημάτων, καὶ ἀνεπιβούλευτον τὴν ζωὴν ἡμῶν διαφύλαξον¹ τῇ χάριτι τοῦ ἁγίου² σου πνεύματος. Ἐκφώ(νησις)· Ἐλέει καὶ φιланθρωπία.

Εὐχὴ ἐσπερινή ζ'.

Ὁ θεὸς³ ὁ μέγας καὶ θαυμαστός, ὁ ἀνεκδιηγήτῳ ἀγαθωσύνη καὶ πλουσίᾳ προνοίᾳ διοικῶν⁴ τὴν τῶν ἀνθρώπων ζωὴν, ὁ καὶ τὰ ἐγκόσμια ἡμῶν ἀγαθὰ⁵ δωρησάμενος, καὶ κατεγγυήσας ἡμῶν τὴν ἐπηγγελμένην βασιλείαν διὰ τῶν ἤδη κεχαρισμένων ἡμῶν ἀγαθῶν,⁶ ὁ ποιήσας ἡμᾶς καὶ τῆς νῦν ἡμέρας τὸ παρελθὸν μέρος⁷ παντὸς ἐκκλίνειν κακοῦ, δώρησαι ἡμῶν καὶ τὸ ὑπόλοιπον ἀμέμπτως ἐκτελέσαι⁸ ἐνώπιον τῆς ἁγίας δόξης σου, ὑμνεῖν⁹ σὲ τὸν ἀγαθὸν καὶ φιλάνθρωπον θεὸν ἡμῶν. Ἐκφώ(νησις)·¹⁰ Ὅτι ἐλεήμων καί.

Εὐχὴ ἐσπερινή η' εἰς τὸ "Κύριε ἐκέκρ(α)ξ(α)"

Ἐσπέρας καὶ πρωὶ καὶ μεσημβρίας αἰνοῦμεν, εὐλογοῦμεν, εὐχαριστοῦμεν καὶ δεόμεθά σου, δέσποτα τῶν ἀπάντων,¹¹ κατεύθυνον τὴν προσευχὴν ἡμῶν ὡς θυμίαμα ἐνώπιόν σου, καὶ μὴ ἐκκλίνης τὰς καρδίας ἡμῶν εἰς λόγους¹² πονηρίας, ἀλλὰ ῥῦσαι ἡμᾶς πάντων τῶν θηρευόντων τὰς ψυχὰς ἡμῶν,¹³ ὅτι πρὸς σέ, κύριε, κύριε, οἱ ὀφθαλμοὶ ἡμῶν, καὶ ἐπὶ σοὶ ἠλπίσαμεν·¹⁴ μὴ κατασχύνῃς ἡμᾶς, ὁ θεὸς ἡμῶν. Ἐκφώ(νησις)· Ὅτι πρέπει σοι πᾶσα δόξα.

Καὶ με(τὰ) τὸ προκείμενον καὶ τὸ "Κύριε ἐλέησον", γίνεται ὑπὸ τοῦ ἱερέως εὐχὴ ἀντιφώνου α' ἐν ᾧ ψάλλεται· "Ταῖς πρεσβείαις τῆς θεοτόκου".

¹ Τρεμπέλας, E2. διαφύλαξον,.

² Τρεμπέλας, E2. **παναγίου**.

³ Τρεμπέλας, E2. θεός,.

⁴ Τρεμπέλας, E2. διοικῶν **τὰ σύμπαντα**·.

⁵ Τρεμπέλας, E2. **τὰ ἐγκόσμια ἀγαθὰ ἡμῶν** δωρησάμενος καὶ.

⁶ Τρεμπέλας, E2. κεχαρισμένων ἀγαθῶν·.

⁷ Τρεμπέλας, E2. μέρος **ἀπὸ** παντὸς.

⁸ Τρεμπέλας, E2. ἐκτελέσαι,.

⁹ Τρεμπέλας, E2. ὑμνοῦντας σε τὸν μόνον ἀγαθόν.

¹⁰ Τρεμπέλας, E2. Ὅτι σὺ εἰ ὁ θεὸς ἡμῶν καὶ σοὶ τὴν δόξαν ἀναπέμπομεν, τῷ πατρὶ καὶ τῷ υἱῷ καὶ τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, νῦν.

¹¹ Τρεμπέλας, E2. **φιλάνθρωπε κύριε**.

¹² Τρεμπέλας, E2. **ἢ εἰς λογισμοὺς**.

¹³ Τρεμπέλας, E2. ἡμῶν·.

¹⁴ Τρεμπέλας, E2. ἠλπίσαμεν,.

Εὐλογητὸς εἶ, κύριε, δέσποτα παντοκράτωρ,¹ ὁ φωτίσας τὴν ἡμέραν τῷ φωτὶ τῷ ἡλιακῷ καὶ τὴν νύκτα φαιδρύνας ταῖς αὐγαῖς² τοῦ πυρός,³ ὁ τὸ μήκος τῆς ἡμέρας διελθεῖν ἡμᾶς καταξιώσας,⁴ καὶ προσεγγίσει εἰς τὰς ἀρχὰς τῆς νυκτός,⁵ ἐπάκουσον τῆς δεήσεως ἡμῶν καὶ παντὸς τοῦ λαοῦ σου, καὶ πᾶσιν ἡμῖν συγχώρησον⁶ τὰ ἐκούσια καὶ ἀκούσια ἁμαρτήματα.⁷ πρόσδεξαι τὰς ἐσπερινὰς ἡμῶν ἱκεσίας καὶ κατάπεμψον⁸ τὸ πλῆθος τοῦ ἐλέους σου καὶ τῶν οἰκτιρμῶν σου ἐπὶ⁹ τὴν κληρονομίαν σου· τείχισον ἡμᾶς ἀγίοις ἀγγέλοις,¹⁰ ὅπλισον ἡμᾶς ὅπλοις δικαιοσύνης,¹¹ περιχαράκωσον ἡμᾶς τῇ ἀληθείᾳ σου,¹² φρούρησον ἡμᾶς τῇ δυνάμει σου,¹³ ῥῦσαι ἡμᾶς¹⁴ πάσης περιστάσεως καὶ πάσης ἐπιβουλῆς τοῦ ἀντικειμένου,¹⁵ παράσχου δὲ ἡμῖν¹⁶ καὶ τὴν παροῦσαν ἐσπέραν σὺν τῇ ἐπερχομένῃ τελείᾳ, ἀγίαν, εἰρηνικὴν¹⁷ καὶ ἀναμάρτητον, ἀσκανδάλιστον, ἀφάνταστον,¹⁸ καὶ πάσας ἡμέρας τῆς ζωῆς ἡμῶν, πρεσβείαις τῆς ἀγίας θεοτόκου καὶ πάντων τῶν ἁγίων τῶν ἀπ' αἰῶνός σοι εὐαρεστησάντων. Ἐκφώ(νησις)· Σὸν γὰρ ἐστὶν τὸ ἐλεεῖν καὶ σῶζειν.

Εὐχὴ ἀντιφώνου β' ἐν ᾧ ψάλλεται " Ὁ μονογενὴς υἱός".

Κύριε, κύριε, ὁ ῥυσάμενος ἡμᾶς ἀπὸ παντὸς βέλους πετομένου ἡμέρας, ῥῦσαι ἡμᾶς καὶ ἀπὸ παντὸς πράγματος ἐν σκότει διαπορευομένου· πρόσδεξαι θυσίαν ἐσπερινὴν τὰς τῶν χειρῶν ἡμῶν ἐπάρσεις· καταξίωσον δὲ ἡμᾶς καὶ τὸ νυκτερινὸν στάδιον ἀμέμπτως διελθεῖν ἀπειράστους κακῶν, καὶ λύτρωσαι ἡμᾶς πάσης ταραχῆς καὶ δειλίας ἐκ τοῦ διαβόλου ἡμῖν προσγινομένης· χάρισαι ταῖς ψυχαῖς ἡμῶν κατάνυξιν, τοῖς λογισμοῖς ἡμῶν μέριμναν τῆς ἐν τῇ φοβερᾷ καὶ δικαίᾳ σου κρίσει ἐξετάσεως· καθήλωσον ἐκ τοῦ φόβου σου τὰς σάρκας ἡμῶν καὶ νέκρωσον τὰ μέλη ἡμῶν τὰ ἐπὶ τῆς γῆς, ἵνα καὶ ἐν τῇ καθ' ὕπνῳ

¹ Τρεμπέλας, E2. παντοκράτωρ.

² Τρεμπέλας, E2. αὐγαῖς.

³ Τρεμπέλας, E2. πυρός·.

⁴ Τρεμπέλας, E2. καταξιώσας καὶ.

⁵ Τρεμπέλας, E2. νυκτός·.

⁶ Τρεμπέλας, E2. συγχώρησαι.

⁷ Τρεμπέλας, E2. ἁμαρτήματα..

⁸ Τρεμπέλας, E2. ἡμῖν τὸ.

⁹ Τρεμπέλας, E2. εἰς τὴν κληρονομίαν σου..

¹⁰ Τρεμπέλας, E2. ἀγγέλοις·.

¹¹ Τρεμπέλας, E2. δικαιοσύνης·.

¹² Τρεμπέλας, E2. σου·.

¹³ Τρεμπέλας, E2. σου·.

¹⁴ Τρεμπέλας, E2. ἐκ πάσης.

¹⁵ Τρεμπέλας, E2. ἀντικειμένου..

¹⁶ Τρεμπέλας, E2. ἡμῖν τὴν.

¹⁷ Τρεμπέλας, E2. εἰρηνικὴν, ἀναμάρτητον.

¹⁸ Τρεμπέλας, E2. ἀφάνταστον καὶ.

ἡσυχία ἐμφαιδρυνώμεθα τῇ θεωρίᾳ τῶν κριμάτων σου· ἀπόστησον ἀφ' ἡμῶν πᾶσαν φαντασίαν ἀπρεπῇ καὶ ἐπιθυμίαν βλαβεράν, διανάστησον δὲ ἡμᾶς ἐν τῷ καιρῷ τῆς προσευχῆς ἐστηριγμένους ἐν τῇ πίστει καὶ προκύπτοντας ἐν τοῖς παραγγέλμασίν σου. Ἐκφώ(νησις)· Εὐδοκία καὶ ἀγαθότητι τοῦ μονογενοῦς σου υἱοῦ.

Εὐχή ἀντιφώνου γ' τοῦ τρισαγίου.

Ὁ θεὸς¹ ὁ μέγας,² ὁ αἰώνιος, ὁ ἅγιος³ καὶ φιλόανθρωπος, ὁ καταξιώσας ἡμᾶς καὶ ἐν ταύτῃ τῇ ὥρᾳ στήναι κατενώπιον τῆς ἀπροσίτου σου δόξης εἰς ὕμνον καὶ αἶνον τῶν θαυ(μα)σίων σου,⁴ ἰλάσθητι ἡμῖν τοῖς ἀναξίοις σου δούλοις⁵ καὶ παράσχου⁶ τοῦ μετὰ συντετριμμένης καρδίας ἀμετεωρίστως προσενεγκεῖν σοὶ τὴν⁷ τρισαγίαν δοξολογίαν καὶ τὴν εὐχαριστίαν τῶν μεγάλων σου δωρεῶν⁸ ὧν ἐποίησας καὶ ποιεῖς πάντοτε εἰς ἡμᾶς. Μνήσθητι, κύριε, τῆς ἀσθενείας ἡμῶν,⁹ καὶ μὴ συναπολέσης ἡμᾶς ταῖς ἀνομίαις ἡμῶν, ἀλλὰ ποιήσον μέγα ἔλεος μετὰ τῆς ταπεινώσεως ἡμῶν,¹⁰ ἵνα τὸ τῆς ἀμαρτίας σκότος διαφυγόντες,¹¹ ἐν ἡμέρᾳ δικαιοσύνης περιπατήσωμεν, καὶ ἐνδυσάμενοι τὰ ὅπλα τοῦ φωτός¹² ἀνεπιβουλεύτως διατελέσωμεν ἀπὸ πάσης ἐπηρείας τοῦ πονηροῦ¹³ καὶ μετὰ παρρησίας δοξάσωμεν¹⁴ ἐν πᾶσιν σὲ τὸν μόνον ἀληθινὸν καὶ φιλόανθρωπον θεόν. Ἐκφώ(νησις)· Ὅτι ἅγιος εἶ, ὁ θεὸς ἡμῶν, καὶ σοὶ τὴν δόξαν ἀναπέμπομε(ν).

Εὐχή κατηχομένων μετ(ὰ) τὸ τρισάγιον.

Ὁ θεὸς¹⁵ ὁ τῶν κρυπτῶν γνώστης, ὁ εἰδὼς¹⁶ τὰ πάντα πρὶν γενέσεως αὐτῶν, ὁ μὴ βουλάμενος¹⁷ τὸν θάνατον τοῦ ἀμαρτωλοῦ,¹ ὡς τὸ ἐπιστρέψαι καὶ ζῆν αὐτόν, αὐτὸς ἔπιδε

¹ Τρεμπέλας, E2. ὁ θεός.

² Τρεμπέλας, E2. ὁ μέγας καὶ αἰώνιος.

³ Τρεμπέλας, E2. ὁ ἔνδοξος καὶ.

⁴ Τρεμπέλας, E2. σου.

⁵ Τρεμπέλας, E2. ἀναξίοις δούλοις σου.

⁶ Τρεμπέλας, E2. χάριν.

⁷ Τρεμπέλας, E2. προσενεγκεῖν τὴν.

⁸ Τρεμπέλας, E2. δωρεῶν.

⁹ Τρεμπέλας, E2. ἡμῶν καὶ.

¹⁰ Τρεμπέλας, E2. ἡμῶν.

¹¹ Τρεμπέλας, E2. διαφυγόντες εἰς ἡμέραν.

¹² Τρεμπέλας, E2. φωτὸς ἀνεπιβουλεύτως.

¹³ Τρεμπέλας, E2. ἐχθροῦ.

¹⁴ Τρεμπέλας, E2. δοξάζωμεν ἐπὶ πᾶσι.

¹⁵ Τρεμπέλας, E2. θεός.

¹⁶ Τρεμπέλας, E2. εἰδὼς πάντα.

¹⁷ Τρεμπέλας, E2. βουλόμενος.

ἐξ ἐτοίμου κατοικητηρίου σου ἐπὶ τοὺς δούλους σου τοὺς κατηχουμένους·² διάνοιξον τὰ ὦτα τῶν καρδιῶν αὐτῶν πρὸς τὸ εἰσδέξασθαι³ τὸ μυστήριον τοῦ μονογενοῦς σου υἱοῦ καὶ θεοῦ ἡμῶν· ἀναγέννησον αὐτοὺς δι' ὕδατος καὶ πνεύματος εἰς τὴν αἰώνιον σου βασιλείαν . Ἐκφώ(νησις)· Ἵνα καὶ αὐτοὶ σὺν ἡμῖν δοξ(άζωσιν).

Εὐχὴ μετ(ὰ) τοὺς κατηχουμένους, τῶν πιστῶν α΄.

Κύριε ὁ θεὸς ἡμῶν, καὶ νῦν προσερχόμεθα ἐν ὅλῃ καρδίᾳ καὶ ἐπικαλούμεθα τὸ ὄνομά σου τὸ ἅγιον, καὶ εὐχαριστοῦμέν σοι τῷ διαφυλάξαντι ἡμᾶς τὸ μῆκος τῆς ἡμέρας καὶ ἀγαγόντι εἰς ἑσπερινὸν φῶς,⁴ καὶ δεόμεθά σου, δὸς ἡμῖν διελθεῖν ἀμέμπτως καὶ τὴν παροῦσαν ἑσπέραν σὺν τῇ ἐπερχομένῃ νυκτί,⁵ καὶ πάντα τὸν χρόνον τῆς παροικίας ἡμῶν,⁶ ἔνδυσον ἡμᾶς τὴν πανοπλίαν τοῦ ἁγίου σου πνεύματος κατὰ τῶν πνευμάτων τῆς πονηρίας καὶ κατὰ τῶν παθῶν τῆς σαρκός· πάσης ἀμαρτίας ἀπόστησον, καὶ τῆς αἰωνίου σου βασιλείας ἀξιώσον. Ἐκφώ(νησις)· Ὅτι πρέπει σοι πᾶσα δόξα, τιμὴ καὶ προσκύνησις τῷ πατρί.

Εὐχὴ πιστῶν β΄.

Κύριε ὁ θεός⁷ ἡμῶν, ὁ τὸ ἀπρόσιτον οἰκῶν φῶς, ὁ παραγαγὼν ἡμᾶς ἐν τῷ μεγάλῳ σου ἐλέει τὴν παροῦσαν ἡμέραν,⁸ καὶ ἐπὶ τὴν ἑσπερινὴν δοξολογίαν προσκαλεσάμενος,⁹ πρόσδεξαι τὴν ἱκεσίαν ἡμῶν τῶν ἀναξίων σου δούλων,¹⁰ καὶ ῥυσάμενος ἡμᾶς ἐκ τοῦ σκότους τῆς ἀμαρτίας, φώτισον τοὺς ὀφθαλμοὺς τῶν ψυχῶν ἡμῶν,¹¹ ἵνα πάντοτε ἐν τῷ φόβῳ σου διαμένοντες καὶ ἐν τῷ φωτί σου περιπατοῦντες¹², κατανοῶμεν τὰ θαυμάσιά σου, ἐπὶ πᾶσιν¹³ δοξάζοντές σε τὸν μόνον ἀληθινὸν καὶ φιλόανθρωπον θεόν. Ἐκφώ(νησις)· Ὅτι σὸν τὸ κράτος, καὶ σοῦ ἐστὶν ἡ βασιλ (εία).

¹ Τρεμπέλας, E2. ἀμαρτωλοῦ ὡς.

² Τρεμπέλας, E2. κατηχουμένους..

³ Τρεμπέλας, E2. **δέξασθαι.**

⁴ Τρεμπέλας, E2. φῶς·

⁵ Τρεμπέλας, E2. νυκτὶ καὶ.

⁶ Τρεμπέλας, E2. ἡμῶν·

⁷ Τρεμπέλας, E2. κύριε ὁ θεός ὁ.

⁸ Τρεμπέλας, E2. ἡμέραν καὶ.

⁹ Τρεμπέλας, E2. προσκαλεσάμενος·

¹⁰ Τρεμπέλας, E2. τῶν ἀναξίων δούλων σου.

¹¹ Τρεμπέλας, E2. ἡμῶν·

¹² Τρεμπέλας, E2. περιπατοῦντες κατανοῶμεν.

¹³ Τρεμπέλας, E2. πᾶσι.

Εὐχή ἡγουν ἀπόλυσις.

Ὁ θεὸς¹ ὁ μέγας,² ὁ ὕψιστος, ὁ μόνος ἔχων ἀθανασία, φῶς οἰκῶν ἀπρόσιτον,³ ὁ πᾶσαν τὴν κτίσιν ἐν σοφίᾳ δημιουργήσας,⁴ ὁ διαχωρήσας ἀνὰ μέσον τοῦ φωτός καὶ ἀνὰ μέσον τοῦ σκότους,⁵ καὶ τὸν⁶ ἥλιον θέμενος εἰς ἐξουσίαν τῆς ἡμέρας, σελήνην δὲ καὶ ἀστέρας εἰς ἐξουσίαν τῆς νυκτός,⁷ ὁ καταξιώσας ἡμᾶς τοὺς ἁμαρτωλοὺς καὶ ἐπὶ τῆς παρούσης ὥρας προφθᾶσαι τὸ πρόσωπόν σου ἐν ἐξομολογήσει καὶ τὴν ἐσπερινήν σοι λατρείαν⁸ προσαγαγεῖν· αὐτός, φιλόανθρωπε κύριε, κατεύθυνον τὴν προσευχήν ἡμῶν ὡς θυμίαμα ἐνώπιόν σου καὶ πρόσδεξαι αὐτὴν εἰς ὁσμὴν εὐωδίας,⁹ παράσχου δὲ ἡμῖν τὴν¹⁰ ἐσπέραν καὶ τὴν ἐπιούσαν νύκταν εἰρηνικὴν· ἔνδυσον ἡμᾶς ὅπλα φωτός,¹¹ ῥῦσαι¹² ἀπὸ φόβου νυκτερινοῦ καὶ¹³ παντὸς πράγματος ἐν σκότει διαπορευομένου,¹⁴ καὶ δὸς ἡμῖν τὸν ὕπνον¹⁵ ὃν εἰς ἀνάπαυσιν τῆς¹⁶ ἀσθενείας ἡμῶν ἐδωρήσω, πάσης διαβολικῆς φαντασίας ἀπηλλαγμένον.¹⁷ ναί,¹⁸ δέσποτα, τῶν ἀγαθῶν χορηγέ, ἵνα καὶ ἐπὶ ταῖς κοίταις ἡμῶν κατανυγόμενοι, μνημονεύωμεν καὶ ἐν νυκτὶ τοῦ¹⁹ παναγίου ὀνόματός σου, καὶ τῇ μελέτῃ τῶν σῶν ἐντολῶν καταυγαζόμενοι,²⁰ ἐν ἀγαλλιάσει ψυχῆς διαναστῶμεν²¹ πρὸς δοξολογίαν τῆς σῆς ἀγαθότητος, δεήσεις καὶ ἱκεσίαις τῇ σῇ εὐσπλαγχνίᾳ προσάγοντες²² ὑπὲρ τῶν ἰδίων ἁμαρτιῶν²³ καὶ παντὸς τοῦ λαοῦ σου,²⁴ ὃν ταῖς πρεσβείαις τῆς ἁγίας θεοτόκου ἐν

¹ Τρεμπέλας, E2. θεός.

² Τρεμπέλας, E2. ὁ μέγας καὶ ὕψιστος.

³ Τρεμπέλας, E2. ἀπρόσιτον.

⁴ Τρεμπέλας, E2. δημιουργήσας.

⁵ Τρεμπέλας, E2. σκότους.

⁶ Τρεμπέλας, E2. τὸν μὲν.

⁷ Τρεμπέλας, E2. νυκτός.

⁸ Τρεμπέλας, E2. δοξολογίαν.

⁹ Τρεμπέλας, E2. εὐωδίας.

¹⁰ Τρεμπέλας, E2. τὴν παροῦσαν.

¹¹ Τρεμπέλας, E2. φωτός.

¹² Τρεμπέλας, E2. ῥῦσαι ἡμᾶς.

¹³ Τρεμπέλας, E2. καὶ ἀπὸ.

¹⁴ Τρεμπέλας, E2. διαπορευομένου.

¹⁵ Τρεμπέλας, E2. ὕπνον, ὃν.

¹⁶ Τρεμπέλας, E2. τῇ ἀσθενείᾳ.

¹⁷ Τρεμπέλας, E2. ἀπηλλαγμένον.

¹⁸ Τρεμπέλας, E2. Ναί, δέσποτα τῶν ἀπάντων, τῶν ἀγαθῶν χορηγέ.

¹⁹ Τρεμπέλας, E2. τοῦ ὀνόματός σου.

²⁰ Τρεμπέλας, E2. καταυγαζόμενοι ἐν.

²¹ Τρεμπέλας, E2. διανιστῶμεν.

²² Τρεμπέλας, E2. προσάγοντες.

²³ Τρεμπέλας, E2. ἁμαρτημάτων.

²⁴ Τρεμπέλας, E2. σου.

ἐπίσκεψαι. Ἐκφώ(νησις). Ὅτι ἀγαθὸς καὶ φιλόανθρωπος θεὸς ὑπάρχεις) καὶ σοὶ τὴν δόξ(αν).

Ὁ διάκονος· Τὰς κεφαλὰς.

Ὁ ἱερεὺς ποιεῖ τὴν εὐχὴν ταύτην·

Κύριε ὁ θεὸς ἡμῶν, ὁ κλίνας οὐρανοὺς καὶ καταβάς ἐπὶ σωτηρίᾳ τοῦ γένους τῶν ἀνθρώπων, ἔπιδε ἐπὶ τοὺς δούλους σου καὶ ἐπὶ τὴν κληρονομίαν σου·¹ σοὶ γὰρ τῷ φοβερῷ καὶ φιλοανθρώπῳ κριτῇ οἱ σοὶ δοῦλοι² τὰς ἑαυτῶν ἔκλιναν κεφαλὰς, τοὺς δὲ ἑαυτῶν ὑπέταξαν αὐχένας, οὐ τὴν ἐξ ἀνθρώπων ἀναμένοντες βοήθειαν, ἀλλὰ τὸ σὸν περιμένοντες ἔλεος,³ τὴν σὴν ἀπεκδεχόμενοι σωτηρίαν·⁴ οὕς διαφύλαξον ἐν παντὶ καιρῷ,⁵ καὶ κατὰ τὴν τὴν παροῦσαν ἐσπέραν καὶ τὴν προσιοῦσαν νύκταν⁶ ἀπὸ παντὸς ἐχθροῦ, ἀπὸ πάσης ἀντικειμένης ἐνεργείας,⁷ διαλογισμῶν ματαίων καὶ ἐνθυμήσεων πονηρῶν.

¹ Τρεμπέλας, E2. σου..

² Τρεμπέλας, E2. οἱ σοὶ δοῦλοι *ὑπέκλιναν τὰς κεφαλὰς*.

³ Τρεμπέλας, E2. ἔλεος *καὶ*.

⁴ Τρεμπέλας, E2. σωτηρίαν..

⁵ Τρεμπέλας, E2. καιρῷ καὶ.

⁶ Τρεμπέλας, E2. *νύκτα*.

⁷ Τρεμπέλας, E2. ἐνεργείας *διαβολικῆς* καὶ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ

Διαταγαί Αποστόλων Ζ', XLV 3 ΒΕΠ 2, 136, 33-37.

Mandeson, A (1980). *Τέλειο Ιταλοελληνικό λεξικό*. Αθήναι: Διαγόρας.

Migne 140, 806, Μ. Γεδεών. *Κανονικές Διατάξεις*, Β, 43-45.

Mioni E. (1994). *Εισαγωγή στην Ελληνική Παλαιογραφία*, Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης.

Parenti S. e Velkovska E. (2000). *L' Eucologio Barberini gr. 336*. Roma: Edizioni Liturgiche

Πρωτοπρεσύτερος Κουμαριανός, Θ. (1997). Stefano Parenti – Elena Velkovska, L' Eucologio Barberini gr. (ff. 1-263). *Θεολογία*, ΞΗ (3), 619-624.

Τρεμπέλας Π. (1982). *Αί τρεῖς Λειτουργίαι κατὰ τοὺς ἐν Ἀθήναις κώδικας*. Αθήναι: Αδελφότης Θεολόγων «Ο ΣΩΤΗΡ».

Τρεμπέλας Π. (1998). *Μικρόν Εὐχολόγιον, Α΄*. Αθήναι: Αδελφότης Θεολόγων «Ο ΣΩΤΗΡ».

Τρεμπέλας Π. (1998). *Μικρόν Εὐχολόγιον, Β΄*. Αθήναι: Αδελφότης Θεολόγων «Ο ΣΩΤΗΡ».

Τσουκανά Α. (1983). *Νέον Ελληνοϊταλικόν λεξικόν*. Αθήναι: Κακουλίδης.

Φίλιας Γ. (1991). Η ακολουθία του Ευχελαίου στο Βαρβερινό Ευχολόγιο 336 [codex Vaticanus Barberinianus graecus 336] και το Ευχολόγιο του J. Goar. *Θεολογία*, ΞΒ (3), 560-568.

Φίλιας Γ. (1990). Το Βαρβερινόν Ευχολόγιον 336 (Codex Vaticanus Barberinianus Graecus 336. *Θεολογία*, ΞΑ (B), 396-416.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 1

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ ΤΗΣ ΕΙΣΑΓΩΓΗΣ ΤΟΥ ΒΑΡΒΕΡΙΝΟΥ ΕΥΧΟΛΟΓΙΟΥ ΕΚΔΟΣΗΣ 1995

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Οι εκδότες επιθυμούν να ευχαριστήσουν Άτομα και Ιδρύματα, τα οποία κατέστησαν δυνατή την πραγματοποίηση του παρόντος έργου, σε πρώτη φάση τον P. Leonard Boyle, OP, Διευθυντή της Αποστολικής Βιβλιοθήκης του Βατικανού, καθώς και όλο το προσωπικό αυτού του αξιόλογου ιδρύματος. Τη Βιβλιοθήκη του Ανατολικού Παπικού Ινστιτούτου, και ιδιαίτερα τον πρόην Διευθυντή J.L. Dugan, SJ· τη Διεύθυνση και το προσωπικό του Ιταλικού κέντρου για τη μελέτη του χειρογράφου της Εθνικής Κεντρικής Βιβλιοθήκης «Βιττόριο Εμμανουέλε» της Ρώμης· τη Βιβλιοθήκη του Εθνικού Μνημείου της Ελληνικής Μονής της Grottaferrata καθώς και τον τότε λόγιο της βιβλιοθήκης και τώρα ηγούμενο, τον Αρχιμανδρίτη Marco (Petta)· τη Βιβλιοθήκη Ambrosiana καθώς και τον Διευθυντή της τον πρελάτο Gianfranco Ravasi και τον πρόην Διευθυντή τον πρελάτο Enrico Galbiati, ειλικρινή φίλο της Χριστιανικής Ανατολής· τον καθηγητή Barbara καθώς και τον μακαρίτη Kurt Aland και όλο το προσωπικό του Ιδρύματος fur neutestmentliche Textforschung di Munster in Westfalen. Τον καθηγητή Miguel Garijo Guembre, τακτικό καθηγητή της Ανατολικής Θεολογίας στο Πανεπιστήμιο Westfälische Willhelms Universitat της ομώνυμης πόλης. Τον πρελάτο P. Abate Gregor M. Hanke, OSB καθώς και την κοινότητα της μονής του Plankstetten στη Βαβαυρία, στα πλαίσια της οποίας αυτό το έργο πήρε τελική μορφή. Το Δόκτωρα Abraham – A. Thiermeyer καθώς και τον πρελάτο George Harteis, Προεδρεύοντες του σεμιναρίου του Eichstat, για το ζωντανό ενδιαφέρον και την υποστήριξη που έλαβα.

Επιθυμούμε επίσης να ευχαριστήσουμε τους καθηγητές Mirena Slavova και Dimitar Bojadziev του Πανεπιστημίου της Σόφιας, για τις πολύτιμες συμβουλές τους στο εκδοτικό πεδίο, και ιδιαίτερα τον Δόκτωρα Rumjan Lazov του Μαθηματικού Ινστιτούτου της Ακαδημίας των Επιστημών της Βουλγαρίας, στον οποίο οφείλουμε τη γραφική παρουσίαση του παρόντος έργου καθώς και τη δημιουργία των φόντων (γραμματοσειρών). Ευχαριστούμε επίσης και τον καθηγητή Maurizio Pararozzi, ο οποίος υπομονετικά ξαναδιάβασε το έργο καθώς και για τις παρατηρήσεις που έκανε, οι οποίες στάθηκαν πάντα αιτία για μια ένθερμη και εποικοδομητική συζήτηση.

Ένα ευχαριστώ, εντελώς ιδιαίτερο μένει όμως για τον Miguel Arranz, SJ, ο οποίος είναι ήδη καθηγητής μας στο Ανατολικό Παπικό Ινστιτούτο της Ρώμης, και στον οποίο οφείλεται η ίδια η ιδέα αυτής της παρούσης έκδοσης. Στο επίπεδο της συστηματικής μελέτης των χειρογράφων του αρχαίου βυζαντινού ευχολογίου, αυτός δίδαξε σε έναν από τους γραφείς το αρχαίο χειρόγραφο Barberini σαν θέμα της Διπλωματικής στις Ανατολικές Εκκλησιαστικές Επιστήμες, και υποχρεώθηκε να επιμείνει, όχι λίγο, για να νικήσει την έλλειψη προθυμίας του συγγραφέα, έτσι ώστε εκείνο το έργο το οποίο ήταν εντελώς προσωρινό, να μεταμορφωθεί σε μια ολοκληρωμένη έκδοση. Τώρα, απαγγέλλοντας μία φράση αγαπητή σ' αυτόν – *finis coronat opus* – (στο τέλος στεφανώνεται το έργο) τον ευχαριστούμε για την πολύ μεγάλη του επιμονή.

Ρώμη, 11 Μαΐου 1995.

Stefano PARENTI – Elena VELKOVSKA

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Το Barberini gr. 336 είναι το παλαιότερο και αναμφίβολα το πιο διάσημο χειρόγραφο του βυζαντινού ευχολογίου, το λειτουργικό βιβλίο το οποίο παραθέτει τα κείμενα των Θείων Λειτουργιών, τις προσευχές του προεστώτος της Λειτουργίας των Ωρών, την τέλεση των θείων μυστηρίων και μια σειρά, από περισσότερο ή λιγότερο εκτεταμένες, από ανάλογες κατά περίπτωση ευχές και προσευχές για διάφορες συνθήκες και ανάγκες. Το μεγαλύτερο μέρος των κειμένων αυτών, φυσικά κάτω από διαφορετική κριτική έκδοση, είναι ακόμα και σήμερα σε χρήση στο Πατριαρχείο της Κωνσταντινούπολης καθώς και σε όλες τις Εκκλησίες που συνδέονται με αυτή την λειτουργική παράδοση, και που επιστημονικά ονομάζεται βυζαντινή.

Για να είναι γραμμένο κατά το δεύτερο μισό του όγδοου αιώνα στον ελληνόφωνο νότο της Ιταλίας, το Barberini είναι επίσης και η αρχαιότερη μαρτυρία της Λειτουργίας της αποκαλούμενης ιταλό-ελληνικής ή και ιταλό-βυζαντινής, φημισμένη σε αρκετές περιοχές μέχρι τα τέλη του δέκατου έκτου αιώνα και αργότερα, αν και υπήρχε σε διαφορετικές μορφές.

Στον κώδικα Barberini μπορούμε να διακρίνουμε, ως προς το περιεχόμενό τους, δύο μέρη:

α) Κάποια αποσπάσματα από το Όγδοο βιβλίο των Αποστολικών Κανόνων, από τα οποία λείπει η αρχή, (ff 266-279) και β) το ευχολόγιο αυτό καθ' εαυτό, που περιλαμβάνει τα φύλλα από το 1 έως το 263. Αντικείμενο της παρούσης έκδοσης είναι ακριβώς αυτό το δεύτερο μέρος του οποίου θα προχωρήσουμε τώρα στο σχολιασμό των πρώτων στοιχείων. Ως προς την ιστορία του κώδικα καθώς και την κωδικολογική, παλαιογραφική, γλωσσική και λειτουργική ανάλυση, ας μας επιτραπεί να παραπέμψουμε τον Αναγνώστη στον πρώτο τόμο αυτού του έργου, που τώρα ετοιμάζεται, πράγμα το οποίο δεν θα μπορούσε παρά ταύτα να μας απαλλάξει από μία σύντομη παρουσίαση του Ευχολογίου.

1. ΤΟ ΕΥΧΟΛΟΓΙΟ BARBERINI

Σε όσους το ζητήσουν στην Βιβλιοθήκη του Βατικανού, το χειρόγραφο με την ένδειξη Barberini gr. 336 παρουσιάζεται ως ένας ογκώδης τόμος περγαμηνής των ff II. 279 (+ 52a και 233a) βιβλιοδετημένο με δερμάτινη καφέ επένδυση και ένα χρυσό περίγραμμα με γεωμετρικά σχήματα αποτυπωμένο και στα δύο εξώφυλλα, ενώ στη ράχη, με κατεύθυνση από πάνω προς τα κάτω, αναγράφεται (σε φόντο κόκκινο) "BASILII LITURGIA" και (σε φόντο πράσινο) "CANONES GRAECI". Κάθε φύλλο είναι κατά μέσο

όρο 190 x 133 χιλιοστά και αποτελείται από 21 έως 23 σειρές, ενώ το γραπτό κείμενο καλύπτει, πάντα κατά μέσο όρο, μία επιφάνεια 135 χ 80/85 χιλιοστών· χρησιμοποιήθηκε μία όψιμη κεφαλαιογράμματη βιβλική γραφή δυτικού τύπου. Στη σημερινή του κατάσταση το Barberini gr. 336 αποτελείται από 36 τετραδικές δεσμίδες. Αρχικά, οι δεσμίδες ήταν 40, χάθηκαν όμως η 1, 2, 3 και 8, ενώ οι δεσμίδες 4 και 5 (Αποστολικοί Κανόνες και Αποστολικές Διαταγές) βρίσκονται στο τέλος του ευχολογίου, μετά το φύλλο 263v.

Πάνω δεξιά στη σελίδα αυτή, βρίσκουμε έντυπο ένα σήμα βιβλιοθήκης που αποτελείται από ένα μεγάλο "T" πάνω στο οποίο επικρατεί ένας σταυρός "T" για τον οποίο ο Wilmart, παρόλο που δεν έχει καταφέρει να εντοπίσει την προέλευση, υποστηρίζει ότι ανέρχεται σε μία ημερομηνία, όχι πριν τον 11^ο αιώνα, αν και "elle peut aussi ne remonter qu'au XIII ou au XIV". Πάντως, το σίγουρο είναι ότι τον 14^ο αι. ο κώδικας Barberini βρισκόταν στην καλλιεργημένη και εκλεπτυσμένη Φλωρεντία των Μεδίκων. Πράγματι, στην λευκή σελίδα IIv, μεταξύ του καλύμματος του βιβλίου και προμετωπίδας, βρίσκεται καταγεγραμμένη μία σημείωση που θα μπορούσαμε ίσως να αποδώσουμε στο χέρι του Zenobi Acciaiuoli, OP (1461-1519), βιβλιοθηκαρίου της μονής του Αγίου Μάρκου μέχρι το 1513 "Orationes messe et tocus officii s(e)c(un)d(u)m basilium co(n)uentus s(an)c(t)i marci de florentia ordinis fr(atr)um p(re)dicatorum de hereditate nicholay de nicholis", μαζί και λίγο πιο ψηλά υπάρχει η θέση που καταλάμβανε ο κώδικας: "33.De p(rim)o banco ex p(ar)te orientis".

Η υπέροχη συλλογή κωδίκων του ουμανιστή και βιβλιόφιλου Niccolò Niccoli (1363-1437) σύμφωνα με την επιθυμία του ιδίου που διατυπώθηκε στην διαθήκη του, πέρασε το 1441 στη φλωρεντιανή μονή του Αγίου Μάρκου των Δομινικανών Μοναχών όπου ο Cosimo de Medici (1389-1464) ίδρυσε την πρώτη δημόσια βιβλιοθήκη των νεότερων χρόνων. Κατά τον 17^ο αιώνα το ευχολόγιο αλλάζει ξανά ιδιοκτήτη και καταλήγει στην Βαρβερινιανή Βιβλιοθήκη της Ρώμης (Biblioteca Barberiniana di Roma), η οποία ενσωματώθηκε το 1902 στην Αποστολική Βιβλιοθήκη του Βατικανού (Biblioteca Apostolica Vaticana), όπου και βιβλιοδετήθηκε το 1627.

Πολλοί από τους κώδικες της σημερινής συλλογής Barberini της Vaticana φέρουν ένα σήμα κατοχής του φλωρεντιανού γερουσιαστή Carlo Strozzi (1587-1670) και μεταξύ αυτών, υπάρχουν μερικοί οι οποίοι προέρχονται από την Βιβλιοθήκη της μονής του Αγίου Μάρκου και, όπως το ευχολόγιο Barberini, είχαν φθάσει εκεί δια μέσου του κληροδοτήματος του Niccolò Niccoli. Σύμφωνα με την θεωρία του G. Mercati, την οποία στη συνέχεια υιοθέτησε ο A. Diller, η ύπαρξη σχέσεων φιλίας μεταξύ του Strozzi και της

ευγενούς ρωμαϊκής, ήδη φλωρεντιανής, οικογένειας των Barberini ενδυναμώνει την πιθανότητα το ευχολόγιο να έφθασε στην βιβλιοθήκη δια μέσου της οδού αυτής.

2. ΚΡΙΤΗΡΙΑ ΕΚΔΟΣΗΣ

α) Δομή του έργου

Όπως ήδη είχε παρατηρήσει ο M.I.Orlov το 1909, η έκδοση ενός ευχολογίου, το οποίο από τη φύση του είναι κυρίως προφορικό, δεν είναι δυνατόν να αντιμετωπιστεί με τα ίδια κριτήρια βάσει των οποίων πραγματοποιείται η κριτική έκδοση ενός κλασσικού κειμένου. Έτσι, η ακόλουθη έκδοση δεν αποτελεί μια κριτική έκδοση του βαρβερινιανού ευχολογίου με τη στενή έννοια του όρου, αλλά μία έκδοση η οποία ανατρέχει σε άλλα χειρόγραφα μόνο όταν η ανάγνωση του κώδικα αποδεικνύεται σαφώς αμφίβολη, αλλοιωμένη ή γεμάτη κενά. Αυτού του είδους οι εκδοτικές επεμβάσεις παρουσιάζονται πάντα εντός αγκιστρωτών παρενθέσεων.

Στην παρούσα εργασία η κατάταξη του περιεχομένου του κώδικα Barberini έχει γίνει κατά πρώτον με αύξοντα αριθμό, σύμφωνα με το κριτήριο που ακολουθείται από την μεθοδολογία των λειτουργικών ενοτήτων και δομών, ένας τρόπος αρίθμησης ο οποίος είναι προφανώς διαφορετικός από αυτόν που υιοθέτησε ο αντιγραφέας του κώδικα. Κάθε οργανική και ανεξάρτητη ενότητα, δηλαδή, προσευχές που προηγούνται και ακολουθούνται από τυχόν rubriche, διακονικά που δεν συνδέονται ρητά με κάποια προσευχή, η υλική προετοιμασία του Αγίου Μύρου, η διατύπωση του τύπου της απάρνησης των Μανιχαίων, τα incipit-desinit scritturistici για τη μοναστική ομολογία, επισημαίνεται από έναν αραβικό αριθμό σε έντονο χρώμα, τον οποίο θα μπορούσαμε να ονομάσουμε και ως αριθμό τμήματος, και ακολουθείται από μια δεύτερη αρίθμηση κάθε στοιχείου που αφορά τις λειτουργικές οδηγίες (rubriche) και ευχές του τμήματος αυτού.

Κάθε τμήμα συμπληρώνεται από χωρία (αποσπάσματα) της Αγίας Γραφής, τα οποία παρατίθενται τόσο σε άμεση μορφή όσο και ως απλές αναφορές, και από ένα (κριτικό) υπόμνημα με χαρακτηριστικό ένα διπλό σύμβολο = και +, όπου το = παραπέμπει σε εκείνα τα έργα που φέρουν εξ ολοκλήρου το κείμενο της προσευχής από το ίδιο το ευχολόγιο Barberini, ενώ το σύμβολο + εισάγει μια αντιπαραβολή με έργα που δημοσιεύουν ή υποδεικνύουν την ύπαρξη της ίδιας προσευχής από και σε διαφορετικές ευχολογικές πηγές. Οι αριθμοί που ακολουθούν τα σύμβολα του υπομνήματος αναφέρονται αποκλειστικά στα (incipit) εναρκτήρια λόγια της κάθε προσευχής που δημοσιεύεται εδώ στο ευχολόγιο. Στα υπομνήματα περιοριστήκαμε στο να χρησιμοποιήσουμε τα έργα εκείνα τα οποία προσφέρουν ακέραια κείμενα, μαζί με τις πιο

πρόσφατες περιγραφές και εκδόσεις. Αντιθέτως, δεν παραθέσαμε πληροφορίες όσον αφορά τις λειτουργικές οδηγίες και τα διακονικά τα οποία παρουσιάζουν ως προς την σύνταξη μία δική τους φυσιогνωμία. Τα βιβλιογραφικά υπομνήματα έχουν ταξινομηθεί με χρονολογική σειρά· προηγούνται οι πληροφορίες για τις επιστημονικές δημοσιεύσεις και ακολουθούν εκείνες του *textus receptus* σύμφωνα με τις ρωμαϊκές και ενετικό - αθηναϊκές εκδόσεις.

Το τελευταίο μέρος της εργασίας περιέχει μία σειρά από έντεκα αλφαβητικούς πίνακες περιεχομένων, που διακρίνονται ως προς το αντικείμενο, έτσι ώστε να διευκολύνεται ο εντοπισμός της ύλης που αναζητείται.

β) Μέθοδος έκδοσης

Η ορθογραφία του κώδικα έχει αποκατασταθεί στο κανονικό σύμφωνα με τα ισχύοντα (σύγχρονα, έγκυρα) λεξικά, ιδιαιτέρως το Liddell-Scott και το Lampe, ανατρέχοντας, ανάλογα με τις ανάγκες στα λεξικά του Du Cange, του Κριαρά και του Rohlfs. Τα λάθη ητακισμού και ισοφωνίας νοούνται αυτομάτως διορθωμένα ενώ έχει διατηρηθεί το κινητό ν, σύμφωνα με τη γραφή του κώδικα. Ενδεχόμενα χάσματα καλύφθηκαν προσφεύγοντας σε άλλες πηγές, αναγκαστικά μεταγενέστερες, οι οποίες παρατίθενται στη σημείωση.

Η στίξη έχει αποκατασταθεί ακολουθώντας τα κριτήρια των νεότερων κριτικών εκδόσεων. Δεν ακολουθεί το περίπλοκο σύστημα σημείων του χειρογράφου, το οποίο σύστημα όμως, λαμβάνεται υπόψη για την επίλυση κάποιων αμφισβητήσιμων περιπτώσεων. Όσον αφορά τον τονισμό, οι Εκδότες επιφυλάχθηκαν να υπογραμμίσουν με ένα τόνο τις προσωπικές αντωνυμίες σου σοί, σέ, όταν απαιτείται από την λογική της φράσης.

Η βραχυγραφία ΕΚΦΩ., που επιδέχεται διάφορες λύσεις, όπως έκφώνησις, έκφώνως και έκφωνει στο τέλος της προσευχής, αποδόθηκε πάντα εντός γωνιωδών αγκυλών ως έκφώνησις, ενώ στις άλλες περιπτώσεις σύμφωνα με το γενικότερο νόημα που υποδεικνύεται από τη λειτουργική οδηγία.

Η αόριστη αντωνυμία δεῖνα, η οποία εμφανίζεται στον κώδικα πάντα με την βραχυγραφική μορφή δε, καταλήγει σε άκλιτη· σπάνια εμφανίζεται γραμμένη ολόκληρη μετά από ό περίπτωση κατά την οποία δεν κλίνεται ούτε το άρθρο, γραφή την οποία έχουμε σεβαστεί και εμείς.

Διατηρείται η διπλή γραφή χερουβείμ – χερουβίμ, σεραφείμ – σεραφίμ και γίνεται αποδεκτή η συνήθης μεταβολή στα εναρκτήρια των προσευχών μεταξύ ονομαστικής και κλητικής, όπως παντοκράτωρ - παντοκράτορ.

Αναφορικά με την ερμηνεία του καταλόγου των συστατικών για την παρασκευή του Αγίου Μύρου (140), επωφεληθήκαμε από τον αντίστοιχο κατάλογο του ιταλο-ελληνικού ευχολογίου Napolì gr. II C. 21 (XII sec.), ff. 88^v-88bis^r. Όσο για την ερμηνεία των βραχυγραφιών οι οποίες εκφράζουν μονάδες μέτρησης, ανατρέξαμε στα κλασσικά έργα του B. de Montfaucon, του Ch. Du Cange, στο εγχειρίδιο του Maude Thompson και στον κατάλογο του Zuretti.

Στην έκδοση του κειμένου συναντήσαμε μία σειρά από φωνητικά και ορθογραφικά φαινόμενα, ή και φαινόμενα που αφορούν το όνομα, το ρήμα και την σύνταξη και τα οποία μας επέβαλλαν να προχωρήσουμε σε συγκεκριμένες εκδοτικές επιλογές. Στη συνέχεια παρουσιάζουμε έναν κατάλογο με παραδείγματα για διευκρινιστικούς, επεξηγηματικούς λόγους και μόνο, αναβάλλοντας μία ευρύτερη και πιο ολοκληρωμένη συζήτηση επί του θέματος σε μία προσεχή έκδοση.

A. Φωνητικά και ορθογραφικά φαινόμενα

1) Στα ιταλο-ελληνικά κείμενα συχνά εμφανιζόμενη σύγχυση μεταξύ [o] που παριστάνεται με όμικρον ή με ωμέγα και ου (π.χ. ιούμενος [117.2], σύμβουλον [123.5], προπετοῦς [203.1], δεσμωμένους [211.2])· από τους κριτικούς εκδότες δίδεται στη σωστή μορφή in textu, ενώ ο τρόπος ανάγνωσης του κώδικα σύμφωνα με τον αντιγραφέα αναφέρεται στη σημείωση.

2) Οι περιπτώσεις μεταβολής του ήχου [i] (που εκφράζεται με ι ή με η άτονο σε ε, όπως, μεσεμβρινός και παρόμοιες (56.2, 105.2, 118.2, 257.2, [αλλά σε σύγκριση μεσημβρία, 115.2]) και κυρίως έπετιμήσας (181.3) περιορίζονται σε αναφορά τους στο υπόμνημα.

3) Αντίθετα η μεταβολή του άτονου η σε ε πριν ή μετά από ρ (όπως άνεπερέαστον, διάσπαρτα στο κείμενο, συγχωρεθῆναι [287.4]), αναφέρεται παρομοίως στη σημείωση, αλλά στο 150.20 βρίσκουμε φυγαδευτετηριον, όπου είναι εμφανής η προσπάθεια να διορθωθεί το φαινόμενο.

4) Η μεταβολή του ήχου [ε] σε [ι], όπως στην περίπτωση ἀπήργασαι (24.2) ἀντί ἀπέργασαι, η οποία δεν επισημαίνεται στις γραμματικές, αναφέρεται στο υπόμνημα.

5) Όσο για την ομάδα -γχν- σε λέξεις όπως σπλάγγχον και σχετικά σύνθετα, διατηρείται πάντοτε η γραφή -χν- του χειρογράφου.

6) Η πτώση του -γ- όταν αυτό βρίσκεται ανάμεσα σε δύο φωνήεντα π.χ. καταύασον (43.2, 128.2) ἀντί καταύγασον, καταφύον (150.2) ἀντί καταφύγον, επισημαίνεται στη σημείωση.

7) Στις περιπτώσεις ορθογραφικής ανομοίωσης του ν στις ομάδες -γγ-, -γκ-, -γχ- και -γξ-, -λλ-, -ρρ-, -μπ-, -μψ-, -μβ-, -μμ-, διατηρείται η γραφή του κώδικα εκτός από την περίπτωση σύγχευξον (252.2) και ἐγτυγχάνη (122.2) που έχουν τεθεί στη σημείωση, παρομοίως η αντίθετη περίπτωση ἀγγίστρω ἀντί ἀγκίστρω (257.2).

8) Η απλογραφία των διπλών συμφώνων, όπως για παράδειγμα ἐπερίφημεν (226.2), ἀνάρυσαι (284.2), επισημαίνεται στη σημείωση. Όσον αφορά τον όρο πανυχίς, ο οποίος αναφέρεται δύο φορές στον κώδικα (135.1 και 154.2), διατηρείται ως έχει, για τον λόγο ότι μαρτυρείται ευρέως από την χειρόγραφη παράδοση.

9) Τα φαινόμενα διπλασιασμού συμφώνων (όπως νόσσος και παρόμοια, καμμάραν [257.2], ἐκκατέρωθεν [152.4] κ.λ.π.) επισημαίνονται στη σημείωση.

10) Διατηρείται σύμφωνα με τον κώδικα η εισπνοή (προφορά των δασέων;) στα σύνθετα του ρήματος ιδεῖν, όπως, ἐφιδ-, ἀφιδ- (13.2, 23.1, 39.4 κ.λ.π., (αλλά βλ. ἔπιδε στο 60.2, 64.3, 106.2, 171.3), και η εκπνοή στην μορφή ἀπορκισμός 115.1, 116.1, 117.1).

11) Σύγχυση μεταξύ τ και θ, όπως δεδόξασθαι ἀντί δεδόξασται (διάσπαρτα στό κείμενο), η οποία αναφέρεται στη σημείωση. Στην ίδια περιπτωσιολογία ανήκει και η περίπτωση του ἐπισθάμβωνος (21.2) / ἐπιστάμβωνος (274.1, 275.1, 276.1, 281.1, 282.1, 283.1) / ὀπιστάμβωνος (273.1, 285.1), καθώς όμως πρόκειται για έναν τεχνικό όρο, προτιμήσαμε να τηρήσουμε την γραφή του χειρογράφου.

12) Σε μια μόνο περίπτωση, η οποία και επισημαίνεται στο υπόμνημα, παρατηρείται η μεταβολή του ήχου [λ] σε [ρ]: καριεργούντων αντί καλλιεργούντων (37.7).

Β. Κλίση ονομάτων

13) Μαζί με την συνηθισμένη μορφή διάκονος, -ου, χρησιμοποιείται και η εναλλακτική διάκων, -ονος, μορφές τις οποίες διατηρήσαμε αμφότερες στο κείμενο.

14) Το επίθετο πλήρης εμφανίζεται πάντοτε σε άκλιτη μορφή και έτσι έχει διατηρηθεί (192.2, 198.2, 280.2).

15) Η αιτιατική σε -ν της τρίτης κλίσης:

α) οι μορφές νύκταν και σάρκαν, που συναντώνται τόσο με το νῦ όσο και δίχως, διατηρούνται στις αντίστοιχες μορφές (64.2, 138.2, σε αντιπαραβολή 57.2· 186.10, σε αντιπαραβολή 189.2).

β) η αιτιατική του μονογενής που παρουσιάζεται δύο φορές με την μορφή τριτόκλιτου μονογενῆ (28.3, 215.2) και έξι φορές με την μορφή πρωτόκλιτου μονογενῆ (33.2, 138.2, 143.17, 177.3, 196.2, 220.2) δημοσιεύεται σύμφωνα με την γραφή του κώδικα.

γ) το επίθετο έκτενης εμφανίζεται να κλίνεται μόνο μία φορά σύμφωνα με την 3^η κλίση (έκτενῆ, αιτιατική .sg. 85.2), ενώ δύο φορές σύμφωνα με την 1^η (έκτενήν, 8.2, 27.2)· εμφανίζεται επίσης το νέο ουσιαστικό ή έκτενή, -ῆς (γενική τῆς έκτενῆς, 8.1, 27.1). Όλες αυτές οι μορφές έχουν διατηρηθεί σύμφωνα με την γραφή του κώδικα.

16) Οι συγκεκριμένες μορφές που εμφανίζονται μαζί με τις υπόλοιπες κοινές, όπως τροπάριν αντί του τροπάριον (π.χ. 132.5, 156.5, σε αντιπαραβολή με 156.3), και οι περιπτώσεις όπως καινουργίν (152.3) διατηρούνται στην έκδοση αυτή.

Γ. Κλίση ρημάτων

17) Οι τύποι των ρημάτων σε -αν- (λαμβάνω και σύνθετα, ἀνξάνω, μανθάνω, ἁμαρτάνω) παρουσιάζουν συχνά τύπους με διπλό ν (λαμβάννω, κ.λ.π.). Τέτοιες περιπτώσεις αναφέρονται πάντοτε στη σημείωση.

18) Περιπτώσεις εξομοίωσης μεταξύ 2^{ης} και 1^{ης} συζυγίας (όπως ὑποστρώννουσιν, 130.2g) θεωρούνται συνήθεις και διατηρούνται στην έκδοση.

19) Οι ανώμαλοι τύποι της ενεργητικής μετοχής του αορίστου (άσιγμος) στις πλάγιες πτώσεις, φαινομενικά επηρεασμένοι από ένα παρακείμενο (όπως τα σύνθετα του πεσῶτος και ἐλθῶτος, λαβῶτος και παρόμοια για τα αντίστοιχα πεσόντος, ἐλθόντος και λαβόντος), που εμφανίζονται μαζί με τους ομαλούς τύπους, αναφέρονται στη σημείωση.

20) Διατηρείται ο άσιγμος αόριστος σε -α (όπως στο γενάμενος και στα σύνθετα και κάποιες φορές στο βουλάμενος [60.2]), καθώς θεωρείται συνήθης.

21) Φαινόμενα αναδιπλασιασμού και αύξησης:

α) Ο παρακείμενος δίχως αναδιπλασιασμό και ο παρατατικός και ο αόριστος δίχως αύξηση (τόσο συλλαβική όσο και χρονική) φαινόμενα συχνά, ήδη από την μετακλασσική εποχή, και που εμφανίζονται τακτικά στον κώδικα μαζί με τύπους με αναδιπλασιασμό και αύξηση, διατηρούνται πάντα σύμφωνα με τη γραφή του χειρογράφου.

β) Το ίδιο ισχύει και για τις περιπτώσεις διπλής αύξησης (όπως, ἐπροεφήτευσαν, 226.2).

22) Οι παραλλαγές γινομ-/γενομ- τόσο στον ενεστώτα όσο και στον αόριστο του ρήματος γίνονται διατηρούνται και οι δύο στην έκδοση σύμφωνα με την γραφή του κώδικα.

Δ. Σύνταξη

23) Το ρήμα δέομαι στο χειρόγραφο συντάσσεται τόσο με γενική όσο και με δοτική. Για λόγους ομοιομορφίας διατηρήσαμε σε όλες τις περιπτώσεις την γενική, επισημαίνοντας την δοτική στο υπόμνημα.

24) Η χρήση της οριστικής στη θέση της υποτακτικής μετά από ἵνα ή ὅπως, κάτι πολύ συχνό στον κώδικα, επισημαίνεται στη σημείωση στην περίπτωση που επιφέρει ποιοτική αλλαγή του φωνήεντος (δοξάζεται [131.1, αντί δοξάζεται κ.λ.π.). Αντίθετα, όταν πρόκειται αποκλειστικά για ποσοτική αλλαγή, δίνεται αυτομάτως η ομαλοποιημένη μορφή.

**ΣΥΝΤΟΜΗ ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ
ΤΩΝ ΧΕΙΡΟΓΡΑΦΩΝ ΠΟΥ ΧΡΗΣΙΜΟΠΟΙΟΥΝΤΑΙ ΣΤΟ ΥΠΟΜΝΗΜΑ**

1) *Barberini gr. 336* (VIII αιώνας)

BAR

Το χειρόγραφο θα είναι το αντικείμενο μιας ιδιαίτερης μελέτης η οποία θα εμφανιστεί σε έναν ξεχωριστό τόμο.

2) *Barberini gr. 329* (XII αιώνας)

B329

Περγαμηνή, πάχους 188-145 mm., απόσπασμα 120. Ευχολόγιο σχετικό με τους πρεσβυτέρους, αντεγραμμένο σε ένα γραφικό στυλ το οποίο πλησιάζει κατά πολύ το ροσσανέζε

3) *Oxford, Bodleian Library, Auctor E. 5. 13*

BOD

(στα. 1121/2-1132)

Περγαμηνή πάχους 155/157 X 100 mm., απόσπασμα II + 253

Ευχολόγιο του μοναστηρίου του Σωτήρος στη Μεσσήνη, το οποίο αντιγράφηκε κάνοντας ευρεία χρήση από πηγές Κωνσταντινουπολίτικες αρχαίας βιβλιοκριτικής

4) *Grottaferrata Γ. β. I* (XIII αιώνας)

G01

Περγαμηνή πάχους 161 X 117 mm., απόσπασμα I-II + 153 (148-153: μεταγενέστερη προσθήκη η οποία εμπεριέχει την μοναστική ομολογία της θρησκευτικής πίστης) ακρωτηριασμένη στην αρχή . Ευχολόγιο το οποίο είναι αντεγραμμένο σε «στυλ μίμησης» σε περιφεριακό περιβάλλον, με τη χρήση διαφόρων πηγών οι οποίες προέρχονται από το «ευχολόγιο του πατριάρχη» - έκ του εὐχολογίου τοῦ πατριαρχικοῦ

5) *Grottaferrata Γ. β. II* (XII αιώνας)

G02

Περγαμηνή, πάχους 172 x 138 mm., απόσπασμα I + 154 . Το χειρόγραφο χρωσάει την ύπαρξή του στην συνεργασία των δύο αντιγραφών – μιμητών, ο πρώτος εκ των οποίων χρησιμοποιεί το στυλ του Reggio, ενώ ο δεύτερος το στυλ ροσσανέζε .

6) *Grottaferrata Γ. β. IV* (αιώνας X)

G04

Περγαμηνή, πάχους 90 x 122 mm., απόσπασμα 141. Η σειρά των τευχών είναι προς αποκατάσταση. Έχει γραφεί με μια πολύ μικρή νιλιανή γραφή «με ποδαράκια» .

Προέρχεται από την Καμπάνια. Το αρχαίο χειρόγραφο έχει αποτελέσει και το αντικείμενο μιας προγενέστερης μελέτης του S.Parenti.

7) *Grottaferrata* Γ.β. V+ Γ. α. XXV (στα 1018/1019)

G05

Περγαμινή πάχους 160 x 120 mm., απόσπασμα 124¹ Διάγραμμα με τις επικήδειες λειτουργίες, ακρωτηριασμένο στην αρχή καθώς και στο τέλος, πρέπει να συμπεριληφθεί στη «νιλιανή σχολή».

8) *Grottaferrata* Γ.β. VI (XI/XII αιώνας)

G06

Περγαμινή, πάχους 180 x 120 mm. Ευχολόγιο το οποίο δημιουργήθηκε από περισσότερους του ενός συγγραφείς και είναι σε ορισμένα μέρη του σβησμένο το αρχικό κείμενο και γραμμένο από την αρχή. Α) απόσπασμα 1-60 από την αρχή του XII έως το τέλος του XI αιώνα. Β) 60^v – 70^r C) απόσπασμα 88^r – 97^r 5D) απόσπασμα 71^v – 85^r 9, 97^r 6-98^r 11 E) 87^v. Δευτερεύουσες γραφές του XII αιώνα: 98^r 12-101^v 74. Η απαρχή του, οι ρίζες του, αναζητούνται στα σύνορα Καλαβρίας – Λουκάνο.

9) *Grottaferrata* Γ. β. VII (X/XI αιώνας)

G07

Περγαμινή, πάχους 170X 135 mm., απόσπασμα 174. Ευχολόγιο το οποίο δημιουργήθηκε από περισσότερους του ενός συγγραφείς, ένας εκ των οποίων χρησιμοποίησε τη γραφή «μικροσκοπικά ποδαράκια» όπως και στην *Grottaferrata* Γ.β. IV. Το αρχαίο χειρόγραφο έχει εκδοθεί σχεδόν ολόκληρο από τον G. Passarelli.

10) *Grottaferrata* Γ.β. VIIIA (XII Αιώνας)

G08

Περγαμινή, πάχους 233 x 155 mm., απόσπασμα 145. Μοναστικό ευχολόγιο με πιθανές μυστικές ρίζες που όμως εμφανίζει σημάδια παραμονής στην *Grottaferrata*, ξεκινώντας από το δεύτερο μισό του XIII αιώνα.

11) *Grottaferrata*, Γ.β. X (X/XI αιώνας)

G10

Περγαμινή, πάχους 190X140 mm., απόσπασμα 115, ακρωτηριασμένη στην αρχή καθώς και στο τέλος, προέρχεται από τον Carbone και παρουσιάζει διάφορες ευχολογικές συγκλήσεις με την *Grottaferrata* Γ.β. IV και Γ.β. VII, όπως και με το Vaticano gr. 1833. Το αρχαίο χειρόγραφο έχει περιγραφεί από τον A.Rocchi.

12) *Grottaferrata* Γ.β. XII (XIII αιώνας)

G12

Περγαμηνή, πάχους 150 x 115 mm., απόσπασμα 98, έχει ρίζες στην Καλαβρία και είναι γραμμένη στο χέρι σε στυλ του Ρέτζιο.

13) Grottaferrata Γ.β. XXXV (XII αρχές αιώνα)

G35

Περγαμηνή, πάχους 193 x 160 mm., απόσπασμα I + 83 + I . Λειτουργικό συνονθύλευμα του μοναστηριού του Πατρός του Ροσσάνο, το οποίο αποδίδεται στην πένα του αντιγραφέα Βαρθολομαίου.

14) Grottaferrata Ζ.δ. II (χρονολογία 1090)

GZd2

Περγαμηνή, πάχους 90 x 61 mm. Διπλό αρχαίο χειρόγραφο το οποίο συνοδεύουν δύο χειρόγραφα, ένα ετερόκλιτο σύμπλεγμα (ff. 1-58) και ένα λειτουργικό (απόσπασμα 59-136^f), αντεγραμμένο το 1090 από τον ιερομόναχο Κοσμά ο οποίος και υπογράφει τόσο στο πρώτο όσο και στο δεύτερο μέρος. Τα βιβλιο-τεχνικά στοιχεία καθώς και η διακόσμηση, παραπέμπουν στην Βόρεια Σικελία.

15) Messina gr. 153 (τέλος XI αιώνα)

M153

Περγαμηνή πάχους 140X106 mm., απόσπασμα 168. Διάγραμμα ιταλο- ελληνικό με τις επικήδειες λειτουργίες.

16) Messina gr. 160 (XI αιώνας)

M160

Περγαμηνή πάχους 170 x 130 mm., απόσπασμα 63. Χειρόγραφο ακρωτηριασμένο στην αρχή καθώς και στο τέλος, το οποίο περιέχει: α) Εσπερινούς της Γονυκλισίας της Πεντηκοστής β) Αναγνώσματα γ) Λειτουργία του Χρυσοστόμου δ) Μια προσευχή του άμβωνα ε) Λειτουργία του Βασιλείου. Η παλαιογραφική μορφή του αρχαίου χειρογράφου προδίδει μια καταγωγή νοτιο-καλαβρέζικη η οποία και επιβεβαιώνεται στο λειτουργικό επίπεδο από την ομοιότητα με την Grottaferrata Γ.β. IV καθώς και το Vaticano gr. 1833.

17) Messina gr. 172 (στα 1178/1179)

M172

Περγαμηνή πάχους 210 x 150 mm., απόσπασμα 196. Διάγραμμα με τις επικήδειες λειτουργίες, αντεγραμμένο σε στυλ του Ρέτζιο.

18) Μόσχα, Κρατική Βιβλιοθήκη, Sevastianov 474

MOS

(Rumjantsev 27) (X αιώνας)

Περγαμηνή πάχους 115 x 101 mm., απόσπασμα 256, ακρωτηριασμένη στην αρχή καθώς και στο τέλος, με πάρα πολλά κενά, ενώ τα αποσπάσματα 78-79, 83-88, 132-140 και 189-256 είναι του XII αιώνα. Είναι ένα ευχολόγιο που ίσως ήταν προς χρήση ενός μοναστηριού, με παλαιστινιακές και αγιοπολίτικες προσευχές. Τα αποσπάσματα 170-189 από το αυθεντικό χειρόγραφο, περιέχουν αναγνώσματα.

19) Ottoboni gr. 43 (XI αιώνας)

O43

Περγαμηνή πάχους 335 x 259 mm., απόσπασμα 107. Συνονθύλευμα ιστορικό-της μελέτης των Πατέρων της εκκλησίας, με ανατολικές ρίζες.

20) Ottoboni gr. 175 (XI αιώνας)

O175

Περγαμηνή πάχους 242 x 180 mm., απόσπασμα 70. Ανάγνωσμα των ευαγγελικών περικοπών οι οποίες απευθύνονται στον Πατριάρχη της Κωνσταντινούπολης, με το κείμενο της Κατήχησης της Μεγάλης Παρασκευής καθώς και την Καθολική Λειτουργία για την Ινδικτιώνα (1^η Σεπτεμβρίου).

21) Ottoboni gr. 344 (στα 1177)

O344

Περγαμηνή πάχους 223 x 146 mm., απόσπασμα 236. Ευχολόγιο αντεγραμμένο από τον Galaktion, πρεσβύτερο και δεύτερο ψάλτη του Καθεδρικού Ναού του Otranto .

22) Ottoboni gr. 434 (στα 1174/1175)

O434

Περγαμηνή πάχους 200 x 155 mm., απόσπασμα 135. Επισκοπικό ευχολόγιο κωνσταντινουπολίτικο το οποίο περιέχει σπάνιες περιφερειακές επιρροές, οι οποίες προέρχονται από τη χερσόνησο του Sinai, και είναι χρονολογήσιμο χάρη στους πασχάλινους πίνακες. Είναι προϊόν της συνεργασίας τριών γραμματέων σε στυλ «έψιλον στρογγυλό». Μεταγενέστερα, το ευχολόγιο ενώθηκε με διάφορο περιφερειακό παλαιστινιακό υλικό.

23) Paris, Coislin 213 (στα 1027)

PC213

Περγαμηνή πάχους 255 x 200 mm., απόσπασμα 211. Κενά μεταξύ των αποσπασμάτων 23 και 24, 40 και 41, 73 και 74, 191 και 192, 202 και 203, 210 και 211. Τα αποσπάσματα 1-2 προέρχονται από ένα απόσπασμα του αναγνώσματος των Ευαγγελίων, το απόσπασμα 7^ν είναι λευκό. Είναι το πιο παλαιό ευχολόγιο της Κωνσταντινούπολης, το οποίο έφτασε μέχρι εμάς. Είναι αντεγραμμένο σε μαργαρώδη «κλασσική» από τον

Thyepolos προς χάρη ενός κάποιου Strateghios, επικεφαλής ιερέας του Καθεδρικού Ναού της Αγίας Σοφίας της Κωνσταντινούπολης το 1027, τον καιρό του Πατριάρχη Alessio Studita (15/XII/1025-20/II/1043), του οποίου το όνομα έχει συνδεθεί με ένα πολύ γνωστό και ονομαστό Τυρίκον, καθώς και με τον Αυτοκράτορα Κωνσταντίνο τον VIII (1025-1028). Ο κώδικας, παρόλο που είχε χρησιμοποιήσει πατριαρχικές πηγές, έχει ωστόσο γραφτεί και συνταχθεί για ιδιωτική χρήση, όπως διαφαίνεται από μια μακριά σειρά προσευχών και παρακλήσεων. Η ίδια αφθονία αναλυτικών ευρετηρίων που συνοδεύουν και άλλα λειτουργικά βιβλία όπως αυτό το Praxapostolos, αποδεικνύει αρκετά τον ανθολογικό χαρακτήρα του έργου.

24) Paris, Suppl. gr. 476 (XV αιώνας)

PS476

Χειρόγραφο το οποίο περιέχει τις Λειτουργίες του Πέτρου και του Ιακώβου, αγορασμένο από τον Mynoides Mynas κατά τη διάρκεια του ταξιδιού του στο Άγιον όρος, τη Θεσσαλονίκη και τις Σέρρες.

25) S. Peterburg, Δημόσια Κρατική Βιβλιοθήκη, gr. 226 (X αιώνας)

PET

Περγαμηνή πάχους 115 X 110 mm., απόσπασμα 173. Ευχολόγιο «ενοριακό» αντεγραμμένο από ένα κείμενο σε στρογγυλόσχημη γραφή χειρογράφων. Η γραφή είναι πολύ υποκειμενική και αποκλείει μια σίγουρη τοποθεσία προέλευσης στα γεωγραφικά όρια της Νότιας Βυζαντινής Ιταλίας.

26) Vat. Regina di Svezia gr. 75 (χρονολογία 982/983)

R75

Περγαμηνή πάχους 195 X 149 mm., απόσπασμα 8. Απόσπασμα ενός ευχολογίου με τον Αγιασμό των Θεοφανίων καθώς και τις γαμήλιες τελετές, αποτελεί μέρος του πιο γνωστού προφητολογίου, το οποίο γράφτηκε από έναν γραφέα ιταλό αρχαΐστη στο Malvito (Cosenza).

27) Sinai gr. 956 (X αιώνας)

S956

Πολύ περγαμηνής, πάχους 7750 x 240 mm., ακρωτηριασμένο στην αρχή καθώς και στο τέλος, ένα απόσπασμα αδημοσίευτο, εκ του οποίου όμως έχει βρεθεί ένα απόσπασμα πρόσφατα στο Σινά. Η γραφή μοιάζει πολύ με τη συλλογή των μοναστηριακών χειρογράφων που αντιγράφηκαν από το μοναχό Πάολο στο Gerusalemme Haghiος Stauros 55 του 927. Είναι ένα κλασσικό κοντάκιον που χρησιμοποιείται σαν εορταστικό

και ενδείκνυται γενικά σαν αρχιερεύς, μα και που έχει διαμορφωθεί ξεκινώντας από ένα πρωτότυπο Κωνσταντινουπολίτικο.

28) Sinai gr. 957 (X αιώνα)

S957

Περγαμηνή πάχους 123 x 87 mm., απόσπασμα 85. Παπικό ευχολόγιο ακρωτηριασμένο στην αρχή καθώς και στο τέλος, εκ του οποίου τα αποσπάσματα 41-69 και 79-85 παραπέμπουν στα αναγνώσματα. Για την ουσία του ζητήματος εξαρτάται σίγουρα από μια βυζαντινή πηγή όπως και το έχουν αποδείξει οι οδηγίες για τον Αγιασμό των Θεοφανείων. Παρόλα αυτά, σε περισσότερες από μία περιπτώσεις το Κωνσταντινουπολίτικο διάγραμμα έχει συσσωματωθεί με τα τοπικά ευχολόγια, πιθανόν στην Παλαιστίνη.

29) Sinai gr. 958 (XI αιώνας)

S958

Περγαμηνή πάχους 188 x 157 mm., απόσπασμα 118. Πρεσβυτεριανό ευχολόγιο με παλαιστινιακές ρίζες, με ένα κενό μεταξύ των αποσπασμάτων 96 και 97, καθώς και με μια σειρά από αναγνώσματα. Πολλά είναι τα περιφερειακά ή τα τοπικά στοιχεία που συμπλέκονται στη βυζαντινή δομή του βιβλίου, και τα οποία γίνονται αισθητά ιδιαίτερα στις γαμήλιες τελετές καθώς και στην Γονυκλισία της Πεντηκοστής.

30) Sinai gr. 959 (XI αιώνας)

S959

Περγαμηνή πάχους 147 x 120 mm., απόσπασμα 152, ακρωτηριασμένο στην αρχή καθώς και στο τέλος και επίσης εμφανίζει πάρα πολλά κενά. Είναι ένα πρεσβυτεριανό ευχολόγιο με επισκοπικές πηγές της Κωνσταντινουπολίτικης παράδοσης καθώς και πάρα πολλές επιρροές ευχολογικές παλαιστινιακές, που θεωρούνται και σαν ο πιθανότερος τύπος προέλευσης.

31) Sinai gr. 961 (XI/XII αιώνας)

S961

Περγαμηνή πάχους 156 x 128 mm., απόσπασμα 100. Πρεσβυτεριανό ευχολόγιο με επισκοπικές και παλαιστινιακές πηγές μέρος των οποίων έχουμε ήδη συναντήσει στα προγενέστερα ευχολόγια.

32) Sinai gr. 962 (XI/XII αιώνας)

S962

Περγαμηνή, πάχους 140 x 112 mm., απόσπασμα 202. Πρεσβυτεριανό Ευχολόγιο ακρωτηριασμένο στην αρχή όπου σε αυτό συνειπάρχουν παλαιστινιακές προσευχές.

33) Sinai gr. 973 (χρονολογία 1152/1153)

S973

Μεταξωτό χαρτί, πάχους 170 x 132 mm., απόσπασμα III, 168. Έχει γραφτεί από τον πρεσβυτέριο Aussenzio.

34) Vaticano gr. 1552 (XII αιώνας)

V1552

Περγαμινή, 190 x 149, απόσπασμα 40. Ευχολόγιο το οποίο αποδίδεται από τον Gianelli στη Νότια Ιταλία, και το οποίο φαίνεται όμως να έχει προέλευση περισσότερο ανατολική.

35) Vaticano gr. 1554 (XII αρχές αιώνα)

V1554

Περγαμινή, πάχους 195 x 135 mm., απόσπασμα II + 214 + 181A. Ιταλο-ελληνικό ευχολόγιο αντεγραμμένο από τον πρεσβύτερο Ιωάννη.

36) Vaticano gr. 1811 (χρονολογία 1147)

V1811

Περγαμινή, πάχους 200 x 155 mm., απόσπασμα 171. Βορειο-καλαβρζικό ευχολόγιο αντεγραμμένο από τον πρεσβύτερο Πέτρο.

37) Vaticano gr. 1833 (τέλος X αιώνα)

V1833

Περγαμινή, πάχους 190 x 155 mm., απόσπασμα 71. Μοναστηριακό ευχολόγιο ακρωτηριασμένο στην αρχή καθώς και στο τέλος, που ήδη ανήκει στη Βιβλιοθήκη της Grottaferrata, και έχει αξιολογηθεί και καταταχθεί ανάμεσα σε εκείνα τα χειρόγραφα τα οποία έχουν χαρακτηριστεί γενικά «campaniens», και τα οποία είναι συνδεδεμένα με το μοναστηριακό νιλιανό κίνημα. Το αρχαίο χειρόγραφο έχει περιγραφεί από τον G. Canart.

38) Vaticano gr. 1836 (11^{ος}/12^{ος} αιώνας)

V1970

Περγαμινή, πάχους 180 x 136, απόσπασμα 145 +58A, 94 A, 97A, 135A. Διάγραμμα με τις επικήδειες λειτουργίες το οποίο έχει αντιγραφεί σε στυλ του Ρέτζιο.

39) Vaticano gr. 1872 (12^{ος} αιώνας)

V1872

Περγαμινή, πάχους 155 x 120, απόσπασμα 146. Το ευχολόγιο προέρχεται με μία καλή προσέγγιση από την βόρεια Καλαβρία και χρησιμοποιεί Κωνσταντινουπολίτικη γραφή με νέα κριτική έκδοση.

40) Vaticano gr. 1970 (στα μέσα του 12^{ου} αιώνα)

V1970

Περγαμηνή, πάχους 160×120 , απόσπασμα 242. Ευχολόγιο το οποίο έχει αντιγραφεί στο μοναστήρι του πατρός του Ροσσάνο, γνωστό για την μεγάλη του σχέση με τις μορφές της Θείας Ευχαριστίας, και επεξεργάστηκε σε ένα σημαντικό μέρος του από ένα Κωνσταντινουπολίτικο πρωτότυπο του 11^{ου} αιώνας.-

ΑΝΑΛΥΣΕΙΣ ΣΗΜΑΔΙΩΝ

() για την διπλωματική μεταγραφή των σημειώσεων του περιθωρίου

◊ για να συμπληρωθούν βασικά κομμάτια που λείπουν ή για να προστεθεί κάποιο στοιχείο σε υποθετική μορφή

{ } για να διαγραφούν στοιχεία διπλά ή περιττά

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 2

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ ΤΗΣ ΕΙΣΑΓΩΓΗΣ ΤΟΥ ΒΑΡΒΕΡΙΝΟΥ ΕΥΧΟΛΟΓΙΟΥ ΕΚΔΟΣΗΣ 2000

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Με εφόδια την εκτίμηση, τις συμβουλές αλλά και αρκετές επικρίσεις φίλων και συναδέλφων από διαφορετικά μέρη, παρουσιάζουμε τώρα, τέσσερα χρόνια μετά την έκδοση του Ευχολογίου – Βαρβερινός Κώδικας, μία νέα έκδοση, η οποία βρισκόταν στα σκαριά ήδη από τα τέλη του 1996 με την πρόθεση να δοθεί προς εκτύπωση όταν οι συνθήκες θα το επέτρεπαν.

Πρόκειται για ένα έργο ιδιαίτερα πολύπλοκο, το οποίο περιλαμβάνει μια νέα μεταγραφή του ελληνικού κειμένου, διότι το απαρχαιωμένο σύστημα κειμενογράφου που χρησιμοποιήθηκε κατά την πρώτη έκδοση απεδείχθη ασύμβατο με τις σύγχρονες τυπογραφικές απαιτήσεις. Εκτός αυτού, ο προσανατολισμός για μεταφραστική προσέγγιση των αρχαίων λειτουργικών κειμένων σε συνδυασμό με τις πολυάριθμες και επίμονες παρακλήσεις που δεχθήκαμε προς αυτή την κατεύθυνση, μας έπεισαν να προβλέψουμε για το ευχολόγιο μία ιταλική μετάφραση.

Όπως ακριβώς η πρώτη έκδοση, έτσι και η παρούσα αποτελεί προϊόν μελέτης και απευθύνεται στους ιστορικούς της λειτουργίας, και με βάση αυτή την οπτική, επιλέχθηκε η δημοσίευση του ευχολογίου στα Subsidia της Bibliotheca Ephemerides Liturgicae και εμπλουτίστηκε η έκδοση από τις ατομικές ευχές με βιβλιογραφικές αναφορές. Το ελληνικό κείμενο αναθεωρήθηκε και διορθώθηκαν τα λάθη κατά τη δακτυλογράφηση και οι ατέλειες κατά την έκδοση. Αναφορές που θεωρήθηκαν περιττές ή λανθασμένες αφαιρέθηκαν, ιδιαίτερα όσον αφορά σε παραπομπές στη Βίβλο, και κάποιες μεταβολές στην αρίθμηση των υποπαραγράφων κρίθηκαν απαραίτητες. Στην εισαγωγή, πέρα των ποικίλων βελτιώσεων, συμπεριελάβαμε ένα πίνακα με το περιεχόμενο του ευχολογίου, με τέτοιο τρόπο έτσι ώστε να καθίσταται ευκολότερη η μελέτη του. Νέα είναι και τα κριτήρια έκδοσης που κατέστησαν δυνατή την αφαίρεση μιας σειράς σημαντικών πληροφοριών από το κείμενο, οι οποίες όμως οργανώθηκαν στο εξής ξεχωριστά ως παρατηρήσεις επί του κειμένου ενώ τα ευρητήρια αναθεωρήθηκαν, και σε μερικές περιπτώσεις, εμπλουτίστηκαν.

Δεν μας απομένει τίποτα άλλο πλέον εκτός από το να ευχαριστήσουμε όλους εκείνους που εξέφρασαν ενδιαφέρον και ευμένεια για το έργο αυτό, ξεκινώντας από την Αυτού Αγιότητα τον Παναγιώτατο Οικουμενικό Πατριάρχη Βαρθολομαίο Ι, συνεχίζοντας με τον Σεβασμιότατο Μητροπολίτη Σουηδίας, Παύλο, γνωστό ερευνητή μελετών της Λειτουργικής, και καταλήγοντας στα έντυπα ευρείας κυκλοφορίας, τα οποία συνεισέφεραν αδιαμφισβήτητα στην διάδοση του βιβλίου. Ευχαριστούμε όλους εκ βαθέων, κυρίως για τις κριτικές, και θα το πράτταμε ονομαστικά αν αρκετοί δεν μας είχαν ζητήσει να παραμείνουν ανώνυμοι, και οφείλουμε να κρατήσουμε τις υποσχέσεις μας. Εν τέλει, η αναθεώρηση της πρώτης έκδοσης του Βαρβερινού Κώδικα, με την υπογραφή του André Jacob, μας επέτρεψε την εισαγωγή διορθώσεων σε κάποια σημεία που μας είχαν, μέχρι εκείνη τη στιγμή, ξεφύγει ή των οποίων την αναγκαιότητα δεν είχαμε συνειδητοποιήσει. Για το λόγο αυτό, ευχαριστούμε θερμά τον Συγγραφέα αλλά και τις Συναδέλφους και τους Συναδέλφους, οι οποίοι με διάφορο τρόπο ενστερνίστηκαν και προήγαγαν τη δημοσίευση.

Όπως έγραψε ο Robert Taft στην Εισαγωγή του έργου του *Collected Studies*, το οποίο δημοσιεύτηκε από το *Variorum*: «Στην ακαδημία υπάρχουν δύο είδη κριτικής: αυτές οι οποίες κριτικάρουν για να βοηθήσουν, και αυτές οι οποίες κριτικάρουν για να δυσφημήσουν και να μειώσουν . Ο πρώτος αξίζει την ευγνωμοσύνη μας».

Ρώμη, 11 Νοεμβρίου 1999

Stefano Parenti και Elena Velkovska

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Το Barberini gr. 336 είναι το παλαιότερο και αναμφίβολα το πιο διάσημο χειρόγραφο του βυζαντινού ευχολογίου, το λειτουργικό βιβλίο το οποίο παραθέτει τα κείμενα των Θείων Λειτουργιών, τις Ευχές του προεστότος της Λειτουργίας των Ωρών, την τέλεση των θείων μυστηρίων και μια σειρά, από περισσότερο ή λιγότερο εκτεταμένες, από ανάλογες κατά περίπτωση ευλογίες και ευχές για διάφορες συνθήκες και ανάγκες. Το μεγαλύτερο μέρος των κειμένων αυτών, φυσικά κάτω από διαφορετική κριτική έκδοση, είναι ακόμα και σήμερα σε χρήση στο Πατριαρχείο της Κωνσταντινούπολης καθώς και σε όλες τις Εκκλησίες που συνδέονται με αυτή την λειτουργική παράδοση, και που επιστημονικά ονομάζεται βυζαντινή.

Αποτελώντας μάρτυρα της μετανάστευσης προς την Ιταλία των χριστιανικών αποικιών της Μέσης Ανατολής, όπως έγραψε η Enrica Follieri, «αυτό το λειτουργικό βιβλίο ενσωματώνεται, ως εκ τούτου, σε ένα από τα πιο δραματικά κεφάλαια της ιστορίας των μεσογειακών λαών κατά την μεσαιωνική περίοδο». Για αυτό το λόγο, ο κώδικας αξίζει φυσικά μια εισαγωγή ευρύτερη της παρούσης που σε κάθε περίπτωση προβλέπεται σε ένα δεύτερο τόμο του παρόντος εγχειρήματος, ο οποίος βρίσκεται υπό προετοιμασία. Εντούτοις, δεν παραλείπεται η ανακεφαλαίωση όλων όσων έχουν έως τώρα ειπωθεί, σωστά ή λανθασμένα, για την ιστορία του, τα βασικά χαρακτηριστικά και το περιεχόμενο.

1. Χρονολόγηση

Όλοι οι ιστορικοί που άδραξαν την ευκαιρία να καταπιαστούν με το Βαρβερινό Ευχολόγιο, ξεκινώντας από τον Έλληνα λόγιο, Λέοντα Αλλάτιο που πρώτος αντελήφθη την αξία του, συναινούν σχεδόν ομόφωνα ότι ο κώδικας ανέρχεται στον 8^ο αιώνα. Συγκεκριμένα, ο Brightman, βασιζόμενος σε σειρά δεδομένων που προέκυψαν από την ερμηνευτική κριτική, πρότεινε μία πιο συγκεκριμένη χρονολόγηση, υπογραμμίζοντας την επίκληση υπέρ των πιστοτάτων βασιλέων, τῆς φιλοχρίστου βασιλίσσης (§ 37.4) στην αναφορά του Χρυσοστόμου. Σύμφωνα με τον Brightman, οι εν λόγω βασιλείς θα έπρεπε να συνταυτιστούν με τον Κωνσταντίνο Στ΄ της συριακής δυναστείας (780 – 797) και τη Μαρία, την οποία παντρεύτηκε το 788, ή τη δεύτερή του σύζυγο, Θεοδότη, την οποία παντρεύτηκε το 795, ενώ η βασίλισσα δεν μπορεί να είναι άλλη από την Ειρήνη, σύζυγο

του Λέοντα Δ' (775 -780). Επομένως, ο κώδικας θα έπρεπε να είχε αντιγραφεί μεταξύ του 788 και του 797.

Εντούτοις, αυτός ο τρόπος τεκμηρίωσης τέθηκε υπό αμφισβήτηση. Στην πραγματικότητα, ο πληθυντικός αριθμός του όρου βασιλείς δεν αναφέρεται στον αυτοκράτορα και τη σύζυγό του, αλλά στον αυτοκράτορα και τους συνεργάτες του στην διακυβέρνηση της αυτοκρατορίας. Παρόλα αυτά, είναι, ούτως ή άλλως, δυνατό να αποσπάσουμε από τον κώδικα λεπτομέρειες, για να ορίσουμε μια χρονολόγηση, φυσικά λιγότερο ακριβή σε σχέση με αυτή που προτείνει ο Brightman, αλλά πιο αξιόπιστη αντίστοιχα.

Το 1953 ο Χ. Κωνσταντινίδης, πρώτος προσέδωσε τη δέουσα έμφαση στο γεγονός ότι μία τέτοιου είδους προσευχή, “του άμβωνα”, δεύτερη στη συλλογή που αντιγράφηκε προς το τέλος του κώδικα (§ 274.1), φαίνεται να αποδίδεται στον «πατριάρχη Γερμανό», προς ταυτοποίηση με το Γερμανό Α' από την Κωνσταντινούπολη (715–730), αποθανόντα το 733, χρονολογία που θεμελιώνει έναν ακριβή *terminus ante quem non* («όχι πριν από»). Εντούτοις, ένας πιθανός *terminus post quem non* («όχι μετά από») προέρχεται από μία άλλη προσευχή, αυτή τη φορά στη λατινική γλώσσα και σε σκανδιναβική μετάφραση, αντιγραμμένη όπισθεν του φ. 279. Η ευχή «*insérée par une main grecque*», η οποία αναφέρεται στην ευλογία του γάλακτος και του μελιού, χρονολογείται από τον Α. Wilmart γύρω στο έτος 800, θεωρώντας παρόλα αυτά λογική μία απόκλιση εικοσαετίας (795–815). Η χρονολόγηση του κώδικα στο δεύτερο μισό του 8^{ου} αιώνα φαίνεται, λοιπόν, να είναι σωστή.

2. Προέλευση

Η ρωμαϊκή ευχή για την ευλογία του γάλακτος και του μελιού, η οποία επέτρεψε στον Wilmart να προάγει ένα τόσο σημαντικό στοιχείο όσον αφορά στη χρονολόγηση του ευχολογίου, σύμφωνα με τον ίδιο το συγγραφέα θα έπρεπε να είχε αντιγραφεί σε ιταλικό έδαφος. Ακόμα και αν, η προσθήκη χρονολογείται μερικά χρόνια μετά τη σύνταξη του χειρογράφου, θα ήταν λογικό να δεικνύεται η Ιταλία ως πατρίδα του Βαρβερινού κώδικα, εντούτοις ο Wilmart, «όπως και όλοι οι προγενέστεροί του, όντας πεπεισμένος ότι το χειρόγραφο δεν ήταν δυνατόν να είχε γραφτεί παρά μόνο στην Κωνσταντινούπολη, εξηγεί με τον ακόλουθο τρόπο την παρουσία του στην Ιταλία»:

La copie à peine achevée, l'ouvrage fut apporté en Italie, pour être offert vraisemblablement à quelque dignitaire ecclésiastique, puisque le cadeau de ce livre élégant – non pas somptueux, – ne pouvait être fait au premier venu.

Ωστόσο, η τεκμηρίωση του Wilmart δεν αποτελεί απόλυτο προϊόν φαντασίας, δεδομένου ότι εκείνη την εποχή και για περισσότερο από μία εικοσαετία, κανείς – ούτε ο Strittmatter – δεν είχε συμφωνήσει με κάποιο άλλο πιθανό ενδεχόμενο. Εντούτοις, στη έρευνά του, όσον αφορά στη Liturgie d'Hippolyte που παρουσιάστηκε το 1959, ο Jean Marie Hanssens εμφάνιζε ήδη ως γνωστή την ιταλό – βυζαντινή προέλευση του Βαρβερινού ευχολογίου στους κύκλους των ερευνητών και συγκεκριμένα έγραφε:

Le plus ancien [...] est le célèbre Barber. graec. 336 de la Vaticane (anciennement III, 55) lequel, comme on sait, représente le rite byzantin tel qu'il était pratiqué dans l'Italie méridionale aux alentours de l'an 800.

Ωστόσο, επανεξετάστηκε ο ισχυρισμός του A. Jacob, ο οποίος λανθασμένα μετέθετε χρονικά την νότιο – ιταλική προέλευση του κώδικα, ενώ ακόμα και το 1967, άδραξε της ευκαιρίας να γράψει ότι «jusqu'à présent personne n'a jamais mis en doute son origine constantinopolitain». Σε κάθε περίπτωση, καταλήγουμε στο συμπέρασμα ότι ο Βαρβερινός Κώδικας εκτός του ότι αποτελεί αδιαμφισβήτητο το πιο παλιό βυζαντινό ευχολόγιο που έχει βρεθεί έως σήμερα, αποτελεί ταυτόχρονα και τον πιο παλιό μάρτυρα της ιταλό – ελληνικής ανασκόπησης της βυζαντινής τελετής, η οποία τελούνταν σε κάποιες περιοχές της νότιας Χερσονήσου έως τα τέλη του 16^{ου} αιώνα, ενώ τελείται ακόμα και σήμερα στο ιταλό–βυζαντινό μοναστήρι της Grottaferrata, στα προάστια της Ρώμης.

3. Ιστορική ανασκόπηση του κώδικα

Δεν γνωρίζουμε πότε το Βαρβερινό ευχολόγιο αφαιρέθηκε από τη λειτουργική χρήση για να γίνει βιβλίο της βιβλιοθήκης. Οι ελάχιστες σημαντικές σημειώσεις στο περιθώριο του 9^{ου} και 10^{ου}/11^{ου} αιώνα δεικνύουν μια περιορισμένη χρονικά χρήση που φυσικά επηρέασαν η προοδευτική εγκατάλειψη της μεγαλογράμματης γραφής και η ανάπτυξη νέων τύπων.

Στο φ. 263^v (στο πρωτότυπο αποτελούσε το τελευταίο φύλλο του κώδικα) στην κορυφή και αριστερά, βρίσκεται τυπωμένο ένα σήμα βιβλιοθήκης αποτελούμενο από ένα μεγάλο «T» και επικαλυπτόμενο από ένα σταυρό, το οποίο ο Wilmart, μη μπορώντας να εντοπίσει την προέλευση, χρονολογεί όχι πριν τον 11^ο αιώνα, ακόμα και αν «elle peut

aussi ne remonter qu'au XIII ou au XIV». Εντούτοις, ένα πράγμα είναι σίγουρο: τον 14^ο αιώνα ο Βαρβερινός Κώδικας βρισκόταν στη καλλιεργημένη και εξευγενισμένη Φλωρεντία των Μεδίκων. Στο εσώφυλλο II^ν είναι πράγματι καταχωρημένο ένα σχόλιο, πιθανώς, με το χέρι του Zenobi Acciaiuoli, OP (1461–1519), βιβλιοθηκάρου του μοναστηρίου του San Marco έως το 1513: *Orationes misse et tocius officii s(e)c(un)d(u)m basilium co(n)uentus s(an)c(t)i marci de florentia ordinis fr(atr)um p(re)dicatorum de hereditate nicholay de nicholis*, επίσης, λίγο πιο πάνω, βρίσκουμε την αρίθμηση και την τοποθεσία που είχε λάβει ο κώδικας: 33. *De p(rim)o banco ex p(ar)te orientis*, και ακόμα στο φ. 1r: *orationes misse sancti basillii et or(ati)o(n)es super totum officium et modum recuperandi hereticos*, και στο φ. 17^r το μεταγενέστερο σχόλιο: *officiu(m) grecor(um)*.

Η υπέροχη συλλογή κωδίκων του ουμανιστή και βιβλιόφιλου Niccolò Niccoli (1363-1437), σύμφωνα με την επιθυμία του ιδίου που διατυπώθηκε στην διαθήκη του πέρασε το 1441 στη φλωρεντιανή μονή του Αγίου Μάρκου των Δομινικανών Μοναχών όπου ο Cosimo de Medici (1389-1464) ίδρυσε την πρώτη δημόσια βιβλιοθήκη των νεότερων χρόνων. Κατά τον 17^ο αιώνα το ευχολόγιο αλλάζει ξανά ιδιοκτήτη και καταλήγει στην Βαρβερινιανή Βιβλιοθήκη της Ρώμης (Biblioteca Barberiniana di Roma), η οποία ενσωματώθηκε το 1902 στην Αποστολική Βιβλιοθήκη του Βατικανού (Biblioteca Apostolica Vaticana), όπου και βιβλιοδετήθηκε το 1627.

Πολλοί από τους κώδικες της σημερινής συλλογής Barberini της Vaticana φέρουν ένα σήμα κατοχής του φλωρεντιανού γερουσιαστή Carlo Strozzi (1587-1670) και μεταξύ αυτών, υπάρχουν μερικοί οι οποίοι προέρχονται από την Βιβλιοθήκη της μονής του Αγίου Μάρκου και, όπως το ευχολόγιο Barberini, είχαν φθάσει εκεί δια μέσου του κληροδοτήματος του Niccolò Niccoli Σε αναφορά του ο G. Mercati, με μετέπειτα οπαδό του τον A. Dillier, υπέθεσε ότι, δεδομένου των δεσμών φιλίας που διατηρούσαν ο Strozzi και η αριστοκρατική ρωμαϊκή οικογένεια των Βαρβερινών – η οποία καταγόταν από την Φλωρεντία – , το ευχολόγιο βρέθηκε σε εκείνη τη βιβλιοθήκη μέσω αυτής της οδού. Εν τούτοις, αυτή η αναφορά του Mercati είναι μία υπόθεση που πρέπει ακόμα να επαληθευτεί. Με την ένταξή του στη βιβλιοθήκη των Βαρβερινών, το ευχολόγιο αποκτά νέα χρήση, ως πηγή λειτουργικών μελετών.

4. Ανασκόπηση της έκδοσης

Οι βιβλιογραφικές αναφορές που σε αυτή την έκδοση περιβάλλουν κάθε ατομική προσευχή, οι πλούσιες βιβλιογραφίες του Βατικανού και άλλες δημοσιεύσεις

αποδεικνύουν την έντονη χρήση του κώδικα στη Liturgiewissenschaft. Ωστόσο, στη συντριπτική πλειοψηφία των περιπτώσεων, η πρόσβαση στην πηγή πραγματοποιούνταν μέσω της τμηματικής έκδοσης και των *variae lectiones* που εκδόθηκαν στη μνημειώδη συλλογή ευχολογικών κειμένων του Γάλλου δομινικανού J. Goar.

Το 1933, σύμφωνα με τη μαρτυρία του A. Strittmatter, η Βιβλιοθήκη του Βατικανού ετοιμαζόταν να δημιουργήσει μια πανομοιότυπη έκδοση, εγχείρημα που όμως δεν επετεύχθη. Μερικά χρόνια αργότερα, το 1953, ένα ίδρυμα των Η.Π.Α. παρείχε κονδύλι 500 δολαρίων στον ίδιο τον Strittmatter, ο οποίος αυτή τη φορά εμφανίζεται ως επιμελητής της κριτικής έκδοσης. Εν τούτοις, ο αμερικανός ερευνητής δεν καταφέρνει να φέρει εις πέρας το εγχείρημα και το 1964 – τριάντα τέσσερα χρόνια πριν – ο H. Engberding διέδωσε ότι η έκδοση του Βαρβερινού κώδικα θα δημοσιευόταν υπό την επιμέλεια του A. Jacob. Ο ίδιος, το 1966, παρουσίαζε την έκδοση «en préparation» και το ίδιο έκανε και το 1974, ανακοινώνοντας και τις δύο φορές τη δημοσίευση στη σειρά *Studi e Testi* της Αποστολικής Βιβλιοθήκης του Βατικανού.

Έκτοτε, σε καμμία από τις μεταγενέστερες δημοσιεύσεις του Βέλγου ερευνητή δεν δίνονταν πληροφορίες όσον αφορά την πορεία του έργου και την τύχη της έκδοσης. Εν τω μεταξύ, χάρη στην εξάπλωση των μικροφίλμ και των εκτυπώσεων του κώδικα που διάφορες Βιβλιοθήκες και πολιτιστικά Ιδρύματα διέθεταν ελεύθερα, δημοσιεύτηκαν ή αναδημοσιεύτηκαν δεκάδες και δεκάδες ευχές του διάσημου ευχολογίου. Αντιμετωπίζοντας αυτή τη δύσκολη κατάσταση και απουσία – μεταξύ άλλων – επίσημης ανάληψης του εγχειρήματος από άλλους για λογαριασμό της σειράς *Studi e Testi*, ο πατήρ Leonard Boyle, τότε Διοικητής του Βατικανού, παραχώρησε στους συγγραφείς την άδεια δημοσίευσης του κώδικα (επιστολή της 21^{ης} Οκτωβρίου 1994).

5. Κωδικολογικές και παλαιογραφικές πληροφορίες

Σε όσους το ζητήσουν στην Βιβλιοθήκη του Βατικανού, (έχει στην πραγματικότητα αποθηκευθεί στη *Riserva*) ο κώδικας με την ένδειξη Barberini gr. 336 παρουσιάζεται ως ένας ογκώδης τόμος περγαμηνής βιβλιοδετημένος με δερμάτινη καφέ επένδυση του 1827 και ένα χρυσό περίγραμμα με γεωμετρικά σχήματα αποτυπωμένο και στα δύο εξώφυλλα. Στη ράχη, με κατεύθυνση από πάνω προς τα κάτω, αναγράφεται (σε φόντο κόκκινο) "*Basilii Liturgia*" και (σε φόντο πράσινο) "*Canones Graeci*". Οι διαστάσεις της βιβλιοδεσίας είναι 189×140 χιλιοστά για τα φύλλα και 75 χιλιοστά πλάτος για τη σειρά.

Ο κώδικας φέρει δύο είδη συνεχούς αρίθμησης: μία – παλαιότερη – ανά σελίδες (IV. 563) και μία – νεότερη – ανά φύλλα (II. 279 + 52a και 233a) με μηχανική σφραγίδα στο μέσο. Επιπλέον, τα φ. 1 – 23 φέρουν στην πρόσθια όψη μία τρίτη αρίθμηση στο μέσον του επάνω περιθωρίου, η οποία ανήκει στην πένα του ιερομονάχου της Grottaferrata, Filippo Vitali (+ 1771), βιβλιοθηκαρίου για αρκετό καιρό στη Barberiniana. Τέλος, είναι καταγεγραμμένη στην κάτω δεξιά γωνία μία τέταρτη αρίθμηση μόνο στο τεύχος 36 (φ. 272–279).

Στην παρούσα κατάσταση, ο κώδικας αποτελείται από 36 τεύχη, όλα σε τετράδες, με εξαίρεση μία κατεστραμμένη δυάδα (φ. 41–43) που υπολείπεται του πρώτου φύλλου, χωρίς παρόλα αυτά ο κώδικας να έχει υποστεί ασυνέχειες, και μία τετράδα μειωμένη σε τριάδα πλέον εξαιτίας της καταστροφής του δεύτερου δίφυλλου (φ. 266–271). Όπως ακριβώς οι μονές σελίδες ή φύλλα, έτσι και τετράδια παρουσιάζουν διαφορετικά είδη αρίθμησης. Η παλαιότερη είναι τοποθετημένη στην εξωτερική γωνία του πρώτου φύλλου κάθε τεύχους, με ελληνικά γράμματα και μαύρο μελάνι, εν τούτοις, διασώζονται ελάχιστα δείγματα εξαιτίας της κοπής φύλλων που υπέστη ο κώδικας. Ωστόσο, η αρίθμηση, αν και ατελής, είναι ιδιαίτερα σημαντική, καθώς από τη αλληλουχία των αριθμημένων τετράδων 18 (φ. 83–90), 19 (φ. 91–98) και 23 (φ. 123–130), είναι δυνατό να καθοριστεί ο αρχικός αριθμός των τευχών σε 40. Από αυτά χάθηκαν τα τεύχη 1, 2, 3 και 8 ενώ τα τεύχη 4 και 5 βρίσκονται επί του παρόντος βιβλιοδετημένα στο τέλος του κώδικα, μετά το φ. 263. Με αυτό τον τρόπο, το τελευταίο φύλλο (279^v) βρισκόταν απέναντι με το τρέχον φ. 1^r.

Στα εσώφυλλα I και II αναγιγνώσκονται στην πίσω σελίδα (η πρόσθια σελίδα παρέμεινε λευκή) οι σημειώσεις Num(er)o ant(i)co e Legato nel 1827 (φ. I^v) και η ένδειξη της αρίθμησης και της τοποθεσίας με τη σχετική σημείωση κατοχής του μοναστηρίου S. Marco di Firenze μαζί με την αρίθμηση και την τοποθεσία A. 77 και III.55 που υπήρχαν στον κώδικα προγενέστερα.

Τα φύλλα έχουν διαστάσεις κατά μέσο όρο mm 190 x 132/3 και αποτελούνται από 21 έως 23 σειρές ανά σελίδα, ενώ η επιφάνεια γραφής καταλαμβάνει κατά μέσο όρο mm 135 x 80/85. Το είδος της γραμμής είναι το πολύ διαδομένο 20C1 σε σύστημα 2, ανά σελίδα στο εσωτερικό μέρος. Η περγαμινή παρουσιάζεται, στο σύνολό της, σε καλή κατάσταση παρόλο που δεν είναι αξία λόγου και έχει ανομοιόμορφο πάχος.

Η γραφή του Βαρβερινού κώδικα είναι μεταγενέστερη βιβλική μεγαλογράμματη δυτικού τύπου, η οποία συναντάται σε διάφορα παλίμψηστα νότιο – ιταλικής προέλευσης.

Πρόσφατα, σημειώθηκε ως επιβεβλημένο σημείο σύγκρισης ο παλίμψηστος του Vaticano gr. 1456, ένας κώδικας με καλλιγραφική γραφή του 11^{ου} αιώνα, ο οποίος – σύμφωνα με τον J. Igić – «παρουσιάζει την ίδια βιβλική μεγαλογράμματη γραφή μεμονωμένου και μεταγενέστερου είδους». Ωστόσο, από τη βιβλιογραφία των αντιτύπων που έχει προσαρτηθεί στις ποικίλες σημειώσεις του G. Gallo, είναι δυνατό να προκύψουν άλλες πιο ενδιαφέρουσες συγκρίσεις.

6. Περιεχόμενο

Στο Βαρβερινό Κώδικα βρίσκονται σήμερα συγκεντρωμένα τρία είδη κειμένων: α) το Βυζαντινό ευχολόγιο (φ. 1–263), β) αποσπάσματα των Κανόνων (φ. 266–269) και του VIII^{ου} βιβλίου των Αποστολικών Διαταγών (φ. 266–279), γ) η λατινική προσευχή για την ευλογία του γάλακτος και του μελιού (φ. 279^v), για την οποία έχουμε ήδη μιλήσει, ενώ τα φύλλα 264 και 265 είναι λευκά. Η αρχική σειρά περιλάμβανε πρώτα τους Κανόνες και τις Διαταγές και πιθανά τον πίνακα περιεχομένων ολόκληρου του τόμου.

Το ευχολόγιο

Το “περιεχόμενο” του ευχολογίου αποτελείται από μια σχετικά ετερογενή συλλογή, στην οποία ο συντάκτης παρέθεσε μαζί ιερατικό και μη ιερατικό υλικό, διαφορετικής προέλευσης. Δίπλα στις ιδιαίτερες ευχές που απευθύνονται όχι μόνο σε ένα γενικό ιεουργό (ιερέυς) αλλά μερικές φορές σε μητροπολίτη, αρχιεπίσκοπο ή ακόμα και πατριάρχη, βρίσκουμε επίσης ενδείξεις ρουμπρίκων και μερικές σειρές διακονικών παραγγελμάτων (διακονικά), χωρίς να λείπουν παρόλα αυτά μεγάλες ενότητες και ατομικές ευχές αποκλειστικά μοναστηριακής φύσης. Ετερογενής είναι και η ίδια η προέλευση των προσευχών: πέρα από τη βυζαντινή παράδοση της Κωνσταντινουπόλεως, από την οποία αντλούμε ένα παράδειγμα, αν και δεν είναι το μοναδικό, όσον αφορά την τελετή στέψης του αυτοκράτορα (§§ 171–172), παρουσιάστηκαν επίσης με σαφήνεια οι λειτουργικές παραδόσεις των πατριαρχών της Δύσης, όπως για παράδειγμα στην τελετή του Νιπτήρος (πλύσιμο των ποδιών) (§§ 222 – 225) και η παραδοσιακή ειδικά ιταλό – ελληνική παράδοση που μέσω του συνόλου της σύνθεσης αυτών των στοιχείων εξέφρασε μια πραγματική ανασκόπηση της βυζαντινής τελετής. (Λειτουργία Αγίου Ιωάννη Χρυσοστόμου).

Όλα αυτά τα στοιχεία καταμετρήθηκαν σταδιακά και προέκυψε ένα σύνολο 244 «κομματιών». Η αρίθμηση παρουσιάζει ανωμαλίες, κάποιες είναι πραγματικές, ενώ άλλες απλά φαινομενικές. Πιο συγκεκριμένα, στις Λειτουργίες του Βασιλείου και του

Χρυσοστόμου οι ευχαριστήριες ευχές δεν αριθμήθηκαν κατ' εξαίρεση του πρώτου στοιχείου, της εὐχῆς τῆς προσκομιδῆς, σε σύγκριση με το ανάλογο τμήμα της Λειτουργίας των Προηγιασμένων Τιμίων Δώρων. Χωρίς αρίθμηση παρουσιάζονται και οι Ευχές τῆς κεφαλοκλισίας των Εσπερινών (§ 64), του Ὁρθρου (§ 84), της Τρίτης (§ 91), Ἑκτης (§ 96) και Ενάτης Ὡρας (§ 101), της Τρίτης – Ἑκτης της Σαρακοστής (§ 111) και εκτός της Λειτουργίας των Ὡρών, στη μοναδική τελετή Καθαγιασμοῦ του Ναοῦ (§ 153). Χωρίς αρίθμηση παρουσιάζονται και μη παρακλητικά στοιχεία ὅπως τα διακονικά παραγγέλματα, η διδαχή για την παρασκευή του Αγίου Μύρου (§ 140) και η διατύπωση αποκήρυξης της μανιχαϊστικής αἵρεσης (§ 148).

Παρακάτω, παρουσιάζεται σχηματικά το περιεχόμενο του ευχολογίου, διαιρεμένο σε κεφάλαια, με παραπομπές στην αρίθμηση που υιοθετήθηκε σε αυτή την έκδοση (με έντονους χαρακτήρες) αλλά και στην αρχική αρίθμηση του κώδικα.

1. Λειτουργία του Αγίου Βασιλείου **1-22**

2. Λειτουργία του Αγίου Ιωάννου του Χρυσοστόμου **23-41**

3. Λειτουργία των Προηγιασμένων Δώρων **42-48**

4. Λειτουργία των Ὡρών (I) **49-111**

Εσπερινός **49-64**

Μεσονυκτικό **65-69**

Ὁρθρος **70-84**

Πρώτη Ὡρα **85-86**

Τρίτη Ὡρα **87-91**

Ἑκτη Ὡρα **92-96**

Ενάτη Ὡρα **97-101**

Μεσώριο (Τρίτης – Έκτης) της Τεσσαρακοστής **102-111**

5. Χριστιανική Κατήχηση **112-126**

Ευχή την όγδοη ημέρα από της γεννήσεως **112**

Ευχή την τεσσαρακοστή ημέρα από της γεννήσεως **113**

Εις το ποιήσαι κατηχούμενον **114-119**

Βάπτισμα-Χρίσμα-Ευχαριστία **120-125**

Απόλουση μετά από οκτώ ημέρες **126**

6. Αγιασμός του νερού των Θεοφανείων **127-133**

Αγιασμός του νερού **127-131**

Άλλος τύπος ευχής για το νερό των βαπτισμάτων **132-133**

7. Λειτουργία των Ωρών (II) **134-139**

Αγρυπνία **134-139**

8. Προπαρασκευή και καθαγιασμός του μύρου **140-142**

9. Πατριαρχική κατήχηση στους κατηχουμένους προς το Βάπτισμα **143-145**

10. Συμφιλίωση των αιρετικών **146-148**

Τύπος και τελετουργία για διάφορες κατηγορίες **146-147**

Έγγραφος αναθεματισμός των Μανιχαίων **148**

11. Θεμελίωση, καθιέρωση και εγκαίνεια μιάς εκκλησίας 149-156

Θεμελίωση **149**

Καθιέρωση του Ναού και της Αγίας Τραπέζης **150-153**

Εγκαίνεια **154-156**

12. Χειροτονίες 157-168

Επίσκοπος **157-158**

Πρεσβύτερος **159-160**

Διάκονος **161-162**

Διακόνισσα **163-164**

Υποδιάκονος **165**

Αναγνώστης/Ψάλτης **166**

Ηγούμενος **167-168**

13. Μοναχικό σχήμα (I) 169-170

Περί του λαμβάνειν σχήμα μοναχός **169**

Περί του λαμβάνειν σχήμα μοναχή **170**

14. Τυπικό και Ευχές επί προχειρίσεως Βασιλέως 171-181

Στέψη του Βασιλέως **171-172**

Για τη συνάντηση μεταξύ του Βασιλέως και του Πατριάρχου **173-174**

Άλλη προσευχή για τον Βασιλέα **175-176**

Προσευχή για την τρύγη του Βασιλέως **177-178**

Προαγωγή των αρχόντων **179-180**

Για την ευλογία της επιβίβασης του Βασιλέως **181**

15. Ευχές για διάφορες ανάγκες (I) **182-183**

Για την προσφορά των απαρχών **182**

Ευλογία ενός οίκου **183**

16. Τυπικό γάμων **184-189**

Μνηστεία **184-185**

Γάμους **186-188**

Άλλη προσευχή για τους γάμους **189**

17. Ευχές για διάφορες ανάγκες (II) **190-195**

Πριν και μετά τα γεύματα **190-191**

Για όποιον ταξιδεύει **192**

Για όποιον ταξιδεύει δια θαλάσσης **193**

Για την ανομβρία **194-195**

18. Ευχές για τους ασθενείς **196-200**

Για τους ασθενείς **196-198**

Για το λάδι των ασθενών **199-200**

19. Ευχές Εξομολόγησης **201-205**

Για εκείνους οι οποίοι μετανοούν **201**

Για εκείνους οι οποίοι εξομολογούνται **202**

Για εκείνους οι οποίοι ορκίζονται με ευκολία **203**

Για εκείνον ο οποίος είναι αναγκασμένος να γευθεί απαγορευμένες τροφές **204**

Για εκείνους οι οποίοι έχουν γευθεί απαγορευμένες τροφές **205**

20. Εξορκισμοί (I) **206-207**

Για αυτούς οι οποίοι βασανίζονται από ακάθαρτα πνεύματα **206**

Για αυτούς οι οποίοι υποφέρουν εξ' αιτίας των δαιμόνων **207**

21. Ευχές για διάφορες ανάγκες (III) **208-219**

Για την κουρά της κόμης ενός παιδίου (2) **208-209**

Για την παγωνοκουρίαν **210**

Για την αδελφοποίησιν **211**

Μία άλλη για την κουρά της κόμης ενός παιδίου **212**

Για το ποίμνιο **213**

Για τους ψυχорραγούντες **214**

Για τον τρύγο **215**

Στην αρχή της σποράς **216**

Για την ηπιότητα του κλίματος **217**

Για αυτούς που προσφέρουν φρούτα **218**

Για το θερισμό **219**

22. Ευχές και τυπικό συνδεδεμένα με το λειτουργικό έτος **220-228**

Ευλογία των κλάδων βαΐων **220-221**

Πλύσιμο των ποδιών **222-225**

Γονυκλισία της Πεντηκοστής **226-228**

23. Ευχές για διάφορες ανάγκες (IV) **229-256**

Για τα κόλλυβα προς τιμή των αγίων **229**

Για την θυσία των βοών **230**

Για την κολυμβήθρα **231**

Για την οικοδόμηση ενός οίκου **232**

Για τους σεισμούς **233**

Για την ανάληψη διακονίας (σε μοναστήρι) **234**

Για την προσφορά νέων καρπών **235**

Για τα κόλλυβα **236**

Για την νυχτερινή ονείρωξη **237**

Για την ευλογία μολυσμένου ύδατος **238**

Για την προσφορά αμνού **239**

Για την είσοδο λαϊκού σε κληρικό **240**

Για την ευλογία ενός οίκου **241 – 242**

24. Εξορκισμός (II) **243**

25. Τυπικό του Μοναχικού σχήματος (II) **244-256**

Διακονικά και Ευχές για το ``μικρό σχήμα `` 244-248

Διακονικά και Ευχές για το ``μεγάλο σχήμα `` 249-254

Για την αποκουκούλλισιν μετά 8 ημέρες 255

Αναγνώσματα για την Λειτουργία για τις 8 ημέρες 256

26. Εξορκισμός (III) 257

27. Τυπικό του Μοναχικού σχήματος (III) 258 – 263

Τυπικό για την ομολογία πίστεως των μοναχών 258 - 263

28. Ευχές για τους κοιμηθέντας 264-270

29. Ευχές για διάφορες ανάγκες (V) 271-272

Προσευχή για έναν ασθενή ασκητή 271

Προσευχή για γυναίκα που γίνεται μοναχή 272

30. Ευχές οπισθάμβωνες της Θείας Ευχαριστίας 273-285

Ευχές του Άμβωνα (I) 273-276

Ευχές του σκευοφυλακίου 277-280

Ευχές του άμβωνα (II) 281-285

31. Διακονικά 286 -288

Διακονικά για την Λειτουργία των Προηγιασμένων Δώρων 286

Διακονικά για τους κοιμηθέντες **287**

Διακονικά για τους ασθενείς **288**

Κανόνες και Αποστολικές Διαταγές

Τα εν λόγω τελευταία δύο τεύχη του κώδικα (στο πρωτότυπο το τέταρτο και το πέμπτο) παραθέτουν, όπως προαναφέρθηκε, μέρη των Κανόνων και τις ευχές χειροτονίας των Αποστολικών Διαταγών, δυστυχώς όμως είναι ελλιπή εξαιτίας της απώλειας των προηγούμενων τευχών και την αποκοπή του δεύτερου δίφυλλου από το πέμπτο τεύχος. Σε σχέση με τα δύο αυτά έργα, ο Βαρβερινός κώδικας αποτελεί την πιο παλιά ελληνική μαρτυρία, όπως γίνεται αντιληπτό από την χρονολογική αναφορά των πηγών που συνέταξε ο M. Metzger, ο οποίος τον ταξινομεί με το γράμμα f στην οικογένεια N. Σε αυτή την οικογένεια ανήκουν άλλες τρεις μαρτυρίες: η Vaticano gr. 1506 του 1024 (πλέον Cryptensis 47), η Vaticano gr. 2089 + 2115 και η Αθήνα Εθν. Βιβλιοθ. 1435, αμφότερες του 12^{ου} αιώνα που μετέπειτα στην έκδοση του Metzger αποδόθηκαν από τον S. Lucà στο Rossano ή γενικότερα στην «σχολή του s. Nilo». Τελικά, όσον αφορά τους Κανόνες, ο Βαρβερινός Κώδικας και οι άλλες μαρτυρίες της οικογένειας N αποκαλύπτουν στενότητες κειμενικές σχέσεις με το λατινικό Fragmentum Veronense του 5^{ου}/6^{ου} αιώνα, με τρόπο τέτοιο ώστε να επιβεβαιώνεται η χρονολόγηση του πρωτότυπου κειμένου του Βαρβερινού κώδικα στον 5^ο αιώνα.

Η παρουσία ευχών των Αποστολικών Διαταγών σε βυζαντινά ευχολόγια είναι κάθε άλλο παρά σποραδική. Εκτός από το Βαρβερινό, ας ανατρέξουμε π.χ. στην «ευχή του αποστόλου Ματθαίου» όσον αφορά στην ευλογία του κρασιού, του λαδιού και του μελιού στα ιταλό – ελληνικά ευχολόγια Vaticano gr. 1833 (10^{ος} αιώνας) και Barberini gr. 345 (12^{ος} αιώνας), και σε μια ευχή για τους αποθανόντες, διαδεδομένη στην χερσόνησο Σαλέντο, αλλά ας ανατρέξουμε επίσης και στο αρχιερατικό ευχολόγιο Napoli gr. II.C.21 – επίσης ιταλό – ελληνικής προέλευσης – με τις ευχές για τη χειροτονία του υποδιακόνου, του διακόνου και πρεσβυτέρου, οι οποίες συναντώνται αργότερα στο κυπριακό ευχολόγιο Barberini gr. 390 (a. 1575/6), γνωστότερο στο κοινό ως ευχολόγιο Allaziano.

Συνοψίζουμε λοιπόν στο εξής το περιεχόμενο τόσο των Κανόνων όσο και των Διαταγών με παραπομπές στην κριτική έκδοση του Metzger:

1. (f. 266^f) Κανόνες αποστολικοί : από τον κανόνα LXV : Εἴ τις κληρικὸς ἢ λαϊκός...στην αρχή του κανόνα LXX : Εἴ τις ἐπίσκοπος ἢ ἄλλος κληρικὸς νηστεύει μετὰ Ἰουδαίων ἢ ἐορτάζεται...> (= METZGER, III, n.47, rr. 300-320).

Το κενό ενός φύλλου.

(ff. 267^f-269^f) Κανόνες αποστολικοί : LXXIV [...] κερδαίνειν φυγοδικῶν ... σε ὅλο τον κανόνα LXXXIV : des. ἀφοριζέσθω (METZGER, III, n. 47, rr. 339-382). Λείπει ο κανόνας LXXXV παραβάλλοντας τα κανονικά βιβλία και ακολουθεί αμέσως η περάτωση της σύνταξης σε μορφή βραχείας : Ταῦτα καὶ περὶ κανόνων ... τιννύντες, νῦν τε καὶ αἰεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν (METZGER, III, n. 48, rr. 1-5, 12-13).

2. (ff. 269^f-270^v) Διάταξις Αποστόλων : Διάταξις ἁγίων ἀποστόλων μυστικῆς λατρείας. Προεισαγωγή στην επισκοπική διάταξη (Βιβλίο VIII, 4,1-5) συμπ. : Ἄμα τοίνυν ὑπάρχοντες ἡμεῖς οἱ ἰβ' τοῦ Κυρίου Ἀπόστολοι ... des. Λεγέτω πρὸς θεόν (METZGER, III,4, rr. 1-32).

Το κενό ενός φύλλου.

(φ. 271^f – 279^f) Αποστολικές Διαταγές: Ευχή για τη χειροτονία του επισκόπου, συμπ. [...] καὶ Ἐλεαζάρ και Φινεές ... τῆς διδασκαλίας λόγον (METZGER, III, 5, rr. 20 – 62 – 6, r. 1). Χειροτονία του πρεσβυτέρου, του διακόνου, της διακόνισσας, του υποδιακόνου και του αναγνώστη. Διδαχές για το λειτούργημα των εξομολογητών, των παρθένων των χήρων και των εξορκιστών. Κανόνας που αφορά τις χειροτονίες του επισκόπου, des. πλειόνων ἐπισκόπων. Διάταξις ἀποστόλων μυστικῆς λατρείας (METZGER, III, 16, r. 1 – 27, r. 8).

Κενά, προσθήκες, διορθώσεις και σημειώσεις στο περιθώριο

Η απώλεια του όγδοου τεύχους (μεταξύ των φ. 16 και 17) θεωρείται εξαιρετικά μεγάλης σημασίας διότι μας στερεί τους ψαλμούς μετά τον Επινίκιο ύμνο, τις αναμνήσεις, τις επικλήσεις και ένα μεγάλο τμήμα των επικλήσεων της αναφοράς του Αγίου Βασιλείου.

Πέρα από τη λατινική ευχή για την ευλογία του γάλακτος και του μελιού που αντιγράφηκε στο τελευταίο φύλλο (επί του παρόντος φ. 279^v) και δημοσιεύτηκε από τον Wilmart, κατά μήκος των περιθωρίων του κώδικα βρίσκονται δύο συνακόλουθες λειτουργικές προσαρτήσεις σχετικές με τα τυπικά του αγιασμού του ύδατος [§ 127] και

του καθαγιασμού του ναού [§§ 151.5, 152.3 – 6]. Οι ακολουθίες αυτές, οι οποίες είναι αρχαιότερες και γραμμένες σε ευθεία σιγμοειδή γραφή, δίνουν το εναρκτήριο σύνθημα για τους προκαθορισμένους ψαλμούς της ακολουθίας, ενώ το πρωτότυπο κείμενό της περιορίζεται στη αναφορά του αριθμού:

f.151^r : ως αγαπιτα.....κ.λ.π.

Στο κατώτερο περιθώριο του φ. 106^v, σε μικρογράμματη γραφή, αυτή τη φορά, που χρονολογείται στα τέλη του 10^{ου} αιώνα, αναφέρονται τα εναρκτήρια λόγια (χαρακτηριστικά) των τροπαρίων προς ψαλμό και τα περιληπτικά σημεία των βιβλικών αναγνώσεων που κηρύσσονται στην αρχή της ακολουθίας του αγιασμού του ύδατος των Θεοφανίων [§ 127]:

Τρωπ(αριον) κ.λ.π.

Τέλος, αναφέρουμε δύο αποδείξεις για καλλωπισμό του λόγου σε στρογγυλόσχημη γραφή στο φ. 26^v (οτι πρεπισ) και στο φ. 114^r (δοξα ψω). Στο κατώτερο περιθώριο του φ. 16^v ένα όψιμο χέρι σημείωσε κάτω από την τελευταία γραμμή ένα ...κατὰ... σε μικρογράμματη γραφή που παραπέμπει στις πρώτες λέξεις (κατὰ τὰς αὐτοῦ ἐντολάς κτλ.) του χαμένου τεύχους.

Οι λίγες διορθώσεις στο κείμενο οφείλονται σε μεγάλο βαθμό στον ίδιο αντιγραφέα:

-με την επικάλυψη του ω πάνω στο όμικρον η λέξη φελωνην διορθώνεται σε φελωνην [§§ 160.11 και 162.11], διεγείρον σε διεγείρων [§ 193.2] και συνευχομένο(ν) σε συνευχομένω(ν) [§ 222.5].

-στην πρόθεση ἀπὸ γῆς περάτων [§ 249.2] γῆς είναι γραμμένη πάνω στη γραμμή.

Εν τούτοις, από άλλο χέρι διορθώθηκε η απλογραφία σαρκαι πνεύματος [§ 199.2] σὲ σαρκὸς καὶ πνεύματος προσθέτοντας - κος πάνω στη γραμμή.

7. Εκδοτικά κριτήρια Όπως ήδη είχε παρατηρήσει ο M.I.Orlov το 1909, η έκδοση ενός ευχολογίου, το οποίο από τη φύση του είναι κυρίως προφορικό, δεν είναι δυνατόν να αντιμετωπιστεί με τα ίδια κριτήρια βάσει των οποίων πραγματοποιείται η κριτική έκδοση ενός κλασσικού κειμένου. Λαμβάνοντας υπόψη αυτό το δεδομένο, αξίζει να θυμηθούμε με τον Langlois τη μεγάλη διαφορά που υπάρχει μεταξύ ενός φιλολογικού κειμένου και ενός λειτουργικού κειμένου: το τελευταίο είναι ανώνυμο και ο “καθένας” μπορεί να επέμβει,

εντούτοις, την ίδια στιγμή βιώνει, περισσότερο από άλλα κείμενα, την ίδια την ένταση μεταξύ της θρησκευτικής πιστότητας στο πρότυπο και στις μεταβολές που αντιμετωπίζει ένα ζωντανό κείμενο.

Τα λιγοστά ευχολογικά κείμενα που έχουν δημοσιευτεί επί του παρόντος δεν παρουσιάζουν μια ομοιογενή μεθοδολογία και, ελλείψει σαφών αρχών όσον αφορά στην υιοθετούμενη εκδοτική μεθοδολογία, οι περιστασιακοί εκδότες «αντιγράφουν» κατά κάποιο τρόπο το μοναδικό διαθέσιμο μοντέλο, το οποίο υιοθετείται για την έκδοση φιλολογικών κειμένων.

Σκοπός του έργου μας αποτελεί η παρουσίαση, όχι τόσο της έκδοσης του χειρογράφου Barberini gr. 336, όσο και αν είναι ενδιαφέρουσα, αλλά το κείμενο του ευχολογίου που έχει μεταγραφεί, και που οι ιστορικοί της λειτουργίας θεωρούν μείζονος σημασίας: Η έκδοση που ακολουθεί, λοιπόν, δεν αποτελεί κριτική έκδοση με την στενή έννοια του όρου. Δεδομένου, όμως, ότι πρόκειται για ένα κείμενο που αποδίδεται στα τέλη του 8^{ου} αιώνα, φροντίσαμε να σημειώσουμε στην παραπομπή της έκδοσης ή στην παρούσα εισαγωγή διάφορες φωνητικές και ορθογραφικές ιδιαιτερότητες.

Στο παρόν έργο, το περιεχόμενο του ευχολογίου του Βαρβερινού Κώδικα, σε πρώτο επίπεδο, έλαβε αρίθμηση προοδευτικά σύμφωνα με ένα κριτήριο που χρησιμοποιείται στη μεθοδολογία των λειτουργικών ενοτήτων και δομών, ένα σύστημα αρίθμησης, σαφώς διαφορετικό από αυτό που υιοθετήθηκε από τον αντιγραφέα του κώδικα, και το οποίο σήμερα χρησιμοποιείται, τηρουμένων των αναλογιών, και στις εκδόσεις των λατινικών θείων μυστηρίων. Κάθε ανεξάρτητη και συστηματοποιημένη ενότητα – δηλαδή οι ευχές, οι οποίες προηγούνται ή έπονται από ενδεχόμενες ρουμπρίκες, διακονικά παραγγέλματα, τα οποία δεν συνδέονται άμεσα με μία ευχή, η υλική προετοιμασία του αγίου μύρου (§ 140), η διατύπωση αποκήρυξης της μανιχαϊστικής αίρεσης (§ 148), τα βιβλικά εναρκτήρια αρχικά λόγια συνθήματα/λήξεις όσον αφορά στο οκταήμερο της μοναστικής άσκησης (§ 256) – σημειώθηκε με έναν έντονο αραβικό αριθμό που θα μπορούσαμε να αποκαλέσουμε αριθμό τμήματος, ο οποίος ακολουθείται από μία δευτέρα αρίθμηση του κάθε στοιχείου των ρουμπρικών και του Ευχολογίου του ιδίου του τμήματος.

Σε κάθε τμήμα παραθέτονται αναφορές στην Αγία Γραφή και στους ψευδο – επιγραφικούς συγγραφείς του ΑΤ, είτε αυτές είναι άμεσες είτε απλοί υπαινιγμοί. Όπως είναι σύνηθες μεταξύ των εκδοτών των λατινικών λειτουργικών πηγών, παρέχεται και μια

βιβλιογραφική παραπομπή στην οποία εισάγονται δύο γραφικές ενδείξεις = και +, όπου η ένδειξη = παραπέμπει στα έργα που αναφέρουν εξ' ολοκλήρου ή αρχικά το κείμενο της ευχής από το ίδιο το Βαρβερινό ευχολόγιο, ενώ η ένδειξη + παραπέμπει σε παράθεση με έργα που δημοσιεύουν ή δηλώνουν την παρουσία της ίδιας ευχής από και σε διαφορετικές ευχολογικές πηγές. Για να μην υπερφορτώσουμε τις βιβλιογραφικές παραπομπές υιοθετήσαμε ένα σύστημα συντομογραφιών με τη βοήθεια αρκτικόλεξων λίγων γραμμάτων, τα οποία χρησιμοποιούνται και από άλλους Συγγραφείς. Οι αριθμοί που ακολουθούν τις συντομογραφίες που αναφέρονται στις παραπομπές σχετίζονται αποκλειστικά με τις ακολουθίες που δημοσιεύτηκαν εκεί. Όσον αφορά στις παραπομπές, περιοριστήκαμε στη χρήση των έργων εκείνων που προσφέρουν ολόκληρα κείμενα με τις πιο πρόσφατες περιγραφές και εκδόσεις. Όσον αφορά στις ρουμπρίκες και τα διακονικά δεν παραθέσαμε περιγραφές διότι έχουν την δική τους φυσιογνωμία. Οι βιβλιογραφικές παραπομπές έχουν οργανωθεί κατά χρονολογική σειρά: προηγούνται οι αναφορές επιστημονικών δημοσιεύσεων και έπονται, πάντα κατά χρονολογική σειρά, εκείνες του *textus receptus* (= αποδεκτά βιβλία) σύμφωνα με τις ρωμαϊκές και βενετο – αθηναϊκές εκδόσεις. Το τελευταίο μέρος περιλαμβάνει τα ευρετήρια διαιρεμένα ανά θεματική ενότητα.

Μέθοδος έκδοσης

Η ορθογραφία του κώδικα τυποποιήθηκε σύμφωνα με τη γραφή που έχει συγκεντρωθεί στα υπάρχοντα λεξικά, εν τούτοις, τα πολυάριθμα λάθη ιωτακισμού και ισοφωνίας διορθώθηκαν αυτόματα, ενώ διατηρήθηκε το μεταβλητό *ny* σύμφωνα με τη γραφή του χειρογράφου.

Προβλήματα που παρουσιάστηκαν στα ιερά ονόματα, στις συντομογραφίες (συμπεριλαμβανομένων των βραχυγραφιών και ταχυγραφιών) κυρίως όμως στα άρθρα και στο καί, το ωμέγα στο τέλος της λέξεως τοποθετημένο ως συντομογραφία της κατάληξης της γενικής πτώσης πληθυντικού αριθμού (ων) , και οι πιο κοινοί τεχνικοί όροι, των οποίων ακολουθεί ο κατάλογος, θεωρούνται άμεσα λυμένα : αντίφωνον...κ.λ.π.

Ο όρος των προθέσεων στα παραγγέλματα των λιτανιών (δεηθῶμεν), ο οποίος εκφράζεται ενίοτε στον κώδικα, ιδιαίτερα στο τέλος της σειράς, με δε(ηθῶμεν), δεηθ(ῶμεν), δε(η)θ(ῶμεν), όντας πρότυπη λειτουργική διατύπωση, αναλύεται πάντα. Η συντομογραφία εκφω., η οποία στο τέλος της ακολουθίας μπορεί να αντικατασταθεί από

το έκφώ(νησις), έκφώ(νως) και έκφω(νεϊ) προσδιορίζεται μέσω στρογγυλών παρενθέσεων σε έκφώ(νησις) ή, σύμφωνα με το συγκείμενο, σε έκφω(νεϊ), ενώ όταν η αρχική ρουμπρίκα (οδηγία) προβλέπει τη χρήση του επιρρήματος μυστικῶς, στην τελική δοξολογία υιοθετήθηκε η αναλογική χρήση του έκφώ(νως) [βλ. §§33.1.3.5, 34.1.3, 35.1, 36.2, 37.6.7, κ.λ.π.], τέλος σε μία μόνο περίπτωση (§ 91.1) προτάθηκε το έκφω(νοῦντος). Η πιο περίπλοκη συντομογραφία διαφυθ. [§ 225.1] αναλύθηκε σε διαφυ(λαχ)θ(ῶμεν) με βάση ανάλογες μορφές απόλυσης που χρησιμοποιούνται στην αγιοπολίτικη παράδοση.

Όσον αφορά το ὁ δείνα στην έκδοση διατηρούνται οι επιλογές του αντιγραφέα που το εκφράζει κυρίως με τους αντίστοιχους τύπους της δεικτικής αντωνυμίας ὁδε, ἥδε τόδε, σύμφωνα με τη χρήση που παρατηρήθηκε στο κείμενο της Καινῆς Διαθήκης,

Με σκοπό την ανάγνωση και μετάφραση των συντομογραφιών που εκφράζουν μονάδες μέτρησης στον κατάλογο των συστατικών για την παρασκευή του Αγίου Μύρου [§ 140] ανατρέξαμε στα κλασσικά έργα των B. De Montfaucon, Ch. Du Cange, στα εγκόλπια των Thompson και Schilbach και στον κατάλογο του Zuretti, ενώ για τα βιβλικά ονόματα λάβαμε υπόψη μας την ορθογραφία που χρησιμοποιήθηκε στο παράρτημα της αντιστοιχίας του Hatch-Redpath.

Η στίξη έχει αποκατασταθεί ακολουθώντας τα κριτήρια των νεότερων κριτικών εκδόσεων· δεν ακολουθεί το περίπλοκο σύστημα σημείων του χειρογράφου, το οποίο σύστημα όμως, λαμβάνεται υπόψη για την επίλυση κάποιων αμφισβητήσιμων περιπτώσεων. Όσον αφορά τον τονισμό, οι Εκδότες επιφυλάχθηκαν να υπογραμμίσουν με ένα τόνο της προσωπικές αντωνυμίες σοῦ σοί, σέ, όταν απαιτείται από την λογική της φράσης.

Οι συγκεκριμένες εκδοτικές επιλογές αιτιολογούνται κάθε φορά στις «σημειώσεις επί της έκδοσης» που αναφέρονται στο τέλος του κειμένου (σελ. 249 – 259), με εξαίρεση τα εμφανή λάθη αντιστοιχίας, σύγχυσης χειρογράφων γραμμάτων και λανθασμένης ανάγνωσης των ιερών ονομάτων που χωρίς ιδιαίτερο σχολιασμό, αναφέρονται ούτως ή άλλως σε παραπομπή.

Ορθογραφικά και φωνητικά φαινόμενα στην έκδοση

Στην έκδοση του κειμένου συναντήσαμε μια σειρά φωνητικών και ορθογραφικών φαινομένων που αφορούν το ουσιαστικό, το ρήμα και την σύνταξη, τα οποία επέβαλλαν

συγκεκριμένες εκδοτικές επιλογές: παραθέτουμε στο εξής τον κατάλογο με παραδείγματα με βάση τον επεξηγηματικό τίτλο.

-Φωνήεντα και δίφθογγοι

Υπενθυμίζουμε ότι στην ορθογραφία του κώδικα καταγράφονται ουσιαστικά όλοι οι πιθανοί συνδυασμοί ιωτακισμού και ισοφωνίας, οι οποίοι διορθώνονται αυτόματα, ενώ αναφέρονται σε παραπομπή

α) Η σύγχυση, που δεν συναντάται μόνο στα ιταλό – ελληνικά κείμενα, μεταξύ του [ο] που εκφράζεται με όμικρον ή με ωμέγα και του ου, π.χ. ἴουμενος [§ 117.2], συμβουλον [§ 123.4], Βοδδαν [§ 148.2], προπετους [§ 203.1], δεσμωμένους [§ 211.2 Α], κορευσαι [§ 212.1].

β) Οι περιπτώσεις μεταβολής του ήχου [ι] (που εκφράζεται με ι ή με η άτονο σε ε, όπως, μεσεμβρία και παράγωγα [56.2, 105.2, 118.2, 257.2], [αλλά σε σύγκριση μεσημβρινοῦ, μεσημβρία στα §§ 93.2 και 115.2) και κυρίως ἐπετημησας [181.3] .

γ) Ο μετασχηματισμός του η άτονο σε ε πριν ή μετά από ρ όπως στις (εξής περιπτώσεις) ἀνεπερεαστον [§§ 68.2, 72.2, 177.2, 209.2, 215.2], κύπεριν [§ 140.2], ξυλοκαρεοφυλλον [§ 140.5], χερωθεσία [§ 144.12] ρεθηναι [160.13], συνχωρεθηναι [§ 287.4]· αλλά έχουμε επίσης φυγαδευτετηριον [§ 150.20] χ[[ε]]ηρας [§ 182.2] όπου είναι προφανής η τάση να διορθώνεται το φαινόμενο, και επιπροσθέτως σημειώνεται η αποκλίνουσα μορφή ερρήνης σε εἰρήνης [§ 75.2].

δ) Η μεταβολή του ήχου [ε] που εκφράζεται με ε, του [ι] που εκφράζεται με η, όπως στο απηργασε [24.2] αντί ἀπέργασαι, εκτιθέντα [148.2] αντί ἐκτεθέντα.

- Σύμφωνα

α) Είναι επίσης αξιοσημείωτο και έχει επισημανθεί η απλογραφία των διπλών συμφώνων όπως στην περίπτωση του κεκρυμενον [§ 118.4], ἀπηλαγμενους [§ 141.6], ἐπεριφημεν [§ 226.2], πλημελημα [§ 198.2], ἄρωστου [§ 199.1], πλημεληθεντα [§ 201.2], θαρουντες [§ 226.2], αναρυσαι [§ 284.2], ενώ ο λειτουργικός όρος **πανυχίς** [§§ 135.1 και 154.2], διατηρείται στο κείμενο σε αυτή την λανθασμένη μορφή, χωρίς διόρθωση σε παννυχίς για τον λόγο ότι μαρτυρείται ευρέως από την χειρόγραφη παράδοση.

β) Σημειώνονται στο υπόμνημα τα φαινόμενα του διπλασιασμού, π.χ. νόσσος και τα παράγωγα [§ § 39.4, 110.2, 117.2, 150.15, 196.2, 197.1, 198.1, 200.2, 231.2, 261.2, 271.2], πολλυομματα [§ § 14.9, 115.2 και 122.2], πολλυεύσπλαγχνε [§ 125.2], ράκκη [

§ 130.2r], βδελλύξει [150.20], βδελλυκτον [§ 189.2], εκκατερωθεν [§ 152.4], έσσω [§ 224.2], πολλυελεε [§ 237.2], καμμάραν [§ 257.2] □ στην μοναδική περίπτωση πολλυωματα [§ 131.1] διπλασιασμός και απλογραφία συνυπάρχουν σε μία μόνο λέξη.

γ) Για την ορθογραφική ανομοίωση του ν στις ομάδες -γγ-, -γκ-, -γχ- και -γξ-· -λλ-, -ρρ-· -μπ-, -μψ-, -μβ-, -μμ-, αντίθετα με αυτά τα οποία εφαρμόσαμε στην πρώτη έκδοση, δεν διατηρούμε την γραφή του κώδικα η οποία παρέμεινε στο υπόμνημα, προσαρμόζοντας έτσι το κριτήριο το οποίο ήδη εφαρμόσαμε για τις περιπτώσεις της ανομοίωσης όπως άγγίστρω [§ 257.2], εγγειρη [187.3] και συμ πασιν [§ 261.2].

δ) Εχει σημειωθεί στο υπόμνημα η πτώση του -γ- μεταξύ δύο φωνηέντων, π.χ. εναυασε [§ 118.2], εναυαζειν [§ 126.2], καταυαζεται [§ 130.2c], καταυαζομεθα [§ 130.2k], άπασασμα [§ 15.2], καταυασον [§§ 43.2, 128.2], καταυαζόμενοι [§§ 45.2, 63.2], καταφύον [§ 150.20], καταφευοντα [§ 252.2] καταφεύομεν [§ 83.2] · το ίδιο ισχύει επίσης για το σπλαγχον (κωδ. σπλάχον) και σχετικά σύνθετα.

ε) Η επαναλαμβανόμενη σύγχυση μεταξύ στ και σθ , π.χ. στο δεδόξασθαι αντί δεδόξασται [§§ 23.1, 67.2, 87.2, 96.2, 98.2, 103.2, 109.2, 115.2, 126.2, 135.2, 147.2, 160.10, 169.2, 170.2, 182.2, 188.2, 190.2, 218.2, 258.2, 275.2, 283.2], σημειώνεται στο υπόμνημα, αλλά διατηρείται για τους τεχνικούς όρους έπιστάμβωνος [§§ 21.2, 274.1, 275.1, 276.1, 281.1, 282.2, 283.1] και όπιστάμβωνος [§§ 273.1, 285.1].

στ) Διατηρείται σύμφωνα με τον κώδικα η σύγχυση ανάμεσα στις μορφές που προφέρονται με εισπνοή και στις μορφές που προφέρονται με εκπνοή στις συνθέσεις του ρήματος ιδεῖν, π.χ. έφιδ-, άφιδ- [§§ 13.2, 23.1, 39.4, 46.2, 47.5, 163.3, 170.2, 232.2, 240.3, 258.2 (αλλά σε σύγκριση έπιδε στις §§ 60.2, 64.3, 106.2, 171.4) και στον τεχνικό όρο άπορκισμός [115.1, 116.1, 117.1] άλλες περιπτώσεις με εισπνοή και άλλες περιπτώσεις με εκπνοή όπως κατεικετευομεν [§ 238.3] και ούχ αντί ούκ [§ 152.10] διατηρούνται στο υπόμνημα.

ζ) Η μεταβολή του ήχου [λ] σε [ρ] : καριεργουντων αντί καλλιεργούντων εμφανίζεται μόνο μία φορά [§ 37.7] και αναφέρεται στη σημείωση.

-Κλίση ονομάτων

α) Μαζί με την συνηθισμένη μορφή διάκονος, -ου, χρησιμοποιείται και η εναλλακτική διάκων, -ονος, μορφές τις οποίες διατηρήσαμε αμφοτέρως στο κείμενο .

β) Το επίθετο πλήρης εμφανίζεται πάντοτε σε άκλιτη μορφή και έτσι έχει διατηρηθεί (192.2, 198.2, 280.2)

γ) Οι αιτιατικές νύκταν [§§ 63.2, 64.3, 138.2, 228.2] και σάρκαν [§ 186.2], οι οποίες εμφανίζονται στον κώδικα επίσης στις ποιο συνηθισμένες μορφές νύκτα [§ 57.2] και σάρκα [§ 189.2], διατηρούνται.

δ) η αιτιατική του μονογενής που παρουσιάζεται δύο φορές με την μορφή τριτόκλιτου μονογενῆ [§§28.2, 215.2] και έξι φορές με την μορφή πρωτόκλιτου μονογενήν [§§ 33.2, 138.2, 143.16, 177.3, 196.2, 220.2] διατηρείται σύμφωνα με την γραφή του κώδικα.

ε) Ανάλογη είναι η περίπτωση του επιθέτου έκτενης το οποίο εμφανίζεται να κλίνεται μόνο μία φορά σύμφωνα με την 3^η κλίση [έκτενη, αιτιατική .sg. § 85.2]· και δύο φορές σύμφωνα με την 1^η (έκτενήν, 8.2, 27.2) · εμφανίζεται επίσης το νέο ουσιαστικό ή έκτενη, -ῆς [§§ 8.1, 27.1, 286.5] : επίσης εδώ έχει διατηρηθεί η χρήση του κώδικα.

στ) Οι συγκεκριμένες μορφές που εμφανίζονται μαζί με τις υπόλοιπες κοινές, όπως τροπάριν αντί του τροπάριον (π.χ. §§ 132.5, 156.3, σε αντιπαραβολή με 156.2, 244.2), και οι περιπτώσεις όπως καινούργιν [§152.3] διατηρούνται στην έκδοση αυτή.

ζ) Διατηρείται επίσης στο κείμενο η ασυνήθιστη μορφή της αλλαγής της κλήσης σε αἰ σαι δουλίδαι [§ 257.2].

-Κλίση ρημάτων

α) Οι τύποι των ρημάτων σε -ανω- (π.χ. λαμβάνω και σύνθετα, άυξάνω, μανθάνω, άμαρτάνω) παρουσιάζουν συχνά τύπους με διπλό ν : τυχαννωτες [§ 117.2], λαμβαννη [§ 124.4], μεταλαμβάννουσιν κ.λ.π.). Τέτοιες περιπτώσεις αναφέρονται πάντοτε στη σημείωση.

β) Περιπτώσεις εξομοίωσης μεταξύ 2^{ης} και 1^{ης} συζυγίας (όπως ύποστρώννουσιν, 130.2g) θεωρούνται συνήθεις και διατηρούνται στην έκδοση.

γ) Οι ανώμαλοι τύποι της ενεργητικής μετοχής του αορίστου (άσιγμος) στις πλάγιες πτώσεις, φαινομενικά επηρεασμένοι από ένα παρακείμενο (όπως π.χ. τα σύνθετα του πεσῶτος και ἐλθῶτος, λαβῶτος και παρόμοια για τα αντίστοιχα πεσόντος, ἐλθόντος και λαβόντος), π.χ. παραπεσῶτας [§ 32.10], ἐνβαλότι [§ 70], παρελθῶτι [§ 75], περιπεσῶτα [§ 98], τυγχαννῶτες [§ 117], ἐκπεσῶτα [§§ 118.2, 252], μενοτος [§ 150.3], εἰσιῶτων [§ 150.20], συνελθῶτας [§ 212], λαβοτες [§ 220], κατελθῶτα [§ 226 §], ἐμπεσῶτος [§ 238.1], προσελθῶτος/προσελθοτος/προσελθοτων [§§ 244.6, 246, 249.5, 250], κατελθῶτι [§ 252], ἀναλαβῶτα [§ 255.2] και άλλα, τα οποία εμφανίζονται μαζί με τους ομαλούς τύπους (εἰσελθόντος [§ 110], περιπεσόντα [§ 204], συνελθόντας [§ 268] και άλλα), αναφέρονται στη σημείωση. Η μεμωνομένη αυτή περίπτωση θα μπορούσε να μας απαλλάξει της τάσης πού παρατηρείται να χάνεται το ν στο χειρόγραφο όπου ακόμη και σε περιπτώσεις όπου δεν πρόκειται για ρηματικό τύπο, όπως για παράδειγμα, πατος αντί για παντός [§ 150.9].

δ) Διατηρείται ο άσιγμος αόριστος σε -α (όπως στο γενάμενος και στα σύνθετα και κάποιες φορές στο βουλάμενος [60.2]) καθώς θεωρείται συνήθης.

ε) Ο παρακείμενος δίχως αναδιπλασιασμό, ο παρατατικός και ο αόριστος δίχως αύξηση (τόσο συλλαβική όσο και χρονική), φαινόμενα συχνά, είδη από την μετακλαστική εποχή και που εμφανίζονται τακτικά στον κώδικα μαζί με τύπους με αναδιπλασιασμό και αύξηση, διατηρούνται σύμφωνα με τη γραφή του χειρογράφου, το ίδιο ισχύει και για τις περιπτώσεις διπλής αύξησης (όπως, ἐπροεφήτευσαν, 226.2)

στ) Οι παραλλαγές γιν-γεν- τόσο στον ενεστώτα όσο και στον αόριστο του ρήματος γίνομαι διατηρούνται και οι δύο στην έκδοση σύμφωνα με την γραφή του κώδικα.

- Σύνταξη

α) Το ρήμα δέομαι στο χειρόγραφο συντάσσεται τόσο με γενική όσο και με δοτική [§§ 66.2 191.2, 210.2, 213.2], μία χρήση την οποία ο Γιάνναρης θεωρεί « μακαρονισμό » Για λόγους ομοιομορφίας διατηρήσαμε σε όλες τις περιπτώσεις την γενική, επισημαίνοντας την δοτική στο υπόμνημα.

β) Η χρήση της οριστικής στη θέση της υποτακτικής μετά από ἵνα ή ὅπως, κάτι πολύ συχνό στον κώδικα, επισημαίνεται στη σημείωση στην περίπτωση που επιφέρει ποιοτική αλλαγή του φωνήεντος (δοξάζεται [§ 131.1], αντί δοξάζεται κ.λ.π.)·αντίθετα,

όταν πρόκειται αποκλειστικά για ποσοτική αλλαγή, δίνεται αυτομάτως η ομαλοποιημένη μορφή.

ΣΥΝΤΟΜΗ ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ

ΤΩΝ ΧΕΙΡΟΓΡΑΦΩΝ ΠΟΥ ΧΡΗΣΙΜΟΠΟΙΟΥΝΤΑΙ ΣΤΟ ΥΠΟΜΝΗΜΑ

1) Barberini gr. 336 (VIII αιώνας)

BAR

Το χειρόγραφο θα είναι το αντικείμενο μιας ιδιαίτερης μελέτης η οποία θα εμφανιστεί σε έναν ξεχωριστό τόμο.

2) Barberini gr. 329 (XII αιώνας)

B329

Περγαμηνή, πάχους 188-145 mm., απόσπασμα 120. Ευχολόγιο σχετικό με τους πρεσβυτέρους, αντεγραμμένο σε ένα γραφικό στυλ το οποίο πλησιάζει κατά πολύ το ροσσανέζε.

3) Oxford, Bodleian Library, Auctar E. 5. 13 (στα. 1121/2-1132)

BOD

Περγαμηνή, πάχους 155/157 X 100 mm., απόσπασμα II + 253

Ευχολόγιο του μοναστηρίου του Σωτήρος στη Μεσσήνη, το οποίο αντιγράφηκε κάνοντας ευρεία χρήση από πηγές Κωνσταντινουπολίτικες αρχαίας βιβλιοκριτικής.

4) Grottaferrata Γ. β. I (XIII αιώνας)

G01

Περγαμηνή, πάχους 161 x 117 mm., απόσπασμα I-II + 153 (148-153: μεταγενέστερη προσθήκη η οποία εμπεριέχει την μοναστική ομολογία της θρησκευτικής πίστης) ακρωτηριασμένη στην αρχή. Ευχολόγιο το οποίο είναι αντεγραμμένο σε «στυλ μίμησης» σε περιφεριακό περιβάλλον, με τη χρήση διαφόρων πηγών οι οποίες προέρχονται από το «ευχολόγιο του πατριάρχη».

5) Grottaferrata Γ. β. II (XII αιώνας)

G02

Περγαμηνή, πάχους 172 x 138 mm., απόσπασμα I + 154. Το χειρόγραφο χρωστάει την ύπαρξή του στην συνεργασία των δύο αντιγραφών – μιμητών, ο πρώτος εκ των οποίων χρησιμοποιεί το στυλ του Reggio, ενώ ο δεύτερος το στυλ ροσσανέζε.

6) Grottaferrata Γ. β. IV (αιώνας X)

G04

Περγαμηνή, πάχους 90 x 122 mm., απόσπασμα 141. Ευχολόγιο Μοναστηριακό προέρχεται από την Καμπάνια και έχει γραφεί με μια πολύ μικρή νιλιανή γραφή «με ποδαράκια».

7) Grottaferrata Γ.β. V+ Γ. α. XXV (στα1018/1019)

G05

Περγαμηνή, πάχους 160 x 120 mm., απόσπασμα 124. Διάγραμμα με τις επικήδειες λειτουργίες, ακρωτηριασμένο στην αρχή καθώς και στο τέλος, να αποδοθεί στη “νιλιανή σχολή”.

8) Grottaferrata Γ.β. VI (XI/XII αιώνας)

G06

Περγαμηνή, πάχους 180 x 120 mm. Ευχολόγιο το οποίο δημιουργήθηκε από περισσότερους του ενός συγγραφείς και είναι σε ορισμένα μέρη του σβησμένο το αρχικό κείμενο και γραμμένο από την αρχή. Α) απόσπασμα 1-60 από την αρχή του XII έως το τέλος του XI αιώνα. Β) 60^v – 70^r. Γ) απόσπασμα 88^r – 97^r r. 5. Δ) απόσπασμα 71^v – 85^r r. 9, 97^r r. 6-98^r r. 11. Ε) 87^v. Δευτερεύουσες γραφές του XII αιώνα: 98^r r. 12-101^v, 74. Η απαρχή του, οι ρίζες του, αναζητούνται στα σύνορα Καλαβρίας – Λουκάνο.

9) Grottaferrata Γ. β. VII (X/XI αιώνας)

G07

Περγαμηνή, πάχους 170X 135 mm., απόσπασμα 174. Ευχολόγιο το οποίο δημιουργήθηκε από περισσότερους του ενός συγγραφείς, ένας εκ των οποίων χρησιμοποίησε τη γραφή «μικροσκοπικά ποδαράκια» όπως και στην Grottaferrata Γ.β. IV. Το αρχαίο χειρόγραφο έχει εκδοθεί σχεδόν ολόκληρο από τον G. Passarelli.

10) Grottaferrata Γ.β. VIIIA (XII Αιώνας)

G08

Περγαμηνή, πάχους 233 x 155 mm., απόσπασμα 145 . Μοναστικό ευχολόγιο με πιθανές μυστικές ρίζες που όμως εμφανίζει σημάδια παραμονής στην Grottaferrata, ξεκινώντας από το δεύτερο μισό του XIII αιώνα.

11) Grottaferrata, Γ.β. X (X/XI αιώνας)

G10

Περγαμηνή, πάχους 190X140 mm., απόσπασμα 115, ακρωτηριασμένη στην αρχή καθώς και στο τέλος, προέρχεται από τον Carbone και παρουσιάζει διάφορες ευχολογικές συγκλήσεις με την Grottaferrata Γ.β. IV και Γ.β. VII, όπως και με το Vaticano gr. 1833.

12) Grottaferrata Γ.β. XII (XIII αιώνας)

G12

Περγαμηνή, πάχους 150 x 115 mm., απόσπασμα 98, έχει ρίζες στην Καλαβρία και είναι γραμμένη στο χέρι σε στυλ του Ρέτζιο.

13) Grottaferrata Γ.β. XXXV (XII αρχές αιώνα)

G35

Περγαμηνή πάχους 193 x 160 mm., απόσπασμα I + 83 + I. Λειτουργικό συνονθύλευμα του μοναστηριού του Πάτερ του Ροσσάνο, το οποίο αποδίδεται στην πένα του αντιγραφέα Βαρθολομαίου ο οποίος πάνω στο φύλο 52^r έχει προσθέσει τη χαρακτηριστική φράση δόξα τῷ πληρωτῇ τῶν καλῶν.

14) Grottaferrata Ζ.δ. II (χρονολογία 1090)

GZd2

Περγαμηνή πάχους 90 x 61 mm. Διπλό αρχαίο χειρόγραφο το οποίο συνοδεύουν δύο χειρόγραφα, ένα ετερόκλιτο σύμπλεγμα (ff. 1-58) και ένα λειτουργικό (απόσπασμα 59-136^r), αντεγραμμένο το 1090 από τον ιερομόναχο Κοσμά ο οποίος και υπογράφει τόσο στο πρώτο όσο και στο δεύτερο μέρος. Τα βιβλιο-τεχνικά στοιχεία καθώς και η διακόσμηση, παραπέμπουν στην Βόρεια Σικελία.

15) Messina gr. 153 (τέλος XI αιώνα)

M153

Περγαμηνή πάχους 140X106 mm., απόσπασμα 168. Διάγραμμα ιταλο- ελληνικό με τις επικήδειες λειτουργίες.

16) Messina gr. 160 (XI αιώνας)

M160

Περγαμηνή πάχους 170 x 130 mm., απόσπασμα 63. Χειρόγραφο ακρωτηριασμένο στην αρχή καθώς και στο τέλος, το οποίο περιέχει: α) Εσπερινούς της Γονυκλισίας της Πεντηκοστής· β) Αναγνώσματα· γ) Λειτουργία του Χρυσοστόμου· δ) Μια προσευχή του άμβωνα· ε) Λειτουργία του Βασιλείου. Η παλαιογραφική μορφή του αρχαίου χειρογράφου προδίδει μια καταγωγή νοτιο-καλαβρέζικη η οποία και επιβεβαιώνεται στο λειτουργικό επίπεδο από την ομοιότητα με την Grottaferrata Γ.β. IV καθώς και το Vaticano gr. 1833.

17) Messina gr. 172 (στα 1178/1179)

M172

Περγαμηνή πάχους 210 x 150 mm., απόσπασμα 196. Διάγραμμα με τις επικήδειες λειτουργίες, αντεγραμμένο σε στυλ του Ρέτζιο.

18) Μόσχα, Κρατική Βιβλιοθήκη, gr.27 (X αιώνας)

MOS

Περγαμηνή πάχους 115 x 101 mm., απόσπασμα 256, ακρωτηριασμένη στην αρχή καθώς και στο τέλος, με πάρα πολλά κενά, ενώ τα αποσπάσματα 78-79, 83-88, 132-140 και 189-256 είναι του XII αιώνα. Είναι ένα ευχολόγιο που ίσως ήταν προς χρήση ενός μοναστηριού, με παλεστινιακές και αγιοπολίτικες Ευχές· τα αποσπάσματα 170-189 από το αυθεντικό χειρόγραφο, περιέχουν αναγνώσματα.

19) Ottoboni gr. 43 (XI/XII αιώνας)

O43

Περγαμηνή πάχους 335 x 259 mm., απόσπασμα 107. Συνονθύλευμα ιστορικό-της μελέτης των Πατέρων της εκκλησίας, με ανατολικές ρίζες.

20) Ottoboni gr. 175 (XI αιώνας)

O175

Περγαμηνή πάχους 242 x 180 mm., απόσπασμα 70. Ανάγνωσμα των ευαγγελικών περικοπών οι οποίες απευθύνονται στον Πατριάρχη της Κωνσταντινούπολης, με το κείμενο της Κατήχησης της Μεγάλης Παρασκευής καθώς και την Καθολική Λειτουργία για την Αρχή της Ινδίκτου (1^η Σεπτεμβρίου).

21) Ottoboni gr. 344 (στα 1177)

O344

Περγαμηνή πάχους 223 x 146 mm., απόσπασμα 236. Ευχολόγιο αντεγραμμένο από τον Galaktion, Πρεσβύτερο και δεύτερο ψάλτη του Καθεδρικού Ναού του Otranto. Είναι το πιο πλήρες και αδιαμφισβήτητου κύρους Ευχολόγιο κατά την βιβλιοκριτική του σαλέντο για το βυζαντινό τυπικό.

22) Ottoboni gr. 434 (στα 1174/1175)

O434

Περγαμηνή πάχους 200 x 155 mm., απόσπασμα 135. Επισκοπικό ευχολόγιο Κωνσταντινουπολίτικο το οποίο περιέχει σπάνιες περιφερειακές επιρροές, οι οποίες προέρχονται από τη χερσόνησο του Sinai, και είναι χρονολογήσιμο χάρη στους πασχαλινούς πίνακες. Είναι προϊόν της συνεργασίας τριώνγραμματέων σε στυλ «έψιλον στρογγυλό». Μεταγενέστερα, το ευχολόγιο ενώθηκε με διάφορο περιφερειακό παλαιστινιακό υλικό.

23) Paris, Coislin 213 (στα 1027)

PC213

Περγαμηνή πάχους 255 x 200 mm., απόσπασμα 211. Κενά μεταξύ των αποσπασμάτων 23 και 24, 40 και 41, 73 και 74, 191 και 192, 202 και 203, 210 και 211. Τα αποσπάσματα 1-2 προέρχονται από ένα απόσπασμα του αναγνώματος των Ευαγγελίων,

το απόσπασμα 7^ν είναι λευκό. Είναι το πιο παλαιό ευχολόγιο της Κωνσταντινούπολης, το οποίο έφτασε μέχρι εμάς. Είναι αντεγραμμένο σε μαργαρώδη «κλασσική» από τον Thyepolos προς χάρη ενός κάποιου Strateghios, επικεφαλής ιερέας του Καθεδρικού Ναού της Αγίας Σοφίας της Κωνσταντινούπολης το 1027, τον καιρό του Πατριάρχη Alessio Studita (15/XII/1025-20/II/1043), του οποίου το όνομα έχει συνδεθεί με ένα πολύ γνωστό και ονομαστό Τυρικόη, καθώς και με τον Αυτοκράτορα Κωνσταντίνο τον VIII (1025-1028). Ο κώδικας, παρόλο που είχε χρησιμοποιήσει πατριαρχικές πηγές, έχει ωστόσο γραφτεί και συνταχθεί για ιδιωτική χρήση, όπως διαφαίνεται από μια μακριά σειρά προσευχών και παρακλήσεων. Η ίδια αφθονία αναλυτικών ευρετηρίων που συνοδεύουν και άλλα λειτουργικά βιβλία όπως αυτό το Praxapostolos, αποδεικνύει αρκετά τον ανθολογικό χαρακτήρα του έργου.

24) S. Peterburg, Δημ. Κρατική Βιβλιοθήκη, gr. 226 (X αι)

PET

Περγαμηνή πάχους 115X110 mm., απόσπασμα 173. Ευχολόγιο «ενοριακό» αντεγραμμένο από ένα κείμενο σε στρογγυλόσχημη γραφή χειρογράφων. Η γραφή είναι πολύ υποκειμενική και αποκλείει μια σίγουρη τοποθεσία προέλευσης στα γεωγραφικά όρια της Νότιας Βυζαντινής Ιταλίας.

25) Vat. Regina di Svezia gr. 75 (χρονολογία 982/983)

R75

Περγαμηνή πάχους 195X149 mm., απόσπασμα 8. Απόσπασμα ενός ευχολογίου με τον Αγιασμό των Θεοφανίων καθώς και τις γαμήλιες τελετές, αποτελεί μέρος του πιο γνωστού προφητολογίου, το οποίο γράφτηκε από έναν γραφέα ιταλό αρχαΐστή στο Malvito (Cosenza).

26) Sinai gr. 956 (X αιώνας)

S956

Πολύ περγαμηνής, πάχους 7750 x 240 mm., ακρωτηριασμένο στην αρχή καθώς και στο τέλος. Η γραφή μοιάζει πολύ με τη συλλογή των μοναστηριακών χειρογράφων που αντιγράφηκαν από το μοναχό Πάολο στο Gerusalemme Haghios Stauros 55 του 927. Είναι ένα κλασσικό κοντάκιον που χρησιμοποιείται σαν εορταστικό και ενδείκνυται γενικά σαν αρχιερέυς μα και που έχει διαμορφωθεί ξεκινώντας από ένα πρωτότυπο Κωνσταντινουπολίτικο .

27) Sinai gr. 957 (X αιώνας)

S957

Περγαμηνή πάχους 123 x 87 mm., απόσπασμα 85. Παπικό ευχολόγιο ακρωτηριασμένο στην αρχή καθώς και στο τέλος, εκ του οποίου τα αποσπάσματα 41-69 και 79-85 παραπέμπουν στα αναγνώσματα. Για την ουσία του ζητήματος εξαρτάται σίγουρα από μια βυζαντινή πηγή όπως και το έχουν αποδείξει τα ευρετήρια για τον Αγιασμό των Θεοφανείων. Παρόλα αυτά, σε περισσότερες από μία περιπτώσεις το Κωνσταντινουπολίτικο διάγραμμα έχει συσσωματωθεί με τα τοπικά ευχολόγια, πιθανόν στην Παλαιστίνη.

28) Sinai gr. 958 (XI αιώνας)

S958

Περγαμηνή πάχους 188X157 mm., απόσπασμα 118. Πρεσβυτεριανό ευχολόγιο με παλαιστινιακές ρίζες, με ένα κενό μεταξύ των αποσπασμάτων 96 και 97, καθώς και με μια σειρά από αναγνώσματα. Πολλά είναι τα περιφερειακά ή τα τοπικά στοιχεία που συμπλέκονται στη βυζαντινή δομή του βιβλίου, και τα οποία γίνονται αισθητά ιδιαίτερα στις γαμήλιες λειτουργίες καθώς και στην Γονυκλισία της Πεντηκοστής.

29) Sinai gr. 959 (XI αιώνας)

S959

Περγαμηνή πάχους 147X120 mm., απόσπασμα 152 ακρωτηριασμένο στην αρχή καθώς και στο τέλος και επίσης εμφανίζει πάρα πολλά κενά. Είναι ένα πρεσβυτεριανό ευχολόγιο με επισκοπικές πηγές της Κωνσταντινουπολίτικης παράδοσης καθώς και πάρα πολλές επιρροές ευχολογικές παλαιστινιακές που θεωρούνται και σαν ο πιθανότερος τόπος προέλευσης.

30) Sinai gr. 961 (XI/XII αιώνας)

S961

Περγαμηνή πάχους 156 x 128 mm., απόσπασμα 100. Πρεσβυτεριανό ευχολόγιο με επισκοπικές και παλαιστινιακές πηγές μέρος των οποίων έχουμε ήδη συναντήσει στα προγενέστερα ευχολόγια.

31) Sinai gr. 962 (XI/XII αιώνας)

S962

Περγαμηνή πάχους 140 x 112 mm., απόσπασμα 202. Πρεσβυτεριανό Ευχολόγιο ακρωτηριασμένο στην αρχή όπου σε αυτό συνειπάρχουν παλαιστινιακές προσευχές.

32) Sinai gr. 973 (χρονολογία 1152/1153)

S973

Μεταξωτό χαρτί, πάχους 170X132 mm., απόσπασμα III, 168. Έχει γραφτεί από τον πρεσβύτεριο Aussenzio με σημαντικές παραδοσιακές προσευχές για την χριστιανική κατήχηση, τα τυπικά των γάμων και την αλοιφή των ασθενών (Ευχέλαιο).

33) Sinai gr (XIII αιώνας)

S982

Μεταξωτό χαρτί, πλάτους 240 × 150, απόσπασμα II, 196. Ευχολόγιο το οποίο προέρχεται από τη μέση Ανατολή γραμμένο από διαφορετικά χέρια, ένα Ευχολόγιο εκ των υπολοίπων του Ιερομονάχου Μακαρίου (f. 81^v). Είναι σίγουρα γραμμένο χρησιμοποιώντας ένα ευχολόγιο ιταλο-ελληνικό από την Τοσκάνη ή από την βόρεια καλαβρία, από τα οποία επαναλαμβάνονται η λατινική προσευχή του αγίου χρίσματος μετά το βάπτισμα, το τελετουργικό της χειραφέτησης του δούλου και η πολύ ασυνήθιστη κατήχηση στους νεοβαπτισθέντες της Grottaferrata Γ. β. IV.

34) Vaticano gr. 1552 (XII αιώνας)

V1552

Περγαμηνή 190 x 149, απόσπασμα 40. Ευχολόγιο το οποίο αποδίδεται από τον Gianelli στη Νότια Ιταλία, και το οποίο φαίνεται όμως να έχει προέλευση περισσότερο ανατολική.

35) Vaticano gr. 1554 (XII αρχές αιώνα)

V1554

Περγαμηνή πάχους 195 x 135 mm., απόσπασμα II + 214 + 181A. Ιταλο-ελληνικό ευχολόγιο αντεγραμμένο από τον πρεσβύτερο Ιωάννη, το οποίο αποδίδεται στην βόρεια καλαβρία.

36) Vaticano gr. 1811 (χρονολογία 1147)

V1811

Περγαμηνή πάχους 200X155 mm., απόσπασμα 171. Βορειο-καλαβρέζικο ευχολόγιο αντεγραμμένο από τον πρεσβύτερο Πέτρο, και φαίνεται να έχει ισχυρές ομοιότητες με το κείμενο των σύγχρονων ευχολογίων «grossanesi» BOD και GO2.

37) Vaticano gr. 1833 (τέλος X αιώνα)

V1833

Περγαμηνή πάχους 190 x 155 mm., απόσπασμα 71. Μοναστηριακό ευχολόγιο ακρωτηριασμένο στην αρχή καθώς και στο τέλος, ήδη Cryptensis 42, και έχει καταταχθεί ανάμεσα σε εκείνα τα χειρόγραφα και τα οποία είναι συνδεδεμένα με το μοναστηριακό νιλιανό κίνημα.

38) Vaticano gr. 1836 (11^{ος}/12^{ος} αιώνας)

V1970

Περγαμηνή πάχους 180×136 , απόσπασμα 145 +58a ,94 a, 97a, 135a. Διάγραμμα με τις επικήδειες λειτουργίες το οποίο έχει αντιγραφεί σε στυλ του Ρέτζιο.

39) Vaticano gr.1872 (12^{ος} αιώνας)

V1872

Περγαμηνή, πάχους 155×120 , απόσπασμα 146. Το ευχολόγιο προέρχεται με μία καλή προσέγγιση από την βόρεια Καλαβρία και χρησιμοποιεί Κωνσταντινουπολίτικη γραφή με νέα κριτική έκδοση.

40) Vaticano gr. 1970 (στα μέσα του 12^{ου} αιώνα)

V1970

Περγαμηνή πάχους 160×120 , απόσπασμα 242. Ευχολόγιο το οποίο έχει αντιγραφεί στο μοναστήρι του πατρός του Ροσσάνο, γνωστό για την μεγάλη του σχέση με τις μορφές της Θείας Ευχαριστίας, και επεξεργάστηκε σε καθαρό αντίγραφο από ένα Κωνσταντινουπολίτικο πρωτότυπο του 11^{ου} αιώνα.

ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ ΚΑΙ ΣΗΜΑΔΙΑ ΤΑ ΟΠΟΙΑ ΧΡΗΣΙΜΟΠΟΙΟΥΝΤΑΙ ΣΤΗΝ ΕΚΔΟΣΗ ΤΟΥ ΚΕΙΜΕΝΟΥ

Cf. Σύγκριση, παραβολή

Cod. Κώδικας

f. Φύλλο

ff. Φύλλα

() Παρενθέσεις στρογγυλές: χρησιμοποιούνται για να εξηγήσουν τις βραχυγραφίες για συναίρεση και για αναστολή

[] Παρενθέσεις τετράγωνες: δείχνουν κομμάτια του κειμένου τα οποία έχουν υποστεί βλάβη από φυσική αιτία

< > Παρενθέσεις με γωνίες: περιέχουν γράμματα ή λέξεις οι οποίες προστίθενται στο κείμενο υποθετικά

{ } Παρενθέσεις κλιπ: περιλαμβάνουν αυτά τα κομμάτια του κειμένου τα οποία παραμένουν στο κείμενο ενώ θα έπρεπε να έχουν σβηστεί

⌈ ⌋ διπλές παρενθέσεις τετράγωνες: περιλαμβάνουν κομμάτια του κώδικα τα οποία έχουν σβηστεί ή διαγραφεί από τον αντιγραφέα ή από χέρια μεταγενέστερα από αυτόν

Γ μισές τετράγωνες παρενθέσεις: για να οριοθετήσουν το κομμάτι του κειμένου το οποίο

υπομνηματίζεται

α β γράμματα τα οποία εικάζονται κατά την ερμηνεία

..... γράμματα που επί του παρόντος είναι δυσανάγνωστα